

ONA PAJEDAITĖ IR KITŲ AKIMIS...

STRAIPSNIAI ŠILTI IR KRITIŠKI
ATSILIEPIMAI APIE PARODAS
PARODŲ IR KNYGŲ PRISTATYMAI
BIČIULIŲ „LIAUPSĖS“

2005, Vilnius

©PARENGĖ ONA PAJEDAITĖ
MAKETAVO ROBERTAS PETRAUSKAS

RUDUO - DERLIAUS IR KRINTANČIŲ LAPŲ METAS

Kaip gera, jei dar turi laiko, noro ir jėgų. Gyvenimas pralėkė skubant beprotiškai, prie darbų nesibaigiančių, prie parodų... Ir jau norisi susumuoti, apmąstyti, ar ta veikla turėjo prasmę, ar tavo pėdas nenu-pustys vakariai vėjai, o gal kur nors išispaudė duobutė, ir nušniokštes lietus pripildys klanelį - avinukui atsigerti...

Aš jau baigiu išlipti iš savęs ir vertinu save iš šono, iš tolo, lyg kitą man gerai pažįstamą padarą. Jau galiu kalbėt atvirai, kritiškai. Jau daug kas nesvarbu. Mažai bejaudina pagyrimai ar nusivylimai. Manau, gal atsiras koks smalsuolis, kuriam bus įdomu, kaip vingiavo kelias žmogaus, jėgas visas ir išmonę paskyrusio kultūros labui. Į tai tiktų pažvelgti kitų akimis. Tos akys buvo geros - gal ir per daug. Tad surinkau straipsnius, talpintus spaudoje, atsiliepimus apie parodas ir draugų „liaupses“. Jos mane ir sušildė, ir sujaudino...

Dėkinga rudens nuauksintiems lapams, kurie taip ramiai krinta - nutvieksti saulės...

Ona Pajedaitė, 2005 lapkritys

T U R I N Y S

Pratarmė ... 3

STRAIPSNIAI ŠILTI IR KRITIŠKI ... 9

Vytautas Skripka. Kad pažintų, pamiltų, vertintų ... 11

Julija Mušinskienė. Akimirų prasmė ... 14

Ramutė Adomaitytė. Du vizitai pas fotografę Oną Pajedaitę ... 17

Ona Pajedaitė. Praveriu klasės duris ... 22

Alma Karosaitė. Einanti lietuviško žodžio takais ... 24

Ona Pajedaitė. Tramplinas ... 26

Audrys Antanaitis. Knyga paskutiniajai lietuvininkei ... 28

Eugenijus Matuzevičius. Fotografija - keista lemtis? ... 32

Pranas Martinkus. Ar papaikot? ... 34

Aušta Pilaitienė. Paskirta I.Simonaitytės premija ... 36

Aldona Ruseckaitė. Metraštis, parašytas vaizdais ... 37

Elena Stasiukaitienė. Namai sau ir kitiems ... 39

Jadvyga Godūnavičienė. 250 veidų ir charakterių ... 45

Vida Girininkienė. Labai gražūs žmonės! ... 46

Audronė Jablonskienė. Simonaitytės papėdėje ... 47

Grytė Liandsbergienė. Adomo Mickevičiaus takai
pasiekė Šiaulius ... 55

Unė Norkaitytė. Dvi asmenybės - dvi Lietuvos ... 57

Ingrida Kapočienė. Fotorinkiniams V.Kudirakai ir
A.Mickevičiui pasirodžius ... 59

Nijolė Petrova. Biografija kitaip ... 62

Birutė Sriogytė-Vaitkienė. Būti su žmonėmis ir žmonėms ... 63

Aldona Ruseckaitė. Ilgiausių metų darbščiajai literatūros bitelei! ... 68

Unė Simokaitė. Fotografijos atmintis ... 71

Jūratė Miškinytė. Valančius ... 73

Onutė Pajedaitė. Iš praeities tavo sūnūs ... 74

P.Žemgulytė, J.Strielkūnas, B.Januševičius.

O.Pajedaitės Marcinkevičius ... 75

Eligijus Raila. Pajedaitė Ona. „Mano Marcinkevičius“ ... 77
Skirmantas Valiulis. Kūrybos golgota ... 78
Nijolė Petrova. Padėka poetui - dovana skaitytojui ... 80
Algimantas Zurba. Buvimo prasmė ... 81
Jadvyga Damušienė. Literatūra foto albumuose ... 83
Algimantas Antanas Naujokaitis. Savi tarp savų ... 84
Virginija Kavaliauskienė. Padėk sau ... 86
Aldona Ruseckaitė. Niekas kitas nepadarys ... 91

ATSI LIEPIMAI APIE FOTOPARODAS ... 99

Paroda Esu iš Lietuvos. Maironio muziejus Kaune ... 100
Jubiliejinė paroda *250 meno, mokslo, kultūros veikėjų portretų*. LMR ... 107
Paroda *Mūsų moterys*. Signatarų namai. 2003; Technikos biblioteka.
2005 ... 118
SENASIS LIETUVOS KAIMAS ir kitos parodos ... 122

PARODŲ IR KNYGŲ PRISTATYMAI ... 125

Fotoparoda *ESU IŠ LIETUVOS*. Kauno Maironio muziejus.
1990.02.28 ... 126
Aldona Ruseckaitė ... 126
Eugenijus Matuzevičius ... 127
Veronika Povilionienė ... 129
Jonas Mačiulis ... 130

Fotoalbumo *MANO MARCINKEČIUS* pristatymas.
Mokytojų namai. 2001.04.20 ... 131
Valentinas Sventickas ... 131
Vanda Zaborskaitė ... 132
Ona Pajedaitė ... 135

Fotoparoda *MŪSŲ MOTERYS*. Signatarų namai. 2002.05.03 ... 137
Ramunė Trakymienė ... 137
Jūratė Černiauskienė ... 137

Gražina Urbonaitė ... 138
Ona Pajedaitė ... 139
Fotoparoda *EGZODO RAŠYTOJAI*. Rašytojų klubas. 2003 03 26 ... 140
Aldona Žemaitytė ... 140
Ona Pajedaitė ... 141
Jonas Mikelinuskas ... 143
Algimantas Baltakis ... 144

Fotoparoda *ETNOGRAFINIS KAIMAS*. Technikos biblioteka. 2003 ... 145
Kazys Markevičius ... 145
Ona Pajedaitė ... 146
Meilė Bieliūnaitė ... 148
Vytautas Gocentas ... 150
Gražina Urbonaitė ... 150
Algimantas Baltakis ... 152
Irena Važytė ... 153
Žiedūnė Zaveckienė ... 153

Fotoparoda *MŪSŲ MOTERYS*. Technikos biblioteka. 2005 ... 154
Meilė Bieliūnaitė ... 154
Arvydas Kažukauskas ... 154
Ona Pajedaitė ... 155
Feliksas Jakaitis ... 156
Undinė Nasvytytė ... 156
Halina Kobeckaitė ... 157

Laiškai *ŠILTOJ KUPETOJ* ... 160
Birutė Vaitkienė ... 160
Vanda Zaborskaitė ... 161

Fotoparodos: *MŪSŲ MOTERYS* ir *PARYŽIAUS LIETUVIAI*. Anykščių
Kultūros namai ... 163
Antanas Verbickas ... 163
Alvydas Gervinskas ... 164

- Pasaulio anykštėnų bendrijos Anykščių kolegija ... 164
 Antanas Paulavičius ... 164
- BIČIULIŲ „LIAUPSĖS“ ... 167
 Žiedūnė Zubavičiūtė -Zaveckienė. *MOKYTOJA, NEPANORUSI LIKTI ŠEŠĖLYJE* ... 168
- Aldona Namajūnaitė -Zabulionienė. *PRISIMENU MOKYTOJ-AUKLĖTOJĄ* ... 170
 Vanda Vaičiūnienė. *TAU ONUTE!* ... 171
 Vanda Vaičiūnienė. *MATAU ONUTĘ TOKIĄ* ... 172
- Giedrė Mikšytė ... 173
 Jadzė Plauškienė. *MANO GYVENIMO MOKYTOJA* ... 175
 Verutė Aleknavičienė. *MIELA ONUTE!* ... 178
- Eugenija Vyšniakova ... 180
 Nijolė Petrova. *KELI ŠTRICHAJ PORTRETUI* ... 182
- Albinas Vaičiūnas ... 184
 Birutė Pūkelevičiūtė ... 185
 Rytė Merkytė ... 186
 Meilė Vitkauskaitė ... 188
- Justinas Marcinkevičius (rekomendacija) ... 190
 Irena Veisaitė. *ONAI PAJEDAITEI 80 ???* ... 191

STRAIPSNIAI ŠILTI
IR KRITIŠKI

Kad pažintų, pamiltų, vertintų...

Dėstytoja Ona Pajedaitė sutinka svetingai, su kažkokia ypatinga giedra akyse; už jos nugaros šelmiškai šypsosi tolimų kelionių liudytojai – Baikalo vėjų ir skrajojančio smėlio nugludintos medžio skulptūrėlės, Krymo, Kaukazo nuotraukų albumai. Apie keliones ji kalbta taip, kad pradedi gailėtis sykiu nekeliavęs. O šilčiausi žodžiai – gimtajai Lietuvai, jos žymiesiems kultūros darbuotojams.

Didžiausia ir brangiausia šeimnininkės širdžiai – lietuvių rašytojų nuotraukų kolekcija. Kokia ji gausi! Ne viena mokslinė saugykla galėtų jos pavydėti. Nuotrauka nuotraukai nelygi. Žiūrėdamas nori žinoti, iš kur jose tiek šilumos (tiek intymaus betarpiškumo), kada gi ir kaip užfiksuotos retos mūsų rašytojų gyvenimo scenos.

Pirmiausia – pažinti menininką, mylėti jo kūrybą, žavėtis jo asmenybe ir tik po to fotografuoti. Toks lietuvių literatūros dėstytojos O. Pajedaitės, sukaupusios vertingą žymiųjų Lietuvos rašytojų nuotraukų rinkinį, devizas. Kas kitas gal ir pasiguostų, kad tam riekėjo begalės brangaus laiko, darbo, kantrybės, tik ne ji. Atvirkščiai, šis darbas teikė gražiausių akimirkų, prasmės, tapo pareiga, netgi savotiška tradicija, padedančia nusivalyti kasdienybės dulkes, pasijusti reikalinga kitiems.

Dėstytoja negali tiksliai prisiminti, kada kilo mintis pačiai kaupti literatūros pamokoms taip reikalingą iliustracinę medžiagą. Gal tada, kai prieš geras dvi dešimtis metų, bedirbant Vilniaus Lengvosios pramonės technikume, per vieną literatūros paskaitą godžiai sublizgo moksleivių akys, vartant jos pirmąsias fotografijas. O gal tada, kai su jaunaisiais technikum literatais susitiko rašytojas Justinas Marcinkevičius, palikęs neužmirštamą išpūdį. Pačiai kilo noras dėstyti gimtąją literatūrą taip, kad ją moksleiviai visam gyvenimui pamiltų.

Viena pasakoti, kita – pagyvinti pasakojimą fotomontažu, diafilmais, spalvotomis skaidrėmis, autentiškais dialogais iš susitikimų su rašytojais, jų artimaisiais.

Prasidėjo darbas su fotoaparatu archyvuose, mokslinių bibliotekų fonduose, prie išlikusių rašytojų gimtinių.

Į fotografijų albumą buvo perkeltos ir pirmosios senųjų rašytojų knygos ir šiaip moksleiviams neprieinami rankraščiai.

K. Donelaitis, A. Baranauskas, J. Tumas-Vaižgantas, V. Mykolaitis-Putinas, V. Krėvė... Kiekvienam rašytojui skirtas aplankas. Juose ne tik šių literatūros klasikų portretai, bet ir būdingesni ano meto miestų, mokyklų, kultūrinių įstaigų, susijusių su šių žmonių biografijom, vaizdai, gimtinių nuotraukos. Šitaip buvo atkuriamas ir nebūtį nuėjusių epochų kvapas, prikeliama gyvenimui anų laikų tikrovė.

Gyvi ir neužmirštami išpūdžiai iš susitikimų su ne vienu tarybiniu lietuvių rašytoju.

Su meile Ona Pajedaitė pasakoja apie savo pirmąją pažintį su Lietuvos TSR liaudies rašytoja Ieva Simonaityte. Tai buvo prieš keletą metų. Kvepėjo Žemaitijos laukai, ir artėjo naktis. Jau baigė nykti tamsoje iš rašytojos kūrinų pažįstamas peizažas, tolimos dirvos, visas žalias Vanagų kaimas. Keliautoja pasibeldė Priekulėje į gražias medinio vasarnamio duris. Rašytoja ilsėjosi savo mėgstamame skliautuotame kambarėlyje. Pasisakė, ko atėjusi. Nors rašytoja iš pradžių buvo santūri, tačiau linksma ir šneki viešnia jai patiko. Ieva Simonaitytė pasiūlė pernakti. Brėkstant dėstytoja pakirdo, o išėjusi į kiemą išvydo taip gražiai ryto saulėje besiskleidžiančius rožių kerus, ištroškusius gerti. Šulinys nuo sausros buvo tuščias, tad, nieko nelaukusi, griebė kibirus ir tekina pasileido į pakalnėje sruvenančią Miniją... Rašytoja, išėjusi į balkoną ir pamačiusi laistomas gėles, šiltai nusišypsojo, ir, rodos, abi iš karto pasijuto seniai pažįstamos. Prie pusryčių stalo rašytoja maloniai dalijosi prisiminimais iš savo gyvenimo, atidžiai klausėsi viešnelės kelionių išpūdžių. Kvietė dar apsilankyti Priekulėje, o žiemą – Vilniuje. Tokių pasisvečiavimų rezultatas – puikus Ievos Simonaitytės nuotraukų rinkinys.

„... Mielai ir gerai Onutei Pajedaitei, atskleidžiančiai fotomene žmogaus vidų, padariusiai geriausią mano nuotrauką, pridėtą prie šios knygos, su geriausiais palinkėjimais prisiminimui teikiu – Juozas Baltušis“, – skaitau įrašą „Abišalės“ tituliniam lapui. Didžiulis dėstytojos darbo pripažinimas.

Tą vakarą ilgai žiūrėjau jos darytas spalvotas skaidres su Juozu Baltušiu, Juozu Grušu, Alfonsu Maldoniu, Mykolu Sluckiu, kitais kultūros veikėjais. Žavėjau, kad tiek poezijos, meilės ir širdies idėta! Kiekvienas kadras iš tam rašytojui būdingos kūrybinės aplinkos, savitas, nepakartojamas.

... Jonas Mikelinuskas. Susimąstęs veidas inteligentiška barzdele...

... Knygų fone – paskendęs savo meditacijose tylusis Justinas Marcinkevičius...

Prie baltaliemenio beržo prisiglaudęs dainorius Paulius Širvys... Poetas buvo „pasigautas“ siauroje senamiesčio gatvelėje. P. Širvį patraukė dėstytojos paprastumas, jos meilė poezijai, dainoms. Sutiko nusifotografuoti.

Šiandien visos respublikos mokyklos turi diafilmų, skirtų lietuvių literatūros įvairių laikotarpių apžvalginėms temoms ir kai kurių rašytojų monografijoms. Jų pradininkė – Ona Pajedaitė. Per daugelį metų paruošusi 14 juostų, rūpinosi jų padauginimu. Nelengva buvo pasiekti gero techninio lygio, esant fotografe mėgėja, turint tik paprasčiausias darbo priemones.

Pradėjo dalyvauti respublikinėse aukštųjų ir specialiųjų vidurinių mokyklų techninių mokomųjų priemonių apžiūrose. Už spalvotas literatūrines skaidres 1973 m. laimėjo I laipsnio diplomą. „Reikšminga tematika, meniška kompozicija, gera technika“, – pažymėjo vertinimo komisija.

Ne kartą dėstytojos fondais teko džiaugtis respublikinių pedagoginių skaitymų klausytojams, kitų technikumų lituanistams.

Per tūkstantį įdomių nuotraukų ir skaidrių įsigijo Lietuvos TSR Mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, kelis šimtus – Literatūrinis muziejus Kaune. Rodos, populiarumo užtektų. Tačiau išsikalbėjęs sužinau ir pagrindinį rūpestį: šio nelengvo triūso vaisiai dar nepatekė ten, kur jie reikalingiausi. Surinkta vaizdine medžiaga visai lietuvių literatūros programai galėtų naudotis visi respublikos lituanistai. Ir ne vien pamokose. Tai puikios iliustracijos mokyklų stendams, parodoms, jubiliejams pažymėti. Kad jaunimas giliau pažintų, labiau pamiltų, suprastų ir vertintų vieną reikšmingiausių meno šakų, auklėjančių tarybinį žmogų, epocha reikalauja nesitenkinti vien žodžiu. Į pagalbą turi ateiti vaizdų kalba.

Kol kas ši vertinga lituanistinė kolekcija džiugina tik Onos Pajedaitės svečius, jos darbo gerbėjus. Pats laikas pagalvoti apie retos rašytojų nuotraukų kolekcijos parodymą platesniam visuomenės ratui. O pagelbėti šiame darbe galėtų ryžtis kad ir „Vagos“, „Šviesos“ leidyklos.

Švyturys, 1976. 08. 16

Akimirkų prasmė

Kad pakliūtum į Onutės Pajedaitės namus, trejetą aukštų reikia kopti senoviškais geležiniais laiptais. Ir kiek besistengi – dunda bilda jie lyg patrakę, nuo to dunksėjimo nejauku. Bet pasirodo tarpdury giedra šeiminkės šypsena – ir nejaukumo lyg nebūta. Kviečia vidun. Prieškambary, jau atsisveikindamas, šeiminkei pagarbiai lenkiasi liaudies rašytojas Juozas Baltušis...

Svečių diena? Ne. Rašytojas Juozas Baltušis užsuko čion išsirinkti „geriausias“ savo portretinės nuotraukos naujam raštų leidimui, šių eilučių autorė taip pat atėjo rašytojų fotografijų, ir kol ji čia truko, telefono skambučiai panašiais reikalais nuolat šeiminkę trukdė.

Čia užtrunki, nes išeiti paskubom negali. Pirmiausia apvedžioji akimis kambarių sienas: didelio formato fotografijose, paruoštosse parodai, – liaudies poetas Justinas Marcinkevičius. Prie savo darbo stalo, Druskininkų parke, tarp Važatkiemio žmonių ir medžių...

Paskui įsistebeiliji į lentynas, kur pūpsa stori aplankai ir albumai: „Ieva Simonaitytė“, „Vincas Mykolaitis-Putinas“, „Juozas Tumas-Vaižgantas“... Po sekcijos stiklais dešimtys dėžučių su spalvotomis skaidrėmis, stalčiai pilni negatyvų.

Iš kur tokia solidi rašytojų fotografijų kolekcija?

Onutė Pajedaitė juokauja: pasaulį, girdi, valdąs tikslingumo dėsnis. Jei ne moksleivių bruzdesys prieš pamoką, kai kiekvienas braunasi į pirmą suolą, kad savo rankom pavartytų albumą, pasakojantį apie mūsų kultūrą, rašytojų gyvenimą, – vargu ar toji kolekcija šiandien būtų. Tik baigusi lietuvių kalbos ir literatūros studijas Vilniaus universitete, Onutė pradėjo dėstyti Vilniaus lengvosios pramonės technikumė. Čia ir prirėikė iliustracinės medžiagos: dirbti troško išradingai, patraukliai, kad literatūros pamokos paliktų gerą pėdsaką jaunų žmonių sieloj – kad moksleiviai giliau pažintų lietuvių literatūros klasikų, suvoktų pasaulį, paliktą mums Žemaitės ir Vaižganto, Biliūno ir Putino... Kad giliau pamiltų knygą.

Bežiūrint į dėstytoją, penkių minučių vietoj nenubūnančia, regint jos svetainėje išdaigiškas sibirietiško medžio figūrėles, atsivežtas iš tolimų kelionių, keista patikėti, jog tame pačiame technikumė Onutė Pajedaitė išdirbo daugiau kaip dvidešimt metų; dar sunkiau įsivaiz-

duoti ją susikaupusią archyvuose, muziejų fonduose, skaitykloje. O tenai praleista daug valandų. Stengdamasi atkurti atskirų laikotarpių dvasią, dėstytoja fotografavo rankraščius, kaupė senesnių kultūrinių įvykių vaizdus, rašytojų, kultūros veikėjų biografijų nuotraukas. Taip į aplankus sugulė šimtai įdomiausių atvaizdų, iš jų respublikos mokykloms Onutė Pajedaitė parengė keturiolika diafilmų, skirtų lietuvių literatūros apžvalginėms temoms ir A. Baranausko bei J. Tumo-Vaižganto biografijoms. Šitos prieš keliolika metų paruoštos juostos – pirmieji respublikoje pagaminti diafilmai mokykloms.

Su fotoaparatu keliaujančią po Lietuvą ją dažnai pamatysi. Kartu su moksleiviais po keletą kartų ji išvaikščiojo rašytojų gimtąsias vietas.

Beje, vienos tokios kelionės – po Klaipėdos kraštą – metu Onutė išdiršino užsukti pas rašytoją Ievą Simonaitytę. Įsišneko. Pakviesta pasiliko nakvynei ir nuo tol tapo laukiama viešnia rašytojos namuose. Spaudoje skaitėme Onutės Pajedaitės prisiminimus iš paskutinių rašytojos gyvenimo metų, džiaugėmės išsimintinomis nuotraukomis. O Ievos Simonaitytės nuotraukų, spalvotų skaidrių kolekcija tikrai įdomi ir vertinga. Dešimtyse portretų regi atvirą, šiltą rašytojos šypsena ir supranti – taip šypsomasi žmogui, kuris patinka, kuriuo pasitiki.

Susitikimas su rašytoja prieš dešimtį metų Priekulėje buvo savotiškai lemtingas – nuo tada Onutė Pajedaitė atsidėjo nūdienos rašytojų fotografavimui. Sekdama ir specialistės žvilgsniu vertindama literatūrinį gyvenimą, gebėdama subtiliai jausti mėgstamo rašytojo kūrybos pasaulį, pagaliau stebindama bendravimo grožiu, nuoširdumu, per palyginti neilgą laiką fotomenininkė sukauptė daug dabarties lietuvių rašytojų nuotraukų. Kokios jos?

„Mielai ir gerai Onutei Pajedaitei, atskleidžiančiai fotomene žmogaus vidų, padariusiai geriausią mano nuotrauką, pridėtą prie šios knygos, su geriausiais linkėjimais prisiminimui teikiu“, – įrašė Juozas Baltušis jai dovanotos knygos tituliname lape.

Galima cituoti nemažai panašių atsiliepimų: Kosto Korsako, Eugenijaus Matuzevičiaus, Jono Graičiūno, Justino Marcinkevičiaus... Galima daug pasakoti apie fotomenininkę Onutę Pajedaitę. Tačiau – kaip ir visada – daugiausia teisybės apie žmogų jo darbuose. O su Onutės Pajedaitės nuotraukomis mes dažnai susitinkame laikraščių ir žurnalų puslapiuose, jos fotografijas šimtais skaičiuoja Literatūros muziejus Kaune ir Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros

institutas, jos sukaupta kolekcija naudojasi lituanistai. Ir žavi jos fotografijose raiški nuotaikos pagava, nuoširdumas.

Kaip žavi ir Onutės mokėjimas su jaunatviška giedra atsidėti šiam laiko ir kantrybės reikalaujančiam pomėgiui, nuoširdus jos optimizmas.

Gimtasis kraštas, 1981 01 08

RAMUTĖ ADOMAITYTĖ

Sustabdyti akimirka?

Du vizitai pas fotografę Oną Pajedaite

PIRMASIS VIZITAS

– Svečių, tiesą sakant, ne itin daug ir būna, – šypsodamasi pasitinka šeimininkė ir jau ironiškai priduria: – Juk mano muziejus neįteisintas...

Bet mielai sutinka šiame „neįteisintame muziejuje“ valandėlę kitą pabūti gide. O čia iškart matyti – mėgsta tolimus kraštus: lyg fantastiški žvėrys stūkso raiškių formų medžio figūrėlės – gamtos netikėtumai, atsivežti nuo Baikalo. Kubos pakrantes skalaujančių bangų mūša ošia kriauklė, o ažūrinis koralus baugu ranka paliesti – ar nepradings kaip nebūtas stebuklas...

– Šituos auklėtinę padovanojo – Kuboje kelerius metus gyveno. O, mano auklėtinių yra visur – daug metų dėčiau Vilniaus lengvosios pramonės technikumė lietuvių kalbą ir literatūrą. Galiu pasigirti, kad buvo nuostabūs vaikai! Tik vieną „ydą“ turėjo – lietuvių literatūros iš vadovėlių mokyti nemėgo, neipratinau. O šiaip – nepasėdos! Kiek apkelta! Kažin, ar nors pusė „maniškių“ tęsia keliones? Žmonės per daug inertiškai gyvena. Kiek grožio nepamato? Kokia pasaka kad ir mūsų Lietuvos ežerai! O kalnai... Prieš tą gamtos didybę pamatai save tokį mažytį... Vaizdai nuo viršukalnių – su niekuo nepalyginami... Dvasiai būtini. Kad nuo tuščios didybės, smulkmenų apsivalytų... Bet mes turbūt ne apie tai... – su atodūsiu grįžta iš kalnų.

Kelionės! Jose ir atsirado Ona Pajedaite fotografė. Su technikumė literatais, kraštotyrininkais (ir, žinoma, fotoaparatu) išvažinėta Lietuva. Aplankytos mūsų klasikų ir šiandienos rašytojų giminės. O kada lituanistai turėję per daug vaizdinės medžiagos? Savo nuotraukas pamokose naudojusi pati, pasidalydavusi su kolegomis. Sudariusi ir išleidusi diafilmų. O paskui, sako, dėl pamokų ėmusi fotografuoti vieną kitą rašytoją. Progų Vilniuje gyvenant ieškoti ir nereikėję. Tik fotografavimas dar buvęs gražus pomėgis...

... O kada lituanistai turėję per daug vaizdinės medžiagos? Savo nuotraukas pamokose naudojusi pati, pasidalydavusi su kolegomis.

Sudariusi ir išleidusi diafilmų. O paskui, sako, dėl pamokų ėmusi fotografuoti vieną kitą rašytoją. Progu, Vilniuje gyvenant, ieškoti ir nereikėję. Tik fotografavimas dar buvęs gražus pomėgis...

- Fotografija - keista sritis. Užkrečianti. Siaubinga. Laiko daug suryja. Įpratau miegoti po šešias valandas. Iš pradžių vargdavau tikrai daug: nepratusi prie chemikalų, prie didelių nuotraukų. Visko išmoksti. Netgi mesti fotografiją. Nunešti fotoaparatus į komiso parduotuvę, o paskui kaip vaikas džiaugtis, kad nenupirko staiga... Kai pradėjau rimčiau fotografuoti, pedagoginis darbas ėmė trukdyti. Niekas netikėjo, kad galiu peržegnoti ir išeiti. O išėjau. Nesigailiu. Džiaugiuosi, kad laiku. Gal dar šį tą nuveiksiu. Iš esmės - tai juk tęsiu savo pedagoginį lituanisto darbą. Tik pasakoju ne žodžiais, o vaizdais...

Aš turbūt dar neišmanau fotomeno. Vadinamosios meninės fotografijos. O dailių dalykų padaro! Netikėtų daiktų, šviesos ir šešėlių žaismo... Žiūri - ir džiaugiesi. Bet mano požiūris daugiau pilietinis. Noriu, kad fotografija turėtų ir visuomeninės vertės. Ne tik momento įspūdžiu liktų. Rašytojus įamžinti tikrai reikia. Kad ne tik knygų, bet ir jų pačių nepamirštume. Noriu parodyti žmogų paprastą, natūralų, dokumentišką. Eksperimentuoti su rašytoju (neįprasta situacija, regėjimo kampas) - ar prasminga? Pagaliau ir patys rašytojai nelabai trokšta būti "nepaprasti". Svarbu, kad psichologiška, tikra...

Regis, gana kuklus fotografės noras. Tik ar taip lengva! Jau pats fotografavimo faktas... Vos pamato aparatą, kiekvienas stengiasi būti gražesnis, geresnis.

- Kai pasitiki, nepozuoja. Norint fotografuoti rašytoj¹, reikia mylėti jo kūrybą, juo domėtis, jo gyvenimą jausti... Sakote, pažinus gyvenimą, nejučiom požiūris į kūrybą gali pasikeisti? Kad ne. Kūryba - tai vis dėlto asmenybės išraiška. Kūrybos nepameluosi ir nesufantazuosi. O charakterių visokių būna. Ir ydelių. Tik jos man netrukdo.

...O šiaip, žinoma... Kokių tik kuriozų nepasitaiko! Skambini gerbiamam rašytojui, prašaisi priimama, o tau atsako: "Nemėgstu fotografų ir barzdaskučių!" Bliekia pajuokauti, kad aš neskaudžiai...

Tačiau kur nenuėisi, ryšį pirmiausia padeda užmegzti literatūra. Kai supranta, kas atėjo ir kodėl, kai tavim pasitiki - gali išsitraukti ir fotoaparata...

... Netikiu, kad viena nuotrauka galima parodyti žmogaus esmę. Žmogus juk nepaprastai įvairus. Kiekvienas kadras - tai lyg naujas

jo veidas, vis kita gyvenimo akimirka. Daugybė akimirkų, viena kitą papildančių, - jau ir paskojimas apie žmogų.

...Va, pabaigsiu pasakojimą apie J. Baltušį ir pasiimsiu ilgas atostogas. Ne. Pirmą dar reikia pabaigti katalogą, suderinti jo išleidimą... Ruošiuosi išsiųsti kelionėn po respubliką parodą - tris didžiausius fotopasakojimus: apie I. Simonaitę, J. Baltušį ir Just. Marcinkevičių. Tuomet ir atostogausiu.

ANTRASIS VIZITAS

Šiandien aš čia jau sava. Ir galiu viena, šeimininkei darbų ne-trukdydama, pabūti jos "neįteisintame muziejuje". Kad muziejumi nejučia norisi pavadinti - nieko nuostabaus. Čia sukaupta, sakyčiau, unikali fotodokumentacija apie mūsų literatūros darbininkus. Dešimt didžiulių aplankų, kiekviename apie tūkstantis nuotraukų, skirtų vien nūdienos rašytojams. Užfiksuoti įvairiausi jų gyvenimo momentai - jubiliejinių švenčių, susitikimų su skaitytojais, su draugais akimirkos. Rasime čia ne vieno artimesnius gimines, šeimos narius. Tai iš tiesų atsidėjimo, rūpestingumo reikalaujantis nuoseklus fotografės darbas. Dokumentai, ateityje tapsiantys lietuvių literatūros istorijos dalimi. Užtat jau ir dabar, versdama aplankus, lyg literatūros kūrėjų istoriją skaitai. Keistai suvirpi, kai prieš akis slenka vyresniosios mūsų rašytojų kartos gyvenimo akimirkos... Poetas Jonas Graičiūnas svečiuojasi pas dailininką Kazį Šimonį... Liaudies rašytojas Juozas Grušas, Juozas Paukštelis, poetai Antanas Miškinis, Albinas Žukauskas... Teofilė Vaičiūnienė, Michalina Meškauskienė... Gyvenimas išrašytas veiduose. Pražilusios galvos. Žmonės, šitiek davę ne tik mūsų literatūrai, bet ir apskritai tautos kultūrai... Matyt, neatsitiktinai fotografė stebėjo ne vieną jų susitikimą.

Būna juk, kad iš didelio kūrėjų būrio pajunti artumą vienam ar keletui žmonių... Šitaip, matyt, susiklostė ir fotografei O. Pajedaitei.

Pirmiausia ji pažvelgė į liaudies rašytojos Ievos Simonaitės gyvenimą. Greitai susibičiuliavo. Tapo laukiama viešnia ir Priekulėje, pasakiškai gražiame, jaukiame kampelyje, pamėgtame rašytojos, ir Vilniuje. O juk ne vienas patvirtintų, kad Ieva Simonaitė ne itin džiaugsmingai "smalsuolius" prisileisdavusi... Kas žino, kurią

akimirką Ona Pajedaitė tapo rašytojai Ievai Simonaitytei “mūsų Onute”... Gal tą, kai rašytoja suprato sutikusi žmogų iš tikro giliai jaučiantį jos kūrybą, o ne moksliskai kalbantį apie ją. O gal tą, kai pirmą Onutės atneštą vandens lašą gėrė sodo rožės? Užtat ir pajuto, kad Onutė nepameluos niekam apie ją. Taip iš kasdienybės akimirku klostėsi “Fotopasakojimas apie Ievą Simonaitytę”. (Eksponuotas Rašytojų sąjungos klube, Respublikinėje bibliotekoje). Klostėsi aštuonerius metus. Daugybėje spalvotų ir ir paprastų juostų užfiksuotas. Portretai. Ne oficialūs, o kažkaip mielai paprasti. Lyg etiudai vienam žmogaus portretui. Jubiliejinės šventės... Susitikimų su artimais žmonėmis akimirkos... Pačios šilčiausios ir jautriausios. Kai ir didžiausias iš pažiūros žmogus yra vis dėlto tik žmogus... Toks gyvenimas. Gal ir likimas... 1978-ųjų rugpjūtį fotografė užfiksavo Ievos Simonaitytės ir jos jaunystės draugo Ernsto Šumano (Rimtuku jį Simonaitytė vadinavusi) pasivaikščiojimą sode. Tuomet, deja, niekas nenujautė, kad lemta bus jį pavadinti “Paskutiniu pasivaikščiojimu”... “Akimirką pagauti ne taip sunku, sustabdyti, deja, pavyksta tik nuotraukoje...” - susimąstymo minutę vakar ištarė fotografė. Galbūt prisiminė paskutinį pasivaikščiojimą.

O štai liaudies rašytojas Juozas Baltušis pačiame gyvenimo verpete. Keliauji aplanko puslapiais drauge su juo po Žemaitiją, Dzūkiją, Rytų aukštaičių kraštą, matai su kokia atida jį sutinka, jo klauso, ir atrodo, kad šitam žmogui visuomet dangus tik giedras. Bet, žiūrėk, fotografė jį pamačiusi vieną. Susimąščiusi. Minutėlei, regis, nutolusi nuo šalia esančių... Gal tomis akimirkomis intensyviai dirba mintis, atsiranda dar neparašytų kūrinių idėjos, gimsta personažai, jų charakteriai, jų žodžiai... O čia, žiūrėk, J. Baltušis kalba... Tarsi girdi, kaip šmaikščiai, gyvai riečia, kad ir nebūtu patiki. O veido išraiška, rankų judesiai... Tokie šilti portretiniai etiudai sudarys dalį fotopasakojimo apie J. Baltušį. Kol kas fotografė dar tik kuria jį. Kaupia daugybę sugautų rašytojo gyvenimo akimirku. Su artimais žmonėmis. Su draugais. Rytų Aukštaitijos vaizdai... Mediniai A. Valuntos sodybos stebuklai... O greta jų ir pats “Parduotų vasarų” Alyzas... Žinoma, į būsimąją fotoparodą, kuri keliaus po respubliką, pateks irgi toli gražu ne visi kadrai. Iš tų kelių šimtų ar tūkstančio fotografė paims keturiasdešimpenkiasdešimt. Matyt, irgi tik tuos, kurie tiks jos paskojimo režisūrinei minčiai. O kiti liks čia, aplanke, “neįteisintame muziejuje”. Bet juk kada nors ir juos turės pamatyti visi...

Fotografė vakar netikėtai suabejojo, ar išmananti fotomeną. Tačiau jos pačios etuduose nė iš tolo nepajusi pilkumo, vienodumo, kasdienybės monotonijos. Nors berods stengiasi įamžinti tokias kasdieniškai paprastas akimirkas. Kiekviena jos parodoje eksponuojama nuotrauka - tai ir faktas, dokumentas ir meninė fotografija. O Pajedaite neieško jokių ypatingų pozų, tik gerai jaučia kadro kompoziciją. O bene svarbiausia - pajunta, kada žmogų užvaldo kad ir akimirkai tikrasis jo nusiteikimas, o ne pozuojamas... Užtat jos fotopasakojimuose ir nepajunti nė trupinėlio dirbtinumo, gražaus melo.

Jokių skambių tonų neatrandi ir fotopasakojime apie liaudies poetą Justiną Marcinkevičių. (Fotoparodos Vilniuje - Meno darbuotojų rūmuose, Rašytojų sąjungoje, Respublikinėje bibliotekoje). Šiltos, mūsų akiai gal iš tiesų netikėtai kasdieniškos spalvos vyrauja ir čia. Tačiau anaiptol nekartoja viena kitos. Fotografė taip komponuoja savo pasakojimą, kad kiekvienas niuansas, atspalvis, atskirai lyg ir nepastebimas, šalia kitų tampa ryškiai jaučiamas. Ir drauge pabrėžia viso pasakojimo leitmotyvą. Jį, beje, ryškina ir parinktos kiekvieno etiudo nuotaiką pratęsiančios poezijos eilutės. Tokios talpios, kad daugiau jau vargu ar bepridėsi...

“Tą dieną, kai išdraskė strazdo gūžtą,
aš neturėjau kur namo pareiti, -
per visą dangų liūdna buvo, žmonės.”

Nenuostabu, kad kai kurių fotoetiudų nuotaiką autorė sieja su konkrečiais poeto gyvenimo faktais. O tiems, kurie nebandys ieškoti konkretaus atitikmens, nuotraukos, jau kaip meninis apibendrinimas, pasakys irgi ne mažiau...

Tik fotopasakojimas apie Justiną Marcinkevičių, kaip ir apie Juozą Baltušį, tęsiasi, žinoma, dar ilgai. Nes ir gyvenimas tęsiasi. Ir kūryba. Ir pažintis gilėja. Ir tikėjimas darbo prasme. “Mūsų gerajai ir mielajai Onutei Pajedaitei, kuriančiai lietuvių literatūros istoriją vaizdais - už visą gera nuoširdžiausiai dėkodamas”... - įrašė savo knygoje “Būk ir palaimink” poetas Justinas Marcinkevičius. Galbūt fotografei tai mieliausias jos triūso įvertinimas...

“...Toks gyvenimas...” atsidūsta fotografė. Nebandykime aiškintis, ką galima pasakyti šiais paprastučiais žodžiais. Kiekvienam jie reiškia visiškai ką kita. Onai Pajedaitei - galbūt tas sugautas ir nuotraukose sustabdytas kitų gyvenimo akimirkas...

“Moksleivis” 1981 Nr.2

Praveriu klasės duris. O-o-o!!! Nugaudžia. Palabinti nespėju – šoka jie iš suolų ir puola prie staliuko. Apspinta iš visų pusių. Sėdi šalia ir jaučiasi pilnateisiai. Suyra pamokos struktūra – kaltas fotoaplankas. Pažintį su nauju rašytoju pradedame fotonuotaukomis. Jų daug. Darytos gerą dešimtmetį. Kartais nespėjam visų peržvelgti – kur, su kuo, kaip?

Taip susipažįstame su Baranausku, Maironiu, Žemaite, Janoniu, Biliūnu, Krėve, Vaižgantu, Putinu...

Mokykloj praėjo dvidešimt septyneri metai. Ne, neišdaviau savo profesijos. Pakito tik forma. Rašytojų nuotraukos! Prie jų ne lengviau kaip prie rašomųjų. Kartą išgirstu: ko moterys lenda į fotografiją – tai vyriškas darbas.

Į didintuvą įdedu naują kadra. Paspaudžiu mygtuką – ir foto popieriuje – rašytojo veidas. Rašytojas! Su pagarba tariau šitą žodį. Jis mums padeda suprasti savo prigimtį, tautos būdą ir charakterį. Iš kokio kelmo esi ir kokios galimybės tavyje slypi? Kokie kultūros klodai tave vystė? Kad susigaudytum gyvenimo ir minčių painiavoj...

O kaip parodyti patį rašytoją? Kaip jį perprasti? Reikia pažinti ir knygą, ir aplinką, ir šeimą, ir moterį, kuri stovi šešėlyje. Kantri, pasiaukojanti.

Kelias sekundes apšviestą popierių merkiu į ryškalus ir laukiu. Pamažu ryškėja akys, plaukai, drabužis. Ir pagaliau veido raukšlėlės... Tada perkeliu į fiksažą: tokį aš mačiau – tokį parodysiu kitiems...

Tyla. Tiksi laikrodis. Imu naują juostą. Kita asmenybė. Kiekvienas kadras – lyg kaleidoskope – rodo gaivališką prigimtį, amžinai neramią, judrią. Per pusvalandį – sudėtingiausia emocijų ir išraiškų pynė. Ir žaviesi, ir stebiesi: rodos, kunkuliuoja, verda, o pasirodo – koks susikaupimas, koks pastabumas, koks išvalgumas! Skaitai ir jau kitomis akimis žvelgi pasakiškai turtingą gamtą ir žmogų.

Štai naujas pluoštas. Galinga moters figūra. Besišypsanti, nesensanti. Nelaiminga dėl sveikatos, vieniša dėl savo būdo. Bet visada su šypsena. Sodriu žodžiu nebaigianti pasakoti apie pamario žmones... Išdidume jos stiprybė.

Po truputį ir susikaupė apie keturiasdešimt tūkstančių kadru. Pirmas dešimtmetis – klasikams, antras – dabartiniams rašytojams. Smagu, kada jų prireikia televizijai, redakcijoms, muziejams, lituanis-

tams. Svajonė, kad aplankai apie rašytojus patektų į visas mokyklas. Per paskutiniuosius trejus metus atsiranda parodinės ekspozicijos apie Ievą Simonaitytę, Juožą Baltušį, Justiną Marcinkevičių, Joną Mikelinską, Paulių Širvį. O kiek dar prieš akis! Norėtusi, kad jos būtų ne tik Vilniuj, Kaune, bet pakeliautų ir po rajonus.

Ačiū broliams fotografams – jų patarimai, kaip padaryti nuotrauką technišką – ak, kaip praverčia. Pasirodo, ne taip jau paprasta...

O rašytojai – ar lengvai prisileidžia? Prisileidžia, kai eini su meile.

Nemunas, 1983, Nr. 6

Einanti lietuviško žodžio takais

Ši sykį kalbame apie „Naujų knygų“ skaitytojams gerai pažįstamą fotografę, daugelio „Netikėtų akimirku“ autore.

Poetas Justinas Marcinkevičius knygoje „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“ įrašė tokį autografa: „Gerb. O. Pajedaitei – su meile ir įkvėpimu einančiai lietuviško žodžio takais, gimtosios literatūros pėdsakais“. Visų gerbiama fotografė vadinama „literatūros bičiule, vaizdais rašanti kultūros, gimtojo krašto, mūsų žodžio istoriją“. Gausioje O. Pajedaitės bibliotekoje yra 150 autografuotų knygų. Tuos širdingus rašytojų žodžius sugulde ant balto popieriaus perskaitytume ištikimos literatūros metraštininkės charakteristiką. Apie O. Pajedaitės, kitados dėstytojos lituanistės, posūkį į fotografiją yra rašiusi spauda: „Švyturys“, „Nemunas“, „Moksleivis“, „Gimtasis kraštas“, vis dažniau išgirstame apie jos parodas, daug nuotraukų paskelbia periodika.

Jaukus, išradingai sutvarkytas O. Pajedaitės butas P. Cvirkos gatvėje (su langu lubose!) mielai lankomas rašytojų, muziejininkų, redakcijos darbuotojų. Jos fotofonduose – griežtai susisteminti turtai, tvarkingi albumai, aplankai. Vienuose – jau literatūros istorija: „Vincas Mykolaitis-Putinas“, „Juozas Tumas-Vaižgantas“, „Ieva Simonaitytė“. Kitur – gyva dabartis, kūrybiniai susitikimai, reikšmingos žodžio meistrų datos. O svarbiausia – čia rašytojas įamžinamas „iš visų pusių“: susikaupęs prie darbo stalo, linksmas poilsio valandėlę, savas tarp savų šeimoje. Toks, kaip gyvenime. Rašytojas J. Baltušis viename autografe dėkoja O. Pajedaitei už žmogaus vidaus atskleidimą fotomene. Tai ne komplimentas, o darbščios, kantrios fotografės pagrindinis darbo tikslas.

Šiuo metu ji jau turi sukaupusi apie 50 tūkstančių literatūrinių kadru. Ir toliau ji nepaliauja keliavusi vis naujais arba jau gerai pažįstamais maršrutais – į rašytojų gimtines, mėgstamas jų vietas, kūrybos ir poilsio namus. Šalia „susistemintos klasikos“, vyresniosios rašytojų kartos fotobiografijų O. Pajedaitės galerijoje vis dažniau matome ir jaunuosius. Laikas nestovi vietoje.

Šią liepą fotomenininkė švenčia savo šešiasdešimtmetį. Kas jos nepažįsta, pasakysime, kad tuos metus, ko gera, būtų galima dalyti perpus – tokia energinga, vikri, jaunatviška kraštotyrininkė, keliaunin-

kė, rašytojų bičiulė Ona Pajedaitė! Gal todėl, kad literatūros maršrutai nesibaigiantys, vis erdvesnės kūrybos panoramos, taigi atsidėjusiai metraštininkei reikia ir žvalios nuotaikos, ir geros sveikatos. Sėkmingo kelio kūrėjų pėdsakais! Ko daugiau galima palinkėti žmogui, visa širdimi gyvenančiam lietuvių literatūra?

Naujos knygos, 1985, Nr. 12

Tramplinas

Ona Pajedaitė. Ji buvo Simonaitytė. Vaga. 12 sp. l.

Simonaitytės etapas mano gyvenime buvo ypatingas ir nelengvas. Po jos mirties taip keista liko: nebereikia eit kas šeštadienį. Nebeskambina, nebekviečia. Lyg nuo saito atrišta pasijutau. Nepaprastas jausmas.

Tie aštuoneri metai, aišku, nebuvo tik pareiga. Ėjau pas rašytoją su džiaugsmu: laukia. Esu reikalinga. Bet nelengva, nes eini ne valandai, bet šešioms, o kartais ir šešiolikai. Po savaitės mokykloje – gera būtų namie. Dar ant stalo kelios stirtos rašomųjų – vargana lituanisto dalia. O eini pas rašytoją ne vien poilsui: „Na, tai klostyk! Na je, pasakok!“ Koncertai, teatrai, knygos... Paskui istorijos ir nutikimai.

Kai kur mūsų požiūriai sutapo: į kosmetiką, papuošalus, drabužius. Ieva Simonaitytė nemėgo blizgučių nei dažų. Nesižavėjo prabanga. Tik tai, kas būtiniausia. Kai kas buvo neįprasta, nesutapo: minkštam aukštaitiškam charakteriui per kietas Simonaitytės būdas, požiūris į žmones, nepalenkiamos ambicijos.

Kartą Vytautas Kubilius gatvėje užklauses, kur einu, patarė: užsirašyk, užsirašyk! Pažadėjau. Kartais ir užsirašydavau, deja, tai buvo gana retai. Nes tuomet dar nesupratau – kam, kuriam tikslui? Į galvą neatėjo, kad tiktų spaudai. O! Jei būčiau tą supratusi! Kokia išsami šiandien būtų manoji atsiminimų apie I. Simonaitytę knyga, nes daug istorijų, daug įdomiausių pokalbių nugarmėjo į užmarštį, į prapultį... Mano prasta atmintis, perkrauta gausybės išpūdžių, daug ko neužfiksavo.

Labiausiai sekdavosi užrašinėti tuomet, kai nakvodavau pas rašytoją. Apie antrą, trečią ji užsidaro duris nakčiai, o aš čiumpu užrašų knygutę ir stengiuosi atkurti dar tebeskambančius žodžius. Kai kas išliko galvoje ir be užrašų: tai tos dramatiškos situacijos, kurios paliečia žmogaus vidų, emocijas, sukrečia, supurto – tas jau įsirežia giliau.

Ne visi prisiminimai į knygą sutilpo. Keli skyreliai pasiliko už borto – tie, kuriuose I. Simonaitytė nepagarbiai atsiliepia apie žymius ar dar tebegyvenančius žmones. Bet tai nedidelė dalis.

I. Simonaitytė buvo tramplinas mano kelyje. Nuo jos per J. Baltušį, P.Širvį, Just. Marcinkevičių – pakliuvau į patį sūkurių. J. Lapašinskas

įtraukė į pačią tirstumą, į poezijos pavasarius. „Važiuok, – sako, – su poetais į Kauną, bus ten darbelio! Nieko nieko, nemirsi iš baimės!“ Ir pastūmė į džentelmenišką Jono Graičiūno glėbį. O su juo – per dešimt minučių jau visas autobusas kaip viena šeima. Ir prasidėjo... Vakarai, šventės, jubiliejai. Nuo tol kasmet mano archyvas pasipildo 10–15 naujų veidų. Fotografuoju nuolat. Į mane nebekreipia dėmesio – laiko sava. Nekreipia dėmesio, net kai rengiu parodas. Nei patarimo, nei aptarimo. Ir nežinia: gerai, kad ją darau ar nelabai? Kai po mėnesio įtampos, plušėdama po keturiolika valandų per parą, be išėginių, be pramogų, savo jėgomis, savo lėšomis iškabini portretus, savaime aišku, lauki – kaip? Draugai kužda į ausį: gerai, kad padarei! Ačiū už parodą! O rašytojai – tyli. Eini namo tuščiom gatvėm, o mintys tokios pasišiaušusios skraido galvoje: po kelmais! Tavo noras pagerbt rašytojus, matyt, visai nereikalingas. Taigi!

Parodos viena po kitos gula į mano svetainės kampus. Ilsisi ir tyli. O juk turėtų eiti į žmones! Turėtų prisidėti prie pagarbos ir meilės mūsų kultūrai ugdymo. Ir kam tai turėtų rūpėti? Taigi kam?

Naujos knygos, 1988, Nr. 3

Knyga paskutiniajai lietuvininkei

1989-ieji įeis mūsų kultūros istorijon kaip Kristijono Donelaičio metai. Jam skiriame gražiausius žodžius, į jo kūrybą stengiamės atidžiau išsiskaityti. Kreipiame žvilgsnį į žemę, išauginusią ne tik „Metų“ autorių, bet ir daugelį kitų lietuvių kultūros darbininkų. Gražiai dabar mums vėl suskamba primirštieji lietuviški pavadinimai: Tilžė, Ragainė, Lazdynėliai...

Pajutome, ką mums reiškia Mažoji Lietuva, todėl kiekviena jos kultūros apraiška tampa brangi, vienintelė ir nepakartojama. Ieva Simonaitytė – paskutinis šios žemės atsidusimas, ir viskas, kas su ja susiję, nebeprisikartos. Gal todėl kiekviena knyga apie ją įgyja didelę vertę, nes tai yra knyga apie ką tik pasibaigusį etapą, kuris pamažėliais virsta istorija.

Mokytojos ir fotografės Onos Pajedaitės knyga „Ji buvo Simonaitytė“ netradicinė. Ji sudaryta iš dviejų dalių – prisiminimų ir nuotraukų, o šios dalys tarpusavyje nuolat konkuruoja. Autorė aprašo savo susitikimus su rašytoja, o kadangi tie susitikimai paskutiniaisiais Simonaitytės gyvenimo metais buvo gana dažni, regime lyg ir jos gyvenimo kroniką. Prisiminimai betarpiški, dauguma užrašyti tuojau po susitikimų, gražiai perteikia išpūdžius, todėl jie tampa vertingu mūsų literatūrinio gyvenimo dokumentu.

Memuarinės knygos visada domina. Pasiilgęs spalvingesnių garsiųjų asmenybių portretų, betarpiško išpūdžio, kai kada pavargęs nuo giliaminčio kritikų postringavimo, skaitytojas iš anksto džiaugiasi šio žanro kūrinio, tikisi, kad neteks nuobodžiauti. O Pajedaitės knyga jo nenuvilia. Tiesa, ji nepasižymi mūsų meto ieškojimų dvasia paženklinta novatoryste, joje nerasi sensacijų, pikantiškų momentų. Autorė nesididžiuoja artima pažintimi su literatūros klasike, išlaiko pagarbų atstumą. Taip buvo Simonaitytei esant gyvai, taip išliko ir po jos mirties. Autorė neperžengia tos ribos, kada pereinama į familiarumą. Jos pasakojimas išlieka lygus ir vienodas kiekviename epizode. Pateikiamas faktas ir jo įvertinimas, apmąstymai. Kai kada autorė į pasaulį bando pažvelgti Simonaitytės akimis, tačiau dažniausiai pati įdėmiai žvelgia į rašytoją: kas ji, kokia ji? Kiekvienas prisiminimų skyrelis iškelia ar paryškina kokią nors būdo savybę, bruoželį. Todėl kny-

goje nelieka beprasmių epizodų: kiekvienas kuo nors praplečia mūsų klasikės asmenybės vaizdą, supažindina su jos įpročiais, pažiūromis. Gal net gerai, kad autorė nesileidžia į platesnius apibendrinimus – paliekama darbo ir skaitytojo minčiai bei vaizduotei. Iš biografinių nuotrupų bei epizodų kiekvienas pats gali susikurti vaizduotėje paskutiniųjų Simonaitytės gyvenimo metų panoramą, aplinką, suvokti jos interesus. Literatūrinis žaidimas tampa įdomesnis ir įgyja savitumo dėl pačios knygos specifikos. „Ji buvo Simonaitytė“ – ne vien prisiminimai, bet ir fotokronika, nuotraukų albumas. Drįščiau jį pavadinti beveik šeimyniniu rašytojos albumu. Simonaitytę matome daugiausia buityje: namuose, ligoninėje, su draugais, pažįstamais, artimaisiais. Yra ir oficialių nuotraukų – nuo jų stiprokai dvelkteli prezidiumų šaltukas, bet iš dainos žodžių nereikia mėtyti, o ir rašytoja, ką jau čia slėpti, mėgo būti pašlovinta...

14 spalvotų ir beveik 300 nespalvotų fotografijų apima ne vien paskutinį Simonaitytės gyvenimo laikotarpį, todėl vaizdo apžvalgos laukas darosi platesnis už teksto. Nespalvotų nuotraukų ciklas pradedamas pamario krašto vaizdais: jūra, pušys, žvejo sodyba, kapinių kryžiai. Prieš mus – Vanagai, Šaukliai, Stragnai, Priekulė, Klaipėda – aplinka, kurioje gyveno paskutiniai lietuvininkai. Šios nuotraukos sukuria laiko perspektyvą, padedančią suvokti pradžią, iš kur atėjo rašytoja, jos veikėjai. Žinoma, svarbiausia rašytoja, nes ir knyga pirmiausia apie ją. Tačiau tai nėra viso gyvenimo fotokronika, nes ankstyvesnis laikotarpis atspindimas lakoniškai, labiau kaip fonas. Viena kita jaunystės nuotrauka, ir viskas. Autoriui tiesiogiai nepažįstamas Simonaitytės gyvenimas lieka anapus ribos, jis neakcentuojamas, nugrimzta praeitin. Visas dėmesys sutelkiamas į paskutinius aštuonerius metus. Prieš objektyvą – serganti, sunkiai iš lovos bėpakynti rašytoja, tačiau Pajedaite ši moteris domina, stengiamasi joje rasti bruožų, kurie skiria ją nuo kitų. Praplėsdama nuotraukų chronologinį lauką, autorė padarė reikalingą darbą, sutelkusi į vieną vietą išmėtytas, sunkiai prieinamas Simonaitytės jaunystės metų akimirkas. Todėl knyga bus labai naudinga mokyklose, ji praplės besidominčių mūsų literatūros istorija žmonių akiratį. Tačiau knyga prarado pusiausvyrą tarp savo dviejų kompozicinių dalių, ir vaizdas pradeda nebeatitikti teksto, praplatėja. O įdomiausia šioje knygoje yra abiejų dalių paralelės, smagu spėlioti, kokio pasakojamo epizodo metu daryta nuotrauka, kuri įgyja didelę dokumentinę vertę, kai žinoma jos

genezė. Šiuo atžvilgiu pačios O. Pajedaitės darytos nuotraukos yra įdomiausios, kitos kiek iškrinta iš knygos kompozicijos.

Patys prisiminimai irgi padalyti į dvi dalis. Pirmoje daugiau pasakojama apie autorės ir rašytojos bendravimą, pokalbius, keitimąsi mintimis, prisiminimais, kivirčiais. Antroje – apie žmones, supusius rašytoją paskutiniaisiais gyvenimo metais. O. Pajedaitė pateikia nemažai Simonaitytės pasakojimų, vienaip ar kitaip tuos žmones apibūdinančių, stengdamasi išlaikyti jos vertinimus (dažniausiai labai subjektyvius), kalbėseną, netgi intonaciją. Tokia rašymo maniera padeda geriau pažinti sunkų ir kampuotą rašytojos charakterį: matome, kad ji buvo piktoka, egoistiška, neatlaidi. Tačiau, nukelta nuo pjedestalo, Simonaitytė tapo gyvu žmogumi, o juk to labiausiai laukia skaitytojas, norintis matyti mūsų klasikus tokius, kokie jie buvo. Prieš metus pasirodžiusioje V. Kubiliaus knygoje „Levos Simonaitytės kūryba“, per daug nesileidžiant į detales, buvo apibendrintas rašytojos charakteris. Tuo metu ši monografija kai ką netgi nustebino – tai buvo nauja, drąsu ir netikėta. O. Pajedaitės knyga jau nebestebina, skaitytojas yra paruoštas, jis jau spėjo suvokti, kad Simonaitytė nebuvo ideali. Knygoje pateikiama ištisa krūva gyvenimiškų situacijų, bet neperšama sava nuomonė – skaitytojas turi pamąstyti pats. O. Pajedaitė nesileidžia ir į svarstymus, susijusius su Simonaitytės kūryba. Jos pasakojimas grynai buitinis, o biografijos ir kūrybos paralelės išskyla vos viename kitame epizode. Pavyzdžiui, jina nekaltina Simonaitytės dėl būdo kietumo. Toks jau esąs pamarietiškas charakteris, tokie jau tie lietuvininkai: „<...> prisipažinti – ne simonaitytiška! Ne veltui šis bruožas persmelkia visus svarbiausius veikėjus: Šimonis, Šalteikius, Karalius. Nusizėmint, prisipažinti klydus – tas pats kaip stuburą susilaužyti...“ (p. 23). Akcentuoja autorė ir likimo temą, tokią svarbią Simonaitytės kūryboje. Tam paskirtas netgi epizodas, kuriame rašytoja pasakoja apie savo sunkią dalį. Gyvenimas pavertęs ją fataliste, susitaikančia su tuo, ko neįmanoma pakeisti: „Na ką dabar? Ką? Ar muštis eisi? Ir su kuo mušies?.. (p. 25).

Nesigilina autorė ir į beveik užgesusį Simonaitytės kūrybinį gyvenimą. Tik viename epizode matyti, kad serganti moteris galbūt dar svajojo ką naujo sukurti, galbūt norėjo paskutinį kartą sugrįžti mintimis į Mažąją Lietuvą, skaitinėjo autorės atsiųstą medžiagą apie Donelaitį, bet, supratusi, kad šis darbas ne jos jėgoms, sumanymo atsisakė. Literatūra O. Pajedaitės knygoje lieka tarsi už kadro, ir ne

taip, kaip kitose klasikams skirtose knygose, Simonaitytė jai pirmiausia ne tiek rašytoja, kiek Rašytoja, kurios kūryba jau tapusi istorija, likusi praeityje. Autorė bendrauja su pažįstama moterimi, kuri mažai begalvoja apie rašymą, naujas knygas, o mėgsta pasikalbėti apie jau parašytus kūrinius. Jie užtikrina vietą amžinybėje: „Naje! Mano vieta literatūroje jau įtvirtinta! Ir niekas jau nebepakeis. Nebepakeis! Jo jo!.. Kad mano motina būtų jautusi, jog aš atsistosisiu greta klasikų, greta Donelaičio, greta Maironio... Greta! Kad ji būtų žinojus, kad žinojus!..“ (p. 21). Yra ir rimtesnių pamąstymų, kas gi įkvėpė tokius šedevrus kaip „Aukštųjų Šimonių likimas“: „Iš kur tos knygos atsirado? Gal iš noro pasigrumti su likimu, gal iš noro apginti save...“ (p. 10). Jau jau šmėkščioja tos jėgos, kurios gimdo kūrėją, pradedama eiti gilyn, tačiau greitai sustojama, lyg autorė sąmoningai nenorėtų nieko pridėti nuo savęs, o stengtusi išlaikyti gryną, jokių pašalinių minčių nepalies-tą pirminį išpūdį. Toks apsiribojimas gal kiek ir nuskurdina knygą. Autorė, artimai pažinodama Simonaitytę, regis, turėjo teisę išsakyti savo nuomonę, tuo tarpu ji taip rūpestingai to vengia, jog, artėdamas prie teksto pabaigos, pastebi, kad epizodai darosi monotoniški ir kiek pabosta, nes nėra susieti kokia nors bendra idėja, mintimi, leitmotyvu. Tačiau teksto fragmentiškumas padidina betarpiškumo išpūdį, išnyksta nuotolio jausmas.

O. Pajedaitės knygą malonu paimti į rankas. Ji gražiai išleista, nors nuotraukų poligrafinė kokybė galėtų būti ir geresnė. Tačiau tai jau ne autorės kaltė. Danės upės nereikėtų vadinti Dange, apie tai buvo rašyta daug kartų. Bet tai jau smulkmenos. Džiugina pats tokios knygos pasirodymo faktas. Norėtusi, kad ji pradėtų naują prisiminimų-fotoalbumų seriją. Kaip reikėtų tokių knygų apie Vydūną, kitus Mažosios ir Didžiosios Lietuvos šviesuolius! Ką gi – viskas mūsų pačių rankose. O dabar pasidžiaukime tuo, ką padarė Ona Pajedaitė, kuri su senovės romėnais, matyt, galėtų pasakyti: *feci quod potui, faciant meliora potentes* (padariau, ką galėjau, kas gali, tepadaro geriau).

Pergalė, 1989, Nr. 4

Fotografija – keista lemtis?

Jau seniai rašytojai įprato fotografę Oną Pajedaite vadinti „mūsų Onute“, „mūsų metraštininke“. Ir daugelyje jai dovanotų knygų tai įrašyta nuoširdžiai, su pagarba ir dėkingumu.

Sėdim su Onute jos jaukioje, savotiškoje mansardoje. Tai drauge ir butas, ir, kaip šeiminkė sako, „neįteisintas muziejus“. Čia įdomu, dvasinga. Iš karto tave apgaubia kažkokia gera, mašli atmosfera. Vieniame šios mansardos sparne pro langą, esantį stoge, krinta maloni popiečio šviesa. Gurkšnojama čiborelių arbata. Ir vis šnekama. Sklaidau įdomiausius nuotraukų albumus, aplankus, parodų lakštus.

– Fotografija – keista pažinimo sritis, keista lemtis, – lyg sau, lyg man sako Onutė. – Sunku pasitraukti, mesti, palikti. Tai prasmingas būdas bendrauti su žmonėmis, kultūra, literatūra, istorine atmintimi. Žingsnis po žingsnio, nuotrauka po nuotraukos... Taip gimsta įdomiausias kultūrinis, literatūrinis metraštis.

Šiuo metu O. Pajedaite jau turi sukaupusi daugiau kaip penkiasdešimt tūkstančių literatūrinių kadru. Jos fotofonduose – griežtai susisteminti turtai: aplankai, albumai, parodų lakštai... vienuose – jau literatūros istorija: „Kristijonas Donelaitis“, „Juozas Tumas-Vaižgantas“, „Maironis“, „Vincas Kudirka“, „Vydūnas“, „Jonas Biliūnas“, „Vincas Krėvė-Mickevičius“, „Vincas Mykolaitis-Putinas“, „Ieva Simonaitytė“... O štai – poetas Jonas Graičiūnas svečiuose pas dailininką Kazį Šimonių. Liaudies rašytojai Juozas Grušas, Juozas Paukštelis, Juozas Baltušis, poetai Antanas Miškinis, Albinas Žukauskas. Labai įdomūs Eduardo Mieželaičio, Justino Marcinkevičiaus, Jono Mikulinsko, Laimono Noreikos, Alfonso Maldonio, Albino Bernoto, Algimanto Baltakio albumai, parodiniai lakštai. Kitur – gyva dabartis, kūrybiniai susitikimai, jubiliejai, literatūrinės šventės, rašytojai ir jų gimtinės, kasdienės akimirkos (kartais labai netikėtos, „proziškos“!). Man atrodo, O. Pajedaitei kažkaip natūraliai pavyksta rašytoją parodyti „iš visų pusių“ – toki, koks jis gyvenime. Ir prie darbo stalo, ir su draugais, ir šeimos rate, ir poilsio valandėlė... Labai malonu, kad šalia „susistemintos klasikos“, vyresniosios rašytojų kartos nuotraukų – fotografijų, O. Pajedaite's nuolat didėjančioje galerijoje vis dažniau matome ir jaunuosius. Metai eina. Laikas nestovi vietoje.

Mane žavi nepaprastas Onutės Pajedaitės darbštumas, konstruktyvumas, sugebėjimas susisteminti tai, kas padaryta. Ji puikiai pati žino ir kitam gali iš karto parodyti, pasakyti, kas yra jos fotofonduose.

Ne kartą Onutė yra sakiusi: „Akimirką sustabdyti, pavyksta tik nuotraukoje...“ Už tų žodžių slypi kažkas ir elegiško, tragiško. 1978 metų rugpjūtį fotografė užfiksavo (Priekulėje) Ievos Simonaitytės ir jos jaunystės draugo Ernsto Šumano (Rimtuku jį rašytoja vadindavusi) pasivaikščiojimą sode. Tuomet, deja, niekas nenujautė, kad lemta bus tai pavadinti „Paskutiniu pasivaikščiojimu“...

Tvarkingai sudėti didžiuliai aplankai. Jų kasmet daugėja. Kiekviena – maždaug apie tūkstantis nuotraukų, skirtų vien šių dienų rašytojams.

Vis bandau atspėti, kur glūdi Onutės Pajedaitės nuotraukų paslaptis? Turbūt čia daug ką lemia lituanistės ir fotografės supratimo, suvokimo sintezė. Tai byloja ir O. Pajedaitės nuotraukų ir atsiminimų albumas „Ji buvo Simonaitytė“ („Vaga“, 1988). Kiek čia išminties, žmogiškos šilumos ir gražaus, neįkyraus pastabumo. Šį albumą aš nuolat sklaidau. Jis guli ant mano stalo. Ir kaskart randu kažką labai prasmingo, gero.

Komjaunimo tiesa, 1989 05 08

Ar papaikot?

Šią Ievos Simonaitytės mėgstamą frazę, beje, užfiksuotą Onos Pajedaitės knygoje „Ji buvo Simonaitytė“, prisiminiau, perskaitęs „Klaipėdos“ dienraštyje grupės rašytojų ir literatų repliką „Pirma laikės kailio dalybos“ („Klaipėda, 1990. I. 6), kurioje svarstoma, kam labiau paeina tradicinė Agluonėnų kolūkio I. Simonaitytės premija.

Kuo mane patraukė O. Pajedaitės knyga. Replikos autoriai teigia, kad tai „ne beletristika ir ne monografija“. Kad tai ne monografija – sutinku. Tačiau dėl beletristikos leiskite pasiginčyti.

„Ji buvo Simonaitytė“ žanrą apibrėžčiau kaip memuarinę miniatūrų mozaiką, patraukiančią skaitytoją žaismingu stiliumi, vaizdžia kalba. Tačiau svarbiausias fotomenininkės, debiutavusios literatūriniam žanre, pasiekimas – tai spalvingos rašytojos gyvenimo, jos charakterio detalės. Ieva Simonaitytė iškyla prieš mus ne kaip kažkokia nugludinta, „nušlifluota“ šventoji: iškyla kaip gyvas žmogus su savo teigiamais ir neigiamais būdo bruožais. Pasakyčiau, kad iš šios mozaikos skaitytojas apie savojo krašto rašytoją sužino daugiau negu iš monografinių studijų. Taip, mums svarbu gilintis į rašytojos kūrybos gelmes (o jose daug pamokomo gali rasti ir mūsų jaunoji rašytojų karta), bet dar svarbiau pažinti rašytoją kaip žmogų. Tiesa, teko nugirsti, kad O. Pajedaitė esanti ne visai objektyvi, kad ji išsakanti savo požiūrį. O ką? Ar tai bloga, kad žmogus turi savo požiūrį? Man rodos, džiaugtis reikėtų. Ypač mūsų dienomis, kai mes niekaip negalime atsikratyti stingulio laikų relikto mūsų sąmonėje – galvoti ir kalbėti taip, kaip galvoja ir kalba „aukščiau“ sėdintys.

Tačiau knygos „Ji buvo Simonaitytė“ vertė – ne vien šis literatūrinis rašytojos portretas. Knygos vertę padidina (ir dėl to turbūt niekas nesiginčys) ar ne 120 puslapių nuotraukų, kurių daugelyje jauti subtilų, jautrų fotomenininko žvilgsnį. Kokios išraiškingos (ir kokios skirtingos) I. Simonaitytės portretinės nuotraukos! Išžiūrėkite į jas. Juk tai fotomonografija, jau nekalbant apie jų meninę ir išliekamąją istorinę vertę. Palyginkite tik du portretus: vieną iš pirmųjų (ketvirtąją) ir paskutinę autorės darytą I. Simonaitytės nuotrauką. Štai kur glūdi meninės fotografijos jėga.

Ona Pajedaitė, paskutinius aštuonerius rašytojos gyvenimo me-

tus su ja artimai bendravusi, paruošė mums gerą knygą, prasmingai prisidėjusią prie Ievos Simonaitytės atminimo įamžinimo. O toks, kaip man atrodo, ir Agluonėnų kolūkio žemdirbių įsteigtos literatūrinės premijos tikslas.

Klaipėda, 1990 01 07

AUŠTA PILAITIENĖ

Paskirta I. Simonaitytės premija

Prieš metus pasirodė Onos Pajedaitės knyga „Ji buvo Simonaitytė“ – rašytinis ir fotografuotinis liaudies rašytojos portretas. Žinoma fotomenininkė, bendravusi su rašytoja paskutiniuosius jos gyvenimo metus, gyvai perteikė Mažosios Lietuvos metraštininkės charakterį, nuotraukose užfiksavo svarbias jos gyvenimo akimirkas. Už šį darbą O. Pajedaitei paskirta tradicinė levos Simonaitytės premija, kurią prieš keletą metų įsteigė Klaipėdos rajono Agluonėnų kolūkis. Anksčiau šios premijos laureatais tapo filologijos mokslų daktaras Vytautas Kubilius, rašytojai Romas Sadauskas ir Kostas Kaukas.

Tiesa, 1990 01 26

Metraštis, parašytas vaizdais

Kad ir kaip nedraugiškai šiandieną vienas į kitą žiūrėtume, kad ir kaip ieškotume stagnacijos nuodėmių kiekvieno darbuose ir gyvenime, skeptikų žiniai noriu pasakyti, kad yra nemaža žmonių, prie kurių neprilipo konjunktūrizmo rūdys, kuriems nereikėjo persitvarkyti ar persiorientuoti diametraliai priešinga kryptimi. Drįstu teigti, kad toks žmogus buvo ir yra fotografė Ona Pajedaitė. Man rodos, nereikia nei jos biografijos, nei darbų pristatinėti, nes kiekvienas, esąs bent kiek akylesnis lietuvių literatūrai, žino šią pavardę iš spaudos ir parodų, iš muziejų ekspozicijų. Ši moteris jau daugiau kaip porą dešimtmečių tyliai, kantriai, nereikaludama dėmesio ir atpildo, dirba taip reikalingą darbą. Pirmoji paroda surengta 1979 m. – fotopasakojimas apie Justiną Marcinkevičių. Dabar Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune devyniose erdviose salėse eksponuojama didžiulė O. Pajedaitės darbų retrospektyvinė paroda „Esu iš Lietuvos“. Toli gražu nesutیلpo visa, ką autorė norėjo ir galėjo parodyti, nes ji su bitės darbštumu ir lituanistės išmanymu yra sukaupusi tiek medžiagos, kad jau nebežinau, kokiam rūme visa tai išsitektų.

Ne be reikalo lietuvių rašytojai, dovanodami O. Pajedaitei savo knygas su maloniais autografaus, ją vadina „kultūrinio gyvenimo metraštininke ir fiksuotoja“ (E. Matuzevičius), „rašytojų fotoarchyvininke“ (J. Graičiūnas), netgi „darbščiausia Vilniaus moterimi – pagarsinusi tiek daug rašytojų“ (V. Petkevičius).

Parodoje „Esu iš Lietuvos“ yra apie 900 fotografijų. Čia galima pamatyti dideles mūsų klasikų – K. Donelaičio, Maironio, Vaižganto, V. Kudirkos, Vydūno, J. Biliūno ekspozicijas. Į lankytoją žvelgia I. Simonaitytė, J. Baltušis, Just. Marcinkevičius, J. Mikelinškas, E. Matuzevičius ir dar daugybė rašytojų, dailininkų, aktorių, režisierių, muzikų veidų. Šalia rymo Lietuvos kryžiai, skulptūrėlės. Ir čia pat su didele našta ant pečių senasis kaimas: gryčios lango fragmentas, senolių pavargusios akys, nusidirbusios rankos. Tai tarytum išeinanti Lietuva. O štai kitoje salėje – ateinanti, atgimstanti Lietuva Sąjūdžio šurmulyje.

Vartau parodos atsiliepimų knygą. Daugybė nuoširdžių padėkų. Ši paroda – „maža kelionė po mūsų brangiąją Lietuvą“, „neįkainojamas lobis Lietuvai“, „šis triūsas – tai istorija“. Dėkojama „už gali-

mybę dar kartą pabūti su lietuviu širdžiai brangiais žmonėmis ir už stebuklingą sugebėjimą visur suspėti laiku“.

O. Pajedaitės paroda Maironio namuose Kaune – neatsitiktinė. Mes, muziejininkai, bendraujame su fotografe daugiau kaip 10 metų. Esame sukaupę šimtus jos nuotraukų: juk ją su fotoaparatu pamatys ir didelėse šventėse, menininkų suvažiavimuose, konferencijose, jubiliejuose, pamatys ir kasdienybėje, kur rašytojas ar aktorius su anūkėliu, grybų kraitele, poilsio ar susimąstymo minutėmis. Guvi, greita, visada jaunatviška, ji suspėja beveik visur, todėl O. Pajedaitės namuose sukaupti didžiuliai, jau, ko gero, sunkiai suskaičiuojami archyvai. Bet viskas susisteminta, sugrupuota, sutvarkyta. Daugybė albumų, tūkstančiai negatyvų, skaidrių. Fotografės namuose tarytum neįteisintas muziejus. O tuo tarpu mokytojai lituanistai neturi iliustracinės medžiagos. Todėl ir parodos atsiliepimų knygoje yra pageidavimai, kad „šis didžiulis turtas būtų išleistas leidykloje“, kad būtų „darbų fotoalbumas mokykloms“.

Žinau, kad pati fotografė yra susirūpinusi savo archyvo likimu. Aš, kaip muziejininkė, manyčiau, kad visa ši vertinga, gausi medžiaga neturėtų būti išbarstyta, bet sukoncentruota vienoje vietoje. Mūsų lankytojai pageidauja šiai parodai rasti vietos nuolatinei ekspozicijai. O. Pajedaitei artima Anykščių žemė, kur jos gimtosios šaknys, – gal būtų prasminga ten įsteigti fotografijos muziejų? O gal kur kitur? Tik žinau viena – didžiulį darbą padarė ir tebedaro ši užsispyrusi, žinanti savo tikslą ir gyvenimo prasmę moteris. Ir todėl Lietuvos metrašti, parašytą vaizdais, išsaugoti jau yra mūsų visų reikalas, tai turėtų tapti ir valdžios žmonių, kuruojančių Respublikos kultūrą, rūpesčiu.

Tiesa, 1990 02 24

Namai sau ir kitiems

Vilnietę fotomenininę Oną Pajedaite daug metų pažinome iš jos parodų. O 1988-aisiais, pasirodžius jos atsiminimų ir fotografijų knygai „Ji buvo Simonaitytė“, supratome, kad turime labai talentingą ir savitą mūsų literatūrinio gyvenimo metraštininkę.

Seniai rūpėjo aplankyti ir pašnekinti šią kultūros bitutę. Ir tokia diena atėjo. Su Ona Pajedaite kalbėjomes fotografijų ir knygų pripildytame palėpės „avilyje“, jos jaukiame bute pačiame Vilniaus centre. Po keturių dešimtmečių žvelgiau į savo buvusios mokytojos veidą. Tai ji, Ona Pajedaite, savaitgaliais ištempdavo mus, Vilniaus bibliotekinio technikumо moksleivius, į žygius po Vilniaus apylinkes ir vis pasakojo, rodė, fotografavo...

Elena Stasiukaitienė. Mirga nuo fotografijų gausumo laikraščių ir žurnalų puslapiai, o malonumo iš to nedaug. Nereikia būti specialistu, kad atskirtum prastą fotografo darbą nuo spaustuvės broko. Kaip visa tai vertinate Jūs?

Ona Pajedaite. Nepasakyčiau, kad taip jau labai mirga. Fotografija pagyvina straipsnį, išryškina mintį. Atsivertęs knygą, žmogus pirmiausia ieško fotografijos. Tai įvadas į knygą. Išvalgus skaitytojas iš nuotraukos gali spręsti, kas ten bus. Neįsivaizduoju tuščių, vien raidėmis primargintų spaudos puslapių. Fotografija ne tik pagyvina, bet ir įprasmina tekstą.

E. S. Siuvėjas tuoj pat pastebi prastai pasiūtą drabužį...

O. P. Į fotografiją aš taip niekada nežiūriu, galvoju tik – ar ji reikalinga. Aišku, geresnę nuotrauką maloniau matyti, bet šiuo požiūriu nerūšiuoju. Sunku pasiekti, kad būtų tik geros nuotraukos. Ne visiems juk pavyksta... Nors techniškai ir blogai padaryta, vis tiek nuotrauka tekstui kai ką duoda. Aš irgi techniškai labai gerai padaryti nemoku, todėl ir kitiems atlaidi.

E. S. Kokiais keliais atėjote į fotografijos meną? Kas Jums yra fotografija – profesija ar hobi?

O. P. Kelias į fotografiją buvo kelionės. Brolis padovanojo fotoaparata, tai kur išvykdama visada jį pasiimdavau. Labai malonu grįžtant parsivežti vaizdų. Po kiek metų pasižiūri – ir vėl viskas atgimsta.

Ypatingai to reikėjo keliaujant su moksleiviais, kada jų grupės vežio-davau į Krymą, Kaukazą, Karpatas. Po Lietuvą ypač daug keliauau. Beveik visa Žemaitija, Aukštaitija, Suvalkija išvaikščiota, aplankytos literatūrinės vietos. Fotoaparatas buvo būtinas dalykas. Antra, nuotraukos labai reikalingos dirbant mokykloje. Parsivežu nuotraukų iš Maironio, Vaižganto, Daukanto ir kitų rašytojų gimtųjų vietų, gali drąsiai eiti į klasę, į pamoką. Mokiniai su džiaugsmu sutinka – ypač jei atsineši aplanką apie rašytoją, o ten ir portretai, ir vietos, kur jo gyventa, kurta. Pamoka tuomet daug įdomesnė.

E. S. Kas tie laimingieji vaikai, kurie su Jumis keliavo, buvo Jūsų mokiniai?

O. P. Mano laimingi vaikai buvo Vilniaus lengvosios pramonės technikume. Būdavo, kai tik pamato, kad ateinu su aplanku, tuoj apspinta iš visų pusių, komentuoja nuotraukas, džiaugiasi. Žodžiu, buvo tokia laisvė, džiaugsmas, toks kelias į literatūrinį pažinimą. Apie Maironį, Vaižgantą, kitus rašytojus medžiagos surinkau labai daug ir mokiniams tai buvo įdomu. Paskui pradėjau fotografuoti gyvuosius rašytojus. Pirmiausia aplankiau Simonaitytę. Pamažu augo archyvas. Pradžioj buvo labai nedrąsu eiti, ypač į namus. Kaip sutiks, priims, kaip į tave pažiūrės.

Sekėsi. Niekada nejutau kokio nors nepasitenkinimo. Vis galvodavau apie pirmą žingsnį. Jis prasidėdavo nuo knygos. Dėščiau mokykloje lietuvių literatūrą, tai pradėjau fotografuoti tuos, kuriuos nagrinėjau per pamokas. Pasakodavau rašytojui, ką aš vaikams kalbu, kokius kūrinius skaitau, kaip jie vertina, kokius klausimus užduoda. Prisimenu tokį momentą pas Baltušį. Nuėjau, papasakojau, kaip aš dėstau „Parduotas vasaras“, tai jis pašaukė žmoną Moniką ir sako: „Klausyk, klausyk, kaip ji apie mano kūrybą pasakoja!“ Taip iškart atsirado gyvas, šiltas ryšys ir atsivėrė žmogus, o aš galėjau labai lengvai fotografuoti. Pas Marcinkevičiųėjau aplankiusi jo tėviškę ir nufotografavusi tėvą, visą namų aplinką, gimtinės vaizdus. Paskambinau ir paklausiau, ar nenorėtų nuotraukų. Kai nunešiau, žinoma, apsidžiaugė, ir tai buvo pirmas ryšys, kuris paskui nebenutrūko. Nuotraukomis apaugau, kai pradėjau važinėti į Poezijos pavasarius. Greitai buvau įtraukta į rašytojų būrį. Nuo vieno prie kito – taip ir prisipildė mano objektyvas įvairiais veidais. Daugiausia, žinoma, rašytojų įvairiuose literatūros vakaruose, per jubiliejus, šventes, suvažiavimus. Atsirado aktorių, kurie skaitė rašytojų kūrybą, dailininkų, muzikų. Per dvide-

šimt metų mano archyvas gerokai praturtėjo. Dabar jau yra daugiau kaip 70 tūkstančių nuotraukų.

E. S. Nuotrauka yra laiko dokumentas. Į ją žvelgiame ir kaip į meno kūrinį, sustabdytą gyvenimo akimirką. Fotografui, ko gero, kiekviena nuotrauka primena vienokią ar kitokią istoriją, pažintį. Kas per tą dvidešimt metų Jums labiausiai įsiminė?

O. P. Nemažai istorijų buvo. Fotografija gali būti gera tada, kai žmogus atsiveria, laiko tave savu. Tada nebekreipia dėmesio į fotoaparata. Pirmiausia reikia surast ryšį. Fotografuoju tuomet, kai žmogus jau manimi pasitiki, kalbasi kaip su draugu. Tada būna geriausios nuotraukos. Na, o atsitikimą galėčiau papasakoti toki – apie savo pirmą kelionę pas poetą Eduardą Mieželaitį. Jis tuomet gyveno prie Žeimenos, Santakoje, labai gražioje vietoje. Keliavau per mišką. Man buvo nusakyta, kaip surasti sodybą, bet kelių buvo daug ir aš truputį nuklydau. Pasileidau tiesiai per mišką, nes jaučiau kryptį. Einu šventiška nusiteikusi, žiūriu, nedidelis upeliukas. Šoku per jį, o krantas klampus... Nugrimzdau į purvą su savo baltom kelnėm... Išsikapsčiau... Išsipleviau, apsivilkau šlapius drabužius ir ateinu pas Mieželaitį. Žiūri jis į mane ir nesupranta, kodėl aš iki pusės šlapia. Papasakojau tą istoriją, poetas šyptelėjo. Ponia Mieželaitienė mane aprenė sausais drabužiais. Poetas buvo kalbus, maloniai šnekėjo, daug pasakojo. Pasisėkė padaryti gerų nuotraukų namuose, sode, prie upelio. Ant lieptelio fotografuojant skaidrėms baigėsi juosta. Aš ją išsukau ir padėjau ant lentos, kuri truputį susvyravo, ir ta mano juosta įkrito į vandenį.

E. S. Ir vėl teko maudytis?

O. P. Aš šokau į upę, išsigriebiau kasetę. Deja, kai išryškinau, pusė spalvotų kadrų buvo sulipę, bet kita pusė dar gera. Tokių ir panašių istorijų fotografuojant būna.

E. S. Fototeka, kaip ir biblioteka, yra gyvas, augantis organizmas. Žiūrint į Jūsų archyvą, stebina ideali tvarka. Kaip sumanėt tokią nuotraukų klasifikavimo ir saugojimo tvarką? Kaip panaudojate šį didžiulį turtą?

O. P. Ne taip paprasta nuotraukas sutvarkyt. Ilgai sukau galvą, kaip jas sudėt, pagal kokią tematiką. Pirmiausia padarydavau nedidelės nuotraukėles – kiekvieną vakarą, šventę, išvyką, bet paskui buvo sunku susigaudyt, kur kas yra, nes tų renginių ir įvykių buvo labai daug. Tas pats žmogus dalyvauja įvairiuose renginiuose. Nutariau

kiekvienam savo fotografuotam stambesniai objektui duoti atskira skyrių. Rašytojus suskirsčiau taip: prozaikai, poetai, dramaturgai, kritikai, paskui pagal alfabetą ir taip pradėjau dėstyti į atskirus ap-lankus. Dabar esu patenkinta ta savo klasifikacija. Lengvai ir greitai viską galima rasti. Visur užrašiau datas, nuotraukų skaičių. Grupinės nuotraukos sudėtos atskirai. Po sėkmingos knygos apie Simonaitę esu parengusi dar vieną. Ateityje būtų galima dar ką padaryt. Galvoju apie žurnalo tipo literatūros sąsiuvinius rašytojams.

E. S. Tai būtų didelė parama ir mokykloms, ir bibliotekoms.

O. P. Taip. Apie keletą rašytojų turiu jau nemažai medžiagos su-rinkusi. Išleisti nors dešimt sąsiuvinių po 50 puslapių, manau, nebūtų sudėtinga. Norėčiau išleisti porą etnografinių leidinių. Tai Lietuvos kryžiai, kaimo žmonės, gamta. Dalyvavau ne vienoje etnografinėje ekspedicijoje, tai tos unikalios medžiagos gausu. Gyvenimas keičiasi, žmonės sensta, pasakoriai, dainininkai, muzikantai miršta. Tas nuo-traukas reikėtų pasauliui paskleisti.

E. S. Kiek parodų esate surengusi ir kur?

O. P. Parodų buvo labai daug. Atėjus šventei, rašytojo jubiliejui, norėjosi pagerbt žmogų. Žinojau, kad niekas nepadarys, ir tikrai niekas nesiruošė daryti. O aš turėjau medžiagos, tai tiesiog jaučiau pareigą. Pagaliau tokios gražios literatūrinės šventės – Donelaičio, Maironio, Vaižganto, Biliūno, Simonaitytės, Marcinkevičiaus, Mikelsko, Ma-tuzevičiaus jubiliejai. Na ir dirbau.

E. S. Kada buvo pirmoji Jūsų fotografijų paroda?

O. P. Gerai atsimenu. Tai buvo 1980-aisiais. Per tuos praėjusius dvylika metų surengiau apie tris dešimtis parodų. Jos buvo Lietuvos menininkų rūmuose, Akademiniame dramos teatre, vienu metu ir Mažvydo bibliotekoj. O šiaip tai parodas rengiu Rašytojų sąjungoj, mokyklose, instituteuose, Kaune, Biržuose, Pasvalyje, Anykščiuose, mano gimtuose Svėdasuose.

E. S. Kokios Jūsų parodos pasiekė užsienį?

O. P. Dvi parodas nuvežiau į Čikagą: apie Lietuvos atgimimą, mūsų tautos didžiuosius žmones, kurie lietuvybę išlaikė, padėjo at-sigauti nuo carizmo priespaudos. Tai buvo Donelaitis, Baranauskas, Maironis, Vaižgantas, Putinas. Kita paroda etnografinė – Lietuvos kaimas ir jo žmonės, gražūs senieji namai, koplytėlės, bažnyčios, įvairūs darbo momentai. Gana didelę parodą, apie 100 darbų, pernai nuvežiau į Paryžių. Ji eksponuota Lietuvių namuose, vėliau perkelta į licėjų,

vieną Paryžiaus kvartalą, paskui išvežta į provinciją. Ir dabar ta paroda ten tebėra. O iš Čikagos, Bostono, Niujorko parsivežiau išeivijos lietuvių rašytojų. Jų portretus eksponavau daugelyje Lietuvos vietų. Tai gi darbo yra, sveikatos kol kas yra, užsispyrimo taip pat nestinga.

E. S. Fotografijų ir knygų pilni Jūsų namai. Tiek daug laiko skirdama fotografijai, ar surandate valandą kitą skaitymui?

O. P. Deja, skaitymui laiko lieka labai mažai. Galėjau skaityti dirbdama mokykloje. Pradėjus fotografuoti, o tai juodas ir sunkus, alinantis darbas, atitolau nuo knygų. Skauda širdį, norisi mesti fotografiją, bet negaliu. Gyvenimas bėga ir reikalauja atsiliiepti...

E. S. Ir vis dėlto prašau pasakyti, ką šiuo metu skaitote?

O. P. Domiuosi indų filosofija.

E. S. Jūsų bibliotekoje dominuoja grožinė literatūra. Tai pirktos ar Jums dovanotos knygos? Kurias iš jų labiausiai branginate?

O. P. Lituanistinė ir verstinė literatūra mano pirktą. Turiu daug knygų su autografais, labai branginu. Tai mano draugų rašytojų dovanos su įrašytais šiltais, gražiais žodžiais. Dažnai atsiverčiu ir pasidžiaugiu. Viską nusirašiau ir nustebau, kiek gero apie mane pasakytą... Mano širdžiai mieliausia yra Mykolaičio-Putino kūryba, nepaprastai mėgstu jo lyriką. Į mano gyvenimą įaugo Justino Marcinkevičiaus poezija. Nesu skaičiavusi, kiek mano namų bibliotekoje yra knygų. Čia yra tai, ko man reikėjo dirbant mokykloje. Dabar, kai paskendau fotografijoje, knygos vis labiau nustumiamos į šalį.

E. S. Visus mus, o ypač moteris, vargina kasdienio gyvenimo psichologinė įtampa. Kas Jums padeda atsipalaiduoti, atsikratyti nemalonių emocijų, išlaikyti darbingumą ir gerą sveikatą?

O. P. Žinoma, išlaikyti gerą nuotaiką ir darbingumą gali padėti tik sveikata. O sveikatą man pavyko susitvarkyti. Prieš gerą dešimtmetį nutariau, kad užtenka gyventi kaip visi; reikia gyventi sveikiau. Pradėjau badauti pagal Bregą. Nevalgau pirmadieniais. Man tokia diena patinka, po švenčių, viešnagių. Kas trys mėnesiai badauju po savaitę. Tas padeda išvalyti organizmą, atsiranda daugiau energijos, noro veikti. Pakeičiau ir savo mitybą, perėjau prie vegetarinio maisto, kuris labai skanus ir duoda kur kas daugiau stiprybės negu mėsiški valgiai. Sutvarkius savo organizmą, atsikračius ligų, galima dirbti. Nuotaiką kelia gamta, saulė, medžiai. Mėgstu pasivaikščioti, pasidžiaugti pavasariu. Žiemą paslidinėju, vasarą einu į mišką. Gal didžiausias džiaugsmas rudenį, kada galima pagrybaut. Rašytojai

žino mano grybus...

E. S. Ar turi kokios nors reikšmės Jūsų dvasinei pusiausvyrai šių dienų politinis šurmulyš?

O. P. Į viską žiūriu plačiau ir pusiausvyros prarasti sau neleidžiu. Nevilčiai ir liūdesiui nepasiduodu. Žinau, kad šviesa visada nugali, tiesa pro bet kokius barjerus prasiveržia. Aš esu optimistė.

Elena Stasiukaitienė. Dėkoju už pokalbį, nuoširdžiai linkėdama laimės Jums ir Jūsų namams.

Tarp knygų, 1993, gegužė

250 veidų ir charakterių

Menininkų rūmai, baigdami savo darbo sezoną, surengė neeilinę parodą. Joje eksponuojama 250 meno, mokslo, kultūros veikėjų portretų, sukurtų fotomenininkės Onos Pajedaitės. Tai jubiliejinė autorės ataskaita už dvidešimt metų, skirtų fotografuojant įdomius žmones. Per parodos atidarymą lankytojai nešė O. Pajedaitei gėlių puokštes, dėkojo už milžinišką triūsą, o ji šypsojosi ir kalbėjo, kad būtent fotografuodama išigijo daug draugų, su kuriais ilgam susibičiuliavo. Parodoje šimtai veidų, išieškotų nuotaikų, charakterių... Rašytojai, dailininkai, mokslininkai, politikai, kompozitoriai, muzikantai... Nemačius neįmanoma nė įsivaizduoti šio lobio – kitaip nepavadinsi Onos Pajedaitės darbų, perteikiančių mūsų gyvenimo atmosferą kitoms kartoms.

Keliasdešimties nufotografuotųjų jau ir gyvų nebėra, o jie žvelgia į tave, atrodo, vakar gatvėje ar kur kitur sutikti... Tų nebesančių bus vis daugiau, o jų veidai Onos Pajedaitės portretuose šypsosis, liūdės, bus rimti ir susimąstę.

Vakarinės naujienos, 1995 06 08

Labai gražūs žmonės

Apie Onos Pajedaitės portretus rašyti nelengva. Apskritai fotografijos mene portretas nėra naujas, kuo nors išsiskiriantis žanras. O. Pajedaitės fotografijose žmogus paprasčiausiai užfiksuotas savo darbo vietoje, scenoje, namuose, bet tai yra meistriškas portretas. Ir jubiliejinėje fotografės parodoje Menininkų rūmuose, ir daugybėje jos fotografijų aplankų (tiksliau – didžiuliame archyve) šiuos portretus vienija bendras bruožas – geroji žmogaus prigimtis arba asmenybės paskirtis šiame laikiname pasaulyje. Visa tai fotografuojamas žmogus atskleidžia ne specialiai pozuodamas, o tarsi nejučiomis. Taigi O. Pajedaitės portretas užfiksuoja ne tik konkretaus žmogaus atvaizdą, jo veidą, bet ir minties blykstelėjimą, kūrybinį džiaugsmą, susimąstymą. Taip galėtume tiksliausiai apibūdinti O. Pajedaitės sukurtus portretus, jei nežinotume portretuojamųjų pavardžių – pačių žymiausių, garsiausių, mylimiausių mūsų visuomenės ir kultūros žmonių. Tad užsukęs į parodą jautiesi tarsi pakliuvęs į spąstus:ėjai pasižiūrėti fotografijų, o čia – prisimink, padėk gėlių ant kapo, atsiversk knygą, paklausk plokštelę, paskambink...

Meno, mokslo, kultūros žmonių fotografavimui O. Pajedaitė paskyrė beveik 30 metų. Fotografija ilgainiui tapo jos gyvenimo esmė. Ji paliko mokyklą ir jau 20 metų ištikimai tarnauja tik fotomenui. O ši tarnystė reikalauja ne tik daug jėgų, pasišventimo, bet ir laiko. Juk O. Pajedaitės „herojai“ neateina specialiai nusifotografuoti į jos jaukius namus Pamėnkalnio gatvėje. Ji pati turi eiti, keliauti pas juos.

O. Pajedaitė tiek gyvenime, tiek fotografijose, tiek literatūroje nepamokslauja. Kiekvienam portretuojamajam ji leidžia būti savimi. O jos pačios veide tiek daug ramybės, kantrybės, pasitikėjimo ir... jėgos. Sunku patikėti, jog O. Pajedaitei jau 70 metų.

Literatūra ir menas, 1995 07 08

Simonaitytės papėdėje

Žinoma fotomenininkė Ona Pajedaitė, vadinama mūsų kultūros metraštininke, 8 metus artimai bendravo su lietuvių literatūros klasiķe, didžiaja Mažosios Lietuvos moterimi Ieva Simonaityte. Ji buvo vienintelė jos freilina, įleidžiama į dvarą, kurio šeimininkė garsėjo uždaru būdu, rūščiu charakteriu: galėjo išprašyti ne tik nelauktą svečią, bet ir kvieštą, arba taip čiaukštelti čaižiu žodžiu, kad tas visam laikui užmiršdavo ten kelią. Tad tuo įstabiau, kad dviejų moterų draugystė truko ilgus aštuonerius metus – nuo jų pažinties iki Rašytojos mirties.

Apie Ievą Simonaitytę prirašyta kalnai popieriaus, tačiau memuarų labai nedaug. O ir tarp pačių memuaristų O. Pajedaitė – vienintelė moteris. Man atrodo, tai labai esminga, nes moteris su moterimi šnekasi kitaip, negu su vyru, ypač su ta, kuria pasitiki. Onutė (taip ją vadino Rašytoja) buvo verta pasitikėjimo. Ji ir šiandien, praėjus beveik dvidešimčiai metų po Rašytojos mirties, kruopščiai pasveria kiekvieną žodį – kurį galima spausdinti, kurio – ne. Kai pavargsta kalbėti ir mes padarome pertraukėlę puodeliui arbatos, ji traukia iš stalčiaus aplanką ir parinkusi vieną kitą puslapį, skaito tai, kas „ne spaudai“.

Tačiau abi iš principo sutariame dėl pagrindinės nuostatos: kad taisyklė „apie mirusius arba gerai, arba nieko“ visiškai netinka memuaristikai. Tokių memuarų jau esame skaitę: kai bronzos statula smilkoma smilkalais ir mira, kai ydos paverčiamos dorybėmis, o biografiją „gadinantys“ faktai apskritai iš jos išbraukiami.

Didžiųjų paminklams išeikvota tūkstančiai tonų bronzos ir granito, tačiau juos sušildo ir priartina prie mūsų mažos žmogiškos silpnybės, po daugelio metų atrodančios ir juokingos, ir graudžios. Ar šiandien ne juokinga, kad didysis muzikos genijus Bethovenas skaičiuodavo kavos pupeles, o kitas gigantas, „vegetaras“ Levas Tolstojus, slapčia nuo šeimynykščių mėgavosi griežinėliu dešros?

* * *

– Taigi koks buvo pirmasis susitikimas?

– Kitoks, negu tikėjau, – pradeda Onutė. – Buvau girdėjusi apie Simonaitytės atšiaurų būdą, kad ne bet ką įsileidžianti į savo namus, tačiau aš, nekviesta apsilankiusi jos vasaros rezidencijoje Priekulėje, buvau sutikta svetingai. Labiausiai nustebino, kad 75 metų Rašytoja

neatrodė nei sena, nei pavargusi. Nors be lazdos nepaeinanti, gana sunkaus sudėjimo, ji atkakliai laipiojo į savo namo antrąjį aukštą, kur buvo išsirinkusi jaukų skliautuotą kambarėlį su balkonu. To pirmojo susitikimo išpūdis iki šiandien išliko džiugus, šviesus. Ji buvo geros nuotaikos, daug ir noriai kalbėjo, iškart pastebėjau, kad turi puikią atmintį.

Manau, kad aš jai patikau, nes ne tik pasiūlė nakvynę, bet ir kitą dieną nenorėjo greitai išleisti. Labai džiaugiausi, nes norėjau ne tik nufotografuoti Rašytoją bet ir paklausinėti ją apie Vydūną, apie Sofiją Čiurlionienę, pas kurią, žinojau, kuri laiką yra gyvenusi Kaune.

– Ar pavyko ką nors įdomaus sužinoti?

– Pavyko, bet ne iškart, ne per pirmąjį susitikimą. O ir tai, ką sužinojau, nebuvo labai malonūs dalykai. Supratau, kad ir iš vieno, ir iš kito yra patyrusi nuoskaudų, kurių negali užmiršti. Toks ji buvo žmogus: dėl vienos vienintelės nuoskaudos galėjo perbraukti ilgiausią, širdingiausią bičiulystę. O ir ta „nuoskauda“ galėjo būti nepakankamas pagarbos parodymas, ne toks žodis...

Apie Vydūną iš pradžių kalbėjo tik neigiamai. Inkriminavo jam net vegetarystę: mat kažkokia jos draugė pasekusi jo pavyzdžiu ir mirusi. Prisiminė ir Vydūnienės nusiskundimus savo vyru. Tik man primygtinai spiriant prisiminti ką nors gera, prisipažino, kad Vydūnas išvedęs ją į gyvenimą, įtraukęs į vaidinimus, chorus, kultūrinę veiklą.

– Kas lėmė, kad taip gerai susiklostė jūsų santykiai?

– Iš dalies, matyt, tai, kad ji labai mėgo keliones, tačiau dėl sveikatos retai net iš savo kiemo išeidavo. O aš buvau gyvas gidas po Lietuvą – išvaikštinėjusi ją skersai išilgai, aplankiusi visų rašytojų tėviškes, ne kartą keliavusi po Krymą, Kaukazą, Karpatus, buvusi Sibire, Šiaurėje. Ne tik pasakodavau jai apie tas keliones, neišvengiamus kelionių nuotykius, bet ir parodydavau nuotraukų, skaidrių.

– Buvo permainingų nuotaikų žmogus?

– Labai. Jai nuotaiką galėjo sugadinti net menkiausias mažmožis, blogas sapnas, nepataikytas žodis.

– Tačiau, kiek supratau iš to, ką esu apie ją skaičiusi, su kitų ambicijomis nelabai skaitėsi?

– Atvirai pasakius, visus kitus žmones laikė už save žemesniais.

Labai stebėdavausi, kad jos portretus tapiusiems dailininkams, kurie išstovėdavo prie molberto po pusdienį, ji net kavos puodelio nepasiūlydavo: „Tegul eina į restoraną, – sakydavo, – juk pardavęs mano portretą, gaus nemažus pinigus“. Apie save dažnai kalbėda-

vo trečiuoju asmeniu: Simonaitytė. Užsirūstindavo, jei koks bėdžius žurnalistas nežinodavo kokio nors jos gyvenimo ar biografijos fakto. Šaukdavo: „Ko jus ten universitetuose moko!“ Su pagarba kalbėjo tik apie valdžios žmones – Paleckį, Sniečkę, Meškauskienę. Su jais bendravo kaip su sau lygiais. Galėjo paskambinti ir pasakyti, kad jai reikia to ar ano. Visada gaudavo. Prisimenu, skambino į Priekulės vykdomąjį, kad miesto valdžia uždraustų parke jaunimo šokius, nes vėlai skirstydami šokėjai drumsčia jai ramybę. Ir ką jūs manote – šokiai buvo uždrausti.

– O į ją pačią – ar kas nors kreipdavosi užtarimo, su kokiu nors prašymu?

– Yra buvę tokių atvejų. Per Paleckį yra išgelbėjusi nuo Sibiro keletą giminių. Tačiau ne visiems padėdavo. Yra pati man pasakojusi, kaip viena šeima irgi prašė užtarimo – rašė, maldavo, tačiau ji atsisakė. „Negalėjau skambinti į Vyriausybę dėl visų. Aš gi Simonaitytė!“ Manau, jautė dėl to kaltę – todėl ir pasipasakojo. Tai buvo lyg tikinčiajam išpažintis. Tai gal palengvino sau širdį. Ir dar vieną atvejį pasakojo: kaip, gyvenant Kaune, į jos buto vieną kambarį įsikėlė jauna moteris, kurios vyras tarnavo kariuomenėje. Moteris netrukus pagimdė kūdikį, tačiau Simonaitytė neleido jai naudotis jokiais bendrais patogumais, net tualetu, tik sutiko, kad iš virtuvės į kambarį atsivestų vandenį. Papasakojusi tą istoriją, atsiduso: „Ką darysi, savi marškiniai arčiau kūno“.

– Pasakojama, kad ji buvusi šykšti. Ar esate tą pati patyrusi?

– Žinoma, esu. Fotografavau, dariau nuotraukas, tačiau kartais užmiršdavo pasiūlyti pinigų, tik džiaugdavosi: „Tai gerai, kad Onutė iš mūsų nieko neima“. O aš juokiausi: „Kam man pinigai? Aš turiu tiek dvarų, tiek baudžiauninkų, kurie man turtus krauna“... Mėgdavo padejuoti, kaip visai nebeturinti pinigų. Vėl neiškenčiau: „Galiu paskolinti, neseniai atlyginimą gavau“.

Turėjo ji tokią jaunystės draugę Katrele – Klaipėdoje drauge Seimelyje dirbo. Dažnai ją pasikviesdavo pas save. Toji atvažiuodavo su visokiomis gėrybėmis – grybais, uogomis, išbūdavo po mėnesį, visus darbus dirbdavo. Tačiau niekada nėra jai pasiūliusi pinigų – dirbo tik už pavalgymą. Tiesa, apmokėdavo bilietą pirmyn ir atgal. Nieko nemokėjo ir Domutei Rimaitienei, kuri buvo jai ir virėja, ir skalbėja, ir kambarinė, ir ekonomė. Laikė ją savo drauge, o kokie gali būti piniginiai reikalai tarp draugų.

– Iš kur ta Domutė atsirado? Kas ji?

– Išsilavinusi moteris, mokytoja. Išėjusi į pensiją nutarė padėti ligotai, vienišai Rašytojai. Ir iki gyvenimo pabaigos buvo jai nepažinomu žmogumi. Puiki kulinarė, darbštuolė, švaruolė, lipšnaus būdo, paslaugi – ji buvo Simonaitytei tikras angelas sargas, geroji namų dvasia. Aš nepastebėdavau, nei kaip stalas pasidengdavo, nei kaip nusidengdavo – viską dirbo spėriai, nepastebimai, visada skaidrios nuotaikos. Mokėjo nuraminti ūmius savo patronės pykčio protrūkius, paversti viską juokais. Simonaitytė mėgo save palepinti, mėgo skaniai ir gausiai pavalgyti (kad nesublogtų, kad raukšlių neatsirastų). Nėra valgiusi antrąkart to paties (pašildyto) maisto. Nėra dirbusi jokio namų ruošos darbo. Domutė jai net prie stalo patarnaudavo: pakeisdavo lėkštutę, įrankius, užtepdavo duoną. Viso toji net nepastebėdavo.

– Simonaitytė tą svetimo žmogaus pasiaukojimą priėmė kaip visai natūralų dalyką?

– Matyt, savotišku atlygiu laikė garbę su ja bendrauti. Buvo ją prisiregistravusi, taigi Domutė turėjo juridinę teisę į pusę jos namo.

– Betgi tai viską keičia!

– Tačiau Simonaitytė nepaliko testamentu. Nenorėjo galvoti apie mirtį, buvo įsitikinusi, kad dar ilgai ilgai gyvens, juolab kad iš visų ligų sėkmingai išsikapstydavo. Po jos mirties su Domute buvo pasielgta kaip su vargše tarnaitė, kurią išmetė lauk kaip niekam nereikalingą daiktą.

– Ji nesiteisė?

– Buvo net keli teismai. Už Domutę liudijo rašytojai – Sirijos Gira, Lapašinskas, Sluckis, Radaitis. Tačiau nulėmė Meškauskienės žodis. Ji teigė, kad Domutė gaudavusi algą, be to, ją dar ir apvagino (neva remdamasi Simonaitytės žodžiais). Viskas baigėsi tuo, kad palikimas atiteko Kanadoje gyvenančiai Simonaitytės seseriai Marijai, apie kurią pati Simonaitytė negalėdavo ramiai kalbėti, jos laiškus draskė neskaitytus, o apsilankymo laukė kaip stichinės nelaimės.

– Kodėl gi taip aršiai buvo ginami užsienio pilietės interesai?

– Politika! Palikimai į Lietuvą vis plaukdavo iš už Atlanto, o čia – atvirksčiai: turtinga tarybinė pilietė palieka savo turtą užjūriuose vargstančiai emigrantėi...

– Simonaitytė, kaip sakė Matuzevičius, unikumas ne tik Lietuvos, bet ir visos Europos mastu. Monolitas. Nelankiusi nei mokyklų, nei

universitetų – visiška savamokslė. Įdomu, koks jos santykis buvo su kitais Lietuvos rašytojais?

– Vertino Mykolaitį-Putiną, Marcinkevičių, deklamuodavo Maiironį. Krėvės buvo skaičiusi tik padavimus. Vaižganto nežinojo net „Dėdžių ir dėdienių“. Atsinešdavau aplankus su rašytojų nuotraukomis, pasakodavau apie jų gyvenimą, kūrybą. Reikėjo matyti, kaip ji klausėsi! Buvau įpratusi prie didelės auditorijos, kai klasėje sėdėdavo apie 30 mokinių. O čia buvo viena – didelė, smalsi, dėmesinga. Kaip man buvo smagu dėstyti tai vienai vienintelei! Kartais į mano pasakojimą įsiterpdavo ir pati – prisimindavo, kaip eidavo klausytis Vaižganto pamokslų...

Kartą atbėgau kupina išpūdžių, ką tik perskaičiusi Baltušio „Su kuo valgyta druska“. O ji: „Turiu aš tą „Druską“ – atsiuntė. Domute, surask, gal dar pavartysiu“. Ir pridūrė: „Tas „Parduotas vasaras“ skaičiau – nieko. Bet antro tomo tai jau ne.

Jaunesnieji rašytojai jos prisibijojo, nes ji nesiskaitė su žodžiais, netausodavo kitų ambicijų: galėjo iškloti, ką galvoja apie išvaizdą, apsirėngimą.

Prisimenu, per Solženicyno smerkimo vaju ji pasisakė prieš jį „Tiesoje“, per TV. Aš neiškenčiau: „Rašytoja, man kolegos lituanistai sako, kad jums taip nederėtų. Nesat iš tų, kuri šoka pagal svetimą muziką. Ar bent esate skaičiusi?“ „Ne, kur aš skaitysiu! Kai atvažiavo iš televizijos, tai net pavardę ant lapelio užrašė – nemokėjau išslebizavoti“. O aš dėstau toliau: „Na, žinoma, Laurinčiukas atsiuntė Vytuką, o jūs negalėjot atsakyti nei vienam, nei kitam. Bet kur jus pats Laurinčiukas kiša! Juk galėjo paprašyti Baltušį, Mieželaitį...“ Ji tik atsiduso ir susimąstė. Atrodė nepatenkinta, užsigavusi. Po to Vytukas jos namuose ilgai nesirodė.

Po to prisiminė ir papasakojo kitą istoriją – apie Pasternaką. Tuokart ji elgėsi visiškai kitaip. „Nusivežė mane į Rašytojų sąjungą, o ten piemenys: Reimeris, Radaitis, Rudokas. Perskaitė kažkokią ištrauką iš Pasternako ir klausia: ar smerkiat? O aš ir sakau: nei pažįstu, nei esu skaičiusi, o iš to, ką čia man paskaitėte, nieko nesupratau. Kaip galiu smerkti? Taip tuokart ir išsisukau“.

– Ar prisimindavo prieškarinio laikų? Savo karjeros pradžią?

– Kartais. Įsiminiau vieną epizodą su Liudu Gira. Simonaitytė ką tik buvo gavusi honorarą už savo pirmąjį romaną „Aukštųjų Šimonių likimą“. Gira pristojo, kad paskolintų jam 1500 litų. Taip jam

reikia tų pinigų, kad jei negaus – nors galą darykis. Simonaitytė labai nenorom, bet išrašė čekį. Gira paguodęs: girdi, nenusimink, greit dar ir premiją gausi. Ir tikrai, netrukus Simonaitytei už „Šimonių“ paskiriama Valstybinė premija. Gira ir vėl prisistato. Ir vėl jam reikia lygiai tokios pat sumos – 1500 litų. Vėl verkęs, maldavęs, aiškinęs, kad jei negaus – nors gyvas į žemę lišk. Ir Simonaitytė – sunku patikėti! – vėl išrašo čekį tokiai pat sumai.

Po kurio laiko rašytoja sutinka Palangoje Aleksandrą Staškevičiūtę (operos dainininkė – A. J.), o šioji ir sakanti: girdi, Liudas Gira skleidžia kalbas, kad tau Valstybinę premiją išrūpinęs. Simonaitytė paklausė: „O ar jis nesakė, kad ir premija, ir honoraras už knygą – jo kišenėje?“ Ta žinia greit pasiekė Smetonienę, o per ją – ir Smetoną. Tuoju buvo sumąstyta, ką daryti. Simonaitytė, atgavusi pinigus, išvažiavo gydytis į užsienį.

– Ar prisimenate, kaip Simonaitytė sutiko savo paskutinįjį 80-mečio jubiliejų?

– Kur neprisiminsi! Ji ne tik labai vertino visokius dėmesio ženklus, bet ir mokėdavo jų išsireikalauti. Labai nerimavo, kad taip ilgai jai niekas nieko nesako. Spėliojo, kokiam teatre bus iškilmės, kokia bus programa. Klausinėjo, kaip praėjo Grušo jubiliejus. Sužinojusi, kad nefilmavo televizija, labai piktinosi: kur tai matyta – be televizijos! Na jau ne, per jos jubiliejų be televizijos neišeis – juk visi norės pamatyti Simonaitytę!

Abi su Domute siūdinosi iškilmėms tualetus, aptarinėjo daugybę visokių smulkmenų. Prisiminė 75-mečio iškilmės, kurios ją labai nuvylė: nepatiko svarbiausia programos dalis – Mataičio ansamblio koncertas. Ji, gimusi ir augusi Klaipėdos krašte, nemokėjo ir nemėgo liaudies dainų, pripažino tik liuteroniškas giesmes. Nuo trimitų ir balsingų dainininkų jai išsiskaudėjo galva. Ji nusiuntė pirmininkaujantiems Korsakui raštelį, kad sustabdytų „tą bliovimą“. Koncertas kaip mat buvo nutrauktas. Dar ilgai po to dūsavo, kaip buvę per 60-mečio minėjimą: dainavę Stasiūnas, Noreika...

– Kokią prisimenate Rašytoją, versdama paskutinį savo prisiminimų puslapį?

– Patikėsite ar ne – išimylėjusią! Net nežinau, ar derėtų apie tai pasakoti!

Man kainuoja nemažai pastangų įtikinti Onutę papasakoti apie aštuoniasdešimtmetės rašytojos jausmų renesansą. Ji pradeda iš toli:

– Prieš Ernstą Šumaną, paskutiniąją jos gyvenimo meilę, buvo dar vienas „romanas“. Jos namuose pradėjo lankytis toks Edmundas. Tas vardas jos lūpose buvo nuolat: Edmundas padarė tą, Edmundas pasakė aną...

Kartą Domutė sulaikė mane prieškambarėje: „Neik, pas Rašytoją – Edmundas!“ Sėdim virtuvėje ir laukiam. Staiga pasigirsta laibas falcetas, traukiantis kažkokią giesmę. Netrukus jam pritarė žemas sodrus Simonaitytės balsas. Efektas buvo neapsakomas. Mudvi su Domute raitėmės ir dejavome, bijojome garsiau nusijuokti.

Edmundo pasirodė būta gana išvaizdaus vyro, metų gal apie keturiasdešimt. Kai nedainuodavo, ir balsas visai solidus.

Aš jai neberūpėjau, todėl ir nebenuvažiuodavau. Tik retkarčiais paskambindavau telefonu. Kartą susiruošiau aplankyti ligoninėje. Ne, sako, tik ne rytoj. Tai gal Edmundo laukiat, išpyškinau. O ji: iš kur žinai?

Kitą dieną nuėjusi pasiteiravau, ar buvęs Edmundas? Sako, buvęs. „Atėjo įsispraudęs į džinsus“. Aš vėl juokiuosi: gal su fraku turėjęs ateiti? Patylėjusi prisipažino, kad Edmundas jai pasipiršęs, o ji atsakiusi: „Tu ir sūnumi man būt per jaunas“.

Edmundo aureolė jau buvo pradėjusi blėsti ne tik todėl, kad keliais netikusiais poelgiais buvo užsitarnavęs Rašytojos nemalone, bet ir todėl, kad kilo nauja žvaigždė iš Vakarų – Ernstas Šumanas, kurį ji meiliai vadino Rimtuku.

Su Šumanu jiedu buvo pažįstami dar nuo jaunystės laikų. Nesižavėjo juo, šiek tiek bičiuliuosi. Buvo iš turtingų namų. Ėvė, pas jį apsilankiusi, bijojo paslysti ant blizgančio parketo. Paskui su tėvais pasitraukęs į Vakarus. Padarė muziko karjerą – dainavo Kelno operoje. Vedybinė laimė buvo trumpa, anksti liko našlys: dviračiu važiuojančią žmoną partrenkė sunkvežimis. Taip ir liko vienišas. Atsitiktinai sužinojo, kad jo jaunystės draugė iš Klaipėdos tapusi didele rašytoja, parašė jai laišką. Užsimezgė labai graži romantiška epistoliarinė draugystė. Simonaitytė pasikvietė jį atvažiuoti.

Vėliau jis pasakojo, kaip stotyje pamatęs stambią nedailios figūros moterį, norėjo čiupti lagaminus ir sprukti atgal...

Pats buvo labai išvaizdus elegantiškas vyras, gal kokiais penkeriais metais jaunesnis už Simonaitytę. Visada vaikščiojo pasipuošęs, atsivežė gal šešis septynis kostiumus, o Simonaitytė vis su chalatu. Taip buvo įpratusi, taip jai buvo patogiu ir gerai.

Pirmasis Rimtuko apsilankymas jai paliko daugiau kartėlio nei malonių prisiminimų: mat jis mažokai jai skyrė dėmesio, daug kur lakstė vienas savais keliais jos neatsiklausdamas, o ji nervinosi, pyko.

Jam išvažiavus, jautėsi labai prislėgta, tačiau netrukus vėl pasirodė laiškai – ant melsvo popieriaus, iškvėpinti. Matyt, išsiaiškino, susitaikė. Rimtukas buvo pakviestas antrą kartą. Šįkart jų bendravimo netemdė joks debesėlis. Šumanas nesitraukė nuo jos lovos. Buvo jai atidus, meilus. Valandų valandas kalbėdavo apie literatūrą, ypač vokiečių, kurią abu pažinojo ir mėgo. Vienas kitam cituodavo Heinę, Gėtę.

Tada, per tą paskutinį Šumano apsilankymą, padariau ir vienas paskutiniųjų Simonaitytės nuotraukų: štai jie eina sodo takeliu, susikibę už parankių, štai sustoja prie rožių krūmo, štai semia iš šulinio vandenį...

Prisimenu, tą dieną lijo ir lijo. Saulė nušvito labai trumpam – gal pusvalandžiui. Sakau, bėgam į kiemą, padarysim kelias nuotraukas. Tas pusvalandis buvo tarsi Dievo dovana: saulė akino, sodas po lietaus žėrėte žėrėjo, ir jie abu atrodė tokie laimingi...

Tąkart Šumanui išvažiavus, ji atrodė liūdna, prislėgta. Paskutiniai jos žodžiai buvo: „Rimtuk, ich liebe dich“.

Respublika, 1997 02 05-06

Adomo Mickevičiaus takai pasiekė Šiaulius

Praėjusių pirmadienį miesto savivaldybės Viešosios bibliotekos vaikų literatūros skyriaus sienos pasipuošė romantiškomis fotografijomis – čia vilniėtė fotomenininkė Ona Pajedaitė pirmą kartą Lietuvoje pristatė savo nuotraukų ciklą „Adomo Mickevičiaus takais“, įamžinantį šio iškiliausio Lietuvos bei Lenkijos poeto atminimą.

Parodos autorė, buvusi lietuvių literatūros mokytoja, jau du dešimtmečius yra atsidavusi fotografijai. Nuo 1980-ųjų ji surengė net 50 parodų, skirtų Lietuvos literatūros klasikams, šiuolaikiniams rašytojams, mokslininkams, menininkams. Onos Pajedaitės žodžiais, gyvenimas jai mestelejo nors ir nelabai saldu, bet vis dėlto skanų kąsnelį – margą literatės bei fotografės dalią, žmogų verčiančią keliauti, eksperimentuoti, nufotografuoti daugybę įžymių vietų, istorinių paminklų, o vėliau mirkyti rankas chemikaluose ir kvapą užgniaužus stebėti, kaip iš jų išsilieja gražus veidas, skulptūra arba peizažas.

Pirmoji, kuriai fotografė paskyrė savo darbų parodą, buvo rašytoja Ieva Simonaitytė; prieš dešimt metų išleidusi fotoalbumą „Ji buvo Simonaitytė“, menininkė teigia, jog ji apskritai labiau stengiasi įamžinti vyresnės kartos šviesuolius, kad jie neišeitų iš tautos, ypač jaunuomenės atminties. Po to nuotraukų cikluose buvo atspindėti Vaižganto, Vydūno, V. M. Putino, J. Marcinkevičiaus ir kitų žymių žmonių keliai. Pasak Onos Pajedaitės, fotografija – sunkus darbas, jam būtina valia bei užsispyrimas. Tačiau, teigia menininkė, gyvenimas būtinai turi būti kietas, kad žmogus jį nugalėtų ir žinotum, jog esi šio to vertas.

Anot O. Pajedaitės, cikle „Adomo Mickevičiaus takais“ ji mėgino užfiksuoti su poeto asmeniu bei jo kūryba susijusias vietas Lietuvoje ir Baltarusijoje. Ekspozicijoje pristatoma 40 darbų, iliustruotų pačios autorės parinktais lietuviškai bei lenkiškai sueiliuotais A. Mickevičiaus posmais. Fotografijų ciklas jau buvo eksponuotas Varšuvos tarptautinėje knygų mugėje, kur Lietuva dalyvavo garbės svečio teisėmis. Pasak parodos organizatorės, Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos ryšių su visuomene skyriaus renginių vadybininkės Sandros Kuliešienės, Onos Pajedaitės darbai Lenkijoje sulaukė puikių atsiliepimų ir iš tiesų teikė garbės mūsų šaliai. Dabar ruošiamasi šią

parodą, įtrauktą į Lietuvos jubiliejinių renginių programą Adomo Mickevičiaus 200-osioms gimimo metinėms paminėti, vežioti po visą Lietuvą. Kadangi ją eksponuoti pageidauja daugelis šalies kultūros bei mokslo įstaigų, Sandros Kuliešienės teigimu, susidarė nemenka eilė ir ne vienai įstaigai pavyks papuošti sienas A. Mickevičiaus memorialinių vietų vaizdais tik kitais metais. Šiauliečiai ją gali išvysti pirmieji jau dabar.

Šiaulių naujienos, 1998 10 20

Dvi asmenybės – dvi Lietuvos

Fotografijos ir literatūros entuziastė, fotomenininkė Onutė Pažadaitė praėjusių metų pabaigoje literatūros mylėtojams pateikė dvi dovanas: fotografijų parodas-rinkinius „Vincas Kudirka“ ir „Adomo Mickevičiaus takais“. Šiomis dovanomis pirmiausia turėtų apsidžiaugti literatūros mokytojai ir vyresniųjų klasių mokiniai, jau sugebantys pilietiškai mąstyti ir iš gausaus literatūros aruodo atsirinkti tai, kas vertingiausia.

Du tokie skirtingi gyvenimai, skirtingos biografijos. Kai A. Mickevičius mirė, V. Kudirka dar nebuvo gimęs. Vienija juos Lietuva, lemtinga meilė jai, išdeginusi jų širdyse ir kūryboje žymę, kuri pelnė šiems žmonėms amžiną mūsų pripažinimą. Trisdešimt fotografinių lakštų, skirtų dr. Vinco Kudirkos gyvenimo punktyrams nubrėžti, – tėviškė Paežerių kaime, pirmoji mokykla, Marijampolės gyvenimo epizodai, Varšuva, veikimas tarp varpininkų, Kudirkos Naumiestis... Portretai: įkvėpto veido gimnazistas, vėliau – subrendęs, idėjos pagautas vyras su bendraminčiais, džiovos užaštrintais bruožais ligonis, kuriame viršų ima idealas, o ne liga, akmenyje sustingęs monumentas – laisvės idealų simbolis, – štai asmenybės gyvenimo akimirkų galerija, kuri užpildo mūsų vaizduotę ir žinojimą, skatina pasididžiavimą ir žadina istorinę atmintį. O greta dr. V. Kudirkos portretų – jo tėvai, bičiuliai, pastatai, kur jis gyveno, mokėsi, dirbo ir mirė, jo veikalų vinjetės, jo memorialinio muziejaus ekspozicijos vaizdai, laidotuvės, net nekrologas 1899 m. „Varpe“ ir, žinoma, himnas – Tautiška giesmė, reprodukuota iš 1898 m. „Varpo“ 6-ojo numerio. Nuotraukas palydi posmai iš V. Kudirkos eilėraščių. Fotografė jautriai ir neįkyriai sudėlioja V. Kudirkos gyvenimo „liūdną pasaką“ iš archyvinių nuotraukų, dabartinių vaizdų ir „išivaizduoju – priverčia šiandieninį moksleivį įdėmiai išžiūrėti į idealizmu spinduliuojančias didžiojo varpininko akis.

Kitokia dvasia plevena nuotraukų cikle „Adomo Mickevičiaus takais“, kur 33 nuotraukos su A. Mickevičiaus kūrinių ištraukomis, iliustruojančiomis atitinkamas vietas, užfiksavo su didžiuoju poetu susijusias vietas Lietuvoje ir Gudijoje. Ištraukos iš „Pono Tado“, „Gražinos“, „Vėlinių“, „Konrado Valenrodo“ – didžiausių A. Mickevičiaus

kūrinių – rodo, kaip lemtingai poetas mylėjo Lietuvą, tą didžiąją senovės Lietuvą, kurią paliudija Naugarduko, Lydos, Miro, Vilniaus, Kauno, Trakų pilys. Nuo Zaosės iki Vilniaus, Maskvos, Petrogrado veda poeto takai. Ypač daug nuotraukų skirta poeto gyvenimo akimirkoms Vilniuje – namai, kur jis gyveno, linksminosi, mokėsi, kalėjo; gatvės, kuriomis jis vaikščiojo. Autorė nesigilina į A. Mickevičiaus gyvenimą tremtyje – užsienyje (cikle tėra jo nuotrauka, daryta 1853 m. Paryžiuje). Jai rūpi poeto santykis su vietomis, kurias jis labiausiai mylėjo ir kurios iškėpė genialiuosius jo kūrinius. Romantizmo stilių žyminti poeto laikysena, išdidi lūpų linija tapytojų ir skulptorių užfiksuota A. Mickevičių vaizduojančiuose dailės kūriniuose. O. Pajedaitė tai meistriškai perteikė, kaip ir romantišką griūvančių ar jau sugriuvusių pilių grožį, veidrodinį vandenių paviršių ar tyrą jų raibuliavimą, taip pažįstamą Vilniaus kiemų ir gatvių subtilumą. Tos mielos vietovės, kaip ir jau nutolusių Didžiosios Kunigaikštystės laikų pėdsakai pilių griuvėsiuose, priartina mums išdidžią poeto-genijaus asmenybę ir leidžia geriau pajusti jo dvasios pasaulį. Sakau – mums, bet pirmiausia turiu galvoje vėlgi moksleivius, nes tikiu, kad O. Pajedaitės nuotraukų ciklai apie dr. V. Kudirką ir A. Mickevičių nesibaigs jubiliejų išprovokuotomis parodomis, o keliaus į mokyklų bibliotekas. Beje, A. Mickevičiui skirtas ciklas pateiktas lietuvių ir lenkų kalbomis.

Šį pavasarį bus išleisti panašūs nuotraukų rinkiniai, skirti Maironiui ir Vaižgantui.

Dienovidis, 1999, Nr. 10

*Fotorinkiniams „Vincas Kudirka“ ir
„A. Mickevičiaus takais“ pasirodžius...*

Lietuvos mokykla siekia tapti atviresnė pasaulio patirčiai, modernesnė. Keičiamės ir mes, gimtosios kalbos mokytojai. Vis dėlto nepaisant didelių pastangų prieš klasę dažnai atsistojame pustuštėmis rankomis – trūksta didesnio formato ir kokybiškai išleistos vaizdinės medžiagos: teminių plakatų, portretinių rašytojų nuotraukų, lentelių. Guodžiamės, esą pagrindinis mokytojo darbo įrankis – knyga, bet kaip dažnai širdį užgauna nusivylęs mokinio žvilgsnis – „vėl tik vadovėlis, vėl tik žodinis pasakojimas!“ Neabejotina, kad jei ir toliau nekelsime šios problemos, dar ne vienerius metus turėsime suktis kaip kas išmanome.

Vaizdinės medžiagos ypač trūksta kalbant apie rašytojo asmenybę ar kūrybą, todėl pristatydama naujieną – du Onos Pajedaitės fotorinkinius, viliuosi, kad pirmoji kregždė ras kelią į visas mokyklas, pradėtas darbas bus tęsiamas, o atsakingi pareigūnai sukurs ir modernaus pasaulio fone nepaliks gimtosios kalbos mokytojo pajuokai.

Liūdesingus poeto žodžius – „laikas trupina granitą“ tarsi paneigia O. Pajedaitės, buvusios pedagogės, šiandien žinomos fotomenininkės, nuotraukos. Sustabdyta buities akimirka, tarsi inkluzas sustingę peizažai ir panoramos, įamžinti aistringai mylėjusių gyvenimą ir lietuvių tautai daug reikusių asmenybių veido bruožai... Kilni fotometraštininkės misija – nupūsti užmaršties dulkes ir aktyvinti mūsų sąmonę. O ypač jei tai ne pabiri darbai, o susisteminta ir pritaikyta mokyklai medžiaga.

Šiandien galime pasidžiaugti dviem išleistais O. Pajedaitės fonuotraukų rinkiniais: „Vincas Kudirka“ ir „Adomo Mickevičiaus takais“. Abejonių, ar jie reikalingi literatūros pamokoms, nekyla. Juk vis dar V. Kudirkos asmenybę pristatome iliustruodami tarybiniais laikais išleista portretine nuotrauka (o ką daryti jaunesnėms mokykloms?) bei viena kita žurnalo ar atviruko publikacija. A. Mickevičiaus asmenybės žavesys šiuo atžvilgiu taip ir lieka priblėsęs – vaizdinė medžiaga reta. Šią spragą užpildytų O. Pajedaitės fotorinkiniai, kurie yra nemažo formato, tinkami demonstruoti, jei tik taptų prieinami visoms mokykloms.

Vartant nuotraukas pastebimas autorės sumanymas:

1. Atgaivinti senuosius archyvinius vaizdus.
2. Parodyti iki šių dienų išlikusias su rašytojais susijusias vietas.
3. Įamžinti XX a. menininkų darbus, skirtus V. Kudirkos ir A. Mickevičiaus atminimui.

Rinkinį „Vincas Kudirka“ sudaro 31 nuotrauka. Kai kurie archyviniai vaizdai rečiau publikuoti: „V. Kudirkos tėvas Motiejus ir pamotė Jonieška“, „V. Kudirka Marijampolės gimnazijos baigiamojoje klasėje“, „Zapyškio klebonas J. Kolyta, globojęs ir rėmęs V. Kudirką, bei suomių rašytoja Maila Talvio“.

VI klasėje, pristatydami „Tautiškos giesmės autorių“, „varpininką“, „tautinio sąmoningumo žadintoją“, o X klasėje įdėmiau pradėję nagrinėti veiklą ir kūrybą, galime neakivaizdžiai pakelianti V. Kudirkos gyventomis vietomis. Kelionę iliustruotų net septynios nuotraukos. O pagiedoti „Tautišką giesmę“ su mokiniais prasminga iš paties V. Kudirkos parengtų natų, kurios buvo išspausdintos 1898 m. „Varpo“ 6 numeryje. Šio archyvinio vaizdo neteko matyti net mokyklai skirtuose muzikos vadovėliuose.

Kai kurie rinkinio vaizdai – autorės atradimai. Štai vienoje nuotraukoje užfiksuotas didžiulis akmuo, kitados stovėjęs Kriauciūnų sodyboje, ant kurio labai mėgdavo pasėdėti V. Kudirka. Dabar iš šio akmens pagamintas įdomios formos paminklas. Kitoje nuotraukoje – S. Ankevičiaus išsaugotas V. Kudirkos smuikas.

Beveik visoms nuotraukoms parinkti V. Kudirkos eilių posmai. Tarsi nusakyta vaizdo pagrindinė mintis palengvina mokytojo pasiruošimą pamokai.

33-ų fotonuotraukų rinkinys „Adomo Mickevičiaus takais“ yra išleistas dar neišblėsusio 200-ųjų poeto gimimo metinių paminėjimo proga. Kaip yra sakęs Jonas Riškus knygoje „A. Mickevičius ir Lietuva“, „mums, lietuviams, poetas yra ypač brangus tuo, kad su didele meile vaizdavo mūsų kraštą, mūsų tautą“. Tos meilės apraiškų ieško ir O. Pajedaitė. Todėl didesnė rinkinio nuotraukų dalis įprasmina A. Mickevičiaus ryšius su Lietuva. Be to, įdomu, kad šalia fotovaizdo Lenkų ir lietuvių kalbomis apie širdžiai brangią vietą ar asmenį posmais prabyla pats poetas. Rinkinio sudarytoja išties parodė daug pagarbos A. Mickevičiaus asmenybei, eidama tokiu netradiciniu keliu.

Kaip galėtume šia sukaupta medžiaga pasinaudoti pamokose?

Pirmoji pažintis su A. Mickevičiaus asmenybe ir kūryba prasideda VIII klasėje skaitant poemos „Gražina“ ištraukas. Romantiškus poemos vaizdus iliustruotų Lydos ir Naugarduko pilių, aprašytų poemoje, griuvusių nuotraukos. Aukštesnėse klasėse vėl grįžtame prie didžiojo romantiko kūrybos. Aptariant poeto asmenybę, galima demonstruoti net trijų skirtingų amžiaus tarpsnių portretus bei ekspresyvų kunigaikštienės Volkonskajos salone improvizuojančio poeto vaizdą. Šios nuotraukos – tai dailininkų tapyti portretai.

Rinkinio sudarytoja pakeliavo Vilniaus bei Kauno gatvėmis, kurios dar mena didįjį romantiką. Nufotografuota mokykla prie jėzuitų bažnyčios Kaune, kurioje gyveno ir mokytojavo A. Mickevičius, bazilijonų vienuolynas Vilniuje, kur poetas kalintas.

Mokiniai ypač nori pamatyti, kaip atrodė nemirtingoji A. Mickevičiaus mylimoji Marilė Vereščak. Gaila, kad jos portretinės nuotraukos rinkinyje nėra, tačiau įamžinta kapavietė Beniakonių bažnyčios šventoriuje.

O. Pajedaitė atliko didelį darbą sukaupusi ir pritaikiusi mokyklai fotografuotą medžiagą apie dvi iškilias asmenybes: V. Kudirką ir A. Mickevičių. Pamokos, iliustruojamos rinkinių nuotraukomis, taps turiningesnės. Fotomenininkė O. Pajedaitė yra sukaupusi didžiulę savo darbų, susijusių su mūsų krašto garsiais menininkais, archyvą. Norėtusi, kad atsirastų galimybė išleisti ir daugiau panašių leidinių, kurie praverstų Lietuvos mokyklai.

Gimtasis žodis, 1999, Nr. 3

Biografija kitaip

Artėjantis rugsėjis gimtosios kalbos mokytoją pasitiks dviem labai reikalingais fotografijų rinkiniais: „Jonas Mačiulis-Maironis. 1862–1932“ ir „Juozas Tumas-Vaižgantas. 1869–1933“. Tai žinomos fotomenininkės Onos Pajedaitės 1998 m. pradėto (Vincas Kudirka. 1858–1899“ ir „Adomo Mickevičiaus takais“) darbo tęsa. Solidūs 36 lakštų rinkiniai, kuriuose spausdinama daugiau negu po šimtą nuotraukų, leidžia pasvajoti apie laiką, kai mokykla turės pakankamai kokybiškos vaizdinės medžiagos, o mokytojas nebedirbs žirkklėmis.

Rinkinių struktūra analogiška ir primena biografiją, bet savitą, lipdomą ir žodžiu, ir vaizdu, todėl labai įtaigią. Autorė vedžioja mus po gimtąsias rašytojų sodybas, jų pamėgtus apylinkių kampelius, po to veda į vietas, kur jų mokytasi, gyventa ir dirbta, keliauta. Ir tai suprantama: gimtinės grožis teikė kūrybinių impulsų ir santūriajam Maironiui, ir impulsyviajam Vaižgantui. Greta nuotraukų spausdinami kūrinių fragmentai, kurių ypač daug aplanke, skirtame Maironiui, akivaizdžiai rodytu, kokį kelią nueina poetinė mintis, kol tampa eilėraščiu. Iš tikrųjų teisi M. Cvetajeva, teigusi, kad eilėraščiai gimsta lyg iš nieko. Kita vertus, Maironio eilės parinktos tikslingai: akcentuojami pagrindiniai poeto lyrikos motyvai, kūrybos nuostatos. Šitaip nuotrauka ir posmas komentuoja vienas kitą, ir tai yra neabejotinas rinkinio privalumas. Be to, gimtinės vaizdai aktualūs ir kita prasme: jie skatina įsiklausyti, išžiūrėti, nes žemė, kuria vaikštoma, atsiliepia vardais. Girdi – ir esi nebe vienas, turi dvasios brolių.

Portretinėse ir grupinėse nuotraukose užfiksuoti rašytojų šeimos nariai, draugai, bendradarbiai. Komponuojamos chronologine tvarka šios nuotraukos labai informatyvios: datos, vietos, žmonės, veikla. Be abejo, įdomiausia stebėti, kaip laikas keičia kūrėjų bruožus, kokie jie, žodžio meistrai, poilsio minutę, neoficialioje aplinkoje. Būtent šios grupės nuotraukos mokiniams įdomios, nes leidžia kūrėją suvokti kaip žmogų. Mokytojas, vartydamas šią savotišką biografiją, ją komentuodamas mokiniams, pažiūrės plačiau, paaiškins, kas sieja nuotraukose vaizduojamus žmones, ne vieną charakterizuos plačiau, ir rinkinio medžiaga taps ne tik konkretaus rašytojo, bet ir literatūrinio proceso pažinimo pagrindu.

Nemaža rinkinio dalis skirta kūrybai. Publikuojamos Vaižganto ir Maironio faksimilės parankios mokytojui ir įdomios mokiniams. Knygų viršelių ir iliustracijų reprodukcijos leidžia pamokoje pakalbėti ir apie iliustracijos meno bendrąsias tendencijas. Maironio ir Vaižganto kūrybos išliekamąją vertę aptaria žymūs visuomenės veikėjai ir literatūrologai; jų straipsnių fragmentais O. Pajedaitė logiškai baigia savo fonuotraukų albumuose žymių rašytojų biografijas.

Aplankuose nuotraukų kur kas daugiau, nei paminėta (pavyzdžiui, asmeninio gyvenimo, buities detalės, rašytojų atminimo įamžinimas). Visos jos savaip įdomios, o iš jų gausos visada atsirinksi tai, kas atrodo svarbiau, aktualiau. Aišku viena, O. Pajedaitė, puikiai išmanydama ir fotografiją, ir literatūrą, suteiks malonių akimirkų ir mokytojui, ir mokiniui. Biografija kitaip – profesionalo darbas, atliktas su didele meile ir išmanymu.

Gimtasis žodis, 1999, Nr. 8

BIRUTĖ SRIOGYTĖ-VAITKIENĖ.

“BŪTI SU ŽMONĖMIS IR ŽMONĖMS.”

Yra Lietuvoje vietų, kurioms gamta nešykštėdama menininkų, rašytojų ar mokslo vyrų pažėrė, yra ir tokių, kur, atrodo, dykvietės plytėta, tartum mintis ir dvasia jose dešimtis ar net šimtus metų merdėjusi būtų.

Anykščiai išsiskiria retu grožiu ir šio krašto žmonių dvasios turtais. Čia “kalnai ant kalnų, è ant tų kalnų kalnai ir maži kalneliai” aukštyn kilo, stiebėsi, vėrė A. Baranausko akiai bei širdžiai meilės ir praradimų gelmė. Čia J. Biliūnas nuo aukšto Liūdiškių piliakalnio į Šventosios vingius dairėsi, čia liūdnas mėnuo, virš Ilgio ežero plaukdamas, A. Vienuoliui Veronikos skausmą ir nelaimę apsakė...

Čia, šitame krašte, ir Onutės Pajedaitės gimtasis Galvydžių kaimas. Tai žinant, aiškiau darosi, iš kur šios moters pagarba ir meilė knygai, didžiulis pažinimo troškulys, nepaprastai gilus gamtos grožio, tėvynės meilės jausmas.

Ona Pajedaitė - ne tas žmogus, kuris atsiveria kiekvienam prašalaičiui. Daugybė žmonių, žinančių ir vertinančių jos darbus, pačios artimiau nė nepažįsta. “O kam reikia apie mane kalbėti? Tegu

kalba apie mano darbus!" - sako taip griežtai, kad neužginčysi. Ir ginčyti nėra noro, nes tai jos tiesa, jos požiūris, daugelio gyvenimo išbandymų nugludintas, todėl tikras kaip Vaižganto rankioti "deimančiukai" arba Vinco Krėvės atodūsis: "Man sopa, kai pagalvoju, kad kas nors mano gyvenimą ar laiškus lies..."

"Matai, pati rašai, kad nereikia liesti, o vis taikaisi pačiupinėti... Kam tie asmeniškumai?" - Onutei vis rodosi, kad nei jos gyvenimas, nei darbai nėra tokie dideli ir svarbūs, kaip kitų. Na, dėstė lietuvių literatūrą, reikėjo jaunas žmones sudominti, tai keliavo po Lietuvą, lankė M. Mažvydo knygos bičiulių klubą, fotografavo, rodė moksleiviams nuotraukas iš rašytojų gyvenimo, išpūdžius pasakojo, moksleivius savo išbandytais keliais vedė. Ir turbūt tik tie, kurie buvo su ja, gali atsakyti į klausimą, ką tai jiems davė, kiek buvo svarbu.

Gal yra daugiau pasaulio regėjusių ar labiau Lietuvą išnaršiusių, tačiau vargu ar jie sugebėjo pastebėti, pamatyti tai, ką pamatė, atrado, net iš užmaršties prikėlė Onutė.

Žinoma, galima kukliai numoti ranka, kad visos šios kelionės - "nieko tokio" ("didelė čia naujiena keliauti - norėjau kalnus ar Šiaurę pamatyti, tai ir keliavau"), tik kodėl rašytoja Ieva Simonaitytė, tokia griežta ir kritiška, nepakanti viskam, kas nors kiek banalu, paviršutiniška ar netikra, kvap¹ sulaikiusi klausydavosi jos pasakojimų apie Maskvą, Leningradą (dabar Sankt-Peterburgą), Krymą, apie nuotykių Kaukaze, kai pakniopstom lėkė nuo įsiutusios meškos, apie tai, kaip pasiklydo Karpatų kalnuose, kaip išmaišė Karelijos miškus ir ežerus, kaip gėrėjosi Šiaurės pašvaiste, atrado stulbinantį atšiaurais Sibiro grožį, Baikalo platybes ir užutekius, buriatų šventyklą prie Sajanų kalnų...

"Išsišakojau per visas rašytojų gimtines: nuo Jonaičių į Vanagus, paskui į Salantus, Kalvius, Bukantę, Ušnėnus, Paragius, Užventį, paskui Anykščius, Svėdasus, paskui Subartonis..." (Ona Pajedaitė. Ji buvo Simonaitytė, fotoalbumas. Vilnius: "Vaga", 1988, p.7), - prisipažįsta. Iš to "išsišakojimo" radosi didžiulis fotometraštinių archyvas, kokio nė vienas lietuvių literatūros tyrinėtojas nėra sukaupęs, - daugybė fotografijų aplankų, išrikiuotų lentynose palei buto sienas.

Atsargiai bandau pasiteirauti, ar pasitraukimas iš pedagoginio darbo gali būti susijęs su jos biografija, pažiūromis: vienas iš trijų 1944-aisiais per pačias šv. Kalėdas suimtų brolių žuvo Lukiškėse, nesulaukęs tribunolo, kiti du - teisti penkiolikai metų - po dvy-

lika atpylė Džeskazgano vario kasyklose. Tėvai ir seserys ištremti. Motina nebesugrįžo, žuvo. Atgimimo pradžioje artimieji parsivežė į Lietuvą palaikus. Ir diplomą Onutė gavo metais vėliau negu kurso draugai - prieš pat valstybinius egzaminus buvo pašalinta iš Vilniaus universiteto.

“Man sekėsi - tiek puikių atsitiktinumų ir sutapimų būna... Man tikrai sekėsi! Taip ir išlikau...” - tepaaiškina.

1980-aisiais pradėjo rengti parodas. Iš viso jų būta per penkiasdešimt: apie Ievą Simonaitytę, Juozą Baltušį, Beatričę Grincevičiūtę, Justiną Marcinkevičių, Paulių Širvį, Maironį, Vincą Kudirką, Juozą Tumą-Vaižgantą, Kristijoną Donelaitį... Vilniuje ir Pasvalyje, Klaipėdoje ir Anykščiuose, o Atgimimui prasidėjus - ir svečiose šalyse: Čikagoje, Paryžiuje, Varšuvoje.

Kiekvienas fotoaplankas, kiekviena paroda - ėjimas kartu su Onute rašytojų keliais ir takais, netikėtai atrandant tai, ko nežinojai ar nepastebėjai. Kas kitas parodys tokius Aušrakalnio berželius ar Vinco Mykolaičio-Putino brolių, su žmona rymantį tėviškės vartuose šalia žydinčio seno putino, gimtąją Jono Biliūno sodybą ir rašytojo vaikystėje taip mėgtą mažulytį kalnelį šalia jos, pienių saules šalia Vaižganto paminklo Malaišiuose, jei ne Onutė. Keliauji kartu su ja iš rašytojų gimtųjų sodybų, pamėgtų apylinkių į tas vietas, kur šių rašto žmonių mokytasi, dirbta, buvota, kur atminimas įamžintas.

Nepajunti, kaip keičiasi tavo požiūris į žodį, vaizdą, kokia reikšminga pasidaro smulkiausia detalė: susimąstęs Justino Marcinkevičiaus tėvo, prisėdusio dirvoj šalia besiganančių avių, žvilgsnis ar kukli poeto motinos nuotrauka ant sienos naujajame rašytojo bute: “Dar gyvi, dar mato tie langai, pro kuriuos vaikystėj viskas tikra...”

Šalia nuotraukų - taikliai parinkta eilėraščio citata, prozos ištrauka ar pačios Onutės subtilus pastebėjimas. Metraštininkė ir kūrėjas atsisotoja greta, kad papildytų vienas kitą, giliau, įtaigiau prakalbėtų. Ir regi, kaip laikas keitė kūrėjų bruožus, likimus, pažiūras. Kiek neįkainojamų - šiltų, neoficialių, žmogiškos šilumos kupinų - akimirkų pagauta: nukritę lapai ir rudeniškos ant suoloelio prisėdusio Justino Marcinkevičiaus mintys, vaikiškai giedras ir viltingas Vaidoto Daunio žvilgsnis, su lietuviška pagava traukiantys dainą Alfonsas Maldonis ir Algimantas Baltakis, liūdnas lietuviškas beržas šalia baltųjų svyrųoklių beržų - Paulius Širvyas...

Šios fotografės darbų mastą bene geriausiai parodė jubiliejinė darbų paroda, surengta Vilniuje, Menininkų rūmuose (dabar - Prezidentūra), 1995 metais. Eksponuota 250 rašytojų, mokslo ir kultūros veikėjų portretų!

Tai, ką Onutė padarė ir daro, pirmiausia skirta Lietuvos mokykloms, todėl turėtų jas pasiekti, nes mokytojai svajoja, kad ateis laikas, "kai mokykla pakankamai turės geros vaizdinės medžiagos". Dėl to tiek fotografuota, skaidrių daryta, fotoparodų rengta, o jau nuotraukų, portretų mokykloms išdalyta - tikrai nenusakoma daugybė: tegul žmonės auga šviesūs.

1998-aisiais išleido dviejų rašytojų gyvenimo ir kūrybos nuotraukų komplektus. - Vinco Kudirkos ir Adomo Mickevičiaus, o šių metų rugsėjį pradžiugino dar dviem: Jono Mačiulio-Maironio ir Juozo Tumo-Vaižganto. Tik mokytojai ir mokiniai, tik kultūros žmonės žino, kaip reikėjo šių leidinių - duok, Dieve, kad Onutė visus, kuriuos yra parengusi, išleistų!

Labiausiai išbaigtas, subrandintas Onutės Pajedaitės darbas - jau minėtas fotoalbumas "Ji buvo Simonaitytė". Taip šios rašytojos niekas nėra fotografavęs ir taip ji niekieno nesileido fotografuojama, niekam neatvėrė tokių savo sielos slapybių, kaip Onutei (nebent šalia jos visada budėjusiai Domutei, bet ir tai kažin)... Ir jei pamario Ėvė nebūtų išvelgusi sau lygios, labai artimos, giminingos sielos, nebūtų nei retų Priekulės sodybos augalų fotografijų, nei pasikalbėjimų su Rimtuku (Ernstu Šumanu), nei pusryčių 11 valandą, kai pakvimpa "viduramžiais, dvaru ir karietom". Argi kam paslaptis, kad Ieva Simonaitytė jai nepatinkančio žmogaus arti neprisileisdavo? Tad jeigu kuo esame skolingi Onutei Pajedaitei, tai visų pirma pasakymu garsiai, kad visi išgirstų, koks ypatingas šis leidinys - ir ne tik unikaliomis nuotraukomis, nes be mažųjų Onutės pasakojimų, kuriuos skaitai neatsikvėpdamas, vienu ypu, pusė Ievos Simonaitytės gyvenimo teliktų, o supratimo apie klaipėdiškių ir Mažosios Lietuvos likimą - gal nė tiek.

Baigdama norėčiau pasakyti tai, ką daugelsyk rengiausi: stebuklas mokėti taip branginti gyvenimą, džiaugtis juo, turėti tikslą ir žinoti, ko sieki. Nenusakoma laimė neišbarstyti metų vingiuose troškimų ir noro pažinti, sugebėjimo gėrėtis - nesvarbu, ar saulėtekiu, ar nunokusiu obuoliu, ar grybų tiltais, ar Tibeto kultūra, neprarasti noro būti su žmonėmis ir žmonėms. Kaip Vaižgantas...

Ir kai Onutė stipriais mostais iriasi per Šventąją ar neįtikėtinai lengvai ropščiasi ant aukščiausios senos obelies šakos, kai švytinčiomis akimis pasakoja apie rengiamą naują fotoleidinį, telieka prisiminti liaudies išmintį: vienas gimsta senas, antras - ir miršta jaunas. Onutė iš tų, kuriems ryžto, atkaklumo, užsidegimo, darbštumo galėtų pavydėti kiekvienas jaunuolis.

Laikraštis

Saulėgraža, 1999.10.12

Knyga Kur nutrūksta geležinkelio juosta, 2005

Ilgiausių metų darbščiajai kultūros bitelei

Fotografė ir lituanistė Ona Pajedaitė švenčia solidų ir garbingą jubiliejų. Nors metai šiai moteriai tikrai nėra našta – ji gyvybinga, linksma, visur suspėjanti, niekada nesiskundžianti žmonėmis, gyvenimu, sveikata.

Tie, kas artimiau Onutę pažįsta, galėtų ją charakterizuoti tuo pačiu sakiniu, kuriuo ji pristato savo knygoje „Ji buvo Simonaitytė“ rašytoją Ievą Simonaitytę: „Įdomi, spalvinga asmenybė!“

O. Pajedaitė yra lituanistė. Galbūt dėl to ji puikiai valdo plunksną, jos prisiminimai apie Ievą Simonaitytę yra vieni gražiausių, vaizdingiausių ir įtakingiausių pastarųjų metų šio žanro literatūros sraute. Rašytoja pavaizduota su visomis asmenybės ir charakterio spalvomis, be pompastikos ir pagražinimų, tačiau su paslaptimi ir didybe.

Bet įdomiausia yra tai, kad O. Pajedaitė, aprašydama I. Simonaitytę, ir pati nelieka šešėlyje, nors, žinoma, specialiai nesistengia dominuoti. Prisiminimuose susitinka ir bendrauja dvi išdidžios moterys. Štai vienas žaismingas, bet daug pasakantis epizodas iš prisiminimų apie I. Simonaitytę:

„Dešimtą kaip visada Rašytoja iš savo miegamojo beldžia lazda į duris: tata tam, tata tam, tata tam... Aš užverčiu knygą, nusviedžiu antklodę ir atsiliesiu maršu: „To-re-o-dor, drąsiai pirmyn...“ (O. Pajedaitė).

Bene labiausiai I. Simonaitytę traukė Onutės kelionės, pasakojimai apie jas, skaidrės...

Taigi – fotografija, po lituanistikos, antroji (o gal pirmoji?..) profesija, išgarsinusi O. Pajedaitę, įvedusi ją į meno žmonių tarpą ir pačią suformavusi kaip menininę.

O. Pajedaitė 27 metus dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą. Ji pati prisipažįsta, kad tuomet, mokant jaunimą, galbūt už vadovėlių būvę svarbesnės pažintinės kelionės su mokiniais po Lietuvą, po rašytojų gimtąsias vietas, kai viską galima pamatyti, pajusti ir, žinoma, fotografuoti, fotografuoti... Iš tų kelionių, iš begalinio noro praplėsti knyginių dėstymą vizualia medžiaga, gimė pirmieji diafilmai mokykloms, kurių O. Pajedaitė ir buvo pradininkė.

Taip fotografija Onutę nusinešė su savimi lyg milžiniška banga į atvirą jūrą, kur jau nebuvo jokio išsigelbėjimo...

1979 m. ji surengė pirmąją parodą apie Just. Marcinkevičių, o po to parodų pasipylė viena po kitos. Dabar Onutė turi parengusi daugiau kaip 50 parodų, jose apie 3000 nuotraukų, eksponuotos parodos 170 kartų. Su parodomis išvažinėta visa Lietuva, būta Čikagoje, Paryžiuje, Maskvoje, Lenkijoje, Čekijoje.

O. Pajedaitės namuose yra daugiau kaip 70 tūkstančių negatyvų – tai jau nemažo muziejaus fondai. Šitais fondais naudojasi spauda, jos nuotraukos puošia įvairias knygas, papildo mokyklinius vadovėlius. Daug O. Pajedaitės fotografijų yra muziejuose, bibliotekose.

Ji jau išleido fotoalbumą apie I. Simonaitytę, fotoaplankus apie Maironį, Vaižgantą, V. Kudirką, A. Mickevičių, paruošta apie M. Valančių, K. Bradūną, B. Brazdžionį, A. Baranauską ir Just. Marcinkevičių. Šie aplankai yra labai naudinga ir reikalinga vaizdinė medžiaga mokytojams lituanistams.

O. Pajedaitės fotografijų tematika labai plati: nuo garsaus klasiko – rašytojo, aktoriaus, režisieriaus, mokslininko – iki senučiukės veido iš etnografinio kaimo...

Fotografijų siužetai balansuoja tarp būties ir buities: tai ir mąslūs, susikaupę veidai, tai kūrybos akimirkos, o šalia to – laisvalaikis, pomėgiai, šypsenos, šeima, netikėti rakursai...

Onutė prie žmogaus, kad ir kas jis būtų, eina su meile ir pagarba, stengiasi pažinti, perprasti asmenybę, charakterį, gilinasi į fotografuojamų menininkų kūrybą. Ir yra jų pripažinta, laikoma sava. O. Pajedaitės bibliotekoje daug knygų su rašytojų autografais, kuriuose nuoširdžiai įvertinamas Onutės triūsas – įamžinant kultūros procesą ir žmones. Ji vadinama metraštininke, literatūros bičiule, darbščiaja kultūros bitele...

Šmaikščiai O. Pajedaitę savo dedikacijoje apibūdino rašytojas V. Petkevičius: „Onutei – nuostabiai pakvaišusiai...“ Manau, šitie žodžiai pasako tai, kad Onutė netelpa į nuobodžius standarto rėmus, ji gyvena pagal savo taisykles, kartais įtraukdama į tą įdomų ratą ir aplinkinius.

Daug menininkų yra viešėję jos jaukiuose namuose, ragavę Onutės surinktų grybų ir uogų, gurkšnoję likerį, žiūrėję skaidres, kalbėjęsi apie meną, literatūrą. O ir pati fotografė, jau kaip artima bičiulė, dažna viešnia rašytojų namuose.

Šiuo metu O. Pajedaitė beveik nebefotografuoja, bet tvarko savo didžiulį archyvą, rengia fotoalbumus.

Galbūt ji dar paims į rankas plunksną ir savo įtaigiu stiliumi pažers mums pluoštą prisiminimų apie menininkus. Juk tiek daug bendrauta, taip arti būta...

Linkime Onutei Pajedaitei kūrybingų ir įdomių metų. Ilgiausių metų!

2000 07 05

Fotografijos atmintis

Birželio paskutinę dieną fotografė Onutė Pajedaitė pakvietė į Lietuvos menininkų rūmus aplankyti jos parodos, skirtos Lietuvos menininkams, ir pažiūrėti fotomuzikinę kompoziciją „Rašytojų paradas ekrane“. Ne paslaptis, kad tokiu būdu buvo į vieną būrį sutelkti jos fotomeno gerbėjai, fotografijų „kaltininkai“. Minėjome 75-ąsias fotomenininkės metines. O ir ji pati, išėjusi prieš auditoriją (renginiui vadovavo Rimantas Venckus), atrodė lyg Šatrijos Ragana iš chrestomatinių nuotraukų: kuklus pilkas sijonas, pilkas megztinis. Tikra darbščioji, pilkoji Lietuvos pievų bitelė. O suneštas per gyvenimo medonešį derlius gausus. Šimtai, jei ne tūkstančiai nuotraukų – portretų, knyga apie Ievą Simonaitytę, fotorinkiniai, skirti dr. V. Kudirkai, A. Mickevičiui, Maironiui, Vaižgantui. Minėtoji fotokompozicija, kuri paliudija didžiulį spektrą Lietuvos rašytojų, su kuriais O. Pajedaitė bendravo, draugavo, kuriuos prisiviliojo pozuoti ar „pagavo“ jų susimąstymo akimirką.

Žinoma didžioji fotografijos meilė – Ieva Simonaitytė, o vėliau poetas Justinas Marcinkevičius. Jiems ir skirta daugiausia dėmesio, jų gyvenimo akimirkos fiksuotos namuose, gamtoje, iškilmių ir pagerbimų metu. Anksčiau minėtoji knyga apie I. Simonaitytę rodo fotografės Onutės neeilinius literatūrinius sugebėjimus. Pagaliau ko ir stebėtis: juk pirmoji O. Pajedaitės profesija – lietuvių kalba ir literatūra.

Visi, kurie buvo susirinkę į minėtą jubiliejinį vakarą, fotomenininkės prašė išleisti ir daugiau tokių knygų iš savo turtingų ne tik fotografijų, bet ir dienoraščių archyvų. Tai būtų ne tik „greitoji pagalba“ vidurinių mokyklų lituanistams, bet ir puiki lektūra literatūros, ypač poezijos mylėtojams.

Jubiliejiniame vakare dalyvavo daug rašytojų, kuriuos Onutė fotografavo prieš dešimtį metų ar daug jaunesnius, daug talento gerbėjų. Vakara vedė ir O. Pajedaitės kūrybą pristatė Maironio literatūros muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė, „Sietuvos“ vidurinės mokyklos mokytoja Janina Lukoševičienė. O gretimoje Lietuvos menininkų rūmų salėje buvo galima apžiūrėti parodą, kuri švytėjo sidabrine taurumo šviesa – taip daug Lietuvos meno žmonių žvelgė iš portretų, kurių psychologizmas neabejotinas. Daugelio jau nebėra tarp

mūsų, ir tik fotografijos aura blyksčioja lyg amalas tvankią vasaros
naktį. Per fotografijos atmintį jų dvasia kalba mums apie nenutrūks-
tamą tautos kultūros kelią.

Dienovidis, 2000 08 04

JŪRATĖ MIŠKINYTĖ

Dar spaustuvės dažais kvepia Onos Pajedaitės parengta vaizdinė mokymo priemonė mokytojams ir moksleiviams „Valančius“. Tai vienas iš „Regnum“ fondo sumanytos serijos apie žymius lietuvių literatūros ir kultūros veikėjus leidinių. Puikiai apipavidalintas, patogus naudoti ne tik dėstant pamokas, mokantis, bet ir rengiant parodas, minėjimus leidinys. Jame atsispindi visas vyskupo Motiejaus Valančiaus gyvenimas nuo gimimo Nasrėnų kaime iki mirties: mokymasis mokykloje, kunigų seminarijoje, kunigavimas, vyskupavimas, dėstytojavimas. Išryškinti svarbiausi gyvenimo įvykiai, parodyti įtakingiausi žmonės, pateikti žymiausi kūrybos darbai. Teksto nedaug, jis tik apibūdina nuotraukų objektus ir žmones. Nuotraukų parinkimas ir išdėstymas toks pat informatyvus kaip kitur žodžiai. Aiškiai orientuojamasi į jaunąjį skaitytoją.

„Valančius“ – penktasis serijos leidinys; anksčiau pasirodė „Kudirka“, „Mickevičius“, „Vaižgantas“, „Maironis“.

Naujoji Romuva, 2002, Nr. 1

„Iš praeities tavo sūnūs...“

Kai garbūs vyrai iškilmingai gieda: „Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia“, taip norisi tikėti, kad tikrai jų širdys dega meile Lietuvai – didvyrių žemei – ir kad jų žingsnius lydi šviesa ir tiesa. Ir nustumbi, kai netrukus pasigirsta: nebesidairykim į praeitį! Kurkim naują politiką! Statykim naują gyvenimą! Žodis **nauja** jau darosi madingas...

Tik ar galima išsižadėti praeities? Tai kova už tautos laisvę, už savo kalbą, kultūrą, papročius. Kova žūtbūtinė – per sukilimus, kartuves, katorgas. Jos vainikas – nepriklausomybė! O mus ragina tai užmiršti.

Ant kokių pamatų statysim tą naują? Ant „multikų“, sekso, narkotikų, ant kraujo klanų?! Jei negirdim žodžių: sąžinė, dora, pasiaukojimas – tai kas gi tas naujas? Gyventi geriau!!! Suprantama, atėjusieji į valdžią tikrai gyvens geriau, bet jei jų priesakuose nėra vietos Tėvynės meilei – neliks ir Lietuvos...

O to naujo gyvenimo daigai: plėšimai, prievartavimai, žudynės kaip lavina užgriuvo mūsų širdis, mūsų sapnus. Visais kanalais plūstančios smurto scenos nuodija jaunimo sąmonę. Viešpatie, iki ko priėjome – iki vaikų savižudybių! Viena vertus – grožio konkursai, gausybė festivalių, užsienio svečių, kita – tūkstančiai gatvės, sąvartynų vaikų...

Tai gal laikas vėl visiems susiimti už rankų?! Negi leisimės nešami pasroviui. Lietuva – darbščių, talentingų, kūrybingų žmonių šalis. Deja, dauguma apimti desperacijos. Negi tauta, atlaikiusi trėmimus ir okupaciją, ištižo ir pakils į kovą tik dėl asmeninių skriaudų? O dėl dvasinių, amžinųjų vertybių? Kur mūsų daukantai, kudirkos, valančiai? Ar mūsų intelektualai dar neapsisprendę, neturi aiškių pozicijų? Ar ateis į pagalbą šeimai, mokyklai? Neturi likti abejingų ir tylinčių. Dabar svarbi kiekvieno iš mūsų aiški nuostata ir sąjunga prieš nihilizmo antplūdį.

Lietuvos aidas, 2000 09 09

O. Pajedaitės Marcinkevičius Pavasarinė knyga šventėj Mokytojų namuose

Po pietų buvo pristatytas Onos Pajedaitės fotoalbumas „Mano Marcinkevičius“ (išleido „Regnum“ fondas). Susitikime su skaitytojais dalyvavo Ona Pajedaitė, Valentinas Sventickas, Vanda Zaborskaitė ir Rimantas Dichavičius. Pristatymą vedęs Valentinas Sventickas papasakojo, kad Ona Pajedaitė jau prieš gerą 30 metų ėmė kaupti fotoarchyvą, turi apie 65000 fotografijų, yra surengusi apie 50 įvairių parodų, išleidusi keletą rašytojų fotoaplankus – Motiejaus Valančiaus, Maironio, Vaižganto, Adomo Mickevičiaus, Vinco Kudirkos, fotoknygą su išpūdžiais bei prisiminimais „Ji buvo Simonaitytė“ (išėjo jau du leidimai). Onos Pajedaitės kelias – savitas ir svarbus. Ji stengiasi užfiksuoti menininko biografijos, kūrybos, charakterio bruožus. Nuotraukose matome pasirinkto rašytojo gimtąsias vietas, jį patį, aplinką, knygas, vietas, kur buvota. Viskas rodo autorės nuovoką. Jos leidiniai gali būti pravartūs mokykloms, studentams, rengiant įvairių sukakčių minėjimus, apskritai meno istorijai.

Profesorė Vanda Zaborskaitė sakė, kad Oną Pajedaitę galima sutikti visur, kur yra literatūra. Ji iš profesijos – lituanistė, turinti literatūros istoriko sugebėjimų. Viskas praeina, ištirpsta laike, tuo tarpu O. Pajedaitės nuotraukos išsaugo daug įvykių ir veidų. Užfiksuotos gyvenimo akimirkos – ištisa lietuvių literatūros istorija. Brandžiose kultūrose tokios fotografijos – įprastas dalykas. O. Pajedaitė ne tik kaupia, bet ir skleidžia sukauptą medžiagą – rengia parodas, eina į mokyklas. Jos darbas – nesavanaudiško tarnavimo lietuvių literatūros istorijai pavyzdys, – kalbėjo V. Zaborskaitė. Fotoalbumą „Ji buvo Simonaitytė“ profesorė pavadino unikaliu dalyku. Čia O. Pajedaitė atsiskleidžia kaip puikiai valdanti plunksną. Bendravimą su I. Simonaityte ji fiksavo ne tik fotografijomis, bet ir žodžiu – nuotraukas papildė lakoniški, tačiau tikslūs, įdomūs dienoraštiniai įrašai, mintys. Čia pateikta daug autentiškų vaizdingų detalių, liudijančių O. Pajedaitės psichologinį išvalgumą. Knygos „Mano Marcinkevičius“ pavadinimas išreiškia autorės pagarbą ir meilę fotografuojamam objektui. Fotografė kelis dešimtmečius su aparatu sekė paskui poetą. Albumas turi poetišką stilių. „Ji buvo

Simonaitytė“ ir „Mano Marcinkevičius“ – skirtingos knygos, nes skirtingi objektai.

Rimantas Dichavičius O. Pajedaitės darbą pavadino labai reikalingu ne tik dabarčiai, bet ir ateičiai, nes tai, kas užfiksuota juostoje, išlieka, o vaizdo poveikis kartais yra didesnis už žodžio poveikį. Išėina žmogus, o jo nuotraukų nelieka, – toks likimas ištiko ne vieną klasiką. Tai – nusikaltimas. „Kad būtų mano valia, – kalbėjo R. Dichavičius, – prie kiekvieno menininko pastatyčiau po fotografą.“

O. Pajedaitė papasakojo apie savo, kaip fotografės, kūrybos kelią, šiltai prisiminė bendravimą su nelengvo charakterio rašytoja Ieva Simonaityte. „Fotoaparatas man padėjo surasti kelią į rašytojų širdis“, – kalbėjo Ona Pajedaitė.

Ne vienas fotografas (išskyrus A. Sutkaus parodą E. Mieželaičiui) nėra padaręs jokios parodos kuriam nors rašytojui. Čia Onos Pajedaitės darbas tikrai reikšmingas.

Literatūra ir menas, 2001 04 24

Pajedaitė Ona. „Mano Marcinkevičius“. Vilnius, Regnum fondas, 2001.

„Justinas Marcinkevičius yra visų! Visos Lietuvos! Lyg švyturys visada traukė mūsų žvilgsnius ir širdis. Lyg Ažuolas stovėjo Tautos priešakyje – kovoje už Kalbą, Kultūrą, už Laisvę.“ Tokie tad sukrečiantys autorės žodžiai fotoalbumo pratarmėje. Tačiau jie – ne visiškai teisingi. Marcinkevičius yra didesnis ir už ažuolą, ir už švyturį. Jis – didesnis už mus visus sudėjus daiktan. Jis – visatos ašis. Apie jo neaprėpiamą mastą akivaizdžiai byloja begalė įstabių fotografijų: Marcinkevičius Antakalnio gatvėje, Marcinkevičius Mildos gatvėje, Marcinkevičius Palangoje, Marcinkevičius netoli Trakų, Marcinkevičius prie Neries, Marcinkevičius gamtos prieglobstyje, Marcinkevičius Kauno Maironio muziejuje, Marcinkevičius Važatkiemyje ir tėviškės laukuos, Marcinkevičius rašytojų suvažiavimo prezidiume, Marcinkevičius su artimaisiais ir studijų draugais, su Algimantu Baltakiu ir biliardo lazda, su Ivanu Draču ir Alfonsu Maldoniu, su plunksnos broliais ir pačiu savimi, Marcinkevičius 1948, 1950, 1961, 1973, 1976, 1977, 1978, 1979, 1981, 1983, 1992 m. Marcinkevičius kaip ašara Dievo aky. Tik kodėl visą gyvenimą šitaip reikia persekioti žmogų?

Naujasis židinys, 2001, gegužė

Kūrybos golgota

Sukurti gerą fotografijos knygą apie menininką – ne juokas. Atsimenu, daug menininkų jaunystėje fotografavęs Antanas Sutkus kartais su kartėliu atsidusdavo: „Žinai, mažoka tų dvasingųjų“. Dabar kita jo dejonė: pasikeitė lietuvių antropologinis tipas! Nuo seimo iki kultūros pabarių – gariūniški veido bruožai. Bėpigiu tik Algimantui Aleksandravičiui: jis, regis, iš bet ko padarys elitą, nes moka žaisti su juo. Tiesa, į Nobelio premijos laureatus Lietuvoje jau pažiūrėjo rimčiau.

Ona Pajedaitė į Justiną Marcinkevičių žvelgia ne tik rimtai, bet ir intymiai. 222 fotografijų knygą ji pavadino „Mano Marcinkevičius“, o pratarmėj kalba apie poetą ne tik su pagarba, bet ir su meile. Su meile O. Pajedaitė prieš keliolika metų išleido ir fotoknygą apie Ievą Simonaitytę. Nepriklausomybės dešimtmečiu ji sudarė ir išleido mokykloms fotorinkinių apie literatūros klasikų. Deja, poprastes spaudos: sovietiniais metais sugebėdavome išleisti kur kas kokybiškesnių klasikų portretų, tiesa, ne visų. 7-ajame dešimtmetyje net džiaugėmės geros kokybės fotoalbumais apie Žemaitę, P. Cvirką, S. Nėrį. Kaip praverstų tokio tipo leidiniai dabar, įrodo ir B. Aleksandravičiaus sudarytos vaizdų knygos apie Vydūną, K. Donelaitį, I. Simonaitytę.

Gal dar per anksti tokioje fotogalerijoje matyti kuklų Justiną Marcinkevičių. O. Pajedaitė pratarmėj prisipažįsta, kad jis pats knygai lyg ir nepritaręs, bet fotografė atkakli: „Mano Marcinkevičius“ – ir viskas. Dvidešimt metų pabendravus su poetu ne tik kūrybos vakaruose, bet ir jo gimtinėje, ir bute Vilniuje – kodėl ir kitiems neparodžius, kaip poetas gyvena? Atrodo, kad ne vien poroj puslapių nuotraukos – ne autorės, o iš paties poeto jaunystės metų fotoalbumo. Arba tektų prisipažinti, kad su Justinu Marcinkevičiumi bendrauta nuo pat „Dvidešimtojo pavasario“.

Šiaip ar taip, pažintis ilga, todėl ir poeto – mąstytojo poza kiek suvienodėjusi. Įvairovės mėginama siekti greta fotografijos parenkant eilėraščius, bet jie retai kada iš tikrųjų dera su vaizdu: „Kažkas vis dejuoja many dangaus ir žemės balsu“ (skyrus „Homo sum“). Dažniausiai poezija pranoksta vaizdą arba visai nuo jo atitrūksta.

Tiesa, neskaičiusiems Justino Marcinkevičiaus – gera paskata juo susidomėti, kaip ir knygų ar vertimų viršeliais. Leidiniu aiškiai

siekiami suderinti informacinę knygos paskirtį su poetišku fotografės nusiteikimu.

Tačiau tai pavyksta tik retsykais, pvz., skyriuje „O Tėviške, laukų drugeli margas!“, primenančiame R. Rakausko fotoknygą „Įkvėpimo žemė“, kur informacijos ir vaizdo lyrika susilydė geriau. Kartais čia poezija nuveda į vaizdo gylį: „... po sena obelīm Motina užvertė storą maldaknygę ir lengvai, kaip mergaitė, sugrižo į savo vestuvinę nuotrauką“. Tačiau apie Prienų bažnyčią, „suteikusią stiprių išgyvenimų vaikystėje“, sunkiau kalbėti, nes jos vidaus fotografija – mažutytė, vos išžiūrīma. Knygoje, kurios spaudos kokybė jau nebeatitinka šiuolaikinio lygio ir lietuviškų spaustuvių galimybių (plg. „Sapnų salos“ leidybą), ypač nukenčia atvartai su 6–7 mažytėmis fotografijomis. Net į poeto butą skyriuje „Mėlynas paukštis“ nelabai gali išžiūrėti.

Šiaip jau poeto šeimos gyvenimas perteiktas jautriai. Dėl dukrų visi džiaugiamės ir liūdime („Kai užaugsi, vieną sykį bus pavasaris toksai, kad, suspaudus rankom širdį, iš namų viena išėisi...“), o su vaikaičiais visi, pasirodo, esame perdėm sentimentalūs.

Skyrių „Kiek rovē - neišrovė“, „Kūrybos golgota“ naujovė – nebeišraunama senovė, kurioje, pasirodo, sėdėta ar stovėta greta įvairiausių draugų – nuo A. Baltakio, L. Noreikos iki K. Ambraso ar net P. Griškevičiaus. Buvo kaip buvo, bet fotografija laikui bėgant išryškina tikros ir tariamos bičiulystės distanciją. Neaišku tik kodėl skyrelyje „Kalba kritikai“ prabyla V. Bagdonas su E. Liegute. Ką apie tai pasakys mokinukai?

Sunku fotografui žengti greta poeto, kai jis prisipažįsta: „Jei menininkas didelis, jis – vienas!“ Bet visi – „Homo sum“. Tuo galėtų pateisinti savo drąsą ir O. Pajedaitė, neseniai atšventusi solidų jubiliejų. Jau keli mūsų fotografai išleido po knygą – J. Polis, V. Straukas. Kūrybos golgotos kiekviename amžiuje nusipelno dėmesio, bet fotografijoje ne kiekviena kūryba yra golgota. Kartais tai – tik buvimas greta.

7 meno dienos, 2001 07 06

NIJOLĖ PETROVA

Padėka poetui – dovana skaitytojui

O. Pajedaitės albumas „Mano Marcinkevičius“ – menininko knyga apie menininką, gebėjimas ne tik žiūrėti, matyti, bet ir įsiklausyti, suprasti knygos herojų ir, nelyginant metraštininkui, likti jo šešėlyje...

Autorė kuria plačią poeto gyvenimo bei kūrybos panoramą – nuo Važatkiemio iki Sąjūdžio mitingų, nuo Sausio 13-osios skausmo iki mūsų nūdienos. Nuotraukos, subtiliai parinkti tekstai sudaro organišką visumą, ir fotoalbumas tampa savita monografija apie vieną ryškiausių poetų, kurio esminė nuostata – būti su visais ir prie visų.

Knyga kukli, nedidelio formato, tačiau labai informatyvi, joje net 222 nuotraukos. Nespalvotos. Tik balta ir juoda – rimitis ir susikaupimas. Ją siūlau atsiversti visiems, norintiems pažinti žmogų bei suprasti poetą.

Dialogas, 2001 06 15

Buvimo prasmė

Nedidukė, ne pirmos jaunystės moteris. Dažniausiai ten, kur kokia nors literatūros šventė. Kur susiburia rašytojai. Jų tėviškėse. Rankose – fotoaparatas. Nuolatos spragsintis. Nuolatos parengtas pagauti išimenančią akimirką. Įdomų portretą.

Tai buvusi mokytoja lituanistė Ona Pajedaitė. Jau daug metų ir vyresnių, ir jaunesnių rašytojų pagarbiai vadinama Onute.

Kas gi paskatino ją į rankas imti fotoaparata?

– Ne paskatino, o privertė. Kad pamokos taptų įdomios, reikėjo daug patrauklios iliustruojančios medžiagos. Tai ir ėmiau ją rinkti. Ir šiaip mėgau keliauti, o tada prasidėjo nesibaigiančios klajonės po Lietuvą. Pirmiausia traukė rašytojų gimtinės. Dar studijų metais pradėjusi fotografuoti, dabar jau sistemingai rinkau medžiagą pamokoms. Kau-pėsi gana rimtas archyvas. Nemečiau šio darbo ir išėjusi iš mokyklos.

Fotografės darbo titaniškumą galima suvokti tik pavarčius jos sukauptus nuotraukų aplankus. Tai tarsi savita, tik vaizdu pateikta mūsų literatūros istorija.

Ir vis dėlto archyvas, netgi surengtos parodos – viena, o bet kuriame Lietuvos kampelyje prieinamas kruopščios darbo bitės triušas – kita. Ir čia jau tenka minėti mūsų literatūros klasikės Ievos Simonaitytės vardą. Puikus Onutės parengtas ir puošniai išleistas albumas apie rašytoją – geras mokytojų pagalbininkas. Daugelis, kas skaitė memuarus apie solidžių romanų autorės būdą, žino, kad priartėti prie šitos sudėtingos asmenybės nebuvo paprasta.

– Priekulė. Tas rašytojos gyvenimo uostas... Žavėjaisi Simonaitytės kūryba, tad ir patraukiau Priekulėn. Aišku, būta rizikos. Priims, nepriims. Man atrodo, aš jai patikau. Taip ir prasidėjo tikra draugystė, trukusi net aštuonetą metų. Štai ir atsirado minėtasis albumas.

Rašytoja mane savaip suvedė ir su Juozu Baltušiu. Bendravimas su ja suteikė drąsos prisiliesti prie poetų Jono Graičiūno, Eugenijaus Matuzevičiaus ir kitų rašytojų.

Po kiek laiko pradeda rodytis mokyklai skirti albumai apie klasikus. Mokytojai jau ima nešti į klases fotopasakojimus apie Kudirką, Vaižgantą, Maironį ar Valančių. Pasirausi archyvuose, surandi senas fotografijas, rengi kopijas. Sugrupuoji taip, kad papildytų vadovėlių medžiagą...

Kas kita, aišku, gyvas rašytojas. Ir ypač tas, kurį itin vertini. Be kurio, tavo manymu, neįmanoma išsivaizduoti nei mūsų kultūros, nei gyvenimo. Kurio darbai neįkainojami. Ir kurio asmenybė, iš šalies žvelgiant, nepakartojama.

– Toks man visada buvo Justinas Marcinkevičius. Tai pagrindinis mūsų Sąjūdžio, mūsų Atgimimo dainius. Pranašas, tautos kėlėjas. Nėra atsitiktina, kad apie du šimtus jo eilėraščių yra virtę dainomis, kad daugelio žmonių jo kūryba priimta ir pamėgta, itin skaitoma, skaitoma per didžiausias mūsų šventes. O galingosios dramos, o subtilūs vertimai... Ar gali netraukti toks ryškus kūrėjas?

Žinoma, irgi turėjo būti pradžia: nuo jo šaknų, nuo tėviškės. Teko patraukti į gimtinę, prie Nemuno. Tai buvo tarsi kokios upės aukštupys. Taip ir nuvingiavo ji per Druskininkus, Palangą. Per daugybę oficialių švenčių, kur poetas skaitė eiles, kalbėjo. Dar – viešnagės jaukioje šeimoje. Pavyko susidraugauti. Prasidėjo įdomūs pokalbiai apie dvasingus dalykus. Apie tai, ką apskritai žmogus suranda pasaulyje. Apie gyvenimo realijas, humanizmo problemas, kiekvieno mūsų likimą, psichologijos vingius. Netgi apie mirtį. O kartu – fotografavimas...

– Prisipažinsiu, čia irgi būta sudėtingumų. Kelias į atvirumą, į nuoširdų atsivėrimą nelengvas. Buvo poeto gyvenime ir įtemptų, ir nelengvų momentų, kai tuščios didybės negalinčios atsikratyti asmenybės gal iš kokio žemo pavydo net bandė poetą sumenkinti. Tada, rodėsi, reikia padrašinti...

Ir vis dėlto išėjo gražus albumas „Mano Marcinkevičius“. Fotografijos, poeto tekstai...

– Čia istorija irgi ne tokia paprasta. Albumą parengiau prieš keletą metų. Jau buvo pažadėta Kultūros ministerijos parama ir didelio formato fotopasakojimo knyga turėjo išeiti 1992 metais. Tačiau poetas, sužinojęs apie būsimą leidinį, užsispyrė – nereikia. Ir teko nusileisti. Laukti. Vos ne dešimtmetį. Dabar knyga išėjo kuklesnė.

Išėjo. Na, o sumanymas? Išsipildė?

– Džiaugiuosi, kad pagrindinės mano mintys įkūnytos. Albume septyni skyriai: „Homo sum!“, „O tėviške, laukų drugeli margas!“, „Mėlynas paukštis“, „Kiek rovė - neišrovė“, „Kūrybos golgota“, „Tu nieko neturi, išskyrus skausmą“, „Dangau, palaimink mūsų žygį!“. Taip, nuotraukos, poeto posmai. Štai ir keliaujam – nuo kūrėjo tėviškės, šaknų, svečiuojamės šeimos užuovėjoje, leidžiamės per didžiųjų kūrybinių kančių, gyvenimo dramos labirintus. Iki šių dienų. Ir čia –

iškili asmenybė, charakteris, visuomeninė veikla, filosofija. Nežinau, kaip kiti vertins, bet man šis darbas nepaprastai reikšmingas. Taip, matyt, ateina mūsų buvimo prasmė.

Moksleivis, 2001, Nr. 7/8

Savi tarp savų

Aną dieną, nuėjęs į Lietuvos rašytojų klubo renginį ir atsisėdęs kiek atsipūsti prieš netrukus prasidėsiančią programą, žvilgtelėjau į sienas. Į mane žvelgė mieli, iš gyvų susitikimų, iš įvairių leidinių žinomų išeivijos (egzodo) rašytojų veidai. Iš pirmo išpūdžio pajutau tarsi tie, iš svetur susirinkę, žodžio meistrai lyg savi tarp savų besą čia, šioje salėje, lyg nusiteikę kiekvieną čia atėjusį pašnekinti, paklausti, kokį savo kūrinį paskaitys jų plunksnos broliai – Lietuvos rašytojai.

Sužinojęs, kad tai – šiomis dienomis čia atidarytos vilnietės fotomenininkės Onutės Pajedaitės egzodo rašytojų portretų parodos „Visada su Lietuva“ eksponatai, pagalvojau, kaip ji padarė, kad jie atrodo tarsi gyvi, tarsi ne ant sienų kabotų, o būtų kartu su kitais čia atėję, gyvu žvilgsniu žiūrintys į mane, į greta sėdinčius, su kiekvienu sveikindamiesi. Štai švelnia šypsena, maloniu žvilgsniu į salėn susirinkusius žvelgia poetas kun. Leonardas Andriekus, po apsilankymo Vilniuje gerai nusiteikęs Antanas Vaičiulaitis, lyg svetur nė negyvenęs ir savas Eduardas Cinzas, kažką skaitantis Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, žaviai nusiteikusi Nijolė Jankutė, lyg ir į kaimišką peizažą pasinėręs Marius Katiliškis, Liūnė Sutema, prie lietuviškos liaudies meistro medinės skulptūros parimusi A. Staknienė. O žiūrėdamas į eilėraščių skaitantį Bernardą Brazdžionį, tarsi girdi jo ryškų oratoriaus balsą: „Šaukiu lietuvių burtis prie lietuvio / Ir gyvą širdį prie gyvos širdies...“ Susikaupusi, savo eiles iš 1989 m. Vilniuje išleisto savo rinkinio *Kelionė* tarsi visai klubo salei skaito Vitalija Bogutaitė. Jonas Aistis – rimties, susimąstymo minutėje, o Antanas Gustaitis, kaip sakoma, netveria juoku. Suglumęs nustembu, pamatęs, kad su O. Pajedaitės objektyvo pagalba į Rašytojų klubą Kazys Bradūnas atėjo vienas, be savo mielos prisiegos Kazimieros. Gal todėl ši kartą jo veidas pernelyg rimtas, jo mintys teka kažkur į tolimas? Įstrigo sąmonėn visuomet jaunu išlikęs Algimantas Mackus. Pasirodo, fotomenininkė O. Pajedaitė nesuskubo pamatyti jo gyvo veido. Šis ir dar vienas kitas egzodo rašytojo portretas – tai jos padaryta reprodukcija. Bet tai, mano galva, parodai nepakiša kojos – kaip toks gražus išeivijos rašytojų būrys apsieis be Algimanto Mackaus, juo labiau kad jo vardas, jo eilės ir šiandien gyvos.

Ir tą, ir kitą dieną man nesinorėjo išeiti iš Rašytojų klubo, palikti
mielų mūsų išeivijos rašytojų, tiek sielos ir virpesių, susimąstymų
sukėlusią savo raštais, knygomis.

Gerai, kad ši O. Pajedaitės išeivijos rašytojų portretų paroda
pasirodė ne vien Rašytojų klube. Prieš tai ji apkelejo ne vieną Lietu-
vos kampelį, pabuvojo Anykščiuose, Svėdasuose, Maironio lietuvių
literatūros muziejuje Kaune...

Draugas, 2003 04 26

VIRGINIJA KAVALIAUSKIENĖ.

“Padėk sau!”

Ką tik 80-metį atšventė Ona Pajedaite - garsi fotografė, daugybę savo gyvenimo metų paskyrusi rašytojų, kitų garsių žmonių įamžinimui. Syki aktyviai veikia moteris pasakė “užtenka” ir štai jau trejus metus gyvena sau. Ką reiškia gyventi “sau” pagal Oną Pajedaite?

KAI GYVENIMAS BĖGA PRO ŠALĮ

Gyvena Onutė pačioje Vilniaus miesto širdyje, Pamėnkalnio gatvėje. Tarp rašytojų, dailininkų, aktorių ir tiesiog paprastų žmonių, kuriuos kažkada sustabdė fotoaparato objektyvo mirktelėjimu. Tiek nuotraukų - didelių ir mažų - namuose dar nebuvau mačiusi... O kiek negatyvų, skaidrių tvarkingai sudėliota į dėžes, dėžutes - nesuskaičiuosi... Dar daugiau suguldyta, surašyta į gausybę aplankų. Archyvas, kaip supratau, vertas aukso.

Turbūt nėra Lietuvoje kito žmogaus, kuris galėtų taip gausiai ir greitai nuotraukomis pailiuoti bet kurio kultūros veikėjo jubiliejinį renginį. Onutė tą padaro tarsi burtų lazdele mostelėjusi. Sako jaučianti pareigą viską fiksuoti: koks gi jubiliejus be nuotraukų, prisiminimų...

“Per fotografiją - ir gimines, ir draugus, ir save užmiršau. Kaip paskui gaila, kad gyvenimas prabėga pro šalį... Visą gyvenimą beprotiškai dirbau: 50 parodų per 25 metus surengti - ne juokas. Be to, tos parodos eksponuotos ne po vieną kartą. Iš viso būta apie 180 ekspozicijų. Nuotraukas reikėjo įrėminti, pakabinti, nukabinti, nunešti, parnešti - kartais ir ant nugaros”, - sako fotografė.

ARCHYVAS, VERTAS AUKSO

Beje, kai prieš trejus metus Onutė nusprendė gyventi sau, pirmiausia ji... padarė generalinę tvarką: “Pradėjusi kraustyti stalčius, radau daugybę laiškų, dalį jų sudeginau... Ypač graudu buvo skaityti savo giminių, tremtinių laiškų. Laiku užėjo bičiulė Irena Veisaitė. “Nedrišk deginti!” - sudraudė. Tad sudėjau laiškus į krūvą - ir išėjo didelė knyga. Puikus istorijos atspindys.

Dar radau daug savo užrašų. Kai kurie jų - eilėmis sudėti. Pradėjau skaityti ir vėl viską išgyvenau iš naujo... Surinkau juos ir bandysiu išleisti trijų egzempliorių tiražu. Sau. Tai nebrangu. Pati kompiuteriu

surenku, sumaketuoju. Dar viena būsima knyga - kelionių mozaika. Kaukazas, Krymas, Šiaurė...

Nė vienas fotografas nėra sudaręs savo nuotraukų bibliografijos, o man tai labai rūpi. Peržiūrėjau visus laikraščius, žurnalus - nuo 1970 metų. Niekas kitas be manęs neatpažintų, kieno tai nuotraukos, nes daug buvo atspausdinta be mano pavardės. Šis darbas atėmė labai daug laiko. Paskui į atskirą sąsiuvinį surašiau savo ilgo gyvenimo istoriją: bandžiau prisiminti viską - kur, su kuo dirbta, poilsiauta, važiuota, keliauta, eita, bendrauta. Neužmiršau suklasifikuoti ir atsiliepimų iš parodų... Beje, surinkau ir prisiminimų apie save, ko nedaro nė viena gyva persona. Visus stebindama pasakiau, kad apie save noriu perskaityti būdama gyva, kad po mirties kokių kvailybių neprirašytų (juokiasi)...

KODĖL REIKIA BŪTI SVEIKAM

“Daug padaryti per tokį trumpą laiką galima tik būnant sveikam, - tvirtina Onutė, kuri, sulaukusi 50-mečio, gerokai pasiligojo. - Į pensiją išėjau būdama penkiasdešimties. Pirmiausia esu lituanistė. Mokykloje man labai sekėsi, bet fotografuoti lemta ne visiems... Tada nebuvo vaizdinių priemonių, o kadangi nuolat keliaudavau po rašytojų gimtines, tai ir rinkau medžiagą.”

Pašnekovė nesustodama kalba apie savo darbus. Nieko keista - ji tuo gyvena. Tačiau man labiausiai rūpi, iš kur ši žvali aštuoniasdešimtmetė semiasi jėgų. Juk aplink tiek daug tokio amžiaus nurašytų arba save nurašiusių žmonių...

Taigi ramiai besišnekučiuodamos gurkšnojame kavą su sojos pienu ir ragaujame jos pačios pririnktų grybų. Jie nuostabūs, rinkti Svėdasų apylinkėse, gimtose vietose, kur ji praleidžia dalį savo vasarų. Apie Onutės grybus Justinas Marcinkevičius net autografe įrašė: “Oi grybai grybai iš žalios giraitės - nuo plačių lentynų Onos Pajedaitės!”

BADAUTI, BADAUTI IR DAR KART,, BADAUTI

Kaip Onutė išlipo iš savo bėdų? Pasirodo, reguliariai badaudama (tai daro ir ligi šiol) ir sveikai gyvendama. Yra žmonių, kuriems maistas svarbus - jie išragauja visas duonos ar kito produkto rūšis, atskiria skonius. Tokie daug ką pradeda ir nebaigia. Onutei maistas nesvarbu - ji turi valios jo atsisakyti.

Skrandį pašnekovė sugadino dar dirbdama mokykloje, kai tek-davo per tris minutes sukimšti pietus... Palaiptisui sutriko virškinimo sistema, sustreikavo kraujo apytaka, vasarą šalo rankos, kojos. Apie save priminė ir kažkada patirtas saulės smūgis: Onutė negalėdavo vaikščioti lauke, jei šviesdavo saulė - kankindavo galvos skausmai. Dar suaktyvėjo skyd liaukės veikla, vargino radikulitas, o visa tai savotiškai apvainikavo susilpnėjusi atmintis.

“Mano pirmasis badavimas - labai proziškas ir nelinksamas, - prisimena O.Pajedaitė. - Prieš išvykdamą į Vengriją pastebėjau, kad netelpu į drabužius. Todėl penkias dienas badavau ir sėdau į traukinį... Nemokėjau net teisingai liautis badavus. Išgėriau arbatos ir suvalgiau kiaušinių, šventai tikėdama, kad tai lengvas maistas. Traukinyje pasidarė bloga. Laimė, grupėje buvo daktarė. Grįžusi pasiskaičiau P.Bregą ir daug ką naujai suvokiau. Paskelbiau savaitės bado dietą. Atlaikiau, “nesugriešijau”. Mat pasakiau sau: jei kiti gali, galiu ir aš. Esu vėžys. Jei ką pradėdu, baigiu... Prisimenu tokių gražių obuolių atvežė, bet visą savaitę jie ir gulėjo ant stalo - nesusigundžiau.”

ARBATOS IR PAMIDORŲ DIETA

Taigi vieną dieną per savaitę Ona nieko nevalgo, tik geria arbatą. Dažniausiai pirmadieniais. Kas tris mėnesius nevalgo visą savaitę. Mat, išbandžiusi badavimą, jo naudą pašnekovė pajuto jau po pusmečio. Po metų ji išsivadavo iš daugelio savo negalavimų, o po pusantrų metų ji vėl galėjo išeiti saulėtą dieną be kepurės. Atmintis taip atsitaisė, kad ėmė įsiminti draugų telefono numerius. “Skaniai badauju. P. Bregas siūlo gerti distiliuotą vandenį, o aš geriu žolyčių arbatą. Iš ryto užsiplikau ir visą dieną geriu tiek, kiek norisi. Į arbatą įspaudžiu šiek tiek citrinos sulčių, sukramtau kruopelę medaus. Paskutinę dieną atsargiai imu valgyti verdančiu vandeniu nuplikytą pomidorą. Iš pradžių - vieną, po poros valandų - kitą, o vakare jau suvalgau obuolį. Kitą dieną išsiverdu avižinių dribsnių,” - šypso.

Onutė maitinasi beveik kaip vegetarė - mėsos seniai atsisakė, tačiau be pieno, varškės, grietinės gyventi negali. Stengiasi produktus derinti: vienos rūšies produktą valgo pusryčiams, kitos - pietums. Atsigeria prieš valgį - net jei tai būtų kava, kurią taip pat mėgsta. Skrandis turi būti drėgnas, pasirengęs priimti maist¹.

Rytai pašnekovė mankština namie. Dar visai neseniai bėgiodavo parkelyje prie Santuokų rūmų. Tik dabar, kaip pati prisipažįsta, jaučiasi šiek tiek aptingusi. Tėviškėje pati prižiūri daržą: susikasa lysves, sodina, ravi, nusiima derlių. Daržas - prie upeliuko, o už kelių žingsnių - miškas, kur auga uogos, grybai - visa Onutės karalija. Pačios tėviškės neliko nuo tų niūrių laikų, kai į Sibirą išgabeno visą šeimą. Tad nuvažiavusi prisiglaudžia kaimynės namuose.

DIDŽIOJI GYVENIMO MEILĖ

Kai paklausiau, ar ji turi kokių nors moteriškų silpnybių, kurios taip pat suteikia gyvybiškumo, Onutė pagalvojusi atsakė: "Mano požiūris į gyvenimą skiriasi nuo kitų moterų. Jos investuoja save į šeimą, o aš į darbą. Mano poreikiai nedideli: kosmetikai neišleidžiu nė cento, nesu nei plaukų, nei nagų dažysiu. Nebuvau apšėpusi, bet nejaučiau ir poreikio gražintis... Turiu kuo tinkamai apsirengti, ir to užtenka. Giminate kartais nutempia į parduotuvę "atsinaujinti". Kaip portretistė, žvelgdama į žmogų, domiuosi jo veido išraiška, o ne drabužiais.

O ta didžioji, vienintelė meilė? Buvo. Labai graži, pačioje jaunystėje, taip nelaimingai pasibaigusi su karu...

Man, gimnazistei, buvo lemta sutikti idealų vyrą. Jam buvo 30, man - 16. Jis dirbo švietimo skyriaus inspektoriumi. Gyveno šalia, turėjo daug muzikos instrumentų, gražių iliustruotų knygų, kurias smalsiai vartydavau. Įsimylėjau iki ausų. Jis mane savotiškai augino, kviesdavo visur su savimi, pristatydavo kitiems kaip lygią. Nueidavom į paskutinį kino seansą, į kurį gimnazistai būdavo neišleidžiami. Šitokio atidumo, dėmesio, supratimo, meilės nė iš vieno vyro daugiau nesulaukiau ... Sykį jis man papasakojo savo sapną: tarsi eitume alyvų alėja, jis su kostiumu, aš su nuometu. Verandoje stovi tėvas ir motina su duona ir druska. Ir laimina mus... "Ar bus taip?", - klausė jis manęs. O aš tada tik džiaugiausi tų jausmų poetiškumu. Supratau ir įvertinau, ką turėjau, daug vėliau, kai sutikdavau vyrus - vulgarius, nejuočiančius nei moters norų, nei nuotaikų. Tas skubėjimas bučiuotis...

lyg moterims to ir tereikia... Mano meilę nusinešė vokiečių okupacija. Po keleto metų aptikau keletą jo išleistų knygų, dramos kūrinį...

Vėliau buvau dar porą kartų susižavėjusi, vieną net įsimylėjau, tačiau jis buvo vedęs... Negi viliosi? Tačiau mus jungė nuostabi draugystė... Tų gražių draugysčių gyvenime buvo ne viena. Esu dėkinga likimui..."

P.S. Šis kuklus straipsnis tebūnie mūsų pasveikinimas Onutei Pajedaitei jubiliejaus proga. Miela Onute, jūs švieskite, o mes iš jūsų mokysimės!

"Atleisk" redakcija

"Atleisk" 2005 m. liepos 19

NIEKAS KITAS NEPADARYS

Vieną karštą liepos vidurio popietę, per patį liepų žydėjimą, Vilniuje lankėmės su fotografu Zenonu Baltrušiu pas fotomenininę Onutę Pajedaitę. Butas labai jaukus, supa gyvi ir jau iškeliauvę rašytojai, aktoriai - ant sienų daugybė fotografijų, tarsi muziejuje. Su visais Onutė bendravo, visi lyg bičiuliai. Ji atvažiavo su mumis susitikti iš savo gimtojo Galvydžių kaimo (Anykščių rajone, prie Šventosios), kur praleidžia vasaras, daržininkauja, uogauja ir, be abejo, daug grybauja.

Onutė garsėja Vilniuje savo grybais, jų prisūdo, pritaiso žiemai keletą kibirų, vaišina svečius, neša per Kūčias rašytojams lauktuvių. Mūsų lėkštės taip pat prikrautos dar pernykščių baravykų, jie skaniai kvepia. Paruošta po dubenėlių žemuogių. Pokalbį pertraukia durų skambutis - laiškininkas įteikia didelį voką. Pasirodo, iš Prezidentūros. Šeimininkė iš jo išsiima ypatingą nuotrauką: liepos 6-ąją - Valstybės dieną - ji stovi su Prezidentu Valdu Adamkumi, jos atlake - Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžius. Ant darbo stalo guli kultūros ministro Vladimiro Prudnikovo padėkos raštas už didelius nuopelnus fiksuojant Lietuvos istorijos ir kultūros paveldą.

Turiu išduoti paslaptį, jog O. Pajedaitė liepos 7 d. atšventė ypač garbingą jubiliejų. Kiek metelių - nuslėpsiu, nes kas Onutę pažįsta, tikrai pagalvos, jog dešimtmečiu mažiau... Gyvybinga, darbinga, šviesi, sako: "Esu tokia dėl to, kad jau 20 metų badauju - pagal P.Brego sistemą, kuri sveikatai labai padeda, daug dirbu, sportuoju..." O.Pajedaitė, žinoma, verta apdovanojimų ir įvertinimų be jokių sukurtuvinių progų.

Noriu skaitytojams bent statistiškai priminti jos darbus. Fotoaparatas - Onutės draugas nuo jaunystės, nes būdama lituanistė, dėstytojaudama Vilniaus lengvosios pramonės technikumė ji keliavo su moksleiviais ir mokytojais po Lietuvą, fotografavo klasikų tėviškes, rinko jų nuotraukas, formavo aplankus kaip vaizdinę pamokų medžiagą. Taigi nuo 1963 m. fotografavo lyg ir epizodiškai, tačiau nuo 1970 m. fotoaparatas jau tapo pagrindiniu darbo įrankiu. Parengė 50 parodų, jose yra 2500 didelio formato nuotraukų, parodos eksponuotos 180 kartų. Ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje - Paryžiuje, JAV, dar kitur. Pajedaitė sutvarkiusi savo negatyvus. Jų yra 65 tūk-

stančiai. Maždaug 30-ties metų kultūrinis gyvenimas, siužetinės nuotraukos, rašytojų, menininkų veidai. Pastaraisiais metais jau beveik nefotografuoja.

Juokauja, jog jos „jauniausieji negatyvai“ baigiasi maždaug ties Aido Marčėno karta. Jeigu knygai, žurnalui ar kokiai parodai reikia rašytojo fotografijos - pas Onutę visada randa. Rimčiausias ir perspektyviausias pretendentas į šį didžiulį fotografinį turtą yra Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. O.Pajedaitės nuotraukų yra įsigijusios bibliotekos, muziejai. (Vien Maironio lietuvių literatūros muziejuje nuotraukų daugiau kaip tūkstantis.) Be to, Onutė išleidusi du fotoalbumus: „Ji buvo Simonaitytė“ (I leidimas - 1988, II - 1997), „Mano Marcinkevičius“ (2001), taip pat keletą fotoaplankų mokykloms: „Vaižgantas“, „Maironis“, „V.Kudirka“, „M.Valančius“, „A.Mickevičius“. Didžiojo negatyvų archyvo M.Mažvydo biblioteka kol kas neskuba įsigyti, fotografė ir neskubina, nes turi kitų darbų, kuriuos šiuo metu laiko labai svarbiais. Pastaraisiais metais ji įniko į savo „popierines sancaupas“. Išleido „Nuotraukų bibliografiją“ (2003) - tai bene vienintelė fotografė Lietuvoje, padariusi savo darbų suvestinę; laiškų dvitomį „Šiltoj kupetoj“ (2004) - šimtai laiškų nuo 1942 iki 2004 metų. Laiškuose išskyla ne tik O.Pajedaitės spalvingas, sudėtingas, dramatiškas gyvenimas, bet ir kiti žmonės - bendramoksliai, giminės, auklėtiniai, rašytojai, menininkai. Per šį ilgametį susirašinėjimą atsiveria ir tų dešimtmečių epochiniai įvykiai. 2005 m. O.Pajedaitė išleido originalią knygelę „Rašytojų autografai Onai Pajedaitei“. Savo žodžius įdovanotas knygas įrašė 150 rašytojų! (Tokia knygelė verčia galvoti, jog rašydamas autografą privalai susikaupti ir surasti žmogui šilčiausių žodžių, kurie skirti tik jam...) Manau, kad O.Pajedaitė dar daug ką nustebins naujausiomis knygomis, taip pat išleistomis 2005 m. Tai „Kasdienės mintys“ - eilėraščiai, parašyti 1947-1986 m., ir „Kelionių mozaika“ (1950-1960). Pastaroji knyga, kaip ir visos kitos, iliustruota autorės nuotraukomis, kurios yra labai įdomios. Keliauta po Lietuvą, Krymą, Kaukazą, Šiaurę - mašinomis, traukiniais, baidarėmis, slidėmis, pėsčiomis... Su moksleiviais, su draugais. Kiek ekstremalių situacijų! „...taip gera mintimis perbėgti nueitą kelią, prisiminti triukšmingo gyvenimo kavalkadoj sutiktus veidus, įdomius įvykius, jau pamažu nykstančius migloj... Priartėjus prie slenkščio, įdomu peržvelgti savo gyvenimą...“ - taip ji rašo savo knygų trumpuose įvadėliuose. Ant darbo stalo guli paruoštas spaudai

leidinys "Kitų akimis" - straipsniai apie O.Pajedaitės parodas, parodų ir knygų pristatymai, bičiulių "liaupsės"... Dar šįmet ši knyga bus išspausdinta. Dabar fotografė dirba prie savo sesers Bronės Petrauskienės atsiminimų. Sesė jau mirusi. Prieš mirtį, Onutės skatinama, ji parašė atsiminimų apie partizaninį judėjimą, apie išgyvenimus Sibire. Onutė šeimoje buvo jauniausia - aštuntas vaikas, dabar viena ir telikusi, visi jau iškeliavo į amžinatvę.

O šeimos gyvenimas sudėtingas ir dramatiškas. Tėveliai, seserys Sibire, du broliai katorgininkai, vienas mirė kalėjime. Dėl savo šeimos nukentėjo ir studijuodama liuanistiką, ir dirbdama Lengvosios pramonės technikumė... Taigi sesers prisiminimus būtina parengti, išspausdinti - pareiga artimiesiems. Bet visus, kurie norėtų greitai gaut skaityti O.Pajedaitės knygas, turiu nuliūdinti - kai kurios jų išleistos tik ... trijų egzempliorių tiražu ir yra skaitomos iš rankų į rankas... Nors knygų poligrafija graži, net neįtartum tokio mažo tiražo. Kai jau buvo suvalgyti kvapūs baravykai, kai jau pavartėme knygas, apžiūrėjome ant sienų ekspozicijas, kai fotografas Zenonas vis taikėsi kaip nors ypatingai Onutę nufotografuoti, o ji profesionalė, su lengva šypsenele tarsis pabėgdavo iš kadro, atėjo laikas ir pasikalbėti.

- Aktyviai fotografuoti pradėjote jau brandos metais. Kokie buvo impulsai, paskatinimai ar atsitiktinumai?

- Mane paragino Regina Mikšytė (vėliau - literatūros mokslininkė), su kuria studentaudama viename bute gyvenau. Ji patarė man nuvažiuoti į Priekulę ir nufotografuoti rašytoją Ievą Simonaitytę. Atseit, ji esanti vieniša, ligota. Besiruošdama iš kitų išgirdau, jog rašytoja ne visus priima, ne su visais bendrauja. Važiavau su nerimu. O mane ji priėmė gana draugiškai, pasiūlė pernaktoti. Daug fotografavau. Man pasisekė, mudviejų su Simonaityte draugystė tęsėsi aštuonerius metus. Susibičiuliavome, dažnai ją lankiau, dalyvavau jos šventėse. (Fotoalbume "Ji buvo Simonaitytė" publikuoti įdomūs ir originalūs O.Pajedaitės atsiminimai apie rašytoją.) Tai, kad artimai bendravau su Simonaityte ir ją fotografavau, pakėlė mano "autoritetą"... Labai norėjau nufotografuoti Baltušį, bet irgi nedrįsau. Paprašiau Simonaitytės, kad mus supažindintų, tarpininkautų. Ji tą pačią akimirką paskambino jam telefonu ir pasakė: "Atsiunčiu pas jus įdomią moterį". Nuėjusi ėmiau pasakoti, kaip technikumė per literatūros pamokas aiškinu Baltušio kūrybą, rašytojas susidomėjo, pasikvietė Moniką (Mironaitę, savo žmoną), kad ir ji pasiklausytų... Tada gerokai juos

pafotografavau. Monika kaip artistė taip lengvai surasdavo įvairiausių pozų. Padarius nuotraukas, nunešiau, liko patenkinti, užsimezgė bičiulystė. Buvo Baltušio jubiliejiniai metai, jis važinėjo po Lietuvą, mane kviesdavo kartu, buvo smagu - aš tik pleškinu... Jonas Lapašinskas paskatino fotografuoti Poezijos pavasarį, perdavė mane Jono Graičiūno globai, o jis - tikras džentelmenas... Nusivedė pas senuosius inteligentus: Kazį Šimonių, Teofiliją Vaičiūnieneį, supažindino su Eugenijum Matuzevičiumi, - taip mane ir įsuko tas ratas. Visiems stengdavausi nunešti padarytas nuotraukas - atsirado žmogiškas, šiltas ryšys. Paskui atėjo laikas ruošti parodas. Pirmoji buvo skirta Justinui Marcinkevičiui. Kažkuriame Vilniaus technikume vyko susitikimas su poetu. Kolegės lituanistės paprašė jo nuotraukų. Pamenu, visą galinę salės sieną nukabinome poeto ir aktorius Laimono Noreikos nuotraukomis. Po vakaro atvedėme Justinaį pasižiūrėti, o jis ir sako - galėtų būti ir kilnojamoji paroda... Buvo Justino Marcinkevičiaus jubiliejiniai metai - penkiasdešimtmetis. Dariau dideles nuotraukas, vargau nemokėdama jų paklijuoti, įrėminti, pakabinti, bet pamažu visko išmokau. Juk aš, būdama 50 metų, išėjau į dalinę pensiją (gaudavau 50 rublių), kad galėčiau atsidėti fotografijai.

- Ar fotografavote stengdamasi užfiksuoti ateičiai, būti tarsi metraštiniškė? Ar niekada nesigailėjote pradėjusi tokį titanišką fotografės darbą? Galop ar patyrėte pasitenkinimą, džiaugsmą, įvertinimą?

- Iš pradžių tikrai neturėjau tokių minčių - įamžinti laikotarpį, sukaupti archyvą. Tiesiog dirbau, mylėjau žmones. Štai rašytojų jubiliejai, einu, fotografuoju, po to rengiu parodą. Apie ateitį, apie vertę negalvojau, neturėjau supratimo. Labai rūpėjo suspėti nufotografuoti vyriausiąją menininkų kartą, kurių laikas jau tirpte tirpo. Buvau pas Kazį Šimonių, Juozą Grušą, Juozą Paukštelį, kitus... Ar gailėjausi? Niekada! Gerai, kad tai dariau, buvo ir daug pasitenkinimo, tarp rašytojų jaučiausi sava, jie mane pripažino. Juokauju, jog kai kurie rašytojai net kvietė fotografuoti savo dukrų vestuves... Arba toks faktas - atvažiavo 1989 m. pirmą kartą į Lietuvą Bernardas Brazdžionis, rašytojas V. Sirijos Gira surengė jo pagerbimo vakarėlį, skambina man, ar galėčiau ateit fotografuoti. Ar galėčiau - tokia garbė - mane kviečia! Menininkų aplinka mano gyvenimą labai praturtino. Nors buvo visko: ir nuoskaudų, ir nesupratimo, kartais mano "herojai" užmiršdavo ir koki padėkos žodelį po parodos tarti. Bet viskas praeina, užsimiršta.

Džiaugiuosi, jog galėjau parengti parodas ir gyviems jubiliatams, ir klasikams, nes turėjau sukaupusi ir apie juos medžiagos - nuo pat Kristijono Donelaičio. Apskritai rengiau parodas tiems rašytojams, tiems menininkams, kuriems norėjau, žinojau, kad niekas kitas nepadarys, o aš galiu...

- Jūs 27 metus dirbote pedagoginį darbą, pradėjote dar studijuodama lituanistiką, beveik 10 metų buvote direktoriaus pavaduotoja. Iš laiškų knygos "Šiltoji kupetė" matyti, kad mokiniai Jus mylėjo, po baigimo susirašinėdavote, keletą mergaičių vadinote dukromis. Ar mielas, ar prasmingas Jums buvo pedagoginis darbas?

- Pedagoginis darbas labai įdomus. Vaikai buvo prie manęs prisirišę, klausė, viską pasipasakodavo - rūpesčius, džiaugsmus, meiles... Mes dažnai keliaudavome po Vilniaus apylinkes, vasarą po Lietuvą ir kitas respublikas - su slidėmis, baidarėmis, pėsčiomis, autobusais. Norėjau vaikus išjudinti. Su jais man buvo gera. Tais laikais buvo madingos atviros pamokos, rengėme "Petro Kurmelio" teismą. Mano moksleiviai taip gerai pasirodė, po pamokos kolegos klausia: "Ar tuos mokinius surinkai iš viso technikumų?" O tai buvo tik mano klasės vaikai, jie visi labai stengėsi, tikri artistai... Ėjau namo tokia laiminga, taip džiaugiausi, kad pastangos atneša vaisių. Turiu grupelę buvusių moksleivių iki šiol artimų, net į Ameriką mane buvusi mokinė iškvietė. Kelios mergaitės besimokydamos gyveno mano namuose, joms padėjau materialiai.

- Dabar noriu paklausti, iš kur Jumyse tokia stiprybė, sveikata, toks neblėstantis gyvastingumas, vitališkumas?

- Tai genetika, paveldėjimas. Mano tėvelis buvo fantastas, nemokytas, bet nepaprastai darbštus, atkaklus. Per žemės dalijimą jis norėjo gauti daugiau prastos žemės nei mažiau geros. Atmatavo kemsynų, akmenynų. Tėvelis medžius rovė, pelkes sausino, akmenis rinko. Eina per lauką, neiškenčia, į marškinių sterblę kraunasi akmenis... Ak, kaip ant tos akmenuotos žemės augo žirniai, rugiai! Tėvelis buvo žmogus su polėkiu, romantiškas. Mėnulis šviečia, o jis vis dar malkas kapoja - negalime prisikviesti namo. Labai mėgo gražius arklius, kad be botago į kermošių lėktų... Kartą išsiprašiau, kad leistų prajodinėti jauną, dar nežabotą kumeliuką. Tėvelis pagaliau sutiko, užsodino. Aš įsitvėriau karčiu, o kumelaitis tik pasispardė ir pasileido šuoliais - pasijutau skrendanti į dangų - ir šleptelėjau ant žemės... Užsispyrimą ir darbštumą paveldėjau iš tėčio.

- Gyvenimas Jūsų nelepino. Artimieji buvo išvežti į Sibirą, sunkus pokaris, vėliau teko visus palaidoti. Kaip visa atlaikėte? Kas Jus stiprino?

- Pati svarstau... Didelio tikėjimo neturėjau, daug skaičiau, norėjau rasti religinių dogmų patvirtinimą, bet iki galo neatradau, Bažnyčią pripažįstu, bet nesu fanatikė. Mane žavi pasaulio stebuklingumas, tikiu lemtim, visada gelbėjo darbas, myliu literatūrą, kurią dėščiau su meile ir pagarba. Iš tikrųjų, kai artimieji buvo Sibire, neturėjau į ką atsiremti, bet dirbau, gavau algą, jiems padėjau, į savo poreikius nekreipiau dėmesio. Žmogui reikia labai nedaug. Manęs niekada nedžiugino daiktai, ir dabar per jubiliejų prašiau nieko man nedovanoti. Didesnė dovana tiesiog supykdo - juk mano amžiaus žmogui daiktų nereikia, norisi išsigryninti. Labiausiai gyvenime reikia gerų draugų, kuriais galima būtų pasitikėti. Aš jų turėjau.

- Turiu teisę Jūsų paklausti: ar nesigailite, kad likote netekėjusi, neturite vaikų? Tiesa, ištekėti dar galima, niekada nevēlu...

- Nieko dabar nesigailiu. Aš patyriau gražią pirmąją meilę, po jos negalėjau nieko panašaus sutikti. Jis buvo dvigubai už mane vyresnis, išsilavinęs, turėjo daug knygų. Buvau tik gimnazistė, vaikščiodavom Utenos gatvėmis, jis - orus žmogus, savo draugams mane pristatydavo kaip sužadėtinę, elgėsi su manim kaip su kokia rimta dama, nors buvau paauglė mergiūkštė... Viską išardė karas, jis pasitraukė, niekada nesusitikome. Mano tokia lemtis - jeigu būčiau turėjusi šeimą, vaikų, nebūčiau padariusi to, ką padariau... Niekada negalvoju, kas mane slaugys, kai sirgsiu, mirsiu... Gyvenime buvo daug liūdnumo, bet aš nepasiduodu. Nieko nesigailiu. Draugėms ant peties dėl savo nesėkmių neverčiau, buvau stipri. Dabar, kai sudarinėjau laiškų, eilėraščių knygas, vėl sugrižo visa praeitis, tarsi susitikau su visais man brangiais žmonėmis - buvo taip gera... Išgyvenau savo gyvenimą lyg iš naujo.

- Dėkoju už pokalbį, už pavyzdį, kaip reikia būti stipriai... Miela Onute, geriausi linkėjimai Jūsų visoms ateities dienoms. Ir tegul šįmet pridygsta baravykų, linkiu jų daug surasti... Atvažiuosime pasi-
vaišinti!

"Nemunas", 2005.08.11-17

ATSILIEPIMAI APIE PARODAS

ATSILIEPIMAI APIE PARODĄ
ESU IŠ LIETUVOS

MAIRONIO
MUZIEJUS KAUNE. 1989-90

Gerb. Onute Pajedaite,
Man labai patiko. Tai tartum maža kelionė po mūsų brangiąją
Lietuvą. Aš sutikau daug brangių veidų.

Esu Jums labai dėkinga. Linkiu sėkmės!

Kaunas, 1989.11.12. Su pagarba R. Šermukšnienė

* * *

Mieļojī, niekada nenuilstanti Onute,
Su mokiniais žiūrėjome Jūsų parodą. Pavydime Jums bitelės
darbštumo ir kruopštumo. Didelės Jums sveikatos ir daug gerų žmonių
sutikti linkim.

Kauno 13-osios vidurinės m-klos mokiniai ir mokytojai

* * *

Gerb. Onute Pajedaite,
Esu giliai suįaudintas Jūsų darbštumu, kuris įamžino daug reikšmingų
momentų iš mūsų tautos gyvenimo.

Ačiū! Su gilia pagarba L. Jagminas

* * *

Gerb. Onutei Pajedaitei,
Pakruojo rajono pedagogai dėkoja Jums už šią gražią parodą,
kurioje gyva mūsų Tautos kultūros istorija, šviesieji Lietuvos žmonės.
Prašytume, kad šis didžiulis turtas būtų išleistas leidykloj.

1989.11.24 (šeši parašai)

* * *

Koks grožio pajautimas, koks ekspozicijos išdėstymo nuoseklumas.
Kaip daug duoda žiūrovui taip apgalvotai parinkti žodžiai,
mintys. Koks neįkainojamas lobis Lietuvai. Ačiū Jums!

1989.11.25. (parašas)

* * *

Apsilankę Jūsų parodoje mes, stagnacijos laikų mokiniai, suprato, kad labai mažai žinome apie Lietuvos asmenybes. Stengsimės turtinti savo žinias.

44-osios vid. mokyklos 10 d. klasės mokiniai

* * *

Labai ačiū už dabartį, o dar labiau už sugražintą praeitį! Geros Jums sveikatos!

1989.12.02. (2 parašai)

* * *

Miela ir Gerb. Mokytoja,

Esu sužavėta Jūsų dideliu darbu. Laiminga matydama tokią parodą. Įdėjote ne tik darbo, bet ir labai daug meilės ir širdies Lietuvai ir jos žmonėms. Linkiu Jums sveikatos, energijos, ištvėrmės Jūsų tolesniuose darbuose... Džiaugiuosi ir didžiuojuosi buvusi Jūsų mokinė, o Jūs mano literatūros mokytoja.

Džervaitė V.

* * *

Ačiū Jums, begalinis ačiū! Savo puikiomis nuotraukomis Jūs atveriate Lietuvą ir jos žmones.

Ačiū ir muziejinkams už labai gražiai įrengtą ekspoziciją.

1989.12.08. K. Galaunienė L. Benešūnaitė

* * *

Dėkojame! Nuostabu!

Sėkmės ir visko, kas gera. Laukiame Jūsų darbų fotoalbumo.

1989.12.08. L. Binevičienė

* * *

Gerbiama Dėstytoja,

Ačiū Jums už nuostabią parodą ir už kadaise pažadintą meilę lietuviškam žodžiui ir mūsų kraštui. Ačiū už ekskursijas po Vilniaus apylinkes, kurių negaliu pamiršti iki šiol.

1989.12.17. VLPT „M“ gr. A. Kraujalytė

* * *

Gerb. Onute Pajedaite,

Esame labai dėkingi už Jūsų toki nuostabų muziejų. Jame sutikome daug pažįstamų veidų ir šiaip į domių dalykų. Linkime Jums kantrybės ir ištvermės toliau pildant parodą. Sėkmės Jums darbe.

Varėnos 3-osios vid. m-klos mokiniai ir jų vadovai

* * *

Gerb. Onute Pajedaite,

Save užmiršusi, dirbai ir dirbai. Ir štai – rezultatas! Ačiū! Reikėtų, kad šitą pažinimo ir įkvėpimo džiaugsmą patirtų kiek galima daugiau žmonių. Reikėtų šiai parodai rasti vietos nuolatinei ekspozicijai. Tai būtina. Už tai atsakingi muziejininkai, švietimo, kultūros darbų vyresnieji. Sėkmės darbuose!

Kaunas, 1989.12.22. mokyt. E. Stanikaitė

* * *

Ačiū už Lietuvai brangius veidus. Labai reikėtų šitų nuotraukų albumo mokyklai. Sėkmės!

1989.12.29. J. Adomaitis (lituanistas) su šeima

* * *

Gerbiama menininke, Jūs – šalia visų įamžintų veidų! Jūs paliekaite ir dar paliksite ryškų pėdsaką Lietuvos kultūros istorijoje. Sėkmės ir geros sveikatos!

1990.01.04. Su pagarba lituanistė M. Šakalytė

* * *

Gerb. O. Pajedaite,

Dėkoju už Jūsų didelį darbą Lietuvos labui. Jūsų triūsas – tai istorija.

90.01.04. Su pagarba E. Šidiškienė

* * *

Pavaikšciojom po Lietuvą! Pasidžiaugėme, susipažinome! Dėkojame gerb. fotomenininkei O. Pajedaitei ir parodos rengėjams. Linkime

geros sveikatos, laukiame naujų parodų.

Garliavos vid. m-klos X kl. Kęstutis Grigaitis, L. Benešiūnaitė (ir 2 parašai)

* * *

Nuostabus ir nenykstantis darbas. Geros mintys, ilgi atsiminimai, tėviškės prisiminimas – visa Lietuvėlė priešais mus... Labai ačiū! Sveikatos ir ilgų Jums metų!

„Pieno centro“ MKK g.m. meistras Kvainauskas V.V

* * *

Dėkoju Jums gerb. O.Pajedaite už perteiktą mums Lietuvos dvasią. Kokie gražūs Lietuvos žmonės ir dar didesni jų darbai. Linkiu jums kūrybinės sėkmės įamžinant mūsų žingsnius iki visiškos Lietuvos laisvės.

(parašas)

* * *

Nuoširdžiausiai tariau ačiū Gerb. O.Pajedaitei ir parodos rengėjams už įdėtą triūsą. Kaip kilnu! Kiek dvasiškumo išsineši, apžiūrėjęs tą originalų lobį, kurį Jūs spėjote prilaikyti nuo galutinio išnykimo.

1990.01.07. (parašas)

* * *

Ačiū Jums už stebuklingą sugebėjimą suspėti LAIKU!

1990.01.21. 3 Ramonai iš Šiaulių

* * *

Parodą mintyse lyginu su bukietu Lietuvos pievų gėlių. Puokštė spalvinga, kvepianti, rasota...

Tegu ji didėja ir šviečia mūsų džiaugsmui. Su dėkingumu ir pagarba autorei.

1990.02.18. A. Blionckaitė, B. Junevičienė

* * *

Literatūros vakaruose, rašytojų ar kitų menininkų minėjimuose bei kituose renginiuose, ji, kaip ir buityje, tokia kuklutė, tokia paprasta. Nesireiškianti, nesiafišuojanti, su foto aparatu nelakstanti ir

nedrumsčianti šventinės nuotaikos. Ir tik tada, kai blyksteli trumputė šviesa, pamatai ją sėdinčią kur nors kamputyje su foto aparatu rankose. Pamatai, kad ji fotografuoja. Taip dirba mūsų gerbiama ir mylima Onutė Pajedaitė. Jau daug metų šitaip dirba. Ir štai to kuklaus ir nepaprastai didelio žmogaus darbo rezultatas – paroda „Esu iš Lietuvos“. Rezultatas neišreiškiamas žodžiais.

Ačiū, miela Onute, už pasišventimą. Jūsų paroda – tai įrodymas, kaip mylite Lietuvą ir jos žmones. Ir kaip norėtusi, kad Jūsų parodą aplankytų daug, labai daug žmonių. Pamatytų joje mūsų tautos praeitį, dabartį. Daug ką pamatytų... Geroji Ranka tegloboja Jūsų žingsnius, Jūsų darbus!

Kaunas, 1990.01.31. Žurnalistė Aldona Kudžmaitė

* * *

Mieļoji menininke, Jūs, kaip baltasis mūsų kultūros metraštininkas, įamžinote tiek šviesių veidų, tiek prasmingų akimirku! Ačiū už Jūsų didelį ir gražų darbą!

90.02.21 Ingrida Korsakaitė

* * *

Miela Onute,

Ne tiek mažai pragyventa metų... Maniau, kad galiu susigraudinti tik ten, kur daug Gėlių ir daug Knygų. Pasirodo graudinuosi ir ten, kur daug Fotografijų... Dėkui, dėkui, dėkui už tą Lietuvą, kuri Jus už rankos veda. Dėkui už visus šituos Gražius Lietuvos žmones, dėkui už visų mūsų šaknis – Lietuvos Kaimą, Lietuvos Kryžius. Gal graudinuosi vaikščiodama po šitas sales todėl, kad mintyse vis skamba Jono Strielkūno eilėraštis:

*Tenai beržai kitaip žaliavo,
kitaip tekėjo saulė.
Tenai kitaip virš jauno javo
kas vakar kregždės šaudė.
Tenai kitaip skaras ryšėjo,
kitaip mus mokė rašto...
Bet mes visi seniai išėjom
iš to kitokio krašto*

*Jūsų Meilutė Suvalkietė 1990.02.10.
Laukiam parodos Vilniuje!*

* * *

Ačiū, gerbiama ir miela Onute, už tokią puikią, tiesiog stulbinančią parodą!

1990.02.28. Eug. Matuzevičius

* * *

Mes patys dar nesuprantame, ką turime Onutės asmenyje. Pilnai dar neįvertiname to darbo reikšmės, kuris jos atliekamas.

90.02.28. R. Merkytė

* * *

Ateini į šitokią epochinę foto meno parodą – į tikrą šventovę, kurioje iš karto pajunti visos mūsų tautos dvasią. Žvelgdamas į mūsų kūrybinius vyrų, moterų veidus, jauti jų kūrybos reikšmingumą visai lietuvių tautai. Čia tiek saulės – Šviesos! Čia tiek tiesos – gėrio! Čia tiek meilės – gyvenimo! Žiūri į visus tuos išraiškingus, iškalbingus veidus ir jauti savyje sukeltą nerimą – kaip mes turime gyventi, dirbti, kurti, kad ir mirti galėtumėm vertingai. Sėkmės Jums, mieloji Onute!

J. Mačiulis

* * *

O Viešpatie! Kiek daug puikių žmonių Lietuvoj! Su gilia pagarba parodos autorei –

1990.02.28. (parašas)

* * *

Gerbbiama Lietuvos kultūros metraštininke, ačiū už nuostabią parodą. Labai reikia Lietuvos mokykloms albumo ar foto aplankų su šiais Jūsų darbais.

Lituanistė A. Kadienė 90.03.18

* * *

Gerb. O.Pajedaite,
Dėkojame už Lietuvą, jos žmones, kurie kuria istoriją, o Jūs istoriją įamžinate puikiuose vaizduose.

Linkime neišsenkančios versmės, energijos, kūrybos, ieškojimų.

Su didžia pagarba L. Kapačiauskaitė 90.03.18

* * *

Gerbiamai Onutei Pajedaitei,

Mus pasitiko ir buvo kartu Lietuvos žmonės, jos kryžiai, jos meninikai. Ačiū už Justino Marcinkevičiaus, Laimono Noreikos ir kitų menininkų gyvenimo akimirkas, pavirtusias amžinybe ir ilgesiu.

4-tos vidurinės mokyklos dvyliktokai (11 parašų)

* * *

Labai labai ačiū už tokią gražią ir įdomią parodą. Aš tik abejoju, ar daugelis supras, kad nufotografuoti ir parodą paruošti – tiek daug kantraus darbo, pasiryžimo, atkaklumo ir pasišventimo reikėjo. Sugaišta daug metų. Ačiū Dievui, kad atsirado žmogus, kuri rūpinosi, pasišvęsdamas šiam kilniam darbui, pats likdamas šešėlyje. Manau, kad reikėtų išleisti dar albumą, kuriame matytume rašytojus, muzikus, dailininkus – visus tuos, kurių nelaimino visagalė partija. Manau, kad jų Pajedaitė tikrai turi. Lenkiu savo žilą galvą Tau.

Kaunas (parašas)

ATGARSIAI APIE PARODĄ
250 MENO, MOKSLO, KULTŪROS VEIKĖJŲ PORTRETŲ

MENO DARBUOTOJŲ RŪMAI. 1995 m.

Mieloji, Gerbiamoji Onute,
teduoda Dievas dar daug daug sveikatos Jums, daug daug gražių
dienių – akimirku, kurios taip sušildo mus. Jūsų parodoje jaučiuosi lyg
nuostabiai brangioje ir šiltoje šeimoje. Tarytum viskas Lietuvoje gera ir
gražu. Tegu taip ir bus, padedant Jūsų talentui, meile žmogui.

Širdingai ačiū už visą parodą!

Lilija Žadeikytė (aktorė, režisierė)

* * *

Miela Onute,
Su Jubiliejiniu Pavasariu!
Gyvųjų ir mirusių vardu tariau Ačiū! Kūrybinės sėkmės iš Mikro
darant Makro.

*“...apie ką lietuviai gaudžiai bedainuotų,
jam ant rankų visad supas Lietuva –“
Danielius Sadauskas*

* * *

Mieloji Onute,
dėkui Jums, Jūsų darbštumui, Jūsų energijai. Nežinau, ar kuris
Lietuvos fotografas galėtų pasigirti tokia kolekcija. Saulės Jūsų lan-
gams, o Jums išvermės, šviesių dienų, gerų žmonių.

1995–ųjų saulėta ir karšta gegužės 30–oji, nuostabus raudonas
vynas, skanūs saldainiai.

Ačiū už viską!

Su pagarba – Meilė Bieliūnaitė

* * *

Didžiai Gerbiama Miela Onute!
Ačiū už sustabdytas mūsų Tėvynės gyvenimo akimirkas, už sie-
los grožį ir didybę, už parodymą, kuo gyva tauta ir kuo žmogus yra
žmogus. Sveikinu Jus tokią Mielą, Jauną, kviečiančią dirbti ir gyventi.
Linkiu su šia paroda apkeliauti visą pasaulį. Su gilia pagarba ir meile –

Giedrė M–B. 1995 geg. 30

* * *

Su švente, mieloji!
Visa tai, ką šiandien mums parodei – nuostabu!
Dėkojam. Būk laiminga! Esi mums reikalinga.

Į moteris panašūs
Žydintys kaštonai.....

Aldona Strukčinskienė, Astė 1995 05 30

* * *

Onute,
Labai didžiuojuosi Tavimi, Tavo kūryba, Tavo meile Lietuvai,
jos kultūrai. Tavo indėlis – neeilinis...

Tavo mokinė ir draugė Danutė Bagdonaitė

* * *

Žiūrėjau į žmonių veidus, kai jie giedėjo Onutei „ilgiausių metų“
– juose švietė šiluma ir gerumas. Tas pats gerumas plūdo ir iš nuo-
traukų. Manau, tai Onutės ypatingi sugebėjimai suvirpinti gerąsias
sielų stygas.

Ačiū! Rytė 95.03.30

* * *

Sveikindama gražios parodos proga, noriu palinkėti ištvermės,
kantrybės ir likti ištikimai juodai – baltai drobei, iš kurios Jūsų ran-
kose prabyla tikri žmonės, atsiskleidžia jų sielos gelmės. Su pagarba

TV režisierė Julija Adamkevičienė

* * *

Onute,
nuo pirmų žingsnių apstulbina, sužavi Tavo nuotraukos, kurio-
se tokie gyvi, įdomūs veidai. Tikrai verti išžiūrėjimo. Bet taip žiūrėti,
taip bendrauti, kaip Tu – „ne kožnam pabažnam“.

Būk tokia ir toliau.

Aldona Valauskaitė 1995.05.30

* * *

Žavu, kad moterys turi tiek užsispyrimo daryti ir padaryti! Ir toliau taip pat dirbkite!

95.06.01 (parašas)

* * *

Šios labai gražios, prasmingos parodos ir jubiliejinės sukakties proga noriu pasveikinti Gerb. autorę, mūsų kultūros metraštininkę...
...Tie veidai nušvinta netikėta šviesa – kaip ir Jūs... – Kuo geriausias ilgiausios kloties

95 06 02 B B...

* * *

Miela Onute, tavo darbo vaisiai dideli ir amžini. Su dideliu pasididžiavimu pasakoju apie Tave savo pažįstamiems.

Klasės draugė Birutė Markelienė

* * *

Nuo senolių kompozitorių: J.Dambrausko, V.Kuprevičiaus iki jaunojo pianisto Petriuko Geniušo ir aktorius Gedimino Storpirščio su sūneliu – būsimuoju išžymybe, praeini pro likimus, talentus, jų atliktus darbus, išgarsinusius mūsų mažąją, bet mums tokią didelę ir brangią Tėvynę. Ačiū Autorėi už nuostabias įamžintas akimirkas!

Su pagarba gyd. doc A.Šaulauskienė 1995.06.02

* * *

Ačiū, kad rašote istoriją ir ne būtinai plunksna. Atėjusiems į rudens alėją, visada bus miela pasižiūrėti į save jaunystėje.

Su pagarba (parašas) 95.06.05

* * *

Aš be galo dėkinga Onutei už unikalią galimybę pasimatyti su senais draugais. O jų čia taip daug, ir tokie jie puikūs...

E. Borutienė 1995.06.06

* * *

Kiek daug ponų! Kokie visi gražūs!... Širdingas ačiū už išliksiantį mūsų deimančių vėrinėlį – kokia turtinga mūsų Lietuva!!! Sėkmės ir tęstinumo Jums –

P.S. kad tik mokėtume gerbti, ką turime!!!

Stefa Gedgaudienė 1995.06.10.

* * *

Miela Onute,
ačiū už tą išdalintą ir dalijamą gerį ir grožį. Mums visiems jo labai reikia.

Aldona Vasiliauskienė

* * *

Nuoširdžiausias ačiū už nuostabią fotografijų „antologiją“. Parodos dienos greitai praeina, šie ir čia netilpę Jūsų darbai verti įamžinimo pakartotiniuose vis geresnės kokybės laidose. Tad laukiame naujų Jūsų albumų. Linkiu sveikatos ir sėkmės Tauriajai Lietuvos Metraštininkei.

1995.06.10. Zigmantas Juškevičius

* * *

Ačiū už mūsų kultūros veikėjų enciklopediją. Sveikatos ir įkvėpimo!

Vidmantas

* * *

Būk sveika, darbinga ir kūrybinga, Miela Onute!

Apžiūrinėjau ir stebėjausi Tavo pasišventimu menui ir Lietuvos kultūrai. Ačiū! Tebūnie visiems graži pamoka, ką gali vieno žmogaus išipareigojimas Tautai ir kitiems žmonėms!

Vilnius, 1995.06.12. Jonas Mikelinskas

* * *

Miela Onute, ačiū, kad dirbi ir tiek daug padarai. Geriausia nuotrauka – Genzelio portretas.

Menininkus užklumpi per kūrybos valandėlę... O tai taip puiku!

95.06.12. Dalia Gargasaitė

* * *

Vienas vienintelis palinkėjimas, kad šis gerbiamos meninikės triūsas būtų prieinamas visuomenei.

Kęstutis Gvelda

* * *

Mieloji Onute,

Jūsų paroda sujaukino iki širdies gelmių. Tiek emocinės atminties apie visiems mums brangius žmones. Juk buvo laikotarpiai, kai jų veikla, menas ir mokslas kūrė ir mūsų dvasinį pasaulį. Be jų mes būtume visai kitokie. Jų brangūs veidai vėl spinduliuoja mums šilumą. Ir kaip suspaudžia širdį, kai pamatai tuos šviesius žmones, kurių jau nebėra, kurių pažiūrėti, pamatyti bėgdavome ne kartą. Jūs nepralenkiamas meistras! Iš kiekvieno portreto dvelkia asmenybės paslaptis. Nesuprantu, kaip Jūs sugebėjote atmesti visa, kas nereikalinga (kaip skulptorius). Ir kaip tada tampa išraiškingi tie – kitų – kreivi žandai ar nosys... Tai, žinoma, didelė paslaptis... Kaip Jūs sučiupote jų sielas ir asmenybes?

Noriu tokio albumo! Ačiū!

Z. Grikštaitė

* * *

Gerb. Onute,

Įdomu ir nepakartojama. Tai nuostabi dovana Lietuvos žmonėms. Ačiū Jums!

Marija

* * *

Mieloji Onute,

Jūs visada buvote ir esate nepakartojama. Ilgo ir kruopštaus, mielo širdžiai darbo dėka sukūrėte tokią puikią, nuostabią parodą. Negali nuo nuotraukų atsitraukti... Rodos, jauti kiekvieną šalia, matai jų veiduose meilę, dvasinę šilumą, nuotaiką, susimąstymą, norą pabendrauti su tavimi... Pasijunti gerai žinomų – garsių, žymių, mylimų, gerbiamų, atsidavusių savo profesijai, kūrybai, gyvenimui – žmonių šventėje. Jie priartėjo prie manęs... Taip kūrybiškai pagauta kiekvieno išraiška. Būčiau laiminga turėdama tokį albumą.

Ačiū Jums, Onute! Sėkmės!

Birutė J. 1995.06.13.

* * *

Gerb. Onute,

Sveikinu gražios, didelės jubiliejinės parodos proga. Aš Jumis didžiuojuosi. Laiminga, kad pažįstu! Laiminga, kai Jums sekasi, laiminga, kad turite daug jėgų kūrybiniam darbui, kuris puošia ir garsina Lietuvą. Tai parodo Jūsų menininkės talentą, nes čia surinkti pačių geriausių, pačių gražiausių Lietuvos žmonių atvaizdai – jų dvasiniai portretai... Linkiu sėkmės!

V. Eugenija

* * *

Miela, gerbiama Onute,

Smagu, kad esate Jūs, mūsų kultūros, literatūros istorijos metraštininkė. Apėjau ekspoziciją – kiek veidų, kiek asmenybių. Radau ir tuos, kurių jau nesutiksi nei gatvėj, nei scenoje, nei kokiam literatūros vakare. Ir gera žinoti, kad jie čia lyg gyvi – sustabdyti vienoj savo gyvenimo akimirkoj. Žmonės, kurie buvo reikšmingi mūsų kultūrai, kurie paliko joje gilius pėdsakus. Todėl ačiū Jums už darbą ir dėmesį tiems mūsų kultūros šviesuoliams.

95 06 13 Laima (parašas)

* * *

Mokėjimas intymiai bendrauti su žmogumi, meilė ir susižavėjimas kultūros fenomenais, padeda Onutei Pajedaitei kurti šiltus psichologinius portretus, išsižiūrėti į tikrąjį menininko veidą be oficialumo grimasų. Tai ne tos epochos portretų galerija, kur menininkas buvo pastatytas tarsi gyvenimo avanscenoje ir stengėsi vaidinti reikšmingą vaidmenį ir pats jautėsi reikšmingas.

V. Kubilius

* * *

D. gerbiama p. Pajedaite!

Esu sužavėta Jūsų darbais, kaip meno kūriniais ir jų neįkainojama verte mūsų kultūrai.

Linkiu Jums viso geriausio gyvenime ir kūryboje.

Su pagarba O. Zuzevičiūtė

* * *

Čia susitiko esantieji ir išėjusieji... Tai taip simboliška – Gedulo ir Vilties dieną –

G. Didelytė

* * *

Belieka tiktai stebėtis...

Henrikas Čigriejus

* * *

Gerbiama Onute,

Su dideliu susižavėjimu ir malonumu apžiūrėjau parodą. Jūsų darbštumo dėka surinktas didelis turtas, kurio vertė kasmet didės. Jubiliejaus proga Jus nuoširdžiausiai sveikinu ir linkiu tolimesnės sėkmės tokiame kilniame darbe. Padaryta daug ir nuostabiai gerai. Už tai ačiū Jums!

Jus gerbiąs L. Žuklys, 1995.06.15

* * *

Miela Onute,

Tai, kas padaryta šioje parodoje, Lietuvoje dar niekas to nepadarė. Čia visas Lietuvos kultūros lobis. Tai fantastika! Tik didelio pasišventimo ir neišsenkamos energijos dėka tai galima padaryti. Džiaugiamės Jūsų pasiekimais ir linkime geros sveikatos ir gero pasisekimo šiame kilniame darbe. Nuoširdžiai ačiū! Manome, kad Jūsų šaunus jubiliejus apvainikuotas (Jūsų pačios) pačiu gražiausiu vainiku.

Danutė ir Balys Godvaišos, 1995.06.15

* * *

Gerb. Onute,

Puiki paroda! Įdomu save pamatyti nauju, netikėtu rakursu... Ačiū!

Su pagarba S. Stonytė

Puikūs portretai! Gal ateity galėtų būti portretų galerija? Šios nuotraukos – akimirka tikro autentiškumo.

Ačiū! A. Pa...

* * *

Gerb. Onute,
tai tikrai milžiniškas Jūsų triūsas ir atidus žvilgsnis į mūsų darbą.
Ačiū už dėmesį!

R. Maciūtė

* * *

Gerb. Miela Onute –Ačiū!

Ant. Valys (ir 4 parašai), 95.06.16

* * *

Gerb. Mokytoja,
Jūsų parodoje daug gražių, dvasingų veidų – jie išaugo mūsų
Mažytėje Lietuvoje. Tai nuostabu, kad Jūs pajėgėte tiek įamžinti. Dė-
koju už nenuilstamą triūsą Lietuvos kultūrai. Linkiu daug šviesių,
prasmingų gyvenimo metų. Telaimina ir tesaugo jus Dievas!

Jūsų mokinė Elvyra Monstvilienė 1995.06.16

* * *

Onute,
Kokios trumpos ir kokios prasmingos šios bendraamžių akimir-
kos. Daug jų portretuose, bet dar daugiau mintyse ir širdyje. Ačiū už
padovanotą nuostabių žmonių šilumą ir šypsenas.

Veronika, 95.06.16

* * *

Seniai nematyta, gerbiama ir mylimai Onutei,
Esu labai dėkingas už jos surengtą toki puikų susitikimą su dau-
gybe seniai matytų ir jau išėjusių brangių žmonių. Troškia birželio
popietę pasijutau lyg po žydinčia šimtmete liepa, tų žmonių ir Jūsų
spindžio ir gerumo palytėtas... Ačiū!

Gytis Padegimas, 95.06.17

* * *

Trūksta žodžių!!! Apstulbintas kiekio ir kokybės...

Foto – veteranas (parašas)

* * *

Mieloji Onute,
esi fotografijos Profesorius! Pagauti ne tik žmones, bet jų sielų virpesius, būdingiausius jų bruožus – charakterio ir profesijos – daugiau negu menas. Gali didžiuotis, kad savo darbais esi užfiksavęs istorijai daugelį Tėvynės žmonių. Ačiū! Ir geriausios sėkmės ateities darbams.
Angelė Vyšniauskaitė, Marija Grigaitytė, 1995.06.17

* * *

Miela Mokytoja,
Ačiū už parodą! Linkiu daug daug sveikatos ir kūrybinės sėkmės!
Su pagarba, Irena Vabalienė

* * *

Nuostabi paroda! Jautiesi pabendravęs su lietuvių inteligentijos žiedu. Visuomenė turėtų pasirūpinti, kad tai būtų pastovi ekspozicija – ypač jaunimui ir ateities kartoms.
Su pagarba – dr. Jonas Kilius 95.06.20

Žaviuosi gerb. Pajedaitės darbais. Jie labai išraiškingi ir turės išliekamąją reikšmę mūsų kultūros istorijai.
1995.06.28. Vyt...

* * *

Gerb. Onute,
Tos sustabdytos įžymių žmonių gyvenimo akimimirkos yra didžiulis mūsų tautos turtas. Jis išliks mūsų krašto istorijai, ilgai ilgai žavės tautiečių žiūrinčiųjų širdis. Tą daugelio dešimtmečių nuostabų triūsą būtina išsaugoti ateities kartoms. O mes, Jūsų amžininkai, žavimės ir gerbiame Jūsų darbštumą, mokėjimą įprasminti žmonių gyvenimus. Linkiu ir toliau taip kantriai ir atkakliai darbuotis Lietuvos kultūros labui. Laimingų akimirku ir geros sveikatos!
Albinas Vaičiūnas, 95.07.03

* * *

Miela Onute,
Džiaugiuosi Tavo žavingais darbais. Buvau tiek sužavėta Tavimi, kad neradau žodžių ką nors prasmingo pasakyti. Malonu turėti tokią klasės draugę...

Stasė Morkūnienė – Miškinytė

* * *

Gerb. O. Pajedaite,

Kaip gera, kad yra tokių žmonių kaip Jūs. Iš senų laikų prisimenu, kai mano tėvelių švenčių proga sueidavo bičiuliai, Jūsų fotoaparatas vis spragsėdavo. Jūsų dėka liko įamžinti gražiausi gyvenimo momentai su Tėveliu, Mama ir kitais. Labai labai ačiū! O ši paroda – trūksta žodžių! Man atrodė, kad tai negali būti vieno žmogaus padaryta. Tiek portretų, tiek nuotaikų! Visa Lietuva! Pati gražiausia Lietuva! Kaip gerai, kad aš gyvenu Lietuvoje... Kaip gerai, kad Jūs esat!!! Ačiū! Sėkmės Jums sunkiame darbe! Sveikatos, sveikatos!

1995.07.04, Jūsų gerbėja Vida Augutienė

* * *

Atėjau. Pamačiau. Ir susižavėjau. Ir žmonėmis. Ir pačios fotografės – portretistės darbu. Tai kūryba apie kūrėjus. Ir viskas labai tikra. Ir laikiu vėl naujų užmojų

1995.07.10. Kazys Bradūnas

Miela Onute,

Ačiū už nuostabią kelionę į lietuviško Olimpo viršūnę. Per Jūsų malonę mums šis susitikimas su mūsų didžiaisiais - liks amžinai atmintinas. Linkime ir toliau nepailsti ir tęsti puikų kūrybinį darbą. Sėkmės!

Elena Bradūnaitė-Aglinskienė Vaiva Aglinskaitė, 1995.06.20

***

Nuostabu! Ačiū! -

Dalė Povilaitytė

***

Sužavėti!...

A. Augulis, Alg. Masaitis, 1995.06.20

***

Onute,

Kaip žavu, kad suskumbi pagauti atšvaistus laike skubančių žvaigždžių -

Beatričė Vasaris, 12.06.95

***

Ačiū už sugautas akimirkas, kurios liks su mumis ir po mūsų!...
(*Parašas*), 1995.06.16

***

Ačiū autorei už tikrai nuostabią parodą! Duok, Dieve, jai sveikatos ir tolesnės kūrybinės sėkmės!

Kieziela, 06.9

***

Miela Onute,

Jūsų paroda man viena įdomiausių. Ji yra istorinė. Savo mastu - milžiniška. Ji yra barokinė: portretai nepozuoti, pagauti judesyje, todėl labai įdomūs.

Parodos ekspozicija galėtų puošti gerą muziejų, nes čia daugelis žymių asmenybių. Joks kitas fotomenininkas negalėtų surinkti tiek - negailėta nei didelio triūso, ieškota progų ir labai puikiai jos išnaudotos. Esu nustebintas ir sužavėtas.

Prof. Povilas Čibiras, 1995.07.12

ATSILIEPIMAI APIE PARODĄ
LIETUVOS MOTERYS

SIGNATARŲ NAMAI. 2002
TECHNIKOS BIBLIOTEKA. 2005

Miela p. Onute,
visada malonu aplankyti Jūsų „paruoštų“ veidų, ar tai būtų dide-
lių Lietuvos veikėjų, garsenybių ar eilinių Lietuvos piliečių, parodas.
Šiandien žiūrime tik į gražias moteris ir su dideliu vardu ir bevardes,
bet gražias taip pat. Sėkmės Jūsų pamėgtame darbe.

Jadvyga Damušienė, 2002 geg. 3 d.

* * *

Ačiū, Onute, kad tiek daug padarei, kad savo darbais primeni
žymiąsias mūsų moteris. Su kai kuriom ir man yra tekę dirbti (džiaug-
giesi lyg savuosius sutikęs). Linkiu Tau surengti dar ne vieną parodą.
Sveikatos ir energijos!

Petronėlė, 2002 geg. 3 d.

* * *

Mes visada surandame vienas kitame tai, kuo patys gyvename.
Todėl, miela Onute, tiek daug šviesos, meilės ir džiaugsmo parodos
„Mūsų moterys“ portretuose! Ačiū! Laukiame daugiau tokių švenčių...

Vanda

* * *

Miela Onute,
nepaprasta šiluma ir gėris sklinda iš Jūsų veido, iš Jūsų sielos. Tai
todėl Jūsų nuotraukose spindi ta pati gėrio ir grožio šviesa. Dėkojame
jums už pamatytą ir mums parodytą šilumą.

Pagarbiai Laima Pauliukienė, 2002.05.03

* * *

Gerbiama p. Onute!
Susipažinau su „Lietuvos moterų“ paroda, ir širdį paglostė Jūsų
didžiulis darbas, kurį pavadinčiau dovana Lietuvos istorijai. Daugelis
veidų artimai pažįstami, bet šiandien jie suspindo nauja, gera šviesa,

lyg moters aureolė, švytinti mintimi, talentu, dvasine didybe. Ačiū!
Prisiminkite, kad dar daug asmenybių laukia Jūsų širdies!

O. Černevičienė

* * *

Mieļoji Onute,
iš visų parodoje matomų veidų dvelkia tai, ką galėtume pavadinti
lietuvės motinos ir moters siela – tauria, jautria, sklidina šilumos...
Ačiū už tą dovaną – pažvelgti į žmones Jūsų akimis, pajusti, kaip
atsigauna širdis. Kūrybos džiaugsmo, žmonių supratimo! Tik nesu-
stokite – mums Jūsų labai reikia!..

Birutė V. 2002.05.03

* * *

Gyvuoki, Onute, ilgiausius metus -
Sveikata ir laimė tekloja takus.
Gyvuoki mums, klestėki mums -
Fotografuoki visiems mums!
Ilgiausių metų linkime Jums!

*Aldona Vederaitė, Ona Pakštaitė,
Gražina Urbonaitė, 2003.2.6*

***

Gerb. p. Onute Pajedaite, dėkoju Jums kuo nuoširdžiausiai už
širdies dosnumą ir žvilgsnio taiklumą, padėjusį mums sugrįžti į Jūsų
aparato sustabdytas akimirkas.

Su meile ir padėka -

Halina Kobeckaitė, 2005.06.08

***

Gerbiama ir miela p. Onute, Jūsų kūryboje susilieja meninė įtaiga
ir tikslus dokumentalumas - tai išprovokuoja daugybę išgyvenimų
tam, kas žiūri į Jūsų sukurtus portretus. Tai ir estetinių jausmų, ir
informacijos „dozės“ derinys, asmeninių atsiminimų džiugus atgai-
vinimas ir neišvengiamos liūdnumo akimirkos, kai dar kartą suvoki
prabėgančio laiko „darbelius“ veiduose, figūrose ir šiaip gyvenime. Ne
veltui šiandien visi (tiksliau - visos) prisiminė, kaip žiaurų kontrastą
tam, ką matome įdvasintoje, įprasminatoje ekspozicijoje: dabartinę

reklama, kur dailios panelės iš proto veda mūsų anūkes, o močiutes (ir mamas) įstumia į beviltiškus kompleksus. O parodoje, Jūsų darbų parodoje - matome, kas iš tikrųjų yra žmoguje svarbu, reikšminga. (O! kad tai suprastų mūsų jaunuolės ir jaunuoliai!)

G. Geniušienė, 2005.06.08

***

Gerbiama ir miela Onute, ačiū už dėmesį, kuri patyriau bendraudama su Jumis jau daugelį metų. Apdalinat mus ne tik nuotraukomis, bet šiltais susitikimais, atjauta ir išvalgumu šioje žemiškoje kelionėje. Stiprybės Jums!

Gražina Ručytė, 2005 birželis

***

Dėkoju už nuostabias gyvenimo akimirkas! Pagarbiai -

Aldona, 2005.06.22

***

Dėkoju Jums už šią parodą!

Labai malonu matyti pažįstamų žmonių įamžintas gyvenimo akimirkas. Esu sužavėta rašytojos levos Simonaitytės portretu. Jos knygos man paliko labai gilų įspūdį ir pakeitė požiūrį į gyvenimą. Mano svajonė buvo pamatyti užfiksuotą įdomią jos kūrybos akimirką... Laiminga -aplankiusi Jūsų darbų parodą.

Dėkoju ir linkiu Jums sveikatos, laimės, kūrybinės kibirkšties.

Marytė Olizarovičienė, 2005.06.22

***

Kai kurios moterys seniai užbaigė savo gyvenimo kelią, o Jūsų nuotraukose jos gyvena... Sėkmės darbe!

A.P. 2005.06.23

***

Gerbiamoji Onute, mūsų bibliotekos galerijoje 2005-ųjų metų pavasarį palydi ir vasarą pasitinka nuostabi, nuostabios menininkės Lietuvos moterų portretų paroda. Pradžiuginote bibliotekos darbuotojus, mūsų skaitytojus ir svečius.

Kokios tos Lietuvos moterys! Aktorės, mokslininkės, visuomenės veikėjos... Ir kokia turtinga Jūs, Gerbiamoji Onute! Turtinga bega-

liniu darbštumu, kantrybe, pareigingumu, kuklumu, širdies gerumu.
Tokius lobius kuriate ir dalinate mums visiems.

Vaikštai, gėriesi ir galvoji, kas gi arčiausiai moters? Gal - Tėvyne?

Tėvyne, tu bangos,
Kur neša visus.
Tėvyne, tu langas
Per amžius šviesus.

Tu kalnas pražilęs
Nuo mūsų kančių,
Tu bokštas iškilęs
Virš mūsų vilčių.

Giesmė prakilnioji
Gimimo varpų,
Giesmė amžinoji
Ant mūsų kapų.

Ir vakar, ir šiandien
Minty ir darbe -
Švenčiausioji šventė,
Gražiausia kalba.

Jono Strielkūno „Varpo kėlimas“ , 1978

***

Jūs ir Jūsų moterys - taip priartina Tėvynę. Dėkui! Dievo palaimos, gerbiamoji Onute, linkime - Lietuvos technikos bibliotekos darbuotojai!

(Užrašė Meilė Bieliūnaitė), 2005.06.16

SENASIS LIETUVOS KAIMAS

IR KITOS PARODOS

KRAŠTOTYROS DRAUGIJOS SALĖ. 1996

*Jau netaupykime daiktų.
Jau netaupykim.–
Neturim laiko.
Svarbiausia – žodžių šiltų
netaupykim.
Sakykim viens kitam – sakykim.
Juk pasiilgstam jų,
juk pasigendam.*

Mielai Onutei – sužavėta Lietuvos kaimo vaizdais.

Aldona Strukčinskienė, 1995 09 11

* * *

Mes miesto vaikai, tokio kaimo nematėm . Ačiū už sustabdytas
akimirkas.

Vilniaus 54 vid. m–klos jaunieji kraštotyrininkai

* * *

Onute! Gražu, tikra. Tikras ir liūdesys, kurio aš daug matau mūsų
suniokotame kaime, tame, kurį Tu stengiesi parodyti kuo šviesiausią.
Tegu tik jis pakyla tavo ir panašių į Tave žmonių pastangomis.

Aldona V.

* * *

Miela Onute,

Džiaugiuosi, kad Jūsų nuotraukos pabuvo kraštotyrininkų na-
muose. Čia jos labai tiko – tarytum tikrųjų vertybių chrestomatija...
Ir taip trupu viskas: šiandien yra, rytoj gali nebūti ir ne tik žmogaus...
Puiku, kad Jūsų nuotraukos yra – jokie komplimentai neatstos šito
darbo vertės.

95 10 11, Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkė Irena Seliukaitė

* * *

Ir jausmo, ir gilios prasmės, ir mokslinės vertės – šiose nuotraukose visko kupina... Kaip gerai, kad atsiranda kas sustabdo byrančio Lietuvos kaimo, lyg smiltys smėlio laikrodyje, akimirkas... Ačiū už parodą!

Libertas Klimka, kraštotyriminkas, 95.10.12

* * *

Čia sukaupti milžiniški lobiai lietuvių literatūros ir apskritai nacionalinės kultūros istorijai. Be galo žavi menininkės kūrybinis išvalgumas, gebėjimas taip giliai suvokti portretuojamą asmenybę, ne tik jo charakterį, bet ir meninį pasaulį. Nuoširdžiausiai ačiū už tokį triūsą! Geriausios sėkmės ateičiai!

1980.02.09. J. Lankutis J. Lankutienė

* * *

Tik stebėtis tenka, kiek daug gali nuveikti lietuvių literatus išimylėjęs fotomėgėjas!

Ačiū drg. Pajedaite – žymiai praplėtėte mano pažintį su šiuo nuostabiu mūsų poetu (Just.Marcinkevičiumi).

Na, o kas iš profesionalų galėtų nukonkuruoti Tamstą entuziazmu – kol kas nenučiuokiu.

Su pagarba V. Juodakis 1980.03.13

* * *

Paroda puiki! Ją su dideliu susidomėjimu apžiūrėjo Prekybos technikumо dėstytojai ir moksleiviai. ...Susimąstęs didelės širdies ir talento poeto Justino Marcinkevičiaus veidas, nuostabus Jo gimtojo Nemuno vingis, žiedais apsunkę kriaušės šakos, lieptelis...

Ačiū už suteiktą galimybę pajusti Tautos dainiaus žmogišką taurumą.

O. Storpirstienė 79.11.20.

* * *

Mūsų technikume veikė O.Pajedaitės paroda, skirta lietuvių liaudies poetui Justinui Marcinkevičiui. Nuoširdus ačiū autorei už tas suartėjimo su rašytoju ir jo pasaulėjauta akimirkas, už gilią meilę ir pagarbą mūsų literatūrai ir jos kūrėjams. Laukiame naujų Jūsų darbų!

1979.12.26. Vilniaus Ž. Ū. buhalterinės apskaitos technikumо dir. P. Staselis

PARODŲ IR KNYGŲ PRISTATYMAI

FOTOPARODA
ESU IŠ LIETUVOS

MAIRONIO MUZIEJUS. 1990 02 28

ALDONA RUSECKAITĖ – Maironio muziejaus direktorė

Mūsų bičiulės Onutės Pajedaitės paroda yra labai didelė, virš 900 nuotraukų. Anot rašytojo Petkevičiaus tai – darbščiausia Vilniaus moteris. Paroda apima 9 sales. Bet čia jos dar ne viskas – jei būtume leidę, gal būtų užpildžiusi ir pirmą aukštą, ko gero dar ir Maironio butą...

1980 Onutė suruošė savo pirmą parodą : fotopasakojimas apie poetą Justiną Marcinkevičių.

Tad ši paroda tam tikra prasme – jubiliejinė: ataskaita per 10–metį jos aktyvaus, intensyvaus fotografavimo, kuriame ji mato savo gyvenimo prasmę. Tai iš tikro labai didelė ir graži paroda! Ir įrašai knygoje rodo, kad žiūrovai ją vertina su pagarba ir meile. Aš džiaugiuosi, kad ši paroda yra kaip tik mūsų muziejuje.

Mes daug metų bendraujam su Onute: mūsų fonduose yra jos nuotraukų ir negatyvų – taip kad mūsų ryšiai yra prasmingi ir seni.

Pirmiausia prašysiu pakalbėti poetą Eugenijų Matuzevičių. Būtų įdomu išgirsti pasamprotavimus, kokia yra Onutės archyvų ateitis, kur jie bus komplektuoti, kokią naudą jie gali turėti mokytojams, mokiniams ir visiems Lietuvos žmonėms? Kovo mėnesį paroda bus išardyta. Kur kelias tos nuotraukos?

Ar vėl į Onutės palėpę? Mokytojai neturi iliustracinės medžiagos, nes atgimstančiai mokyklai jau nebeužtenka vadovėlio, nors ir gerai parašyto. Onutė dirba jau tiek metų, tai mūsų literatūros metraštininkė, o nieks, nė leidyklos nerodo dėmesio. Mums muziejinkams irgi rūpi tų nuotraukų likimas .

EUGENIJUS MATUZEVIČIUS:

Man atrodo, kad dabar Lietuvoj gerų fotomenininkų yra daug, ne tik Tarybų Sąjungos, bet ir Europos mastu. Tie didieji, palaimintieji labiau domisi menine fotografija, kuri artėja prie paveikslų, dokumentinę laikydami antrarūšę. Bet, man rodos, kad mūsų mažai tautai svarbesni tie menininkai, kurie fiksuoja tautos istoriją, tautos kultūrą, tautos žymiuosius žmones. Pagaliau ir pačią tautos buitį. Ir aš labai noriu padėkoti Onutei Pajedaitei už šią parodą. Tai, ne labai didelei moteriškei, kuri su intuityviu išvalgumu fotografavo, visai nesitikėdama jokio atpildo, jokio atlyginimo – kur nors parduoti ar premiją gauti. Tai darbas taurus, nuoširdus – daugelio metų darbas. Man atrodo, kad lituanistės nuovoka, išvalgumas padiktavo toki gily, literatūrinį, kultūrinį suvokimą. Aš labai vertinu šitą jos parodą – tai milžiniškas darbas. Aš Onutę seniai pažįstu, mes jau daug metų bendraujam. Visada su didele pagarba aplankau, kai mane pakviečia į kokią naują ekspoziciją, kurią suruošia savo mansardoj. Į jos butą reikia eiti geležiniais laiptais, ir jie bilda lyg kokiose kareivinėse, tad jau nieks pas ją tyliai negalėtų užsukti... Jaukus jos butukas. Ten ne kartą yra apsilonkęs ir Korsakas, ir Marcinkevičius, ir aktorius Noreika ir daugelis rašytojų. Nuotraukas iš klasikų gyvenimo ir portretus ji yra perfotografavus iš archyvų, iš muziejų, o paskui, papildžiusi savo darytom, susistemina ir pateikia gausią literatūrinę informaciją apie Donelaitį, Maironį, Vaižgantą. Ji surinkusi unikalių nuotraukų, kurių aš net nebuvau matęs. Nors redagavau „Pavasario balsus“ ir Maironi domėjausi, bet pas ją pamačiau Maironį iš Peterburgo laikų – toki įdomų su grandine – lyg koks generolas būtų... Labai reikšminga ir Vydūno ekspozicija. Atrodė, kad Vydūnas jau palaidotas, o Onutė primena, kad Vydūnas atgimsta. Matom, kaip atrodė jo namas Tilžėje, kaip atrodė šventės ant Rambyno ir tt.

O tai, kas užfiksuota iš dabartinių rašytojų, ji surinko: važiuodavo kartu į literatūrinius vakarus. Jei nelikdavo vietos rašytojų autobusiuke, įsitaisydavo ant taburetės. Niekada nesiskundė, nedejavo. Rašytojams kas, važiuoja ta moterytė – tegul važiuoja, tegul fotografuoja... Net neįsivaizdavo, kokio masto, kokios kokybės bus jos fotografijos. Ji atliko didelį darbą, nes užfiksavo visus svarbesnius literatūrinius, kultūrinius įvykius, unikalius dalykus, ko nepadarė joks kitas fotogra-

fas. Tai labai labai svarbu ir puiku. Pamažu ir jos aparatūra tobulėjo: kai ką gavo dovanų, kai ką pati įsigijo.

Dar aš noriu pabrėžt, kad Onutė yra nepaprastai darbšti, neke- lianti jokių sąlygų. Ji atkakliai dirbo kaip metraštininkė. Jai džiaugsmą suteikdavo kurio nors rašytojo pagerbimas...

Iš parodos nuotraukų vienos iš geriausių yra Laimono Noreikos, parodytas toks šiltas jo bendravimas su žmonėm. Nepaprastai geros nuotraukos – Ievos Simonaitytės – ir šventiškos ir buitiškos, paprastos. Simonaitytė buvo išdidi ir mėgdavo pabrėžt: aš – Ieva Simonaitytė! Ir norėjo, kad ją fotografuotų, kai nusiteikusi, susitvarkiusi plaukus. Bet Onutei, su kuria labai susidraugavo, leido save fotografuoti ir kasdienišką aplinkoj. Bet rasime čia ir tragiškų kadru, tai paskuti- nės jos nuotraukos su jaunystės dienų draugu Šumanu. Po daugelio atsiskyrimo metų pradėjo susirašinėt, atvykdavo iš Vokietijos, kartu važiuodavo į Priekulę, kur daug rožių. Įspūdinga ta nuotrauka, kur Simonaitytė su puošniu rūbu, įsikibus į parankę, iš nugaros – su už- rašu „Išaina“...

Labai psichologiškai pagauti Justino portretai. Marcinkevičius, kai skaito savo eilėraščius, būna labai susikaupęs, lyg apimtas depre- sijos. Onutei pavyko jį nufotografuoti ir šemos aplinkoj, ir su draugais: Baltakiu, Maldoniu. Įdomūs tie portretai, nes parodo įvairius nuotaikų atspalvius labai tiksliai...

Aš labai gerbiu Onutę lituanistę, metraštininkę, nes štai vienas žmogus atliko didžiulį darbą mūsų kultūrai.

Arba štai stendas iš naujausių laikų – sąjūdžio veikėjai, gal ne visi, bet kokie jie įdomūs, kaip iš reikšta jų nuotaika. Sąjūdis turi savo fotografų, bet Onutė užfiksavo kaip pilietė, kaip žmogus, kuriam rūpi Lietuvos ateitis, mūsų kultūros, mūsų nacijos ateitis.

Labai gaila, kad po mėnesio paroda bus išmontuota, o žmonėms, kurie nori suvokt mūsų literatūros eigą, tų asmenybių dvasia, vieno perėjimo per sales nepakanka. Tai labai vertinga, tai istorinė paroda, ir jai reikėtų turēt nuolatinę ekspoziciją. Gal kur Anykščiuose surast kokį pastatą, arčiau tėviškės...

Norėtus dar primint jos albumą „Ji buvo Simonaitytė“. Atkreipt dėmesį ir pažymėt dar vieną fotografės–metraštininkės bruožą ar gabumą: ji puiki literatė! Ir ta gausybė nuotraukų gal taip neveiktų, be atsiminimų. O tie atsiminimai buitiniai, kasdieniški, kada Simo- naitytė atsiverdavo, išsipasakodavo, gal papletkavodavo – didelės

vertės, ko joks žurnalistas, darydamas interviu, iš jos neišgautų. Onutė kažkaip nejučiom susidraugavo, vis nueidavo. Simonaitytė dažnai pakviesdavo pasilikti: „Nebeik namo, pasėdėsim, išgersim kavutės, pasišnekėsime...“ Onutė gi kartis nuo karto pafotografuodavo... Tai labai retas, Lietuvoj vienintelis toks albumas, kur ne vien ta puošnioji rašytojos pusė – vakarų, pagerbimų metu, bet ir ta kasdieniškoji, kur rašytoja prie stalo ar kalbasi gulom ant sofas – žodžiu, labai jaukios žmoniškos nuotraukos su paprastu interjeru. Ir čia yra tokių dalykų iš jos pasakojimų, kurių nerasi jokiam vadovėlyje.

Svarbiausia, kad tai fotografijos, tekstai atsiminimai iš Simonaitytės paskutiniųjų gyvenimo metų. Už šią parodą, kurią čia Onutė yra surengusi, ją reikia labai vertinti. Ypatingai šiuo metu, kai mūsų istorija nežmonišku greičiu sukasi.....

Visi mes trokštam laimės, laisvės, ir šitie laikai mums parodė, kad mūsų kultūrinį gyvenimą reikia fiksuot visom priemonėm: atsiminimų forma, fotoaparatu, kino juosta, – tai turi didžiulę vertę, nes kiekviena akimirka mūsų nedidelei tautai atneša ir džiaugsmų ir nelaimių. Ir Onutė, be didelių pretenzijų pasirinkusi šį kelią, labai sąžiningai, labai kruopščiai atliko savo pareigą. Linkiu ir toliau būti savo fotografijos aukštumoje, nes tai labai rimtas, labai reikalingas, labai atsakingas mūsų tautai darbas. O toliau – reikia ieškot vietos galerijai: ar tai kokio medžiotojų namo ar tai kokių pirčių...

VERONIKA POVILIONIENĖ

Šiame skubančiame amžiuje gana sudėtinga reikštis veiklos žmonėms. Vieni nori greit pamatyt apčiuopiamus savo darbo rezultatus: braunasi į viešumą, į televiziją, nedaug laiko palikdami juodam juodam darbui, kurio kartais ir nepastebim, ir ignoruojam. Ir tik po kiek laiko, kai pamatai, kiek žmogaus nueita, kiek padaryta, supranti, kad tai nepaprastai svarbu. Prie tokių sakyčiau bičių darbštuolių aš priskirčiau ir Onutę, kurios darbas nepelnytai vis dar neįvertintas.

Prieš pusę metų aš, vykdama į folkloro festivalį, nuvežiau į Ameriką Onutės Etnografinę parodą. Dvi savaites ją eksponavom Saksonijos institute. Paskui dėl jos buvo susipešta: institutas norėjo ją pasilikti,

bet Čikagos lietuviai užsigeidė parsivežti ir eksponuoti Jaunimo centre – pamatys daugiau žemiečių. Bet kada Onutė nuvažiavo, tai ne Jaunimo centre, surado, o užkištą vienos veikėjos palėpėje. Tokiais atvejais nežinai nė ką sakyti. Tik labai jau skaudu. Dabar aš nuvežiau Naujajio mokyklos dailininkų parodėlę.

Kažin, ar nebus taip pat pasielgta? Rūpiniesi, vargsti – ir gaila paskui savo pastangų. Kaip sakoma: „daryk balių ir samdyk pijokus“. Labai gaila, kai su gražiais dalykais pasielgiama nekaip.

Gaila, kad čia ne tiek daug jaunimo, nes to darbštumo, tos švietėjiškos veiklos galėtų labai daug pasimokyti iš Onutės. Ir dar kartą sakau: visi labai nori kad būtų matomi ir girdimi čia pat ir šią minutę. Pajedaitė – tik retkarčiais pasirodo spaudoj. Kažkoks nepelnytas nepastebėjimas, o gal net specialus!

Bet Onutė yra tiek atkakli, kad atėjo iki mūsų dienų dar nepalūžus, nors tikrai gero ir gražaus įvertinimo iš valstybės žmonių ji nesulaukė. „Manęs tai nejaudina“, sako. Bet tai jaudina kitus. O kaip dabar bus su tais paveikslais – jie irgi liks užkišti kur palėpėj? Gerai, jei dar bus kur nors eksponuoti. Bet darbas padarytas ir jis turi turėt sau tinkamą vietą. Visi šaukia: ekonomika, ekonomika, bet čia ne ekonomika kalta, o mūsų kultūros stoka... Čia viskas turi eiti kartu. Man tai širdį skaudą ir net nežinau, ką padaryt.. Čia, šiose patalpose ištiesai galėtų būti pravedamos Kauno mokyklų literatūrinės pamokos. (Mes siūlėm, bet niekam nereikia – A. R.) O šaukiam atgimimas atgimimas! Dieve mano, kaip mes dar toli nuo to atgimimo... Mane tiesiog siaubas ima....

JONAS MAČIULIS

Kai ateini į šventovę ir altoriuje pamatai šventuosius, sustingusius jų veidus, pajunti tą aplinką, kuri tave elektrizuoja, gal tik tada tu pasijunti žmogus. Ir kai ateini į tokią parodą, kur veidai kūrybinių darbuotojų, kur jauti jų dvasią, jų veržlumą į kažkokias tai aukštumas – kiekvieno individualias, tai atrodo pajunti tokį momentą, kurį pajuto Vincas Kudirka, kad esi lietuvis. Tada sudreba dvasia, ir pajunti, kadėjai visą laiką kažkokia gyvenimo ir nebūties riba ir galėjai nužengt ir nukrist, kad būtum kažkieno iššluotas kaip šiukšlė.

Pažiūri į tuos veidus, čia ekspozicijoje, ir matai, kad kiekvienas vis kitoks – ar tai būtų Justinas, ar Laimonas, ar Jonas, ar tai būtų Mairo-
nis, Vaižgantas ar Kudirka, o žvelgi toliau į mūsų istoriją – prisimeni
Donelaitį, Daukšą, Sirvydą, kurių tikrų veidų mes nežinom, o tik dai-
lininkų sukurtus pagal mūsų tautos dvasią atitinkančius bruožus... Ir
gerai, kad atsiranda tokių žmonių kaip Onutė, tokių metraštininkų,
kaip Onutė, kad parodo tuos žmones, į kuriuos mes turim lygiuotis...
Dieve duok jai sveikatos, kad ji dar bėgiotų, dar daugiau užfiksuotų...
Šiandien mes turim parodą, kuri mus nepaprastai jaudina. Aš galiu
pasakyti, kad aš su tokiu pavydu, su tokiu lietuvišku švelniu pavydu
žvelgiu, kad kasdien ir kasdien ji visur tekina, visur suspėja. Kiek
nuotraukas darydama ieškojo, kiek skaičiavo, žiūrėdama, kad nuo-
trauka nebūtų per blanki ar per tamsi. Kiek sugaišo savo brangaus
laiko. Patekęs į jos parodą, aš visada jaučiuosi lyg patekęs į muziejų
ar į bažnyčią...

FOTOALBUMAS
MANO MARCINKEVIČIUS

MOKYTOJŲ NAMAI. 2001 04 20

VALENTINAS SVENTICKAS – Rašytojų sąjungos pirmininkas

Svarbiausias šito pokalbio objektas yra Onos Pajedaitės albuminis leidinys „Mano Marcinkevičius“.

Autorę matote. Ir dar mūsų pokalbyje dalyvauja prof. Vanda Zaborskaitė ir dar dailininkas Rimantas Dichavičius.

Taip kad ir literatūriniu, ir vaizdiniu ir kitokiais būdais galime pakalbėti apie šį leidinį. Prieš pradėdamas, norėčiau atskleisti lyg tam tikrą autorinį šio leidinio kontekstą. Matome šį naują Onos Pajedaitės darbą, išleistą su „Regnum“ talka. Norėčiau priminti, kad Ona Pajedaitė pradėjo fotografuoti ir kaupti savo fototeką apie 1970 metus.

Per tą laiką yra sukaupusi apie 60000 fotografijų, surengusi 50 įvairiausių parodų. Ir vien dėl tų faktų norisi ją vadinti kultūrinės fo-

tografijos „bitele“, daug dirbančia, daug kaupiančia, daug turinčia ir galinčia daug iš savo turto, iš savo darbų parodyti. Reikia pasakyti, kad ir tie atvejai, kada jos darbai yra rodomi parodų ar leidinių pavaldalu, lyg ir ne viskas susilaukia pakankamo atgarsio.

Štai keletas Onos Pajedaitės leidinių, kuriuos norėčiau čia jums priminti ir parodyti. Štai fotoaplankas apie Motiejų Valančių. Čia sudėta 100 fotografijų su atitinkamais įrašais. Galima išsiimti ir eksponuoti. Tokiu pačiu būdu yra išleistas: Maironis, Vaižgantas, A. Mickevičius, V. Kudirka.

Turi būti daugumai žinomas ir albumas „Ji buvo Simonaitytė“. Tai jau antras leidimas su asmeniškais įspūdžiais ir prisiminimais. Ankstesnis buvo didesnio formato. Ir štai knyga „Mano Marcinkevičius“ įsiterpia į šitą leidinių pluoštą. Ir neatrodo, kad Ona Pajedaitė ieškotų kažkokių ypatingų fotomeno ar psichologinio portreto sustabdytų akimirkų ar kitų konceptualių sumanymų ar idėjų. Jos kelias yra savitas ir svarbus, einant menininko biografijos, jo kūrybos, jo charakterio atskleidimui per visas svarbiausias gyvenimo situacijas. Čia mes matome ir patį menininką, jo aplinką, gimtąsias vietas ir tas Lietuvos vietas, kur jo buvota, ir jo leidinius. Visa tai aprūpinta ne tik vaizdais, bet ir surinktais faktais: iš autorės žinojimo ir specialaus tyrinėjimo. Tai darbas mokymo, švietimo, kultūrinio lavinimo reikalams. Ir atrodo, štai padėta ant lėkštutės – ką turėtų paimti mokytojas, lituanistas arba kam rūpi literatūros istorija. Visa tai čia yra sutelkta su didele nuovoka. Deja, ne visa, kas padaryta, imama į rankas ir rodoma. O tai yra pati geriausia mokytojai talka. Kai nepasitenkinama vien pasakojimu, tai vaizdas visa savo gyvybe gali giliau įsirėžti į jauno žmogaus sąmonę. Kaip koks nors meno žmogus yra įsirėžęs į mūsų sąmonę per tam tikrą vaizdą – ar tai buvo portretas, ar iliustracija, ar knygos viršelis, ar paveikslas.

Tų vaizdų gyvenimas gali būti labai produktyvus, labai svarbus, iš jų galėtume daug pasisemti, jei sugebėtume tuo pasinaudoti.

PROF. VANDA ZABORSKAITĖ

Kas domisi literatūra ir literatūriniu gyvenimu, tas gerai pažįsta Onutę Pajedaitę. Jau keletas dešimtmečių visur ją sutiksi, kur yra koks literatūrinis sambūris, literatūros vakaras ar šiaip kultūros ren-

ginys. Tai iš tikrųjų nepaprastos energijos ir nepaprasto pasišventimo literatūrai žmogus. Jos darbuotasi be atvangos ir poilsio, o šiandien jau matyt to darbo vaisiai, kurie sunoksta tik nuoširdaus intereso ir entuziazmo gaivinami.

Onutė turi istorizmo instinktą ir kartu labai sąmoningą suvokimą, kad svarbu yra fiksuoti gyvenimo vyksmą ir jame dalyvaujantį žmogų. Jos darbo reikšmę pajuntame ypač dabar, kai gyvename radikalaus istorinio virsmo laiku, pereidami iš vienos epochos į kitą, iš vieno tūkstantmečio į kitą. Mes pastebime, kaip daug kas praeities laike atrodo išsitynę, tarsi pranykę, ištirę, jeigu nebūtų užfiksuota, įamžinta fotografijoje.

Bet fotografavimas yra tik vienas, nors labai svarbus ir esminis žingsnis Onutės veikloje. Reikia dar tą fotografijų daugybę sukaupti, sutvarkyti. Tie, kurie turėjo malonumą ir laimę būti Onutės bičiuliai, žino, koks milžiniškas yra jos fotografijų archyvas. Tai unikali mūsų kultūros vertybė, pirmas tokio profilio rinkinys, kelias pasigėrėjimą, pritarimą ir pagarbą žmogui, milžinišką darbą atlikusiam.

Dar vienas žingsnis - tai publikavimas. Onutė yra lituanistė ir literatūros istorikė. Jai rūpėjo savo turimą medžiagą pateikti kaip priemonę literatūros mokymui. Ji sudarė visą eilę aplankų, apimančių arba vieno autoriaus gyvenimą ir kūrybą, arba kuri literatūros istorijos etapą - iš viso to susidaro lietuvių literatūros vaizdinė panorama. Tai svarbi ir brangi medžiaga ugdyti bendram kultūriniam išprusimui, kultūriniam švietimui ir, žinoma, literatūriniam ugdymui. Kitose šalyse toks žanras yra labai populiarus: pasirodo atskiri leidiniai, leidinių serijos, kur pavaizduotos rašytojų, kompozitorių ir šiaip reikšmingų kultūrai asmenybių biografijos vaizduose. Onutė, man rodos, yra parengusi tokių aplankų, leidinių beveik apie visą lietuvių literatūrą: tai lietuvių rašytojų atvaizdai portretai, jų gimtinės, gyventos vietos, mokymosi vietos, draugai, žmonės, su kuriais bendrauta - gyva, konkreti, vaizdi literatūros istorija. Šią medžiagą ji skleidžia, platina be galo nesavanaudiškai, su dideliu pasiaukojimu. Tie, kurie Onutę seniau pažįsta, žino, kaip ji eidavo į mokyklas, rengdavo susitikimus, parodas be atlyginimo, be nieko, nesulaukdama nei reikiamo įvertinimo, o dažnai nė padėkos. Tai didelio, nesavanaudiško idealizmo darbas, tarnavimas lietuvių literatūrai.

Ir pagaliau - albumai! Pirmas - Ievos Simonaitytės. Pirmasis leidimas buvo išėjęs didesnio formato, su dalim spalvotų nuotraukų.

Antrojo dizainas kitoks: jis derinasi su Just. Marcinkevičiaus albumu, vadinasi formuojasi serija, turinti savo charakterį. Toną jai duoda pirmasis albumas. Jis yra unikalus dalykas mūsų literatūroje apie literatūrą. Čia atsiskleidžia dar vienas Onutės talentas, iki šiol, tiesą sakant, nežinotas, nematytas. Ji pasirodo besanti puiki literatūrinio portreto meistrė, jos žodžio menas čia paremia, papildo fotografijos meną. Ji fiksavo bendravimą su Simonaityte ne tik fotografuodama, bet ir žodžiu brėždama labai autentiškus jos elgesio, reagavimo, kalbėjimo momentus. Onutė bendravo su rašytoja, kaip ji viena temoka bendrauti, rasdama progų rašytoją fiksuoti ir kasdienybėje, ir šventėse, ir vienatvėje, ir tarp kitų žmonių. Fotografijas lydi skubrus, lyg ir dienoraštiniai pastebėjimai. Fiksuota greitai, iš čia ir patrauklus pagavos šviežumas, kuris tekstui suteikia didelio autentiškumo. Čia pilna labai vaizdingų detalių, kupinų tikroviškumo ir psichologinio išvalgumo. Užtat albume Simonaitytė nenuglaistyta. Ji iškyla kaip labai įdomi moteris, su visom keistenybėm, su turtinga gyvenimo patirtimi, bjauriu charakteriu ir visokiais kaprizais. Žodžiu, su viskuo, kas sudaro tą savitą ir talentingą asmenybę. Šis turtingas, nevienaplanis rašytojos portretas yra svarus Onutės talento vaisius.

O šiandien turime knygą apie Justiną Marcinkevičių. Ji vadinasi „Mano Marcinkevičius“. Tai labai taiklus pavadinimas subjektyviai knygai, pilnai pagarbos ir meilės, su tuo gražiu jausmu, kurį autorė jaučia poetui.

Ji su savitu stropumu, sąžiningumu, užsispyrimu seka Justino Marcinkevičiaus žingsnius per tuos kelis dešimtmečius, gal per tris dešimtis metų, per kuriuos ji laiko fotoaparata - dokumentalistu fotoaparata. Ji mato ir fiksuoja Justiną Marcinkevičių įvairiose situacijose, visokių nuotaikų, su šeima, artimaisiais, su gamta. Šis albumas turi aiškų stilių - tai poetizuojantis kalbėjimas. Labai gerbiantis ir mylintis kalbėjimas, kuris turi savo prerogatyvą. Nes stebėdamas žmogų su tokia meile, jį geriausiai ir giliausiai supranti. kažkas yra pasakęs, kad tik meilė duoda giliausią išvalgą, ir tai yra tiesa. Onutė autentiškai myli literatūrą ir jos kūrėjus, užtat jos literatūriniai darbai taip giliai mato žmones, apie kuriuos ji kalba ir kuriuos vaizduoja - ar tai būtų 19 a., ar dabartis. Bet Justinui Marcinkevičiui toje eilėje tenka išskirtinė vieta - tiek jam skiriama dėmesio ir simpatijos. Dėl to šis albumas atskleidžia poeto esmę, jo kūrybos prasmę, kaip ir tegali atskleisti išvalgus, jautrus ir dėmesingas Onutės Pajedaitės talentas.

Kai palygini Simonaitytės albumą su Justino Marcinkevičiaus, gali sakyti, kad Onutė sugeba giliai ir autentiškai išvelgti esmę žmonių, apie kuriuos ji kalba ir kuriuos savo knygoje vaizduoja.

ONA PAJEDAITĖ

Ką nors sudėtingo turbūt nesugebėsiu pasakyti. Noriu tik kai ką paaiškinti. Darbas, kuris jau padarytas ir tas, kuris dar mintyse ir žadamas padaryti, išplaukė iš mano meilės literatūrai, rašytojams. Štai Vaižgantas!

Svėdasiškis! Kaip aš jo galiu nemylėti – to paties krašto. Arba Maironis – negaliu atsidžiaugt jo kūryba. Kudirka, Baranauskas, Donelaitis. Bendrai, rašytojai mieli, bet, kai reikia daryti aplanką ar parodą – tai skaitai po kelis kartus, išgilini, daug plačiau susipažįsti, atidžiau pasižiūri, apgalvoji – ir tas rašytojas darosi brangus. Ateina jubiliejus, ir pradedi galvot, kaip čia papildyt, pagražint šventę. Iš tikrųjų Lietuvoj iš gausybės fotografų tik vienas Sutkus yra padaręs porą parodų rašytojams – Mieželaičiui ir Dovydėnui, o kiti – nieko. Taip kad galiu pasigirti, jog esu vienintelė tokia literatūros propaguotoja: 50 parodų per 20 metų. Ir 2500 didelių parodinių nuotraukų.

To reikėjo išmokti. O kiek reikėjo sugadinti – kalnus fotopopiečiau, kol išgauni tinkamą. Per tą laiką jau beveik ir įgudau daryti.

Per tą laikotarpį ir spaudoje – laikraščiuose, žurnaluose, knygoje – išspausdinta nei daug, nei mažai – apie 3000 nuotraukų. Apie 500 nuotraukų, deja, be mano pavardės. Ypač „Vaga“, kuri daugiausia leido rašytojų raštus, įdėda gražų portretą, o pavardės ir nėra. Turėjau perversti kalnus knygų, kad susiieškočiau savo nuotraukas. Aišku, visko surankioti nepavyko.

Na, o Simonaitytė – tai mano gyvenime labai reikšmingas etapas. Mano draugė Regina Mikšytė paragino: „Reikia Simonaitytę pafotografuoti! Įdomi rašytoja, bet gana vieniša, ligota...“ Kai po pirmo apsilankymo mūsų draugystė užsimezgė – aš buvau pageidaujama, laukiama, pradėjau dažnai apsilankyti, – mano „akcijos“ pakilo. Ir kiti rašytojai mielai leidosi fotografuojami, kvietė į šeiminines šventes. Net visą eilę rašytojų dukrų ištekinau: Sluckio, Maldonio. Lapašinsko,

Marcinkevičiaus. Kai atvyko Brazdžionis į Lietuvą, ir V.Sirijos–Gira pakvietė jį į namus susitikimui su rašytojais, buvau maloniai nustebinta, kad ne kokią fotografandą, o mane pakvietė pafotografuoti.

Iš tikro fotoaparatas man padėjo surasti kelią į kai kurių rašytojų širdis. Labai džiaugiuosi gražia draugyste su Eugenijum Matuzevičium, kuriam gal labiausiai rūpėjo Lietuvos literatūrinis ir kultūrinis gyvenimas. Matuzevičius vis mokėjo pasidžiaugti Simonaitytės albumu: „Kaip gerai, kad tu ten buvai, kad galėjai Simonaitytę pamatyti kitokią, ne iš paradinės pusės, o kasdienybėje, namų aplinkoje, su jos pažiūrom ir savo aikštingu charakteriu. Labai mielas, visada filosofškai nusiteikęs Jonas Mikelinškas. Ir, žinoma, mano Marcinkevičius, kurio bičiulyste aš labai didžiuojuosi. Visi iš M raidės.

Kad portretas būtų geras, reikia, kad su žmogum būtų kažkoks ryšis, artimesnis kontaktas. Prisimenu, kai pirmą kartą ėjau pas Baltušį – buvo labai nedrąsu – pirmiausia papasakoju, kaip aš mokiniams dėstau Baltušį, kokias knygas nagrinėju, kokias citatas mėgstu skaityti, kaip dėmesingai, su džiaugsmu mokiniai klausosi jo balso, kai uždedu plokštelę „Ko nepasakė Laukys“. Baltušiu tas patiko. Jis šuktelėjo: „Monika, Monika, atei, paklausk, kaip mane dėsto mokykloje...“ Atsirado ryšys, paprastumas, pasijutau lyg savas žmogus. Ir tada aš padariau daug puikių nuotraukų: viename, kitame kambaryje, balkone, žaismingos pozos su Monika.

Kai atėjau pas Marcinkevičių, atsinešiau nuotraukų iš apsilankymo jo tėviškėje Važatkiemyje: aplinkos vaizdus, gražius Tėvo portretus. Toks priėjimas, kai atsiranda bendras ryšys, nuima įtampą prieš fotoaparata.

Kada nukeliavau į Santaką pas Mieželaitį, pirmiausia pasidžiaugiau jo knyga „Duona ir žodis“. Tai tikrai nuostabi knyga, suvainidusi lemiamą vaidmenį literatūros dėstyme. Apie Baranauską, Maironį, Kudirką – buvo bijomasi per daug prasitarti, o kai Mieželaitis su tokia pagarba, su tokia šiluma ir meile apie juos parašė – tai ir visiems atsirado drąsos, atsirišo liežuviai. Aš tikrai nuoširdžiai jam padėkojau, ir jis atsivėrė. Buvo toks mielas, tiek tiek daug pasakojo, lyg savam, geram draugui. Ir, žinoma, tada parsivežiau daug gražių kadru: kambaryje, prie namo su gėlynais, prie upės, ant tiltelio. Kad nuotrauka būtų tikra, reikia, kad į tave žiūrėtų kaip į savą žmogų, kaip į bičiulį.

PARODA
MŪSŲ MOTERYS

SIGNATARŲ NAMAI. 2002 M. GEGUŽĖ

RAMUNĖ TRAKYMIENĖ

Signatarų namai ir Lietuvos moterų suvažiavimo fondas labai džiaugiasi, sulaukę Jūsų čia šią smagią popietę.

Ir tur būt itin prasminga, kad Signatarų namai, kurie be abejonės yra 20 a. atgimimo pradininkai, vis labiau tampa tuo tiltu, kuris riša tą atgimimą, tą dvasios pakylėjimą, labai reikšmingus Lietuvos įvykius su mūsų dienomis, su mūsų žmonėmis. Kurie kiekvieną dieną vis labiau suvokia, supranta, kad gali kažką daryti ir mūsų pasaulyje, ir mūsų gyvenime. Aš manau, kad šių namų šeimininkė Jūratė Černiauskienė turėtų mums apie tai papasakoti.

JŪRATĖ ČERNIAUSKIENĖ:

Šią gražią dieną labai norisi būti saulėje, džiaugtis žydinčiais medžiais, laukų žaluma. Ir vis tik labai malonu, kad jūs nutarėte ateiti čia. Visų pirma, ponია Ramunė gerai pasakė, kad iš tiesų Signatarų namai svarbūs tuo, ką mes veikiame čia, dabar. Tai, kas vyko anksčiau – tai jau istorija, kurią mes turime prisiminti, turime žinoti, kad nepadarytume gėdos tiems, kurie sugebėjo Lietuvą atkurti, sugebėjo padaryti taip, kad Lietuva šiandien yra. Ir mes džiaugiamės, kad esame Lietuvos piliečiai. Aš manau, kad visiems svarbu, jog esame čia. Ypač šiandien tarp tiek mums mielų veidų, kurie užfiksuoti šios parodos autorės. Tarp tų žmonių, kurie turėjo daug reikšmės mūsų gyvenime. Žiūri į šiuos veidus ir prisimeni juos koncertų salėse, prisimeni parodų salėse, prisimeni universiteto auditorijose. Ir iš tiesų, šios nuotraukos yra lygiai tokia pati Lietuvos istorija, ir nė kiek ji nėra menkesnė, nes tos moterys dirba tokį darbą, kuriuo galime didžiuotis. Ir reikia džiaugtis, kad ir mes galime būti šalia jų.

Iš tikrųjų šių moterų veidai yra ne šiaip sau. Tai mūsų istorija. Šiandieninės mūsų istorijos pėdsakai. Tikrai žavios tos moterys, kurias mes ilgai prisiminsime kaip savo gyvenimo dalį. O tai, kad jos yra įamžintos šiose nuostabiose fotografijose – dėkinga autorei Onai Pajedaitei. Už tą ir norėčiau pasveikinti šią gražią dieną!!!

GRAŽINA URBONAITĖ

Onute, tai Tau... Tykiai tykiai saulė švinta jaukų gražų, kaip šis pavaris rytą. Dėkui Tau už Tavo žiūrėjimą į moterį, ir matymą – ne jos gražų veidą, ne gražius bruožus, o jos dvasią, jos jausmus. Visi tavo portretai moterį įamžina, sustabdo pačioj gražiausioj jos gyvenimo akimirkoj. Pačioj gražiausioj! Jos visos nuostabiai gražios!

Kai kurių jau nebesutiksim gatvėj, nebepamatysim. Bet tu mums jas padovanojai. Aš prisimenu Joaną Valančienę, jos gražų balsą, kaip ji skaito Radzevičių... Ji jau išėjo... Bet dabar ji čia... Ačiū tau...

Parodoje moterys įvairių profesijų. Antroje salėje kūrybingos kaimo moterys. Tai mūsų mamos. Mūsų močiutės!

Motinos neišeina. Jos gyvena mūsų nepastebimos, mūsų užmirštos, jos gyvena mūsų surastos iš naujo. Paskui tu kartosi: neišeik! O ji išeis...nepaleisdama tavo rankos mažyčiais nuvargusiais pirštais. O paskui tu kartosi: gražink atmintie nors paveikslą, o ji nueis... Susilies su pūgos šaltuku tarp mažyčių tirpstančių medžių... O paskui tu kartosi, kur tave surasti? Kai vieni tylės, o kiti rodys takus pro nužydėjusias obelis...

Ir kai tu liksi vieni vienam vienišiausiam vienišume, – ji ateis... pro šaltas duris, ir jausi mažyčius vėsius jos pirštus ant įkaitusios savo kaktos. Tavo šnabždesys bus karčiai sūrus – Mama... O šnabždesys bus kaip malda, kaip išsilaisvinimas... Mama... Mama! Rūpesčiu žy dintis diemedi, mažutėlius priglaudusi nuo audros... Mama...

Daug tų akimirku, tos palaimos surasime šioj parodoj. Daug kuriančios sielos, dainuojančios, muzikuojančios, mėstančios, kalbančios... Mažytė paslaptis apie kūrėjų gyvenimo akimirkas.

Spalio vakaras. Kaip greitai temsta. Kyla rūkas. Tau vėl atgimsta naujos svajos. Jaukesni pinasi žodžiai, mintys... Sausio vakaras. Pa-

mélsta medžiai, žmonės, sienos. Kur išliesi savo ilgesį – gal namie, gal ant scenos.

Kovo vakaras. Vėl tamsių ašarų žvilgsnis šviečia ant žmonių akių ir žodžių vėl – lyg erškėčių, kad vidurnakty, kai nieks negirdi – kaip seniai nupiautą lanką tyliai maudžia širdį...

Lyg į viską žiūrėjome. Žiūrėjome. Matėme... Gyvenimas praeina kaip sapne. Kaip kapinėse. Gerai, kad ateina į mūsų širdis... Ačiū, Onute, už Jūsų žvilgsnį, už šviesą ...

ONA PAJEDAITĖ

Paroda patalpinta trijose salėse –120 portretų – įvairių profesijų moterys: teatras, dailė, muzika, literatūra.

Gatvėj ir ekrane dabar matai – taip nupigintos mūsų moterys, tokios nukainotos, besistengiančios pasirodyti kuo seksualesnės, kad galėtų pirmam pasitaikiusiam kristi į glėbį – baisu darosi. Ir tada labai norisi atsiremti į mūsų kultūros žmones. Fotografijos galerijoje neseniai taip pat buvo paroda apie moteris. Jauno fotografo graži paroda.

Puikūs rėmeliai, apiforminimas, na, ir moterys – be galo gražios, dailios, puošnios. Kokia turtinga aplinka, kokie drabužiai ! Tai daugiausia dabartinių magnatų žmonos. Aš pavydėjau tai parodai grožio, spalvų, turtingumo, ir pagalvojau, kad tokios aš nepadaryčiau. O kai parėjau namo ir pažiūrėjau į savo nuotraukas – atsigavau. O Dieve, čiagi visai kas kita: tai ne tos stiklinės akys, o moterys mąstančios, kuriančios, tiek daug atidavusios Lietuvai. Tai mūsų olimpas, visas mūsų progresas, ant kurio laikosi Lietuva. Ant jų pečių išsilaiko ir švietimas, ir kultūra. Puikios moterys, ir aš jas taip myliu. Fotoaparatas man davė labai daug gėrio. Su daugeliu susiklostė tikrai bičiuliški santykiai. Fotoaparatas be galo praturtino mano gyvenimą. Tai tikra likimo dovana – ir Ieva Simonaitytė, Beatričė Grincevičiūtė, ir Monika Mironaitė, ir Vanda Zaborskaitė, ir Aldona Vaitiekūnienė.

Kai pažiūriu į nuotraukas, tuoj prisimenu, kur jos darytos. Ali-na Staknienė – Juodkrantėj Raganų kalne, Nijolė Jankutė – Čikagoj, Jurga Ivanauskaitė – Nidoje, Simonaitytė – Priekulėj, Skučaitė – prie Katedros. Beatričė per jubiliejinį vakarą. Taip gražu, kad Beatričė prieš

70–metį ištekėjo ir su džiaugsmu pabrėždavo: čia mano vyras, ir dar surengė tris jubiliejinius vakarus. Žodžiu, nuostabios mūsų moterys: dainininkės, šokėjos, tapytojos – tai mūsų kultūros turtas. Todėl aš kviečiu išžiūrėti į jų veidus. Reikia gerbti mūsų moteris, didžiutis, džiaugtis jomis. Tikrai moteris pas mus mažai gerbiama. O tą reikia daryti visomis išgalėmis. Ir aš džiaugiuosi, kad man pavyko įamžinti gerą pulką moterų, kurių daugelio, deja, jau nėra, o kitos, ačiū Dieviui, dar pilnos kūrybinės ugnies. Taip kad – pasigėrėkim mūsų talentais!

PARODA
EGZODO RAŠYTOJAI

RAŠYTOJŲ KLUBAS. 2003 03 26

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Paroda „Visada su Lietuva“ – iš Onutės Pajedaitės kelionės į Ameriką 1989 rudenį.

Čikaga, Bostonas, Niujorkas. Ir jos pačios į Mokslo ir kultūros kongresą Čikagoje nuvežta paroda „Tautos žadintojai“, kurią mielai apžiūrėjo B.Brazdžionis ir J.Jankus. Iš tos kelionės parsivežta daug nuotraukų, kurių dalis panaudota šioje parodoje. Ten buvo fotografuota gana daug, iš jų susidarytų dar kelios parodos.

Bet aš dabar noriu pakalbėti apie pačią Onutę. Jos bičiulė Pūkelevičiūtė yra pasakiusi tokį išimtiną posakį: „Esu femina, bet ne feministė“. Žodį „femina“ aš taip išivaizduoju: tai valia, energija, kantrybė, darbas ir pašaukimas. Iš Onutės Pajedaitės pašaukimo galima išskirti jos ypatingą gebėjimą tyrinėti žmones ir jų vidinį pasaulį pateikti per išorinį portretą. Aš manau, kiekvienas mūsų, žiūrėdamas į šiuos veidus, pamatys tai, kas mums labai artima. Aš nenorėčiau prie jų ilgiau sustoti, gal rašytojas apie tai pakalbės. Aš nuo poezijos nukrypsiu prie buhalterijos.

Taigi! Onutė Pajedaitė per 25 metus yra sukaupusi 65 tūkstančių kadru foto archyvą.

Nuotraukos sudėtos į 100-tą aplankų. Juose gausu rašytojų, dabartinių ir literatūros klasikų, apie šimtą muzikų, 110 dailininkų, 120 teatro, dar režisierių, kritikų, politikų ir kitų kitokių. Taip pat konferencijos, rašytojų suvažiavimai, poezijos pavasariai, sąjūdis, etnografinės ekspedicijos, kelionės po Lietuvą. Į atskirus aplankus sudėtos nuotraukos apie jai artimiausius rašytojus: Ievą Simonaitytę, Justina Marcinkevičių, Eugenijų Matuzevičių, Maironį, Vaižgantą. Iš tų aplankų per 20 metų padaryta 50 parodų, kuriose tilpo apie 2500 nuotraukų. Parodos eksponuotos įvairiose vietose dau apie 180 kartų. Nuo 1967 metų dalyvauja spaudoje. Laikraščiuose, žurnaluose ir knygoje yra paskelbusi virš 3000 nuotraukų. Deja, apie 500 pasirodė be jos pavardės. Ir aišku, pačios geriausios, nes, suprantama, rašytojas stengiasi įdėti labiausiai jam patikusią ir netgi ant viršelio – ir vis dėlto be autorės pavardės. Ir leidėjai, ir leidyklos turėtų sarmatyti, kad šitaip atsitinka, kad neįvertina fotografo darbo, nors nuotrauka papuošia visą knygą. Apie honorarą jau nekalbu, nes aišku, kokia yra honorarinė politika.

Tad kalbant apie literatūrinį palikimą, noriu paklausti, o kas tuo archyvų pasinaudos?

Kam kada prireiks šio sukaupto milžiniško lobio? O ir kada nacionalinių premijų komisijos atkreips dėmesį į tokius žmones, kaip Onutė Pajedaitė ar čia prieš mane sėdintis Tomas Sakalauskas, kuris išleido jau keliolika knygų ir tūkstančius straipsnių? Savo šį šnekėjimą baigsiu gal kiek provokuojančiu klausimu: ar jautėte skirtumą bendraudama su egzodo ir mūsų sovietiniais ir posovietiniais rašytojais?

ONA PAJEDAITĖ

Tenka pripažinti, kad taip. Kai patekau į Ameriką ir mane vežiojo tai pas vieną, tai pas kitą rašytoją, aš tiesiog nustebau, kad taip mielai, taip šiltai priėmė. Noriai aprodė visus kambarius, savo darbo aplinką, knygas, pveikslus. Taip, kad ne tik rašytojų portretų prisigaudžiau, bet daug ir jų buities detalių atsivežiau. Labai smagu buvo Lemonte, Mariaus Katiliškio ir Liūnės Sutemos namuose. Jų sodyba tarp didelių medžių, paties Katiliškio sodintų. Šuliny, gyvatvorė, didelis šuo,

medinis namas, pilnas knygų, suvenyrų, paveikslų. Ten padirbėjau. Smagu buvo nuvykus pas Bradūnus. Jo buvusi simpatija lituanistė, kuri nuolat jį prisimindavo ir cituodavo jo eiles, labai prašė perduoti linkėjimų. Aš taip ir padariau. Poetas galvojo galvojo: „Tai kad aš tokios neprisimenu...“ Užtat ponია Bradūnienė – labai greit atsiminė: „Taigi ta Adytė, su kuria vaikščiodavai universiteto koridoriais ir kuri jus bendrabuty dešromis vaišindavo“...

Pasijuokėm, ir lieptas buvo nutiestas... Tada išfotografavau visus kampus ir juos abu. Dabar tas namas jau nebe jų, tik mano nuotraukose išliko visa aplinka, kuri tiek metų supo rašytoją.

Bostone aplankiau 3 rašytojus. Nakvojau pas, J.Girnių, kuris nepavargdamas rodė ir rodė Amerikoj leidžiamą toki gausų lituanistinį derlių. Visai netoliese ir Gustaitis su Santvaru, prie pat vandenyno. Kai paskambinau Santvarui, ar galėčiau atsilankyti, – gerai, – atsakė. O aš Jums išvirsiu kiaušini! Hm! Kiaušini!

Taip ir buvo. Pradžioj fotografavau A.Gustaitį su žmona ir visą jų „gyvenimą“, – kita pusė namo priklausė Santvarui. Ir ten perėjom per abu aukštus: knygas, paveikslus, rankraščius ir poetą „nuėmiau“ įvairiose situacijose. Jau rodos viską baigėm ir dabar poetas sako: „O dabar prašau – Jums kiaušinis!“ Na, ir situacija! Kaip man išplaukt sausai iš tokios padėties? Aš pavargus, išsitempus, prieš mane Santvaras su žmona, šypsosi linksmi Gustaitis, o ant lėkštės lyg neišveikiamas kalnas pūpso kiaušinis. Įdomi ta meilės paraiška: nei priimt, nei atmest... Neįsivaizduoju, kaip čia visiems stebint, galėčiau tą kiaušinį sudorot.

Tiesiog spąstai! Pasielgiau negudriai: Ačiū ačiū, ačiū ačiū... Ir tik parvykus į namus, parašiau laišką su atsiprašymu, kad neivertinau to meilės simbolio...

Niujorke pabuvojau vienuolyne pas Leonardą Andriekų ir vyskupą Baltakį, mano klasioką, valgiau pietus prie ilgo stalo su vienuoliais ir jiems aiškinau, kaip aš pasnikauju 60 dienų per metus... Negalėjau prisikalbinti Nelės Mazalaitės – nesutiko. Bendrai tai parsivežiau nemažą pluoštą. O kalbant apie mūsų šiuos, – skirtumas yra: čia gal daugiau išdidumo, pasipūtimo. Kartais būna: rašytojas ir fotografuotas, ir nuotraukos dovanotos, bet eina pro šalį ir nemaato. Arba atiduoda į spaudą nuotrauką ir parašo – iš asmeninio archyvo. Gal dar vis ta didybės manija, nes sovietiniais laikais rašytojai tikrai buvo pakylėti ir truputį išpuikę. Nieko nepadarysi – toks gyvenimas.

Nors, aišku, ne visi. Klasikai - kitas dalykas. Štai artinasi jubiliejai: Donelaičio, Baranausko, Maironio, Vaižganto, Biliūno, Krėvės, Sruogos ar kitų - o aš turiu sukaupusi apie juos visą reikalingą medžiagą, tai kaigi likt abejingai - aš gi lituanistė - Putino auklėta... Taigi užsidarau ir darau. Man tiesiog norėjosi pagerbti, pasidžiaugti mūsų klasikais, papuošti literatūrinius vakarus, kad lankytojai pilniau susipažintų su jų gyvenimu, prisimintų gražiausius jų posmus. Man buvo smagu, miela daryti. Matyt, aš tuos rašytojus myliu, nes kitaip - turbūt nesiplūkčiau...

O gyviesiems - taip pat keliems suruošiau jubiliejines parodas. Tik keista - nė vienas nepaklausė: Kodėl darau? Iš ko darau? Kiek tai atima laiko? Kiek tas kainuoja? Nė vienas! Neprisimenu tokio atvejo, kad kuris būtų pasidomėjęs. Lyg tai būtų mano pareiga... Dariau, žinoma, savo jėgom, savo iniciatyva, savo išmone. Todėl nieks nediktavo, nieks nenurodinėjo. Nieko nepadarysi - toks gyvenimas, toks supratimas...

JONAS MIKELINSKAS

Apžvelgiant šiandieninę fotomenininkės Onos Pajedaitės parodą, pravartu prisiminti ir tokius išpūdingus skaičius: iki šiol jau buvo 50 parodų ir 180 ekspozicijų. Ir Lietuvoje, ir už jos ribų. Maskva, Paryžius, Varšuva, Čikaga. Niekiekvienas pajėgs net išivaizduoti, kokios reikia energijos ir pasišventimo, kad sugebėtum ir suspėtum visa tai padaryti, sukurti ir suorganizuoti.

O kalbant apie šioje parodoje eksponuojamas fotonuotraukas ir jų meniškumą, pirmiausia būtina pastebėti ir pabrėžti, kad savo kūrybiniame darbe Onutė užtikrintai vadovaujasi žmogaus psichologijos pažinimu. Tasai pažinimas ją įgalina nukreipti fotoobjektyvą į taikinį tik tada, kai jis esti pats sau ir kitiems autentiškiausias. Norėdami tuo įsitikinti, išžiūrėkime į poeto Bernardo Brazdžionio portretą. Argi jame neatsispindi tokia menininko asmenybė, kuri ne tik kuria poeziją, bet ir pati pasiduoda jai kurti. Sugauti ir įamžinti portrete tokias autentiškas akimirkas - nėra jau toks paprastas dalykas. Tam reikia ne tik meniškos akies, bet ir meniškos sielos. Onutė tokiu talentu apdovanota. Todėl jos fotonuotraukose rašytojų veidai verčia

ne tik išsižiūrėti, išsidėmėti, bet ir maštyti, ilgai prisiminti. O tai, toli gražu, ne kiekvienas menininkas sugeba. Šioje parodoje eksponuojami įvairių rašytojų veidai. Jų portretai verčia prisiminti ir tai, kiek daug mes, plunksnos broliai, dar esame Onutei Pajedaitei skolingi. Juk ji mus fotografavo, rankiojo visur tas akimirkas, kuriose mes buvome ir esame autentiškiausi, ne svetimi patys sau ir kitiems. Ji ruošė parodas, mus garsino ir populiarino. Ir tai darė daugiausia pati viena, savo jėgomis ir net savo lėšomis. Žodžiu, mus garsino, populiarino be mūsų pagalbos. Ir net mums nežinant. O kaip ir kuo dauguma mūsų jai atsilygindavome? Nebent vienu kitu padėkos žodžiu arba kokia gėlyte. Ir tai dar, toli gražu, ne visuomet. Net ir toks mūsų neatidumas ar abejingumas neprivertė jos to taip reikalingo darbo atsakyti, nuleisti rankas. Ji kitaip negalėjo ir negali, nes jos meniška ir reikli sau siela yra išpareigojusi. Ir išpareigojusi ne tik kultūrai, bet ir visiems žmonėms, kuriems reikalinga žmogiška atjauta ir pagalba.

Nesunku pasakyti, kas būtų atsitikę, jei Onutė nebūtų globojusi Ievos Simonaitytės. Tai tokia asmenybė, kurią globoti buvo labai sudėtinga. Savo laiku ji man skambino (tame pačiame name gyvenom): „Draugas Mikelinskai, kodėl niekada pas mane neužeinat?“ Aš sakau, kad ne toks jau paprastas dalykas užteiti, nes nežinai, kokioj nuotaikoj gali ją užklupti. Ir su šia sunkia asmenybe Onutė galėjo ilgą laiką bendrauti ir parašė puikią knygą, ko gero, pačią geriausią apie Ievą Simonaitytę.

Kai žiūriu į parodą, daug minčių ji sukelia. Bet dar nebūčiau visko pasakęs, jei nepaminėčiau, kad Onutė ne tik jaučia išpareigojimą sau ir kitiems, bet ir sugeba tą įrodyti. Ypač vaišingumu. O jos vaišingumas yra pasakiškas. Kas nežino jos grybų! Reikia tik pakilti į ketvirtą aukštą braškančiais metaliniais laiptais, ir jūs tuo įsitikinsite. Ir kas yra apsilankęs, tas gali patvirtinti. Kiekvienu atveju būsite gražiai pavaišinti...

ALGIMANTAS BALTAKIS

Aš papasakosiu vieną epizodą. Nidoje. Mes ruošėmės žvejoti mariose. Onutė sako: „Aš irgi noriu važiuot su Jumis!“ Sakau, kad marios labai audringos, vėjas, bangos užsups... „Nebijau!“ Sakau, mes būsim visą dieną valtyje ir mums teks... Sako: „Nieko, nususiksiu!“ Ir tikrai, plaukiojom visą dieną, ir nė vienos žuvies nepagavom. Taip

kad galėjo mus nufotografuoti tik su tuščiom meškerėm... Bet čia tik šiaip sau – rimtas kalbas praskaidrint... Dabar norėčiau pateikti rimtą klausimą. Esu buvęs pas Onutę ir matęs jos kolekcijas.

Ir man kyla klausimas: anais laikais į Onutės tokią veiklą žiūrėdavo kreivai, bet vistiek, man atrodo, buvo noriau priimama. O dabar – Nepriklausomybė – Onutės laikai atėjo. Ji turėjo būt sutikta su ištiestom rankom.

Ar Jūs galėtumėt paaiškinti, kas čia yra?

PARODA

SENASIS LIETUVOS KAIMAS

TECHNIKOS BIBLIOTEKA. 2003 M. LAPKRITIS

Bibliotekos direktorius KAZYS MARKEVIČIUS

Gerbiami svečiai, mieli kolegos, gerbiama autore! Tikriausiai nesuklysiu pasakęs, kad kiekvienas Lietuvos kampelis aplankytas, kiekvienas žmogus prakalbintas, kiekvienas senas kryžius apkabintas - ir visa tai padarė mūsų gerbiama autorė Onutė Pajedaitė, kurios parodą mes šiandien pristatom. Norėčiau jums parodyti gana retą knygą, tai nuotraukų bibliografija gerbiamos autorės, kokios dar nė vienas fotomenininkas neturi, ir paskaityti keletą žodžių iš įžangos.

„Pirmoji paroda - Justino Marcinkevičiaus 50-mečiui. Pajutau, kad sukauptą medžiagą galima gražiai panaudoti, paruošiant rašytojų sukurtines šventes. Be rašytojų į objektyvą įvairių koncertų, vakarų metu patekdavo ir kitų menų atstovai. Todėl iš solidaus archyvo - 65000 kadru - per 20 metų savo iniciatyva ir savo jėgomis padariau 50 parodų ir 9 mini parodėles. Kai kurios buvo eksponuotos tik viena, kitos kelis, o nemaža dalis - daugelį kartų. Didžiausia paroda vyko Kaune, Maironio muziejuje 1989 m. gruodžio ir 1990 m. kovo mėnesiais. Ji įsikūrė 9 salėse, eksponuota apie 900 nuotraukų. Kita didelė paroda - Vilniuje MDR 1995 m. birželio mėn. - eksponuota 250 portre-

tų. Iš viso susidarė apie 180 ekspozicijų. Laikraščiuose ir žurnaluose, vadovėliuose, pažintinėje ir grožinėje literatūroje buvo išspausdinta virš 3000 nuotraukų. Deja, apie 500 be mano pavardės.”

Tai labai didelis kūrybinis palikimas. Ir mes esame dėkingi, kad šita paroda atsidūrė Lietuvos technikos bibliotekoj, kuria galės pasidžiaugti ir skaitytojai, ir mūsų darbuotojai, ir čia atsilankę svečiai.

Ta proga norėčiau pasveikinti gerbiamą autorę ir įteikti šią kuklią dovanėlę - puoduką su bibliotekos regalijom.

ONA PAJEDAITĖ

Dauguma mano parodų yra skirta menininkams: rašytojams, aktoriams, dailininkams, o čia - kaimas. Gal menininkų portretus įdomiau žiūrėti, nes jie žinomi, nusipelnę, įdomūs. O čia bobulytės, diedukai. Tos fotografijos atsirado iš etnografinių ekspedicijų. Darytos prieš 30, 20 ar 15 metų. Iš Aukštaitijos, Dzūkijos, Žemaitijos. Šitų senolių daugumos, deja, jau nebėra mūsų tarpe - jau aukštajam kalnely.

Jei arčiau ir atidžiau pažiūrėsime į šiuos veidus, matysime, kad jie slepia daug išminties, didelę gyvenimo patirtį. Tai kaimo filosofai, profesoriai, dainininkai, štukoriai. Jų veiduose pamatysime ir sąmojaus, ir graudulio. Man jie net artimesni, nes teko ne tik fotografuoti, bet ir pasikalbėti, išgirsti jiems nutikusias bėdas, įvairias nuoskaudas. Kai žiūriu į kiekvieną portretą, prisimenu ir tą kiemą ar seklyčią, ar obelį, po kuria buvo fotografuota. Prisimenu ir žodžius įstrigusius.

„Pasaulis didelia smūtnas...” „Nebegaliu dainuot - ašarų pilna širdis...” „Buvo taip sunku, taip sunku, kad blogiau jau būt nebegali...” „Linksmi buvom, nors vargų iki kaklo. Po darbo išėsiu į priebūtį, ant slenksčio. Vakaras šiltas - ir klausau, kur dainuoja. O paskui eisim per visą ūlyčią iš vieno galo į kitą ir traukiame posmą po posmo. Jei kur varduvės, prie durų vainiką prikalam iš ažuolo lapų. Iš miegų prikeliame. O dabartės - ne taip. Prisisiurbs samagono - ajai ajai...tik keikimai. Nė vieno sakinio be keiksmo. Tik muštis ir gert, tik gert ir muštis... Visai išsigimė. O po 20 metų dar ne taip bus...”

„Gyvenime daugiau vargo, nei džiaugsmo. Vaikas mano - paskutinis valkata. Girtuoklėlis. Prisisiurbs ir paršliaužia rėplom...” „O

mano vyras negėrė. Gerai buvo. Bet... prikibo tokia kirmėlė - vis vedusius viliojo. Prisiplakė. Žiū... surūgus tokia, kaip bulvė kepta, apsitaisius kaip laumė - o prikibo. Drebėsiu, virpėsiu, būdavo, laukdama savo laidoko..."

„Žemės? Kas duos tau žemės! Zuikių pasaka. Kad ir žemės nebėra kam dirbti. Visi darbingi jau po velėna..."

Tai va - daug tokių nelinksimų „pasakų“. Nes gyvenimas niekada nebuvo linksmas - vargų netrūko, bet jie išlaikė. Tų žmonių jaunystė buvo kitokia. Nors rūpesčių iki kaklo, bet nebėgo tuoj ieškot virvės pasikarti, ar kirvio, kad kaimyną užplumptytų. Išlaikė. O išlaikė todėl, kad mokėjo susiburti, susitelkti (kaip mes šiandien). O susiburdavo per „mojavas“: visas kaimas susirenka, pasimeldžia, pagieda berželiais iškaišytoj klėtėlėj, o paskui kieme užtraukia galingai dainą, kad kitas kaimas išgirstų ir atsilieptų...

Susiburdavo per talkas. Pas vieną kaimyną pabaigs, pas kitą eina - per rugiapjūtę, linarūtes, bulviakasį, per kūlimo talkas. O kai susirenka daugiau žmonių, tai kaimo aštrialiežuviams yra kur pasireikšti. O! pripasakoja visokių nuotykių, visokių baisybių apie kipšus, dundukus, visokias laumes, raganas, apie užkastus lobius, degančius pinigus, apie vėles kapinėse besišlaistančias. Siaubas ima besiklausant. O jei kas užtraukia dainą, tai kaip neprisidėsi, kai širdis pilna graudulio, svajonių, ilgesio. Uždainuoji, pasidalini sielvartą su kitais, ir palengvėja. Gražios tos mūsų liaudies dainos:

*Dalia mano, dalelė -
Kaip miglota saulelė.*

-

*Aš po vargužėlius,
Po purvynužėlius,
Po graudžias ašarėles.*

-

*Ei eisiu eisiu,
Kur paukščiai lekia,
Kur vyno upės teka.*

Žinoma, dainavo ne vien apie vargus, bet ir apie išdaigas, paklydimus.

*Dukryte mano miela,
Kur dėjai vainikėlių?
Ar ugnužėj deginai,
Ar vandenų skandinai?
-
Oi, Dievuliau, skauda širdelę,
Kad parvedžiau valios mergele...*

O jei vyras pijokėlis, girtuoklėlis ir vėl aimanuoja daina:

*Kas po tau zvanis, pijokėli mano?
Čerkelas čerkelas ir buteliukai...*

Ateina senatvė, o jei vaikai užmiršta, paskendę miesto mandrybėse - vėl išsilieja skundas:

*O jei mane jūs retai lankysit,
Jūs rasit mane smūtną
-
Ant kapų kapinėlių raibi gaideliai gieda -
Raibi gaideliai gieda - jaunos mergelės verkia.*

Gražios tos dainos. Savo jausmus žmonės mokėjo išsakyti lyriškais posmais, todėl ir jų veidai tokie šviesūs. Ekspedicijų metu jie tartum atgydavo. Savųjų nevertinami, kartais užguiti, atėjus užrašinėtoji su magnetofonu, maloniai prašančiam prisiminti kažkada dainuotas dainas, pasijusdavo svarbūs, reikalingi. Jei pirmąkart prisimena tik keletą, tai kitą dieną jau kviečia užteiti: dar prisiminiau, dar prisiminiau. Ir taip per savaitę iki 100 ar 200 gražiausių dainų. Ir pasakų, anekdotų, mišlių ir kt. Jie jausdavosi pagerbti: pas juos lankosi, užrašinėja, fotografuoja. Todėl ir nuotraukose matome veidus pilnus orumo, savigarbos - tikrai gražūs tie mūsų žmonės. Dabar kaimas - kurčias. Skursta - nebe toks... Lieka tik gražūs prisiminimai, surankioti po įvairius Lietuvos kampelius.

MEILĖ BIELIŪNAITĖ

Gerbiamieji, kai kas sako, kad lapkritis - tai kažkoks permainingo oro - blogas mėnesis. Nieko panašaus! Šiandien net saulė nušvito danguje. O kai Onutė atsistojo čia, šalia savo nuotraukų, tai atrodė lyg dar vienas gyvas portretas. Ji pasakė apie tų žmonių grožį - tą patį ir aš norėjau pasakyti. Kasdien praeidama šiuo koridorium, stebiuosi - kokie nuostabūs šių žmonių veidai. Jie gi nepozuoja, kaip valdžios vyrai prieš rinkimus. Aš pati esu gili kaimietė, todėl raginu visus - nepamiršti savo kaimo. Miela Onute, noriu pasakyti vieną pastabėlę. Čia vaikščiodama, išgirdau porą atsiliepimų apie šią parodą: „Aš labai susigraudinau...“ „Aš net ašarą nubraukiau...“ Tai manau, kad gražesnio įvertinimo ir negali būti.

Ačiū Onutei už gražią kalbą. Ačiū, kad atvykote pas mus. Aš save laikau vartotoja, bet ką darytų kūrėjai be mūsų vartotojų, be žiūrovų, be klausytojų. Man labai džiugu pasveikinti čia atėjusius aktorius, rašytojus, dailininkus ir bibliotekininkus, matau - net iš Katedros. Tikrai malonu matyti čia tiek žmonių. Onute, Jūs subūrėt tiek, kiek nevisada čia susirenka. Aš noriu paskaityti eilėraščių, kuris labai susijęs su šia paroda. Tiesa, dar vieną atliepantią eilėr. Just. Marcinkevičiaus iš knygos „Balta drobulė“, rasite patalpintą stende. Aš jums padovanosiu Jono Strielkūno eilėraščių.

*Tenai beržai kitaip žaliavo,
kitaip tekėjo saulė.
Tenai kitaip virš jauno javo
kas vakar kregždės šaudė.
Tenai kitaip skaras ryšėjo,
kitaip mus mokė rašto...
Bet mes visi seniai išėjom
Iš to kitokio krašto.*

VYTAUTAS GOCENTAS

Mieli ir brangūs! Kiekvienas, atėjęs į tokią parodą, kuri vadinasi „Senasis Lietuvos kaimas“, dairosi, ar yra jo krašto fotografijų. Čia yra ir Aukštaitija, ir Dzūkija, ir Žemaitija. Kadangi Onutė Pajedaitė turėjo laimingą galimybę bendrauti su Mažosios Lietuvos metraštininke Ieva Simonaityte, šioj parodoj rasim ir to krašto fotografijų. Mačiau - čia vežimas linguoja tarp baltų beržų į Vanagų parapijos pusę, link didingos Vanagų bažnyčios, į kurią krikštyti ir įžegnoti buvo atvesta ir Ieva Simonaitytė.

Daug kartų jos fotografijas teko matyti ir Mažvydo bibliotekos parodose. Žinoma, tie tūkstančiai fotografijų toli gražu nėra suėję į knygas, į aplankus, skirtus moksleiviams. Ir dar daug kartų galės tą darbą dirbti. Dabar būtų svarbu visa tai išsaugoti. Tai Nacionalinė Mažvydo biblioteka taip pat mėgina atsiliepti į autorės pasiūlymą įsigyti fotografijų. Net tokiai bibliotekai yra sunku viską aprėpti ir viską paimti. Aišku, ne už aciū. Reikia ne tik atsidėkoti, bet ir nelikti skolingam. Tai šiandien atnešiau linkėjimus ir tas gražias gėles ir nuo Jolitos Steponaitienės, Retų knygų ir rankraščių skyriaus vedėjos. Ji ir toliau mėgins tartis dėl fotografijų, ir, aišku, kažkokią dalį galėsime įsigyti. Tad už parodą ir visą Jūsų metraštininkės darbą norėtume padėkoti ir tikėsimės tolesnio bendradarbiavimo. Ačiū Jums!

GRAŽINA URBONAITĖ

Onute, Tau begaliniai aciū, kad mus čia surinkai prieš tikrą Lietuvą. Ne virtualią, ne seksualią, o tikrą mūsų dvasios Lietuvą. Labai labai Tau aciū!

*Sukūrėm Lietuvą iš rausvo molio,
balto žvyro ir bėgančio vandens,
ir girių žalumos...
Sukūrėm kaip visi pasaulyje -Tėvoynę.
Sukūrė dar pridėjom tolumas -
melsvos, trapios...
Sekmadieninio ūko...
Išmokom liną, apynį auginti.*

*Išskyrus duoną, nieko jai netrūko:
ir buvo ką mylėt, ir buvo ką jaukint.
Ir gynėme. Ir gynėsi nuo mūsų.
Ir meldėmės dievams iš medžio ir akmens.
Ir per stebuklą išvengėm likimo prūsų,
galvom į vakarus sugulusių,
kad liktume gyvent.
Susmego pilkapiai į žemę,
samanom apaugo.
Muziejuos vyžos - jau egzotika senų.
Vietovardžių melodijas storiausios knygos saugo.
Ir stebimės savim - jau rodomais kine.
Sunkiai save beatpažįstam -
tokie protingi, gražūs ir linksmai kvaili...
Ir maldomis tėvų ir viltimis vaikystės -
kažin ar tu dar gyveni?
Apaugo miestais paupės ir kalvos.
Ir dairomės mašinose lyg protėviai balne.
Net bandom persiverst per galvą ir vis šnairom -
ar mato mus - ar ne!
Didžiuojamės keliais ir našumu arimų
ir ieškome savęs dainoj bei pirkiniuos.
Kasdien iš laikraščių apčiuopti bandom rimą
tarpe dorovės ir sotumo pilkumos.
Apčiuopsime, bet tik protu apmąstę, širdimi pasvėrę,
nes kartais daug lengviau dainuot, negu mąstyti.
Nors kartais dar sunkiau išrauti iš savęs gobšumo svėrę,
negu išlikt žemėlapiu judriausiam pakrašty.
Kaip jau bebūtų - iš kančių, iš molių,
iš girių žalumos, iš baimės nebūties,
nepraeitų dar tolių, kasdieniškos buities,
sekmadienio dainų - sukūrėm Lietuvoą.
Ir mes jau - Lietuva! O kas gi - Lietuva?
Kokie mes būsime - tokia bus Lietuva!*

Onute, aš dar noriu keletą eilučių dedikuot Tavo vienai fotografijai: „Du vienišu“. Nes tie lietuviški veidai - tai stebuklas! Leonardo da Vinči rankos verti. Ačiū Tau!

*Nukris dar vienas lapas - ir bus ruduo.
Neprakęsi antaninio obuolio - ir bus vienvatvė.
Pasensi visu gyvenimu - ir niekas tavoę neatmins -
Tada bus tavo vienišiausia vienvatvė...*

ALGIMANTAS BALTAKIS

Kadangi aš neturiu kvietko, tai norėčiau Onutei padovanoti trumpą eilėrašį. Jūs sakėt, kad 500 fotografijų išspausdinta be autorės pavardės. Reika pasakyt, kad dainas dainuojant irgi nepasako autoriaus. Bet aš turiu tokį eilėrašį, kuris, man atrodo, apie Jus ir visus tuos žmones.

POŽEMINĖS UPĖS

*Neturi upės šios vardų -
Jos tyliai srūva be krantų
Ir neatspindi debesų.
Kur teka jos - nyku, tamsu.*

*Žuvėdra nepalies sparnu
Liūdnu patamsio vandenų.
Į jas mergaitės nežiūrės.
Žarom jos niekad nežėrės.*

*Bet jų vanduo švarus, vėsus,
Maitina šulinius visus.
Jos kantriai teka po žeme -
Ar vasara bus, ar žiema.*

*Tik kartais, slegiamos tamsos,
Šaltiniais prasiveržia jos.
Ir žvelgia lyg akis skaidri
Šaltinis miško vidury.*

Man atrodo, kad ta Jūsų paroda yra šaltinis Vilniaus vidury...

IRENA VAŽYTĖ

Aš esu mūsų visų labai gerbiamos ponios Onutės Pajedaitės mokinė. Dėkoju likimui, kad klausydama jos pamokų technikume, pažinau lietuvių tautos būdą ir savotiškai pažinau save. Dėkoju likimui, kad Jūs esate. Linkiu Jums daug sveikatos, kūrybinės sėkmės ir, žinoma, didelio žmogiško džiaugsmo.

ŽIEDŪNĖ ZAVECKIENĖ

Tai čia mes, bibliotekinio technikumio mokinės, senesnės už mokytoją... Mes labai džiaugiamės ir prisimename mūsų auklėtoją, kuri mus įdomiai auklėjo ir dėstė lietuvių literatūrą. Nors mes ne tokios pavyzdingos buvom, bet savo auklėtoją dažnai prisimenam, palaikom ryšius ir, matyt, visą gyvenimą prisiminsim. Dėkojame ir linkime geriausios sėkmės!

PARODA
MŪSŲ MOTERYS

TECHNIKOS BIBLIOTEKA. 2005 06 08

MEILĖ BIELIŪNAITĖ

Gerbiamos viešnios ir svečiai! Sveikinu atvykusius į mūsų pastogę tokius gražius žmones. Labai malonu Jus matyti Technikos bibliotekoje. Kadangi ši paroda „Lietuvos moterys“, todėl noriu pradėti gražiu eilėraščiu apie moterį. Liudvikas Aškenadzė - „Moterys“.

*Yra dvi moterų rūšys,
brangusis!
Laukiančios moterys
ir moterys, kurių laukiama.*

*Jei mintys būtų girdimos,
brangusis!
Gatvėse skardentų balsai moterų,
ieškančių meilės, brangusis!
Meilės!*

*Tai nejaugi visos moterys laukia?
Taip! Netgi tos, kurių laukiama.*

Dir. pav. ARVYDAS KAŽUKAUSKAS

Prieš kelias dienas mūsų krašte minėjom Tėvo dieną, o šiandien, šioje galerijoje matom parodą „Mūsų moterys“. Tad atiduokim pagarbos duoklę iškiloms Lietuvos moterims: mokslo, meno, kultūros veikėjoms. Pirmiausia norėčiau pristatyti parodos autorę Oną Pajedaite. Ji yra aukštaitė pagal prigimtį, gimusi prie Šventosios, filologė pagal

išsilavinimą, nes yra baigusi Vilniaus universitetą, ir menininkė pagal pašaukimą. Prieš dvejus metus turėjom galimybę gėrėtis Jos paroda „Senasis Lietuvos kaimas“, o ši antroji pas mus atkeliavo Jos jubiliejiniais metais. Menininkė yra surengusi apie 50 parodų, skirtų lietuvių literatūros klasikams, šiandieniniams rašytojams, meno ir kultūros veikėjams ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse. Buvo išleisti albumai „Ji buvo Simonaitytė“, „Mano Marcinkevičius“. Išspausdinta tūkstančiai nuotraukų įvairiuose laikraščiuose, žurnaluose, knygose. Baigdamas norėčiau padėkoti Jums už tokią puikią galimybę pamatyti visiems pažįstamus garbių moterų veidus. Dėkoju ir mūsų Genutei už parodos surengimą, o autorei kviečiu plačiau papasakoti apie šią parodą.

ONA PAJEDAITĖ

Ši paroda mūsų moteris yra eksponuojama jau ne pirmą kartą. 1989 m. Kaune, kur 9 salėse buvo eksponuojama 900 nuotraukų, jos pagal atskiras meno šakas buvo patalpintos su kitais menininkais. Taip pat 1995 MDR parodoje „250 menininkų portretų“. Paskui kilo noras moteris suglausti į vieną kupetą. Koks grožis, kokia jėga! Tokioj sudėty buvo eksponuota Kongresų rūmuose, Signatarų namuose, Zarasų kultūros rūmuose ir dabar šioje bibliotekoje. Tiesa, čia visos nesutilpo.

Man buvo labai smagu fotografuoti įdomias, gražias, protingas, talentingas mūsų moteris. Tie veidai pilni išminties, kūrybinio žaismo, pasitikėjimo. Aš dėkinga likimui, dėkinga fotoaparatu, kuris sudarė galimybę užmegzti draugiškus ryšius su visa eile meno atstovių. Dalis portretų, tiesa, buvo epizodiniai, pagavus akimirka scenoje ar pokalbyje. Tai išraiškingi, daug pasakantys veidai. Jos taip skiriasi nuo dabartinių (ypač jaunų mergaičių), kurioms pirmiausia rūpi išvaizda. Jos dar neturi veido. Krinta į akis vaivorykštinė plaukų spalva, blakstienų ir akių mirazai, lūpų purpuras ar violetas, žaisliukai ant šnervių ir bambos. Protingos kaktos, išmintingų akių, nuoširdžios lūpų šypsena taip ir nesugebi pamatyti. Visos kaip lėlės. Reklamos, komercinio pasaulio gaminys. Kai pagalvoji, tai liūdna, kad žmogus toks minkštas: didieji pasaulio rėksniai: Hitleris, Stalinas, Mao Dzedunas ir Kapitalas lipdė ir lipdo žmogų pagal savo modelį... Ir taip

senatviškai gaila gražios jaunystės, susipainiojusios komercinės reklamos pinklėse. Tas blizgesys, tos povų plunksnos! Ir nėra veido - nėra dvasingumo, pasiaukojimo, garbingumo bruožų. Tad pasidžiaukime dar kalbančiais veidais, kuriuose atsispindi ir minties gilumas, ir emocijų žaismas...

FELIKSAS JAKAITIS

Po pesimistinių autorės gaidų, pasinaudodamas šia proga, noriu pakylėti, pasakyti apie moteris, ko pačios iš kuklumo apie save nepasako. Taigi, aš - Moteris: Ieva, Marija, Karalių karalienė, visų vargšų motina. Aš - Moteris! Ir mano meilės ugnyje gimsta kūdikis... Gerb. Onutė pateikė mums tokią gražią moterų puokštelę, iš kurios sklinda gėris ir grožis... Stiprybės Jums kūrybiniam darbe!

UNDINĖ NASVYTYTĖ - ilgametė Lietuvos radijo diktorė ir skaitovė, Bajorų sąjungos narė.

Man šiandien tai tikrai didelė šventė - pasveikinti tokią puikią Lietuvos moterį, kuri buvo nuolatinė mūsų rašytojų palydovė, kurios aparatas fiksavo juos įvairiuose gyvenimo momentuose. Neužmiršo ir mūsų aktorių, ir visų įžymių Lietuvos moterų. Pagalvokit, kokia graži dabar ši galerija su puikiais, tauriais veidais moterų, kurių dalis dar yra čia, o kitos jau išėjusios Anapilin. Gerb. Onutė visada surasdavo tokį momentėlį ir užfiksudavo, išryškindama kažką svarbaus. Aš net pati nustebau, pamačiusi save. Galvoju, nagi, nieko sau! Veidas visai tikras. Gerai, kad tada nebuvom labai margos, kaip dabar jaunimas - per daug spalvotas. Bet nieko, jaunimas subręs ir, kai bus mūsų amžiuje, atras savąjį veidą, dar jūsų rankomis užfiksuotą. Su viltim žiūrėdami į ateitį, pamatysim dar gražų jaunimą.

Brangioji Onute, aš Jums atnešiau tokią simbolišką puokštelę, kurioje yra daug pumpurėlių. Tie pumpurėliai (jie dar išsiskleis) tai rašytojai, šalia jų ir aktoriukai - tai primins puikias Jūsų keliones į li-

teratūrinės šventės ir pasivaikščiojimus Urbo kalne Nidoje. Gražius mūsų pasivaikščiojimus...

Aš džiaugiuosi, kad likimas mane suvedė su ponija Onute. Mūsų Onute Pajedaite, kuri išaukštino moterį: kaip mūsų poetai puikiais posmais, taip ji savo aparatu. Išaukštino, nes atskleidė jų visą vidinį grožį. Ačiū, kad esate mūsų tarpe ir būsite visada visada. Nes tokia gausybė portretų, jie gi nedings - jie liks kartu su mumis. Jūs atidarėte antrąjį mūsų gyvenimą. Ačiū Jums!

Dar noriu paskaityti eilėraštį, tinkantį šiai progai. Tai jauno poeto Arvydo Ambraso, mano sūnaus, nesulaukusio savo pirmos knygutės... Dažnai dabar girdime barnius, pilni neapykantos vienas kitam, daug šmeižtų. Nedžiugina nei radijas, nei televizija, todėl šis eilėraštis rašytas labai seniai, įneš šviesių minčių.

*Nesibarkim - nereikia!
Savo širdy paieškokim vasaros.
Pjovėjai ateis, nušienaus niūrias mintis
Ir sukraus į didelę stirtą.
Vėjas išlygins raukšles.
Saulė išdžiovins sūrias ašaras.
Į tavo plaukus įpins vasaros bičių dūzgesį -
Medus varvės į tavo ištiestus delnus...
Prispausiu pirštus prie lūpų
Ir rinksiu tavo žodžius
Į didelį korį savo širdies...*

HALINA KOBECKAITĖ - Lietuvos prezidento patarėja, buvusi ambasadorė Estijoje ir Turkijoje.

Atsitiktinai sužinojau, kad ir aš esu šios parodos objektas. O savo portreto nebuvau mačiusi ir neprisimenu nei kokių momentu, nei kur, nei kada esu pagauta. Bet iš švarko sprendžiu, kad tada buvau Vilniuje Tautinių mažumų departamento direktore. To švarko, tada taip reikalingo, ir dabar pasigendu. Ačiū, Onute, už tą fotografiją, ir kad mane į šią galeriją patalpinote. Buvo labai malonu girdėti Jūsų

žodžius, kada įvairiais epitetais apibūdinot moteris. Ir aš galvojau, kuris epitetas man pritiktų, bet nusprendžiau, kad man jie per dideli...

Praėjus 10 metų po tos nuotraukos, man teko susidurti su keliais fotografais. Ir buvo įdomu stebėti jų darbą. Kadangi esu žurnaliste pagal savo pirminį išsilavinimą, kuri gavau Vilniaus universitete, tai į fotografo darbą žiūriu lyg profesionaliai, nes turėjom net specialų kursą. Esant Turkijoje, į garbės konsulato atidarymą Anatolijoje atvyko žurnalistai su fotografu. Jie norėjo ir mano nuotraukos - pridėt prie rašomo straipsnio - ir taip pat padaryt seriją portretų. Kamavo jie mane gal kokią valandą tokiam rūsy. Ten buvo ir šviesos, ir taburetės, ir kėdės. Liepė ir šiaip, ir anaip atsisėst, žiūrėti ten ir šen. Ir taip kamavo visą valandą. Ir galiausiai - kas iš to išėjo? Išėjo - visiškas šnipštas! Nė vienos fotografijos! O į žurnalą prie straipsnio įdėjo visai iš kitos serijos. Kas ten atsitiko - aš nežinau. Gal pernelyg žaidė, gal pernelyg apšvietė.

Dabar neseniai čia vienas fotografas, gana žinomas, bet nepasakosiu, vis prašė, kad papozuočiau, nes jam reikia mano nuotraukos. Po ilgų derybų pagaliau sutikau, bet reikalavimai buvo labai įdomūs. Tai susišaukia su tuo, ką Jūs sakėte, kad svarbiausia yra veido išraiška. Man nebuvo pasakyta: galvok, susikaupk, šypsokis... Sakė: reikalinga labai puošni suknelė. Ir ne kostiumėlis, ne šalikėlis, ne sijonas, o suknelė. Ir ne šiaip kokia vakarinė. Juoda? Juoda netinka! Reikia, kad suknelė pleventų, su daugeliu daugeliu kvarbatkėlių... Sakau, tokios tai neturiu. Kokią idėją turėjo tas fotografas - tai nežinau. Ir kai aš nuėjau beveik dalykišku stilium apsirėngusi, fotografas pasakė: nieko neišeis...

Ką aš tuo norėjau pasakyti, kad svarbiausia ne kvarbatkos, ne drabužis, o sugauti tokį momentą, kada veide atsispindi mintis, emocijos, žmogaus vidus. Tas matyti iš šių Jūsų nuotraukų. Iš fotografijų aišku, kad jos nepozuotos, o žmonės pagauti kažkokiam veiksme, kur ir atsiskleidžia jų tikrasis veidas.

Noriu pasakyti, kad ponია Undinė teisingai sakė, atsakydama į Jūsų repliką, kad jaunimas nėra dabar labai išraiškingas. Aš pagalvojau, kad būdami studentai, dar pirmam kurse, irgi neklausėm. Tada buvo neleista užsimauti kelnes, buvom barami už ilgus plaukus, už siauras kelnes ir vadinami „stiliagom“. Tai gal tas viskas kartojasi. Ir tik gyvenimo patyrimas uždeda veidui antspaudą ir žmogų parodo tuo, kuo jis yra. Todėl aš viliojosi, kad tų jaunų žmonių, kurių

tiesiog dabar turime, ačiū Dievui, ilgainiui susiras savo stilių, jų veidai išryškės. Ir demonstruos ne tik plaukus ir plikus pilvus, bet ir išmintį, ir protą.

O dabar atsakysiu į klausimą apie Turkijos moterų veidą. Turkijoje aš buvau 6 metus. Tai gana ilgas laikotarpis. Bendravau su moterimis ir su vyrais taip pat. Iš 100 ambasadorių, bent 6-7 moterys. Turkai, tarp kitko, turi savo diplomatinę tarnybą. Labai daug moterų ir Užsienio reikalų ministerijoje ir ambasadorių. Ir mes čia turim Turkijos ambasadorę - moterį. Ilgus metus ji dirbo naftos skyriuje ir kitose valstybėse. Turkių ambasadorių yra ir Japonijoje, ir prie Šv. Sosto.

Kalbant apie Turkijos moteris, reikia turėt galvoj, kad ten yra keli sluoksniai. Iš vis ta visuomenė negali būti apibūdinta vienu koku žodžiu arba viena kokia sąvoka. Yra daug sluoksnių. Žinoma, su kuo daugiausia aš susidūriau Ankaroje ir Stambule, yra akademinė visuomenė. Taip pat valstybiniai tarnautojai ir politikai. Šiame lygyje moterys visiškai nesiskiria nuo europiečių. Labai išsilavinusios, elegantiškos, puikiai apsirengusios. Namus turi labai ištaigingus, labai turtingus. O pagal tipažą turkių yra labai įvairių, nevisada gali atspėti. Tai ne visai tas, ką mes įsivaizduojam: turkas būtinai juodas, būtinai su ūsais. Tiesa, tokių dauguma. Bet valstybės tarnautojui yra draudžiama auginti barzdą - tik ūsus. Ir kai mes ambasadoje pasamdėm vairuotoją turką, jo pirmas klausimas buvo, ar galiu užsiželdinti barzdą. Ir kai jam leidau, buvo labai patenkintas.

Šiam lygmeny moterys ir į šeimą žiūri gana europietišškai. Ir savo dukrom rekomenduoja anksti neištekėti, vaikų greit neturėti, pirmiausia rūpintis mokslu ir karjera, nes prisimena savo praeitį, kai 20-ties metų jau gimdė vaikus ir turėjo problemų su darbu.

Toliau kitas sluoksnis - tarnautojų, mokytojų, gydytojų. Tai pakankamai inteligentiškos moterys, nes ir didmiesčiai uždeda savo antspaudą.

Toliau galėčiau kalbėti apie provincijos moteris. Bet tai irgi priklauso nuo teritorijos, kurioje jos gyvena. Nes, sakykim, vakarinėje dalyje, čia arčiau Marmuro, Egėjaus, Juodosios jūros - labiau europietiška dalis. O rytinė dalis - prie Ararato, Irano ir Armėnijos pakrašty - tos moterys ir gyvena kitaip, ir atrodo kitaip, ir jų vertybės kitokios. Čia dar vyrauja senos tradicijos ir seni, griežti papročiai.

ONOS PAJEDAITĖS ŠILTOJ KUPETOJ

PASAKOJIMAI LINKSMI IR GRAUDŪS

(Autorės rašyti ir gauti laišakai), 2004.7.25

Komentuoja BIRUTĖ VAITKIENĖ

Kai su žmogum bendrauji, rodos, jį pažįsti. Bet laiškuose jis atskleidžia kitoks: pamatai jį ir vienu, ir kitu, ir trečiu kampu.

Labiausiai sujaudino be galo gražūs šeimos santykiai. Tiek šilumos, tiek švento, tiesiog mistiško bendravimo. Tai, kas buvo vaikystėje, tuose namuose, tame ūkyje, apsupta nepaprasta šiluma. Nei laiškuose, nei po nuotraukomis nerasime viso vardo - vien mažiukai: Antanėlis, Bronytė, Vladukas... Kai palygini su dabartimi, pamatai, kiek daug prarasta. Šitie laišakai - tarsi dalelė negrižtamai išeinančios Lietuvos. Prarandame pačius gražiausius dalykus, kuriuos kada nors turėjome. Svetimųjų batai sutrypė ne tik mūsų tėviškes - sutrypė mus pačius, gal net ir mūsų sielas. Jei nebūtų to buvę, tikriausiai dabar būtume kitokie, nereikėtų lyg šukių rankioti savo jausmų, ieškoti savęs..

Per visą knygą, kaip leitmotyvas, be jokių specialių pastangų, greičiau savaime, ryškėja noras išsaugoti žmoniškuosius ryšius su artimaisiais, su buvusiais mokiniais ir draugais. Iš tikro negali nesistebėti gebėjimu pajusti, kuo tie žmonės, net esantys ne Lietuvoje, gyvena. Tie laišakai labai įvairūs - kiekvienam rašyti vis kitaip. Pvz., laišakai Rimtukui ir Baltakiui - labai skirtingi, nors abiem rašoma kaip artimiems, Lietuvai nepaprastai reikalingiems ir ją ištikimai mylinčiams žmonėms..

Apie Onutę visų žmonių rašoma su nepaprasta šiluma, o ji į kiekvieną žiūri kaip į asmenybę - su meile, su pagarba.

Nežinau, ar ta knyga kada nors pateks į šiuolaikinį internetą, į tinklalapius, ar tie, kurie dabar lekia per gyvenimą lyg patrakę, stabtelės akimirka ir nors probėgšmiai pasižiūrės, kad yra ir svarbesnių dalykų, amžinų... Be šitokių knygų, be šitokio prisilietimo, jie lėks ir nulėks nežinia kur... Sielojamės ne dėl to, kad esame tarsi iš kito amžiaus, ne dėl to, kad senstam, o kiekviena senstanti karta dejuoja esanti nesuprasta, neįvertinta - sielojamės dėl praradimų, skaudžių

moralinių, dvasinių praradimų, nutrūkusių ryšių su pačiomis šaknimis, su Tėvyne. Visa tai šiuo metu labai akivaizdu.

Onutė susieja, sujungia viską: save, šeimą, tėviškę prie Jaros - su tais, esančiais kitur. Ir reikėtų jai dar ilgai pabūti - 100 metų per maža - kol atsitokės visi akli, savo valia skubantys atsižadėti to, kas turi būti labiausiai branginama.

Nepaprastai įdomu skaityti Rimtuko laiškus ir laiškus jam. Tai jau ne dviejų žmonių bendravimas - tai Lietuvos kultūros panorama. Pamatai visai kitokią ir Ievą, ir Mažąją Lietuvą, ir Klaipėdos kraštą. O tas noras paskatinti Rimtuką grįžti į Tėvynę, nors jis ir pats veržiasi į ją, noras parodyti, kokie mes esam, praėję savo pragarus... Tą knygą reikia skaityti ir skaityti, o kol kas tai buvo tik skubotas lėkimas.

Atskirai reikėtų kalbėti apie susirašinėjimą su mokiniais, gebėjimą prieiti prie žmogaus ir patraukti paskui save, pakylėti, kad jis augtų ir augtų - jauno žmogaus problemų suvokimą.

Net pavydu, kiek daug keliauta po šiaurę ir pietus, kaip taikliai aprašyta, su kuo kopta į kalnus, kokioj palapinėj ir su kuo nakvota, apie ką kalbėta ir svajota vėlyvą vakarą prie laužo...

**PROF. VANDA ZABORSKAITĖ -
APIE LAIŠKUS ŠILTOJ KUPETOJ**

2004.11.23

“Šiltoj kupetoj” perskaičiau be atokvėpio. Labiausiai mane žavėjo, kad čia atsiskleidžia - kokį įdomų, gražų gyvenimą gali turėti vienišas žmogus. Tokių artimų man, vienmečių buvo ir Regina, ir Pareigyтės. Visos savaip pragyveno. Ir mokėt šitaip prisipildyt, mokėt gyvenimą padaryti turtingą, prasmingą - tai labai svarbu. Ir Tavo gyvenimas tikrai labai gražus, toks išpūdingas ir, man rodos, lietuvių kultūros istorijoje atsistojai taip gražiai į visą šitą eilę moterų, kurios nugyveno tokius taurius, gražius gyvenimus.

Tai, man atrodo, daugiau nei vieno žmogaus autobiografija, nes apima gana platų ratą. Kad žmogus turi daug interesų, išipareigojimų, kontaktų, kurie yra labai įvairūs - aš labiausiai vertinu šiuo požiūriu. Tai labai prasminga ir dar kartą patvirtina, kad tai mūsų kartos mo-

terų likimas. Tai nelengvas laikotarpis. Absoliučiai suardyta vyrų ir moterų proporcija. Tai yra pokario, tos kartos, kurių pati jaunystė praėjo šiuo laiku. Tai yra ir epochos žymė. Bet ne tik! Tai tam tikras antipodas daug kam, kas dabar yra viešumoj - tom pseudovertybėm. Man tai kažkaip labai išpūdinga.

Klausi apie tiražavimą. Ar tik 30 egz., tiems, kurie čia paliesti? Taip! Aišku, artimieji žmonėms bus labai įdomu. O jei platesniam ratui - aš dalį atsijochiau, kas man buvo mažiau įdomu. Tai tavo mokinių gyvenimas ir laiškai. Tavo pačios laiškai jiems - tai labai įdomūs. O pašaliniam skaitytojui - tai būtinas kontekstas - parodyti tiems ryšiams, tiems santykiams - jie labai daug užpildo gyvenimą. Bet, kai nepažįsti tų žmonių - tai mažiau domina. O ta platesnė korespondencija su dviem mergaitėm - jos rodos artimesnės - tą vertėtų palikti. Tas susirašinėjimas tikrai įdomus, nes atsiskleidžia įdomūs santykiai. Labai daug Tau duoda. Faktiškai, tai labai negatyvus jaunų moterų vaizdas. Toks egoizmas! Iš Tavo imti - taip! Jos tą pripažįsta ir žino. Toks pribloškiantis egoizmas. Argi šito nepajutot? Dieve, pagalvoju - paršai jūs paršai... Atsiprašau už tuos žodžius, bet kai aš nepažįstu, tai man lengviau šitai kalbėti. Man tai įdomu - gal tai amžinas jaunystės nedėkingumas, nesusigaudymas gyvenime. Man tai įdomu. Tai išryškina Tave: absoliutus nesavanaudiškumas, nepaprastas atlaidumas, iš tikrųjų - meilė šitiems vaikams.

O antras skyrius - kultūros žmonių įrašai, sveikinimai - jie parodo tuos plačius ryšius. Gal reikėjo juos chronologiškai išdėstyti? Bet tai neturi didelės reikšmės. Tokia literatūra dabar labai įdomi. Aš neabejau, kad reikia galvoti apie paruošimą platesnio leidinio, kad daugiau žmonių turėtų galimybę paskaityti, bet čia jau nuo pačios priklauso, nes kai kas yra labai intymu... Žodžiu, man pasirodė protingai, įdomiai padaryta. Laikotarpis mažai studijuotas, labai mažai memuarų. Ir kiekvienas šitoks dalykas yra labai svarbus.

Man atrodo, kad bus įdomu net nepažįstantiems, nes Tavo pavardę vis tiek žino kiekvienas kultūros žmogus. Aš dėkinga, kad davėte man paskaityti, nes tai tikrai jaudinantis leidinys.

PARODOS:
MŪSŲ MOTERYS, PARYŽIAUS LIETUVIAI

ANYKŠČIŲ KULTŪROS RŪMAI. 2005 07 29

**ANTANAS VERBICKAS - Anykščių A.Baranausko ir A.Vienušio
muziejaus direktorius**

Šiandien mes susitinkame su paprastų paprasčiausia, tačiau darbščių darbščiausia kultūros barų darbininke. Smagu, kad šįmet Prezidentūra išrinko ją apdovanojimui ir mielai Onutei Pajedaitei įteikė Gedimino ordino Riterio kryžiu.

Tikrai, nors daugelį metų ją pažinojau ir nemažai buvau girdėjęs, bet kai savo akimis pamačiau kiek jos archyve sukaupta nuotraukų ir kaip viskas sutvarkyta, sukataloguota - tai yra lietuvių rašytojų, lietuvių literatūros 20 a. antros pusės istorija, mūsų kultūros istorija. Ten viskas aiškiai sutvarkyta, paruošta, nereikia jokio kompiuterio, tą pačią minutę gali gauti nuotrauką apie kokį norint rašytoją, reikalingą leidiniui, parodai ar spaudai.

Miela Onutė Pajedaitė yra svėdasiškė ir 1944 m. Anykščių gimnazijos abiturientė. Man kaip anykštėnui kilo pasididžiavimas, kai sužinojau, kad jos 80-mečio proga per pietus svečiavosi Justinas Marcinkevičius su žmona, Vytautas Bubnys su žmona, Jonas Mikelinškas, Tomas Sakalauskas, Vanda Juknaitė, prof. Irena Veisaitė ir kiti kiti... Pagalvojau, ar atsirastų iš mūsų žmogus, kuris galėtų į svečius pasikviesti tokį kultūros žiedą, mūsų klasikus... Jie ateina mielos Onutės pagerbti, O Marcinkevičius apie jos garsiuosius grybus net eiliuotą posmą į autografą išrašė... Jie gerbia Onutę, tai yra jų ratas, jų pasaulis. Ir mums reikia žinoti, kad Vilniuje, greta paminklo P.Cvirkai gyvena iš Svėdasų krašto kilusi Onutė Pajedaitė, fotomenininkė, dviejų fotoalbumų - „Ji buvo Simonaitytė“ ir „Mano Marcinkevičius“ autorė. Ir tų fotoalbumų galėtų būti begalė, nes archyvas yra milžiniškas. Ji taip pat daugelio metodinių leidinių mokykloms autorė.

Šiandieną, pristatydami parodas „Mūsų moterys“ ir „Paryžiaus lietuviai“, sveikiname nuoširdžiausiai su jubiliejumi ir dėkojame už Jūsų didelį triušą.

ALVYDAS GERVINSKAS - Anykščių rajono meras

Gerbiama ir miela Onute Pajedaite, Anykščių kraštas, išauginęs ne vieną talentingą asmenybę, į kultūros gyvenimą atvedė ir Jus - literatūros bičiulę, nenuilstančią menininkų fotometraštininkę, su meile ir atida fiksuojančią įvairiausių žmogaus nuotaikos niuansus, sugėbančią sustabdytose akimirkose atskleisti žmogaus sielos atspindžius.

Jūsų talentas įstabus prisilietimu prie amžinybės: išėjusieji arba išeisiantys lieka su mumis Jūsų darbuose, žavūs akimirkos natūralumu ir dvasios grožiu. Jūsų darbai - didelio talento sukurtas epas apie iškiliausius Lietuvos vyrus ir moteris, auginusius Lietuvos kultūros medį. Jiems, be abejo, priklausote ir Jūs.

Minėdami Jūsų garbingą sukaktį, džiaugdamiesi valstybiniu apdovanojimu, pelnytai įvertinusi Jūsų darbą, nuoširdžiausiai Jus sveikiname ir linkime poeto ir vyskupo A.Baranausko žodžiais: tegu „kožnas darbas ir žingsnelis kožnas bus už malonę Tamstai priskaičytas“.

PASAULIO ANYKŠTĖNŲ BENDRIJOS ANYKŠČIŲ KOLEGIJA

Mieloji mūsų jubilijate, laimingos akys, kurios moka pastebėti pasaulio grožį, laiminga širdis, kuri sugeba tuo reginiu pasidalinti. Kolegijai visada malonu aptikti kraštiečius, kurie mina takus įvairiose kultūros srityse. Jūs pramynėte ne vien takus, Jūs išmynėte platų taką, kuriuo malonu sekti mano kartos žmonėms ir jaunesniems. Mes tikimės, kad šis takas ilgai bus minamas, prisimenant ir Jus. Sveikiname!

ANTANAS PAULAVIČIUS

Labai džiaugiuosi Onute! Kai ji atėjo į mūsų paskutinę dvyliktą klasę, pasirodė tokia kukli, tokia giedra. Ji buvo puiki, labai gera matematikė. Toje klasėj sėdėjo ir Antanas Baltakis, dabartinis vyskupas. Mes bendravom kūrybiškai, džiaugėmės visi.

*Dar ne saulėlydis, ne sutema,
dar gyslose jaunystės kraujas teka -
tegu kiekviena išauštanti diena
Tau pasaką gražiausią seką...*

BIČIULIŲ „LIAUPSĖS“

Daugiau nei prieš penkis dešimtmečius siauroje Žemaitijos gatvelėje, buvusiam Vilniaus geto rajone, žydų muziejaus patalpose 1949 įsikūrė Vilniaus bibliotekinis technikumai. Direktorius Viktoras Cemnolonskas ieškojo ne tik mokinių, bet ir dėstytojų. Čia atėjo bibliotekininkystės specialistai: Izidorius Kisinas, Teodoras Čižas. Kadangi pakankamo krūvio nebuvo, tai dėstytojai dirbo keliose vietose. Tokiomis pat sąlygomis 1951 - 1953 čia atsirado ir Ona Pajedaitė. Baigusi lituanistiką, ji dėstė lietuvių, užsienio ir vaikų literatūrą. Be to, buvo ir mūsų kurso auklėtoja.

Nedaugelį žmonių prisimename. Per praėjusius dešimtmečius daugelio iš jų vaizdas labai išblėso. Tačiau auklėtoją prisimenu gerai. Mūsų paauglių akimis ji atrodė jau suaugusi, bet berniokiškos išvaizdos, mėgstanti pašmaikštauti. Dėstė profesionaliai ir įdomiai. Man įsiminė vaikų literatūros pamokos. Dažnai mums patiems tekdavo apibūdinti kūrinius vaikams ir jų autorius. Gal prisimenu todėl, kad mano rašinių perskaitė garsiai visam kursui kaip pavyzdinį. O tai paauglio personai - didelis dalykas. Auklėtoja mokėjo įvertinti ir paskatinti. Esu gavusi iš jos bent dvi knygas su dovanojimo įrašais. Aš tada buvau kurso gruporgas, todėl atitinkamai gal ir įrašas sekė: „Už rimtą ir sąžiningą darbą!“ Bet visada buvo ir kokio nors poeto posmas (pav. Ščiapačiovo apie meilę, „kuri neturėtų būt mažesnė už mūsų darbus.“)

Atsimenu iki šiol kelis renginius. Į vieną auklėtoja pakvietė dailininkę Bronę Jacevičiūtę, kuri mums papasakojo apie meną, apie dailės kūrinius. O kitas - tai auklėtojos pokalbis apie laiko tėkmę ir mūsų uždavinius, pasitinkant Naujuosius 1953 metus. Visiems (mūsų buvo arti 30) auklėtoja padovanojo po kalendorėlių - užrašų knygele 1953-tiems metams. Kiekvienam mokiniui buvo asmeniškai įrašas. Man tada labai droviai ir nuolat užraustančiai auklėtoja įrašė: „Visad drąsiai!“ Ji pasikviesdavo mus į savo butą Petro Cvirkos (dabar Pamėnkalnio) gatvėje, kur ir iki šiol tebegyvena. Pavaišindavo chalva ir kitais skanėstais.

Labiausiai auklėtoja mėgo mūsų orią mergaitę Alfredą Gudačiūtę. Ji pasakojo, kad auklėtoja jai yra padovanojusi suknelę (tais

laikais buvo didelis dalykas), o vėliau net buvo pakvietusi į savo gimtąsias Anykščių rajono vietas. Bet tuo metu į auklėtojos pakvietimus žiūrėjom įtariai, bijojom išsipasakot apie berniukus, kurie mums jau tada rūpėjo. Tik dabar supranti, kodėl auklėtoja domėjosi mūsų interesais, nes buvome brendimo amžiuje, toli nuo tėvų, gyvenom bendrabutyje. Bet buvom labai rimtos ir kuklios mergaitės, nedirginamos informacinių priemonių, kaip yra dabar, nepaveiktos „harmonų audros“, kuri krečia dabartinį jaunimą. Mums buvo svarbūs mokymosi reikalai. Tenkino skurdi buitį, dažni nepritekliai. Taip pat kukliai gyveno ir mūsų mokytojai bei auklėtoja. Berniukais, aišku, domėjomės. Mūsų kurse jų buvo tik keletas. Ir savieji mums mažai rūpėjo. Bet technikume būdavo įvairios šventės, o po jų šokiai. Visiems būdavo linksma ir smagu, jei auklėtoja budėdavo per šokius.

Auklėtoją teko sutikti ir vėliau, kai ji tapo jau žinoma fotografe. Per vieną kurso susibūrimą, taip pat Mažvydo knygos bičiulių klube. Padariusi nuotraukas, ji visą pluoštą atsiuntė į namus. Atsilyginti, aišku, neatėjo į galvą. Panašiai pasielgė ir Aldona Matulaitytė, gavusi nuotraukų iš kelionės po Žemaitiją.

Auklėtoja mūsų neužmiršta ir dabar. Kada tai pakvietė į savo „palėpės“ būstą, pavaišino lietuviškais valgiais (nuostabiu avižiniu kisieliu, kurio taip skaniai man nepavyksta išvirti), parodė albumus su tūkstančiais nuotraukų rašytojų ir kitų kultūrai nusipelnusių žmonių. Na, ir vėl daug ką prisiminėm. Dar aplankėm jos parodą Technikos bibliotekoje ir stebėjomės sugebėjimu gražiai eksponuoti ir visa tai pristatyti žiūrovams. Malonu buvo ją pasveikinti. O vienas jos mokinių (iš Lengvosios pramonės technikumų) net atsiklaupė prieš ją. Toks faktas šį tą parodo...

Artėjant rimtam Onos Pajedaitės jubiliejui, norim kuo nuoširdžiausiai pasveikint, palinkėt geros sveikatos, optimizmo! Tenestinga gerbėjų ir rėmėjų, be kurių šiais laikais toli nenuėisi. O be paramos XX a. iškilų žmonių fotografijos taip gali ir likti, neišvydę dienos šviesos. Esu įsitikinusi, kad taip neatsitiks. To ir linkiu savo mielai auklėtojai.

2005

ALDONA NAMAJŪNAITĖ- ZABULIONIENĖ.
PRISIMINUS MOKYTOJĄ - AUKLĖTOJĄ

Bibliotekinis technikumus buvo sukurtas 1949 metais. Tai buvo poka-rio laikotarpis. Suvažiavo čia įvairaus amžiaus mokiniai nuo 13 iki 34 metų.. Onutė Pajedaitė atėjo čia dirbti 1951 rugsėjo pirmą lietuvių k. ir literatūros dėstytoja. Buvo baigusi Vilniaus universiteto Filologijos fakultetą. Nors kai kurie mokiniai amžiumi buvo vyresni už dėstytoją, tačiau ji sugebėjo surasti bendrą kalbą. Įdomiai pasakodavo rašytojų biografijas, nagrinėdavo jų veikalus. Į pamokas ateidavo visada gerai pasiruošusi, o paskirta mūsų kurso auklėtoja, nuotaikingai pravedavo užklasinius užsiėmimus. Mums jaunos mergaitės, atklydusioms iš įvairių Lietuvos kampelių, aiškino, kad turime elgtis pavyzdinai ir garbingai. Bendraujant su kitais, leisti jiems kalbėti ir tik vėliau išreikšti savo mintis, kurios būtų įdomios visiems: linksmos, nuotaikingos, neįkyrios (tai ne mano charakteriui).

Be to, auklėtoja organizuodavo ekskursijas po Vilnių ir jo apylinkes. Kiekvienoj išvykoj daug ką naujo sužinodavom. Mus ir nu-fotografuodavo. O po kelių dienų jau gaunam nuotraukas, kurių nemažai mūsų albumuose prisirinko. Naujų metų išvakarėse auklėtoja mums įteikė po kalendorėlį su įrašu. Kadangi aš buvau aktyvi visuomenininkė ir tam skirdavau daugiau laiko, negu mokslui, man įrašė: „Nepamiršk mokytis!“ Aš buvau labai dėkinga už trumpą, bet aiškų perspėjimą.

Onutė Pajedaitė šiame technikume dirbo neilgai, tačiau mūsų širdyse paliko žymų pėdsaką. Prabėgo jau 50 metų, tačiau susitikę su malonumu tą laiką prisimename. Ne kartą lankiausi jos kukliame bute, kur begalė knygų, literatūros, nuotraukų, kurios suklasifikuotos ir jomis užkrautos pilnos lentynos. Net sunku suvokti, kiek ten įdėta darbo ir nemigo naktų.

Miela auklėtoja, sveikinu su garbingu amžium, linkiu geros sveikatos, puikios nuotaikos ir dar naujų sumanymų!

2005

VANDA VAIČIŪNIENĖ.
TAU ONUTE !

ONA ! - lotyn. - Anna - patrauklumas, žavumas!

Būk dėkinga likimui: tavo medis - E G L Ė ! Grožis šaltas, o elegancija originali. Išsiskiria rezervuotumu, kultūra. Mėgsta grožį visur. Gyvena ilgai. Mažakalbė, kuklių poreikių, gabi ir darbšti. Nedaug turi priešų, bet daug ištikimų draugų.

Pagal Zodiaką - V Ė Ž Y S ! Vėžio ženkle gimę yra nedrąsūs, bet, atsitikus rimtam pavojui, parodo fantastišką kovingumą. Yra be galo jautrūs, išdidūs, nekenčia net artimiausių kišimosi į jų reikalus. Būna puikūs mokytojai, lektorai. Gali keliauti net į pasaulio kraštą, kad patenkintų savo aistrą pamėgtam dalykui.

Sveikata - puiki. Daug metų išlaiko jaunatvišką išvaizdą, ilgai nesensta. Įtrauk į meniu - žuvi! Taip pat kviečius, miežius, avižas, grybus, riešutus, dilgėles ir visa, kas randasi aplinkui...

O dabar - nulipkim atminties laipteliais. Aukštaitija! Tėviškė! Galvydžiai! Miškas ištekinis. Ievų žiedais apkritusi Jara! Aukštas skardis, lieptelis, saule alsuojantys pievų žiedai... Iš čia tavo skrydis, iš čia Tavo sparnai...

Vėliau įvairiapusė veikla: mokykla, fotografija, Simonaitytė, kelionės, slidinėjimas, hockėjus, dar grybavimas ir dar, ir dar...

Tad laiminkime Onutės rankas, kurios daugeliui daugeliui mūsų po mažytį pasaulį sukūrė. Ji atskleidė ir žymiausių kultūros darbuotojų vidinį pasaulį, retas jų gyvenimo akimirkas fotografijose, skaidrėse, diafilmuose.

Dėkokime Jai už įdomius fotomontažus, autentiškus dialogus iš susitikimų su rašytojais, jų artimaisiais.

Dėkokime už pavasari, šviesiomis spalvomis nutapytą, už pasakiškas gėles žiemos languose, už putojančias jūros bangas, nepakartojamo grožio saulėlydžius, už tūkstančius nukeliautų kilometrų Tėvynės takais ir takeliais, ežerais ir ežerėliais, vingiuotais upeliais ir upėmis - ir visa tai perteikusiai nuostabaus grožio skaidrėse. Juk iš jų spinduliuoja, šviečia meilė.

Pasidžiaukime Onutės sugebėjimu įteikti tą meilę ir jaunimui, įdiegti jiems svajonę, iliuziją, tai, ko niekas negali atimti. Palinkėkime Jai ir toliau nešti tą saulę, kurią gal motinos ar tėvo ranka įdavė, paliepusi šviesti ir šildyti.

Patikékime, kad tas dosnumas Tėvynės žemei, jos žmonėms suteikė ir suteiks tos kantrybės, to pasiaukojimo, tos jėgos - taip reikalingos ir tolimesniame Jos gyvenimo kely.

Ech, ir dalelė Tau skirta!... Vaičiūnų ir Markelių nuomone - **SUSTOTI DRAUDŽIAMA !!!**

1985 07 07

VANDA VAIČIŪNIENĖ. *MATAU ONUTĘ TOKIĄ ...*

Prisiminimais nubėgu į 1947 metus - studijų metus, nes tada arčiau susipažinau su Onute. Savičiaus gatvelėj, siauroj bežiedėj, pilkoj - ten ant vienu vartų kabojo 8/10. Iš čia, išvažiavus į Lenkiją Gražuliams, butas atiteko mums, studentams. Prastūmus sunkius vartus, įlendi, būdavo, į uždara kiema, iš visų pusių apsuptą mūro sienų. Dešinėje pusėje geležiniai laiptai vedė į antrą aukštą. Vietos nemažai, todėl prieglobstį susirasdavo, kam reikėjo. Taip atsirado ir Onutė. Senieji gyventojai lenkai stebėjosi, iš kur čia susirinko tiek „litvinų“. Mat geležiniai laiptai taip žvangėdavo - jaunos kojos jų negailėjo - vis lėkta skubėta paknopstomis. Onutė neilgai čia gyveno, nes reikėjo „pėdas mėtų“, tačiau spėjo įnešti daug judrumo, gyvybės, juoko. Visus išjudindavo. Kaip meteoras: čia švysteli, čia jau jos nėra. Labai buvo savarankiška, tvirtos nuomonės, nemėgstanti tuščiai plepėti.

Kai karo audrų, okupacijų išblaškyti Utenos gimnazijos buvę abiturientai pradėjome susitikti, vienoj iš Onutės anketų atsiskleidė jos rimtas požiūris į gyvenimą, kas išliko iki šių dienų. Į klausimą, ar patenkinta savo profesija, darbu - atsako: „Myliu jaunimą - lengva dirbti, nes kiekvienas darbas nuostabus, jei įdedi daug širdies.“ Užklausta keliose specialybėse dirbo per 30 metų - „Vienoj vienintelėj mylimiausioj - lietuvių literatūros dėstytoja“, - atsako. O laimė? „Laimė - ne aguonos grūdas, o stambus rojaus paukštis, kurį susigavau persisvėrus per 47 metus. Neišskrenda. Lesa. Grūdai - kūrybinis darbas. Laikau save laimingiausiu žmogum planetoj!“ Nemažiau reikšmingas atsakymas į klausimą - kurias užsienio šalis aplankė. „Begaliniai myliu savąją, dar ne visą iššliaužiojau keliais, tad nedrįstu važiuoti į svečias šalis.“ Jai toks brangus savas kraštas, kad net ir mėgstamiaus-

šias valgis - „mamos plikyta duona su plakta grietine.“

Vėtyta ir mėtyta - visą gyvenimą ji ieškojo šviesos, tiesos - tuo tikėjo. Ir kai tautai buvo taip sunku, ji surado būdą kaip padėti - reikia įamžinti istoriją, jos žmones. Pedagogės darbą pakeitė į fotografės, išeidama į dalinę pensiją. Žinau, kaip buvo sunku pradėti tokį didelį svarbų darbą. Poetai, literatai, dailininkai, įvairūs žymūs mokslo žmonės - kiekvienas savita asmenybė - reikėjo sugebėjimo ir kantrybės juos įamžinti.

Ir dar. Juk Onutės fotografijos - meno kūriniai, juose jaučiamas švytėjimas. Pagauta nuotaika, mąstysena. Fotografuoja ir eiliuoja, proza rašo. Koks platus užsiėmimų, sugebėjimų diapazonas! Labai įdomi, meniška eilėraščių knyga su įstabiom iliustracijom. Vėlgi kelionių aprašymai - eiliuota kelionių mozaika. Laiškų 2 knygos ir t.t. Parodos!

Nueini į kokią jubiliejinę renginį, žiūrėk - Onutės fotografijų paroda. Kiek jų - gal pusė šimto, gal daugiau. O butas - muziejus: vėl kiek ant sienų įdomių portretų, o spintose - dėžutėse - negatyvai, skaidrės, įvairiausi aplankai.

Ir džiaugiuosi, kad klasės, kurso, gyvenimo draugė tokia pasišventusi tautai. Labai esu dėkinga už mano šeimos kroniką fotografijose.

Onutė buvo įsisąmoninusi, kad stovėjimas vietoj žlugdo žmogų, todėl ir sulaukusi garbaus amžiaus dar nenustygsa vietoje...

2005

GIEDRĖ MIKŠYTĖ

Bene pati didžiausia Onutės Pajedaitės vertybė, iš kurios išplaukia visos kitos - mokėjimas bendrauti su žmonėmis, juos išklaudyti ir suprasti. Kartu blaivus požiūris į gyvenimo reiškinius. Onutė priima gyvenimą ir žmones tokius, kokie yra. Tačiau visa tai jos asmenyje persipynę su idealiu poetišku pasaulio vaizdu. Pamatyti, atrasti grožį, net labai paslėptą - Onutės talentas. Gal todėl kasdieniškuose žmonių santykiuose, tame realiame žmoguje ji visuomet sugeba išvelgti dvasingumą, taurumą bei gėrio akimirkas.

Onutei labai būdingas pastabumas. Jis pasireiškia sugebėjimu pastebėti nežymius dalykus, užslėptus situacijų niuansus ir iš karto

suvokti esmę, kas svarbiausia. Ši savybė, be abejo, turi ryšį su konkrečiu vaizdiniu ir kartu abstrakčiu loginiu Onutės mąstymu. Kiekvienas galėtų ją pavadinti ir mąstytoja, ir menininke, ir santūria, racionalia asmenybe - labai jautria ir subtilia būtybe.

Pradėjus su Onute bendrauti, greit atkreipi dėmesį į didelį jos reiklumą. Reiklumą sau ir kitiems. Griežtumą ir tvarkingumą. Šios savybės lūžta per nuoširdumo ir tiesumo prizmę. Tai sukuria dar vieną vertybę: bendraujant su ja, niekuomet nepajusi nei priekaištų, nei užuojautos, nei gailėsčio, viso to, kas egocentriškesnį žmogų greit supykintų ar iškaudintų. Visus jos patarimus, barimą, realius sudėtingiausių problemų sprendimus tegali priimti tik kaip būtina, neišvengiamą ir nepaprastai reikalingą tiesą.

Onutė gerbia žmones, kokie jie bebūtų. Pati visada tiesi ir atvira, neapkenčia melo ir nepateisina blogio. Taip pat nemėgsta nepagarbos.

Temperamentas mišrus: ir sangviniškas, ir choleriškas, ir melancholiškas, ir flegmatiškas. Kartais emocinio jaudrumo momentais - jos sprendimai greiti ir kategoriški. Tik paskui pergalvoja visus: kaip ir kodėl?

Visa tai - didžiulis empatiškumas - mokėjimas įsijausti į kitų žmonių būseną, gamtos ir meno kūrinčius. Tai susiję su aiškiu gyvenimo prasmės suvokimu, tvirtais gyvenimo principais ir įsitikinimais. Pastabumas, reiklumas, meilė ir pagarba žmonėms daro Onutę nepakeičiamu pedagogu, ne tik mokiniams, bet ir visiems kitiems, kuriems tenka su ja susidurti valandai, keleriems metams ar visam gyvenimui.

O tokių daug, nes pabuvęs su Onute bent pusvalandį, negali neatverti širdies, neatskleisti savų paslapčių, neateiti patarimo. (Onutė atnešė skanių grybų, todėl daugiau neberašysiu...)

1976 vasario 18, 22 val.

GIEDRĖ.

LINUTE,

grįžau iš ponios Onutės Pajedaitės ir negaliu su Tavim nepasidalinti. Klausydama Onutės ir kas minutę netekdama amo, kiek ji padarė per gyvenimą ir ypač per paskutinius metus, vis labiau gailėjausi, kad Tavęs nepasikviečiau kartu.

Onutė, baigusi VU lietuvių literatūrą, ilgus metus dirbo dėstytoja. Ir fotografavo, fotografavo, keliavo, keliavo... Kai ką užsirašinėjo. Dar žinojau Jos begalinį reiklumą ir tiesumą. O sunkiausią minutę galėjai tikėtis kad ir neguosdama tave prikels iš nevilties.

Matydavau pilnas lentynas rašytojų fotografijų, sudarinėjamų albumų, bet ką šiandien pamačiau - mane tiek pripildė, kad dar ilgai atrišinėsiu kylančias mintis.

Šią vasarą Ji švęs savo 80-mečio jubiliejų. Per paskutinius metus preciziškai sutvarkė visą savo archyvą, paruošė 4 knygas (ne tokias kaip visų!) ir išleido po 3 egzempliorius. Viena storiausia - „Šiltoj kupertoj“ - talpina susirašinėjamą nuo gimnazijos laikų iki dabarties. Tai visas gyvenimo kelias - perteiktas per savo, draugų, giminių, meno kūrėjų laiškus. Kita įdomi knygutė - tai Jos išspausdintų 3000 nuotraukų sąrašas - bibliografija. Ten įdėta ir 50 fotoparodų, kurias yra padariusi. Ir dar autografų, bei eilėraščių knygutės... Ir dar kažkas, kas mano galvoj nebetilpo.

Pasipasakojo, kad, tuos dalykus tvarkydama, vėl iš naujo pakartojo savo gyvenimą ir dėl to buvo labai laiminga. Tai didžiulis lobis psichologams ir visiems visiems jauniems žmonėms. Prasingiausio gyvenimo, maksimalaus žmogiškumo ir intelektualumo pavyzdys! Iš viso to sklinda tokia galinga JĖGA ir stiprybė, kad prisipildai iki sprogimo...

2005 gegužės 18 d. 23 val.

P.S. Laiškas, kurį elektroniniu paštu parašiau savo buvusiai VPU studentei lituanistei Linutei Žilinskaitei, grįžusi iš Onutės į savo Baltupius -

Ona-Giedrutė Butkienė

JADZYTĖ PLAUSKIENĖ. *MANO GYVENOMO MOKYTOJA*

Prisiminimai! Kodėl gi ne? Beragaudamos grybukus, dažnai prisime nam turistinius žygius, įvairias keliones. Kartais juokiamės, kartais apsiašarojam. Ir tai gerai! Bet papasakot raštu - visai kas kita. Nutariau pasitikslinti. „Žinai, visada buvau truputi kitoniška - nenoriu, kad

apie mane rašytų po mirties. Dabar noriu perskaityti draugų mintis. Ne liaupses, bet paprastus kasdieniškus žodžius.”

Suprantu. Viską! Tik kokiais žodžiais apskrieti tą gyvenimo atkarpą? Man tai - beveik visas gyvenimas. Pradedant nuo stojamųjų egzaminų technikumė. Labai įsidėmėjau literatūros dėstytoją O.Pajedaite. Man labai patiko tema - " Kas degtinę laka - tą ir vargas plaka". Visas kitas temas atmetus, griebiausi darbo. Neblogai pasisėkė. O vėliau, per pamokas dėstytoja tokia keista būdavo. Balsas skamba ramiai, aiškiai ir staiga, kad pakels toną... Visi netenkam žado: pasitempiam, suklunsam, atsisėdam tiesiau. O diktudavo puikiai - buvo galima nujausti, net kur dėti kablelį...

Tik neatsimenu, kodėl ir kaip aš pirmą kartą atsidūriau šioje palėpėje. (Žodis „butas“ čia neskamba - ne ta dvasia.) Pamažu tapau fotografavimo „asistente“. Labai didžiuojuos, kad nuotraukas Vaižganto albumui jo tėviškėje mes abi fotografavom. Juokauju. Aš džiaugiuosi, kad tada buvau pakviesta ir kartu Vaižganto aprašytas vietas apvaikščiojau. Aš ir dabar rašydama šypsau. Dar prisimenu vieną kelionę grybauti. Nuvaziavom į Rudnią, prie Ulos, pas mano grupės draugę Eugeniją. Išėjom į mišką. Aš vaikštau su drauge, Onutė netoliese. Mus vis pašaukia - mes atsiliepiam. Gal vėliau mes nuklydom į šoną ir, nebegirdėdamos „ūkavimų“, vienos laimingai parėjom namo, svetimam miške palikusios savo dėstytoją... Och, ir gavom pylos... Ar grybų tada radom, jau neatmenu.

Bet turistai buvom šaunūs. Ir tik todėl, kad turėjom šauniausią turistinio būrelio vadovę. Ne dėstytoją, o Vadovę! Kiek kelionių, kiek dainų, kiek laužų! Bet kelionės dažnai būdavo su nerimu. Vadovė amžinai vėluodavo į traukinius. Mes trypčiojam prie vagono, ištiesę kaklus: pasirodys ar nepasirodys. Jei nespės, ką tada mums daryti? Ir štai atskuba paskutinę minutę - laimei, niekada nepavėlavo. Atsikvepiam ir kūlvirščia į traukinį. Vėl visi laimingi.

Ir kaskart naujom vietovėm, naujais keliais. Per miestelius, kalvas, upelius. Ir rudenį, ir pavasariais. Dar ir dabar akyse tebestovi tokios nuostabios tylios kalvelės su žibuoklių šlaitais, su šilagėlėm. Rodos, matau kaip gyvus tuos mėlynus plotus su baltais sniego apvadais... Vėliau miškai pilni uogų! O kokia nuostabi kelionė valtimis Ignalinos ežerais! Kopimas į Ledakalnį! Kelionę ežerais apvainikavom turistine opera su choris ir solo partijom, kurias atliko Reginutė su Aleksiuku. Žiūrovų plojimai ir mūsų džiaugsmas...

Turistiniuos žygiuos daug ko išmokom: statyt palapines, įkurti laužą, išvirt arbatą ir skanią košę, įveikti klūčių ruožus, keliaut pagal azimutą... Tie įgūdžiai labai praversdavo turistiniuose sąskrydžiuose, kuriuose užimdavon geras vietas. Dėka Vadovės ir technikumio festivaliai būdavo smagūs ir įdomūs.

Aš tik dabar savęs klausiu, kaip Jūs visur suspėdavot ir galėjot tiek padaryti. Tada mes tik norėjom gauti... Man labai pasisekė, kad aš patekau į tą palėpę, į virtuvę, kvepiančią ne kepsniais, o nuotraukom ir chemikalais. Man labai pasisekė. Išmokau fotografuoti, daryt nuotraukas, paskui komponuoti, klijuoti aplankus. Sėmiausi įvairių kūrybinių trupinėlių: kaip gražiai išsaugoti sveikinimus, kaip kitus išradingiau pasveikinti.

Man pasisekė, kad pasikvietėt į tą paslaptinę nuotraukų palėpę, kurioje galiu pabūti ir šiandien. Ir ne vien iš nuotraukų ar knygos puslapių galiu arčiau pažinti rašytojus, kurie pas jus lankosi. Net pačius garbingiausius... Koks didelis ir pasiaukojantis jūsų darbas rašytojams. Gal jie apie tai ir nesusimąsto. Man kartais būdavo Jūsų gaila, kartais pykdavau, kad šitaip „vingiuojat“ tarp įvairiausių jų charakterių. Stebėjau, kiek kantrybės reikia. Tikriausiai ją išsiugdėt dirbdama su mumis. Juk kviesdavote mus į teatrą, į parodas, į susitikimus, kad tik Jūsų „vaikai“ lavėtų, šviesėtų! A č i ū J u m s ! Labai dėkinga, kad ir dabar dar „pažadinat“, ir į Žarskaus paskaitas atvedėt. Šito man labai reikėjo. Taip pamažu mane ir mus „užauginot“

Kai mokymosi metais parvažiudavau į tėviškę, pasakodavau apie savo dėstytoją namiškiams. Kai parvykstu dabar, jie klausia, kaip tavo Pajedaitė gyvena? Jie visada didžiavosi, kad draugauju su dėstytoja. Juk mane išleido iš namų penkiolikmetę kaimo mergaitę... Ir aš Jūsų draugyste didžiuojuos visą savo gyvenimą. Dėkoju Jums už viską, mano gyvenimo Mokytoja!

*Neišėik, neišėik tu iš valtės,
nepaliki turistų vieny.
Be tavoęs vakarai bus nuobodūs,
be tavoęs nebus laužo, nė dainų...*

(Tai mūsų daina kelionėje po Ignalinos ežerą 1969)
Su meile ir pagarba - „honoravas žiogas“

Vilnius, 2005.03.12

VERUTĖ ALEKNAVIČIENĖ.
MIELA ONUTE,

*Iš kur atsiradai?
Iš kur tas įkoėpimas ir valia, ir tikslo siekis?
Tas sugebėjimas suprasti ir mokėt prakalbinti -
tiek mažą vaiką, tiek senelį žilą?
Ta meilė žemei ir visiems, kas gyva,
o ypač savo kraštui ir žmonėms...
Ta meilė žodžiui, mūsų gimtai kalbai.
Jausmų gilumas, subtili kultūra -
iš kurgi visa tai?*

*Tikriausiai iš tenai, kada gimtojų pastogėj
Motulės mielos rankos šildė kaip daigelį gležną,
išdygusį iš Aukštaitijos dirvos, glaudė prie širdies.
Ko žodžiais neišsakė - ištarė daina.
O ko daina nespėjo - ištarė širdim, mintim sparnuota -
ir į pasaulį palydėjo gerumu apdovanotą.
Toliau gyvenimas kelių daug pasirinkti siūlė,
mokino įvairių gudrybių, paslaptis parodė...*

*Pasirinkai sau pažinimo kelią,
kuriuo taip kantriai ir ilgai keliauji.
Vis surandi kaip skruzdėlytė šapelį šiokį ar anokį -
lyg deimantus ar perlus iš gyvenimo lobyno -
iš mūsų tautos darbštuolių, talentais apdovanotų,
net iš kuklių žmonių, kurie viens šalia kito čia gyvenam
ir vis dalinamės mums skirtu likimu.*

*O metai suka savo ratą vis pirmyn pirmyn...
Gi atgalios pažvelgt gali tik mintimis,
kurios lyg nuostabiausios gijos sujungia praeitį su dabartim.
O kaip puiku, jei mintį surastą dar užfiksuoja žodis
ar nepozuota nuotrauka tavo akimirksniui pagauna.*

*Esi labai turtinga, nes nukeliauti metai
Tau pateikė išbandymų, kelionių džiaugsmo,*

padovanojo daug draugų. Ir nuoskaudų užteko!
Tu nebijojai glaustis prie žmonių, būties supratus gilią esmę...
Ir be pavodo, su džiaugsmu jaunimui dalinai, ką jau buvai patyrus:
juos mokei, kaip išskleisti sparnus svajonėms ir kūrybai -
prabėgt gyvenimą lyg upeliu srauniu.

O man, kaip tam šapeliui, prigludusiam prie šono,
likimas lėmė būt šalia, pažinti ir daugel ką suprasti...
Dažnai Tavoęs klausytis, o kartais patylėt greta...

Džiaugiuosi Tavo nuveiktais darbais - tom parodom,
kai nors po lašą stengeisi mus gaiivinti praeities vaizdais.
Nes nevalia užmiršti tautos geriausius žmones,
nes būtina pažinti kultūrą, jos vedlius.
Tai ramstis pagrindinis kiekvienam,
tai ryškios gairės neaiškiam kely.

O ekspedicijų metu stengeisi užfiksuoti
Tėovynės mūsų vaizdus ir išmintį žmonių,
kurie gyvena tarp dangaus ir žemės,
skalaujami tikros energijos lietaus -
nesukišti į daugiaaukščius - lyg lentynas...

Tos puikios nuotraukos, kurias darai kuklioj palėpėj,
dar spindi šiluma, tiesos grožiu.
Ir maname kely, Tavoos akies dėka
paliko užfiksuota daug brangių žmonių ir vaizdinių.

Džiaugiuosi, kad jau taip toli nubėgus,
esi jaunatviškai pilna planų, darbų,
kurie neleidžia pailsėt. Juk reikia
surikiuoti viską - kaip tiktai tu gali ir moki.

Linkiu sveikatos, ištvėrmės ir pakilimo
su tokiu lobiu už pečių užkopti -
ant reikšmingiausio metų slenksčio!

Šiais jubiliejiniais 2005 metais - Verutė

Aš, Eugeniya — mokiausi 1953-57 metais Lengvosios pramonės technikumė. Onutė buvo Mokymo dalies vedėja ir lietuvių k. bei literatūros dėstytoja. Ji buvo jauna, pilna energijos ir gerų norų. Taip pat puikus organizatorius, todėl buvo visų technikumė įvykių centru. Dėka jos pamilau literatūrą, poeziją. Į pamokas ji atsinešdavo šūsnis knygų. Liko nepamirštamas išpūdis literatūros pamokų, kada ji skaitydavo kūrinius. O! koks tai buvo skaitymas! Su nuostabia intonacija! Onutė mylėjo literatūrą, ir mes iki ašarų susigraudindavom, klausydamos „Anykščių šilelio“, Salomėjos, Putino eilių. O kaip įdomu buvo klausyt Donelaičio „Metų“! Donelaitį ji skaitė, negailėdama laiko. O Vaižganto „Dėdžių ir dėdienių“ graudi meilės istorija mus jaudino iki pat širdies gelmių. Mykoliuko ir Severiutės likimui ji skyrė dvi pamokas, ir atrodė, kad tai pats mylimiausias, pats geriausias lietuvių literatūros kūriny. O mes sėdėjom kaip sugertukai, nedrįsdamos sujudėti, ir viską ėmėm į save. Dėka tokių Mokytojų, kaip Onutė, kurie skiepijo pagarbą rašytojams, meilę lietuviškam žodžiui, ugdė Tėvynės meilę, augo tikri patrijotai.

O kokie buvo Onutės vadovaujami literatūros vakarai! Ypač man įsimintinas A.Mickevičiaus vakaras. Dalyvavo daug moksleivių, o man teko deklamuoti „Odę jaunystei“. Iki šiol prisimenu tada išmoktą tekstą, nors jau praėjo 50 metų. Neužmirštami gražūs mokslo laikai...

Praėjus 30 metų, vėl susitikau Onutę. Ji jau žymi menininkė-fotografė, portreto meistrė. Garsus, o kartu ir kuklus žmogus. Maloniai nustebau, kad mus domina daugelis panašių dalykų. Susitikdavom Šatalovos, Vaištarienės „Sveikos gyvensenos“ paskaitose. Kartu lankėm psichoterapeuto iš Druskininkų Streikaus pratybas.

Kartą Onutė ištraukė mane iš pensininkės gyvenimo rutinos ir išsivežė į savo tėviškę už Anykščių. Tai buvo laimingos dienos. Vaikščiojom po gražius miškus, rinkom uogas, grybus. Grybautoja buvau prasta, todėl Onutė ir čia buvo puiki mokytoja. Parodo plotą ir sako: 50 metrų pločio, 200 metrų ilgio ruože ieškom baravykų. Arba: šiame beržynėlyje rasim lepšių, o ten, už kalniuko rinksim kazlėkus. Nuostabios dienos tuokart buvo!

Teko dar du kartus ten nuvykti. Vienas - labai sėkmingas - baravykų pats dygimo metas. Prisiusėdėm po kibirą baravykų, dar prisi-

džiovinom. Bet vis tiek per dieną tekdavo sukarti po 6-7 kilometrus. Keldavomės labai anksti. Nuo Šventosios palipam į kalną, tada per užžėlusius laukus ir į mišką. Kol nueinam iki grybų, jau gerokai prašvinta, o kartais ir saulė pasirodo. Kartą net žado netekom - sustojom lyg įbestos, pamatę tokį grožį! Pirmieji saulės spinduliai jau nutvieskė juodus kamuolinius debesis. Jie ima raudonuoti lyg žarijos gęstančiam lauže. Iš pradžių „dega“ tik viena pusė, o paskui užsiplieskia ir visas debesis. Po to raudonuoti pradeda žemutiniai. Ir spalvos keičiasi: iš ugninių tampa rožiniais, paskui šviesiai pilkais... O mes stovim sužavėtos gamtos grožio ir netariam nė žodžio. Aš pirmą kartą gyvenime mačiau tokį saulėtėkį. Onutė atsikvoši pirmoji ir sako: pažiūrėk čia! Aš atsigrėžiu į lauką, jau paliestą pirmųjų spindulių - o stebukle! Ant aukštų apdžiūvusių žolės stagarų supasi tūkstančių tūkstančiai voratinklių, pasidabinusių rasos karoliukais, kurie spindi tartum brangakmeniai. O rūko duknos taip staigiai kyla kyla... Ir vėl stovime, ir vėl tylime. Pasigirdo paukščiai...

Tokio grožio paveiktos, kaip ant sparnų visą dieną skraidėm po miškus. Radom daug baravykų ir dar užteko jėgų juos parsinešti. Aš, žinoma, ne iš stipruolių. Kartą buvo toks nutikimas: nuėjom toli į mišką, daug daug prisirinkom - pilnas pintines. Einant namo, aš labai pavargau, visai netekau jėgų ir jau pradėjau atsilikti. Onutė pastovi, palaukia, kalbina. O aš jau nebegaliu nei eit, nei kalbėt. Darosi bloga, pradeda pykint. Ką daro Onutė? Ji savo grybus susikrauna su krepšiais į kuprinę, paima mano per abi rankas ir eina. Tvirtu, lygiu žingsniu, vis pasižiūrėdama, ar aš dar nenukritau. Taip ir parnešė viską iki namų, o aš be naštos vos parslinkau. O juk už mane ji gerokai vyresnė. Visada žaviuosi jos energija ir ištvirme - matyt, turizmas taip užgrūdino.

Kartą iš Onutės gavau tikrą gyvenimo dovaną. Štai grįžtame mudvi iš kaimo į Vilnių. Onutė vairuoja, o aš jaukiai įsitaisau mašinoje. Mintyse vis dar stovi didinga Šimonių giria, prisimena surasti gražuoliai baravykai, nuostabios pušys su išlakiom viršūnėm, mikšti baltų, žalių samanų patalai. Ten taip gražu, gera, užmirštas miestas ir visi rūpesčiai, net norisi dainuoti. Tada imu niūniuoti močiutės mylimą dainą: „Bijūnelis žalias, bijūnelis gražus...“ Aš laiminga! Onutė mane šaukia: „Greitai greitai! Tik pažiūrėk, tik pažiūrėk!“ Prieinu: nedidelis plotelis, ir jame gal 20 baravykų - vienas prie kito. Vienodi - kaip broliukai! Onutė stovi, šypsosi. Paskui sako: „Na, jie tavęs laukia. Rauk rauk!“ Ji dažnai suteikia man tokį malonumą...

Prisimenu, kaip kartą užėjom partizanų bunkerius. Dabar tik duobės, užaugusios žolėm ir krūmokšniais. Onutė sustoja, persižegnoja. Pasakoja apie tuos vyrus, kaip jie buvo susemti. Paskui nuveda prie galingos sausos pušies prie pat kelio su aukštai prikalta „mūka“, kuri nuo pat Nepriklausomybės laikų išsilaiškė per visas audras. Vėl pastovi. Gal meldžiasi? Man, tiek metų pragyvenusiai be religijos, tai padarė gilų išpūdį.

Tik dabar, tapus pensininke, pajutau poreikį surasti Dievą. Norisi eiti link Jo, bet kyla tiek įvairiausių klausimų. Susikaupiu, kaip prieš šuolį į šaltą vandenį, ir nedrąsiai klaisiu: Onute, kaip Jūs meldžiatės? Ji tepasako, kad tai labai intymu, ir nutyla. Paskui tyliai ir labai šiltai, tokia švelnia intonacija, gražiais sakiniais pasakoja, kaip rytais, žiūrėdamo pro savo palėpės langą, kalba savo susikurtą maldą. Kalba maldas net darydama jogos pratimus. Dėkoja Aukščiausiam prieš valgi, paprašo palaimos išeidama iš namų ar vykdama į kelionę...

Tai buvo man tikra Gyvenimo Dovana. Dar vieno naujo - tikybos kelio pradžia. Po kiek laiko Onutė mane pakvietė nueiti į Žarskaus paskaitas. Ten aš radau daug atsakymų į man rūpimus klausimus: apie prigimtį, gyvenimo tarpsnius, aukojimąsi, valią, tikėjimą, mirtį, pomirtinius apsimėškimus ir daug daug kitų.

Aš visada žaviuosi Onutės energija ir darbštumu. Ji man mokytoja visam gyvenimui. Aš laiminga, kad pažįstu ši nuostabų žmogų.

2005 03

08

NIJOLĖ PETROVA.

KELI ŠTRICHAI PORTRETUI

“Kilti ir kelti” - Šatrijos Ragana

Kas, mokydamasis mokykloje, nerašė diktanto? O kas, parašęs diktantą, bėgo į biblioteką ar knygyną ieškoti knygos, iš kurios mokytoja diktavo?..

O aš bėgau...

Turbūt ne visų, bet tikrai ne vieno diktanto tekstas pastūmėjo į diskusijas ar pokalbius. Ir ne tik klasėje. Atsiranda grupelė prijaukintų (terminas, be abejo, iš A. de Sent-Egziuperi pasakos), kurie kviesti, o

kartais ir nelabai kviesti, vis užsuka į mažą kambarėlį P.Cvirkos gatvėje. Iš pradžių keista, kad taip paprastai gali užėti pas mokytoją, bet greit įprantame (dabar sakyčiau: koks netaktas) ir užsisėdime iki išnaktų. Po to džiaugiamės išklaudyti, pamokyti, suraminti.

Bet renkamės ne paguodos ieškodami. Čia lyg koks meno mylėtojų salonas. Klausomės tai Listo, tai Čaikovskio, tai Grygo... Žavimės tai Tagore, tai Jeseninu, tai Mickevičium. Be abejo, ir savais - V.Mykolaičiu Putinu, Just. Marcinkevičium... Ir, žinoma, skaitom savo kūrybą - kaip be jos, jei tau 17. Paskaito ir mūsų mokytoja. Kartą, pamenu, paskaitė trumpų vaizdelių - miniatiūrų pluoštelį. Labai moteriškų, lyriškų, taip ir virpančių gyvu nervu.

Visi jaučiame, kad šiame mažame kambarėlyje mūsų pasaulis plečiasi. Juk be šitų pasisėdėjimų dar yra kelionės: nuo Maironio Žemaitijos iki Puškino Peterburgo, iki kvapą gniaužiančių Kaukazo viršukalnių. Ir visa tai - iš vienos moters rankų. Tada neklausėme, kaip ji spėja, iš kur semiasi jėgų. Atrodė, taip ir turi būti. Ir tik po daugelio metų suprantu, kad taip ji suvokė savo, literatūrą dėstančio žmogaus misiją. Ji buvo tikra pasiryžėlė.

„Gyvenimas eina pasilinguodamas: jei pasidarė labai jau sunku, vadinasi, tuoj bus geriau“, - cituoja Baltušį mūsų mokytoja ir priduria, kad „gyvenimas nevertas, kad dėl jo jaudintumės. Lai po mūsų kojomis verda aistros, o mes būkim virš jų. Būkim gyvenime - ir vis dėlto virš jo...“ Tada savo dienoraštyje parašiau, kad tie žodžiai stiprina savo išskirtinumo suvokimą. Dabar pasidžiaugčiau, kad tokią gražią jaunystės vasarą, kai greitai įsimylima ir nusiviliama, turėjau išmintingą vyresnę draugę. Ne visiems taip pasiseka.

„Ir aš galiu, galiu ir aš!“ - I. Simonaitytė

Ir staiga - jokių mokytojų, jokių vaikų, jokių kelionių ir ekskursijų su auklėtinių būriu... Gyvensianti iš nepilnos pensijos - fotografuosianti rašytojus. Aš suabejojau, ar atlaikys, ar ne per drąsu, sulaukus 50, atsisakyt neprasto atlyginimo ir tarsi viską pradėt iš naujo? Ji juokiasi: juk Žymantienė maždaug tokių pat metų Žemaite tapo ir nugyveno antrą, vertesnę gyvenimą. Po to priduria: „O kas kitas tą padarys? Mokyklai reikia tokios medžiagos. Kas tą pajėgs? Kas galės, negalvodamas apie save. Vienam vaikai, kitam pinigai rūpi. O aš viena, man daug nereikia.“

Tikra tiesa, daug jai nereikia. Kadangi pati viską gali, tad jei nusprendė - ir padarys. Padarys... Ir jau po 10 metų savo knygoje „Ji

buvo Simonaitytė” prisipažins, kad ir ji, kaip Ievutė - „iš gero molio”. Visada troškusi kūrybinio darbo, pasirenka fotografiją - kaip pagrindinį saviraiškos būdą. Ir diena iš dienos štai jau 30 metų yra nebe literatūros mokytoja, o kultūros metraštininkė. Užsispyrusi, atkakli. Kur nepatekusi tiesiai - ėjusi aplinkkeliu (turbūt numirtų tuoj ir čia pat, jei atsisakytų kokio sumanymo). Kaip kadaise savo mokinius, dabar prisijaukino kultūros elitą. Ne dėl garbės, o iš romantinio polėkio, švenčiausio tikėjimo, kad gyvenimas - tarnystė kultūrai plačiąja prasme. Įtikėjusi savimi, ji dirba ir padaro tiek, kiek nemenkas institutas: nuotraukos, prisiminimai, išleisti albumai ir knygos. Gražu ir nuostabu, kiek daug gali kryptingai veikiantis žmogus net kai jis dirba vienas.

2005.05.03

ALBINAS VAIČIŪNAS

Apie mokytoją Oną Pajedaite išgirdau 1962, dirbdamas Vilniaus turistų klube, iš bendradarbio Antano Miežansko. Antanas dažnai prisimindavo savo buvusią mokytoją, kuri skatino keliauti, pažinti gimtąjį kraštą. Iš jos pamėgo turizmą ir fotografijos meną.

Po keletos metų, dalyvaudamas Knygos bičiulių klubo veikloje, ir asmeniškai susipažinau su Onute. Tekdavo susitikti išvykose, susitikimuos su rašytojais, knygų mugėse. Onutė dažnai fotografuodavo Mažvydo knygos bičiulių klubo renginius, taip pat ekskursijų metu. Visada gaudavom fotografijų. Tekdavo apsilankyti ir jos bute. Pirmą kartą užėjęs, nepaprastai nustebau. Butas priminė muziejų ar parodos patalpas. Visos sienos nukabintos rašytojų portretais. Ir aktorių, ir kitų kultūros žmonių. Akys slysta nuo vieno prie kito pažįstamo veido. Kiekvienas vis skirtingas, atspindintis laikmetį ir jo aplinką.

Įsigijus nuotraukų, Onutė niekada neišleisdavo svečio nepavaišinus. Dažniausiai būdavo etnografiniai patiekalai: kviečiai, pupos, grybai.

Jos dviejuose kambariuose yra kur akis paganyti - didžiulė biblioteka. Daugiausia lietuvių rašytojų kūriniai, pažintinė literatūra, albumai. Galima pasidžiaugti ir tuo, kad Onutė yra išleidusi keletą foto albumų.

Ypač puiki knyga apie lietuvių literatūros klasikę Simonaitytę. Daug jos fonuotaukų puošia kitų rašytojų knygas. Labai reikalingi mokymosi procesui jos fotorinkiniai apie žymiuosius literatūros klasikus: Maironį, Vaižgantą, Valančių ir tautinio atgimimo šauklį Vinčą Kudirką, kurių dalį padovanojo kudirkiečių organizacijoms.

Pamenu, man teko organizuoti Beatricės Grincevičiūtės 75-mečiui skirtą išvyką į dainininkės Tėviškę Ilguvoj. Onutė visą laiką fiksavo įdomesnius kelionės ir šventės momentus, Ilguvos ir panemunių vaizdus. Jos nuotrauka, kur Beatricė apvainikuota ramunių vainiku, papuošė ne vieną knygą.

Pajedaitės nuotraukos puošia šimtus knygų ir turi istorinę, išliekamąją vertę, ypač kuriose įamžinti jau amžinybėn išėję žmonės: prof. Česlovas Kudaba, bibliofilas, ekskursijų vadovas Henrikas Valeika ir daug kitų. Ypač didelį įspūdį darydavo jos didžiulės fotoparodos bibliotekose, kultūros namuose. Ypač įsimintina „250 portretų“ paroda Menininkų rūmuose (dabar prezidentūra). Parodose galėjai pasigrožėti ne vien įžymių žmonių portretais, bet ir gerai pažįstamais bičiulių atvaizdais.

Verta pastebėti, kad Onutė iš fotografijų niekada nesiekė pasipelnyti, imdavo tik minimumą - už medžiagas, o už darbą jai beveik nieko nelikdavo Dirbo iš pasišventimo žmonėms ir gimtajam kraštui. Manau, kam tenka bendrauti su fotografe Onute Pajedaite, patiria daug džiugių akimirkų, žavisi jos gerumu ir nuoširdumu, vertina didžiulį indėlį į mūsų krašto kultūros aruodą.

Vilnius, 2005.6.26

BIRUTĖ PŪKELEVIČIŪTĖ

Mūsų pirmasis susipažinimas įvyko grybaujant. Miško take švelniai suposi medžių lapija. Atrodė, kad šešėliai pasakoja vienas kitam apie prabėgusią vasarą.

Tokia diena - tai tarsi aukso dovana. Dovana ne tik Tau, miela Onute, bet ir mums visiems. Mums visiems jauku ir smagu būti su Tavimi. Smagu, nes Tavo laivas, stropiai laikomas optimistinės nuostatos, niekad nepasiduoda seklumos pinklėms. Tavo nuolatinis

ryšys su gamta suteikia ir Tau pačiai - gyvybingumą, dvasinę šviesą.

Mūsų susitikimai tęsiasi jau kelinti metai. Kas sekmadienį Onutė atkeliauja į Didžiąją gatvę 11-20, ir čia vyksta intensyvus diskusijų klubas. Išnarstom politikų klaidas, seimūnų žaidimus, apšnekam vainikuotus ir nevainikuotus karalius, „pavartom“ rašytojus ir jų knygas. Daugiausia ekspresijų sukelia jaunųjų poezija... Prie iškilmingesnių įvykių prisideda „kagoro“ taurė. Tikiuosi, kad toks bendravimas dar ilgai tęsis...

2005 06 26

RYTĖ MERKYTĖ

Su Onute susipažinau gal septyniasdešimtųjų metų viduryje ekskursijos į Kareliją metu. Mano dėmesį patraukė smulki moteriškė, kuri, autobusui sustojus, tuoj pasileisdavo bėgti - mankštindavo raumenis. Jos pavardė tuomet man nieko nesakė. Pasirodė keistas jos nusistebėjimas, kad aš nebuvo si jos bute. Kas tai per butas, tuomet pagalvojau - koks muziejus, ar ką?

Vėliau Onutę sutikdavau įvairiuose renginiuose. Susipažinom arčiau, susidraugavom. Apsilankiau ir jos bute, kuris pasirodė esąs ne tik fotografijos muziejus, bet ir laboratorija, ir eksponatų saugykla.

Pas Onutę dažnai svečiuodavosi rašytojai, garsūs žmonės. Esu Onutei dėkinga už tai, kad pas ją turėjau progos iš arti stebėti Juozą Baltušį, Justiną Marcinkevičių su žmona, Laimoną Noreiką, Joną Mikelinską, Gražiną Apanavičiūtę, Rūtą Staliliūnaitę, Eimuntą Nekrošį, Tomą Sakalauską ir daug kitų. Onutė mokėjo sukurti betarpišką atmosferą, su visais bendravo nepataikaudama, todėl visi jautėsi laisvai, pagerbti ir vertinami. Manau tai nulėmė pagarba, kurią ji jautė žmonėm.

Onutės pažįstamų ratas nepaprastai platus, ir su visais ji elgiasi vienodai: ar tai buvę bendramoksliai, ar mokiniai, ar dėstytojų atvestas studentų būrys, ar profesoriai. Su visais ji vienodai draugiška, simpatiška.

Mane asmeniškai labiausia stebino jos begalinis darbštumas ir sugebėjimas dirbti. Matyt, tai pasekmė didelio atsakomybės jausmo: jei aš nepadarysiu - niekas nepadarys. Kad ir parodos, kurias rengdavo žymiausių rašytojų jubiliejų ar šiaip vakarų proga. Nufotografuoti, išryškinti, padaryti portretus, retušuoti, įrėminti, parinkti įdomius

užrašus iš rašytojo tekstų, sukurti plakata, paskui visą parodą iškabinti kokioje nors garbingoje salėj - koks tai titaniškas darbas! Ir juk už tai jokios materialinės kompensacijos ir moralinės taip pat. Retai kas atsidėkodavo geru žodžiu ar kukliu žiedeliu. Atpildas - vien tik gerai atlikto darbo jausmas.

Matydama, kaip intensyviai Onutė dirba, visai netausodama sveikatos, ėmiau kalbinti nors trumpam nuvažiuoti į Palangą. Sakiau, kad jūros oras nuostabiai ir per trumpą laiką atgaivina, kad grįžusi be vargo padarys susikaupusius darbus. Vos ne vos prišnekiniau bent vieną sykį manęs paklausti. Nuo to laiko tapo tradicija: gilų rudenį, būdama Palangoj, aš surandu kambariuką, ir ji kokiom penkiom dienom atvažiuoja atsigauti. Vėliau prie mūsų prisidėdavo ir Elga Borutienė. Laiką leisdavom kiekviena pagal savo pomėgius, bet vakarop susitinkam, pasivaikštom, užsukam į kavinę ar pasisvečiuojam vienos pas kitas. Buvo smagu pašposauti, jautėmės labai artimos.

Tiesą sakant, laikui bėgant, Onutė darėsi man vis artimesnė. Kaip greta augančių medžių -susipynė ne tik lapai, bet ir šaknys. Ji yra jautri ir kiekvienam stengiasi padėti. Ypač tai pajutau po sunkios ligos, operacijų, švitinimo. Atėjusi aplankyti, Onutė atnešė pačios išspausių granato sulčių. Pažiūrėjau į jos rankas, visada pažeistas chemikalų, dabar jos buvo paveiktos ir granato rūgšties. Rodos, nieko nepasakiau, bet vos sulaikiau ašaras. Iš mano artimųjų per visą sirgimo laiką neatsirado nė vieno, kuris išspausių man sulčių.

O ir vėliau visą laiką jaučiau nepaprastą Onutės rūpestį, neparodomą atvirai, nevarginantį, labai subtilų. Sykį Palangoje pasivaikščiodamos nuėjom kiek toliau, ir aš pasijutau pavargus. Matyt, ir atrodžiau blogai. Onutė paliepė sėsti ant artimiausio suoloelio ir prašė jokiū būdu iš ten nepasitraukti. Nesuprantu, kaip jai pasisekė taip greit surasti žmogų, kuris su savo mašina atvažiavo siaurais miško takeliais prie manęs ir pargabeno namo. Nežinau, kas dar būtų taip padaręs.

Onutė visada rengėsi paprastai, sportiškai. Ji sąmoningai nenorėjo išsiskirti iš minios, nes nuolat spragsėjo fotoaparatu - nenorėjo atkreipti į save dėmesio. Bet nepastebėta nelikdavo. Dažnai, mus pamačiusios, mano pažįstamos klausdavo: „kas ta moteris su protingomis akimis?“

Po mano mamos laidotuvių, svečiams suėjus į kavinę gedulingu pietų ir atsisėdus už stalų, Onutė atsistojo prie staliuko, kur buvo mamos portretas (beje, jos darbo) ir ėmė kažkaip intymiai, gražiai

pasakoti apie mano mamą. Visi sukluso ir labai susikaupe išklause. Vėliau buvo ir kitų pasisakymų prie stalo, bet daugumai įstrigo Onutės žodžiai, ir klausė, kas ta kalbėjusi moteris...

Esu dėkinga likimui, kad turiu tokią draugę Onutę Pajedaite. Daug kuo žaviuosi, daug ko išmokau, daug už ką gerbiu. Gyvuok, Onute! Ilgų Tau metų!

Vilnius, 2005 06 30

MEILĖ VITKAUSKAITĖ

Ką tik kaktomušom susidūriau su Pajedų Onute siauroj gatvikėj, prie pat Technikos bibliotekos, kurioje iškabinta jos paroda „Mūsų moterys“. Ji eina iš Prezidentūros, o aš - tai į turgų. Tokie du interesų ir gyvenosenos poliai. Užklausta prisiminimų, kiek sutrikau: gyveni, gyveni sau, ir vis kas norint pirmąsyk nutinka. Nieko nefiksavau savo praeity ir netgi negalėčiau pasakyti, kiek gi metų, turiu omeny dešimtmečius, kažkaip kažkiek vis susiduriu su Onute.

Maždaug tikrai daugiau prieš dvidešimt į mano akiračius ji įkrito kaip konkuruojantis subjektas. Vargiai ar ji žino, bet ji man kėlė problemų. Į renginius V.Mykolaičio-Putino memorialiniame bute rinkdavosi veik tie patys. Tai daugiau, tai mažiau. Bet kai jau beliko keli - iš tų pačių kažkuris paaiškino: tai kad pas Pajedaite šiandien pietūs. Ne tai vegetariški, ne tai grybelių, bet vistiek - „pietūs“...Tad vėliau tekdavo pirmiausia išsiaiškinti, ar mūsų renginio metu jai nekils ūpas „pietauti“...

Viena buities nuotrupa iki šiol man netelpa galvoj. Sėdžiu muziejų ir ūbauju: ką tik miesčionims leido pirkti sodybas. O buvo tokia viena įdomi prie Aukštadvario. Betgi neaišku, ar tikrai man jos reikia, o antra - nėra už ką pirkti. Iki šiol menu žodis žodin Onutės: „Anokie čia pinigai! Pirk! Paskolinsiu! Kaip tik dabar turiu.“ Po kategoriško: „Tai Tau tų pinigų reikia, ar ne?“ - apsisprendžiau žaibiškai. Tiek ir tebuvom pažįstamos. Sutartu laiku einu pas Onutę į namus, gaunu voką ir spiriu ją eiti pas notarą patvirtinti. Va, tada paaiškėjo, kad ji ir baupti moka. Pamenu tik pradžią: „Kokie dar apiforminimai? Kokie rašteliai? Ar neužtenka žodžio? Negi nesirengi man gražinti?“

Po pusmečio, užėjus pirmai žalumai, nunešiau pinigėlius tame pačiame voke su gėlytėmis, tuometiniais skanėstais, bet apie kokius procentus - net neviauktelėjau. Taigi vežu Onutę rodyti sodybos: kokia miško aikštelė, kokios mikro erdvės, tik laukymėj ažuolas nušalęs... Išlipam ir girdžiu: „Na, ir durnumas! Namas - vienas puvėkas, stogas griūva, o ji verkia, kad ažuolas nušalo. Nenušalo! Jie gi vėliau sprogs-ta.“ Atėjo laikas - ir anas sulapojo. Atėjo laikas - ir Onutė, apibėgus miškus, metė paskutinį nokautą sodybai: čia net grybų nesą.

Neigaliu atminti, už kiek tą sodybą pirkau. Onutė gi - neatmena man skolinus... Pirkimo sutartyje: 1987.12.01 ir 2800 rb. Jei iš tiesų mokėta tiek, kiek įvertintas draudimas - tai anaipol ne „anokia“ suma, o poros metų muziejinis atlyginimas. Menu, kad tądien buvo plikledis, ir po Aukštadvarių krapinėjo Julius Keleras, su kažkuriuo irgi ką tik pagarsėjusiu jaunu poeta, išsirengusiais pasižmonėti provincijoje.

O kiek sodybų sodybėlių, kiek žmonių žmonelių Onutė norėjo užfiksuoti, susiruošus Aukštaitijon! Sutarėm keliauti mano zaporožie-čiu. Aš žinojau tik pradinę važiavimo kryptį - pas Šaltenius į Uteną. O jos detaliame plane buvo ar tik ne poros savaičių maršrutas. Pa-kelės lomelėj krimstelėjom. Gi Onutė - kaip ir per tuos „pietus“ - ant drobulės sėte nusėjo patrovėlių: daigintų, sūdytų, džiovintų, žolelėm permestų - tokių kitoniškų. Taip imi ir atsiduri iš savo „vištų kiemo“ aktualijų gyvatos visai kitoj erdvėj, su visai kitais verčių parametrais...

Kai tos kelionės „Utenan“ pavakare atsidūrėm Šaltenių sodnelin, ji su šeimininku gražiai rokavo, narstė pernarstė esamybes ir istorinį laiką, kol iš mano didžiai kompiliaciniai kontepliacinio išsprusimo neliko nė padujų. Abu rypavo, o aš supratau tik apie ką kalba, bet nesusizgribau - „ką“. Tokiais negirdėtais rakursais, tokiais tik „pus-toniais“, kas abiem aišku: ir dūsauja, ir džiaugiasi.

Atpirkimo ožiu mekenau ką tai, kas aš esmi - anąmet dyvas, kad kas domėtusi tavo protėviais - ir dar giliau - pro-pro... Atitokus suvokiau, iš kur tų Šalteniokų verbaliniai ir vizualiniai archetipai. Bepig jiems pasipuikinti simboliais, kurių fone taip ir matai tą liauną, inteligentiškai minkštą, bet diegą: anas prasikaltų bet kur ir pro bet kokį gruntą ir taip išisaknytų, kad jo net baldo nepastumtum. Taigi dar viena, sakyčiau, archetipinė erdvė: mentaliteto ir tradicijų.

O mums nepasisekė: aplankius Skiemonis, Alantą ir keletą apleis-tų rašytojų sodybų, zaporožietis sustreikavo. Nė iš vietos. Nesinori net spēlioti, kiek, tvorom apribotų, kitos savasties šeimynų liko anapus

pažinimo. Beliko kiekvienam tik savas interesų ratas. Tik Vilniuj, ir net ne servise, paaiškėjo, kad tą varžtą greičių dėžėj nesunkiai buvo galima atsukti su kai kuriom priemonėm ir žiniom. Čia tau ne koks duslintuvus ar bamperis keliui pažymėti. Bet - kelionė baigėsi. Iš Onutės negirdėjau jokių priekaištų, nors „šriubelio“ istoriją apsakiau tik po ilgo laiko tarpsnio. Neatmenu ir kokion veiklos sferon ji įsisuko po to žygio.

O tuos sterilius menininkų „gimė... augo... gyveno...“ Onutė materializuoja vaizdais. Ir kam duota matyti, tas jos ikonografijoj išskaitytų apsciai daugiau, nei „tarp eilučių“ parašyta. Ir savo tūkstančių tūkstančius pedantiškai išrūšiuotų negatyvų su to pat stiliaus anotacijom ji laikas nuo laiko pervarto, perrenka - it taisydama tas patrovėles - ir, žiūrėk, užkoncervuoja vis naujoj knygoj. Ne tyliai, ne slapčia, o kaip ir visa, ką galima paženklinti švente - tais džiuogiais ir triukšmingais „papietavimais“. Tiksliau tariant - popietėmis. Jai tiesiog įdomu gyventi. Jai skanu gyventi tiesiogine ir perkeltine prasme. Bent manąjį ji yra ir pasūdžius ir pašarminus. Ogi jos erdvėj gali sau migruoti nors ir su kojine ant ausies, ar pirštu pasigrabalioti pupų. Ji to net nepastebėtų. Iš minusų - beviltiška pasitarti: „po kam? kas? ir kur?“

O kas dėl jos visuminės raiškos kultūroj - tai tiesiog šiaip sau, įdomumo dėlei - su kuo gi tą Pajedaitę lyginti? Į koki bendraminčių kontekstą ją įrašyti, jei nėra analogų? Taigi!

Onutė! Kaip ne keista - rašyti buvo visai malonu.

P.S. Skalsos darbams ir daliai...

Su pagarba - Meilutė Marija, ergo, filologijos specialistė

Vilnius, 2005 06 21

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

Mūsų fotografijos istorijoje Ona Pajedaitė - unikalus, nepakartojamas reiškinys: ji fotografavo lietuvių kultūrą. Jos fototekoje, jos archyve sukaupta virš 65 tūkstančių kadru, pasakojančių apie senųjų mūsų raštijos kūrėjų memorialines vietas, gyvenimo ir darbo pėdsakus, tėviškių ir gimtojo peizažo likučius, įvairius atminimo ženklus - visa, ką taip negailestingai naikina laikas. Šis darbas reikalavo iš fotografės ir nemenko literatūrinio, istorinio pasirengimo, objekto išmanymo.

Sakytumėm, tam tikrų studijų. Iš šios medžiagos O. Pajedaitė parengė ir išleido nuotraukų aplankus, skirtus mūsų literatūros klasikams - jie paplito šalies mokyklose, tapo svarbia pagalbine vaizdine medžiaga ir mokytojams, ir moksleiviams. O jos knyga (fotografinė monografija) apie Ievą Simonaitytę susilaukė net dviejų leidimų.

Kitą - didžiausią O. Pajedaitės fondo dalį sudaro amžininkų (dau-gelio dabar jau mirusių) kultūros kūrėjų, rašytojų, aktorių, muzikų, dailininkų, mokslininkų, visuomenės veikėjų nuotraukos, jų darbo, buities, aplinkos vaizdai. Iš šios medžiagos fotografė parengė per 50 parodų, kurios keliavo per visą Lietuvą: mokyklas, bibliotekas, muzie-jus, kultūros namus (buvo eksponuojamos užsienyje - JAV, Lenkijoje). Laikraščiuose, žurnaluose, vadovėliuose, kitose knygose išspausdinta virš 3000 Pajedaitės darbų. Spaudos darbuotojai, leidėjai, įvairių ren-ginių organizatoriai ir šiandien kreipiasi į ją, žinodami, kad vienos ar kitos nuotraukos niekur kitur nesuras. Jos fotografijas (dažniausiai portretus) spausdino užsienio šalių (Lenkijos, Rusijos, Latvijos, Estijos ir kt.) leidiniai. Atskiras nuotraukų serijas įsigijo mūsų šalies muziejai ir mokyklos.

Onos Pajedaitės kūrybą galima pavadinti žygdarbiu, nepaprastu atsidavimu lietuvių kultūrai.. Jos sukaupta medžiaga - fototeka - uni-kali, verta valstybinių mūsų kultūros ir švietimo institucijų dėmesio, globos ir priežiūros. Kantrus, atkaklus fotografės darbas išaugo į plačią Lietuvos kultūrinio gyvenimo panoramą, kurią reikia išsau-goti, tyrinėti, propaguoti ir plėsti. Dokumentinė, istorinė, kultūrinė jos vertė neabejotina.

(Rekomendacija - meno kūrėjo statuso suteikimui)

2005 05 15

IRENA VEISAITĖ

ONAI PAJEDAITEI 80 ???

Pažįstu Onutę labai seniai. Nuo studijų metų Vilniaus universite-te. Ji buvo iškili lituanistė. Visi žinojom, kad ji važiuodavo slidinėt su profesorium Jurgiu Lebedžiu, Vytautu Kubilium, draugavo su pokario metu išgarsėjusiais studentais Zigmu Zinkevičium, Regina Mikšyte, Ale Naginskaite. Tuo metu jos prakalbint nedrįsau.

Vėliau, kai pradėjau dėstyti Pedagoginiame institute (dabar universitete), vėl susiėjau su Onute, kuri jau garsėjo kaip fotografė, keliaujanti po rašytojų gimtines, renkanti senas nuotraukas, tapusi paskutinių XX a. dešimtmečių kultūros ir meno procesų metraštininke. Supratau, kad Onutė yra ypatingos dvasios žmogus, savotiška tyli rezistentė, saugojanti ir puoselėjanti lietuvių kultūrinius lobius net ir sovietinės diktatūros sąlygomis. Aišku, tatai daryti galėjo tik labai savita, stipri ir kūrybinga asmenybė su labai turtingu dvasiniu užtaisu. Jos butelis Pamėnkalnio 2 namo mansardoje tapo savotiška oaze. Kambario sienos, apkaltos medinėm lentelėm, panešėjo į kaimo pirkia, kuriame XIX a. galėjo veikti „vargo mokykla“. Baldai apdangstyti kaimiškais raštuotais audiniais, sienos nukabintos jos darytom nuotraukom - kaimo menininkų ir iškilesnių Lietuvos rašytojų, artistų, dailininkų portretais. Tos nuotraukos fiksavo ne tiek išorinius bruožus, kiek vidinį spindesį, iš jų sklindančią šviesą. Ir dar iškirstas stoge langas visada leisdavo pažvelgti į dangų...

Nutariau, kad Onutės gyvenimo būdą turi pamatyti ir pajusti mano studentai. Ilgus metus vedžiau pas ją į svečius savo teatro seminarą. Mes atsinešdavom tortą, gėlių, Onutė vaišindavo daigintais kviečiais, riešutais, arbata, pasakodavo apie rašytojus, demonstravo jų nuotraukas. Jos svetingumas plačiai žinomas. Studentams tie apsilankymai palikdavo gilų įspūdį. Jie iki šiol prisimena tuos susitikimus. Man buvo itin svarbu parodyt studentams, ką gali padaryti lituanistas net ir sunkiausiom sąlygom. Juk pati Onutė turėjo pagrindo bijoti sovietų - tėvai tremtyje, broliai katorgoje, tad turėjo slėpti savo biografiją. Ir materialiai gana sunkiai vertėsi, nes nuolatos turėjo remti savo artimuosius. Tačiau ji niekad nesiskundė ir niekad nepalūžo. Jai išsilaikyt padėjo optimizmas, gerumas, kūrybingumas. Turėjo stiprią valią. Atmenu, kaip Onutė sunkiai sirgo. Kita gal būtų praradusi viltį, bet ne ji. Pradėjo badauti, tą darė labai sistemingai ir savo negalias įveikė. Man atrodo, kad savo vidumi Onutė visada jautėsi laisva ir visada liko ištikima savo įsitikinimams. Gal tai ir yra jos egzistencinės jėgos paslaptis?

Aš iš Onutės irgi daug išmokau. Mūsų draugystė tęsiasi lig šiolei. Mes dažnai išeinam pasivaikščioti į Vingio parką, aptariame savo išgyvenimus bei įspūdžius. Ypač prisimenu pokalbius ne tik apie kultūrinį gyvenimą, kiek apie filmus ir televizijos laidas, susijusias su visatos struktūra, gamtos ir gyvūnijos pasauliu.

Onutė mane daug kartų kvietė važiuoti į kaimą, pagrybauti, pailsėti, bet kažkaip nesutapdavo laikas. Žinodama, kad aš mėgstu grybus, ji dosniai atnešdavo man jų paskanauti.

Apie Onutę galima pasakoti daug. Aš neminėsiu jos išleistų knygų, parodų, begalės išspausdintų nuotraukų, apie tai nemažai parašyta. Tik norėčiau pabrėžti, kad, žvelgiant atgal, negali nematyti, koks vientisas buvo ir yra visas Onutės gyvenimas. Likimas jai dovanojo laiko ir retrospektyvai: ji idealiai sutvarkė savo nuotraukų archyvą, turintį didelę išliekamąją vertę, sutvarkė savo gausią bibliografiją, laiškus, liudijinčius ne tik apie jos gyvenimą, bet ir apie mūsų krašto XX amžiaus antrosios pusės istoriją

Drįstu tvirtinti, kad Onutės gyvenimas yra žygdarbis. Norėtuosi, kad jis būtų pastebėtas ne tik jos draugų, bet ir platesnės visuomenės.

Vilnius, 2005 05 17

ONUTĖ PAJEDAITĖ
IR KITŲ AKIMIS

SPAUSDINO
UAB BMK, GEDIMINO PR. 60

2005